

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI
SİYASET VE SOSYAL BİLİMLER BİLİM DALI

PARTİLERİN SEÇMEN KİTLESİ KARŞILAŞTIRMASI:
ANKARA ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Akay YILMAZ

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Belma TOKUROĞLU

Ankara – 2013

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI
SİYASET VE SOSYAL BİLİMLER BİLİM DALI

PARTİLERİN SEÇMEN KİTLESİ KARŞILAŞTIRMASI:
ANKARA ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Akay YILMAZ

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Belma TOKUROĞLU

Ankara – 2013

ONAY

Akay Yılmaz tarafından hazırlanan “Partilerin Seçmen Kitleleri Karşılaştırması: Ankara Örneği” başlıklı bu çalışma, 28.06.2013 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Siyaset ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç.Dr. Mehmet Akif OKUR (Başkan)

Yrd. Doç.Dr. Hüseyin YAYMAN

Yrd. Doç. Dr. Belma TOKUROĞLU (Danışman)

ÖNSÖZ

Demokrasi, seçim sistemleri, siyasi partiler ve seçmen kitlesi üzerine yapılan tartışma ve araştırmalardaki bilgi ve bağlama dair açıklamaların daha çok nicel verilerle ortaya konulmaya çalışıldığını görmekteyiz. Kavramsal berraklığı sağlayabilmenin yanı sıra, var olan yapılanmaların ortaya çıkarılabilmesi amacıyla nicel verilerden daha çok nitel çözümlemenin yapılması gerektiğine inanıyorum.

Bu bağlamda kavram ve süreçlerin birbiriyle nitel anlamda ilintisini ortaya koyacak bir çalışma yapmanın zorluğunu bilmeme rağmen bu tez, yazmaya karar verdim. Amacım bir yönüyle nicelin yorumlanmasının ve nitel sonuçlar ortaya koyabilmenin ne kadar farklı değerlendirmeleri de ortaya çıkarabildiğini vurgulamaktı. Bu nedenle çalışmama dayalı olarak ortaya çıkabilecek yeni tartışmalar ve sorular tezimin amacına ulaşıp ulaşmadığının göstergesi olacaktır.

Bilim hiç kuşkusuz bir anlama ve açıklama çabasıdır, anlayabilmek ve açıklayabilmek için de “sayıların” belli bir yer ve zaman diliminde çerçevelendiği belirleyicileri ortaya çıkarmakla mümkün olabileceğini düşünüyorum.

Ciddi bir zaman alan ve konunun kapsamı gereği çokça tartışmaya girme zorunluluğu danışman desteğini de beraberinde getirdi. Bu noktada, temas edilen meseleleri uzun uzadıya tartışarak, aynı konu ve yazıları defalarca inceleyerek zamanının oldukça ciddi bir bölümünü bu tez için harcayan değerli danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Belma Tokuroğlu'na, herhangi bir mecburiyetleri olmamasına karşın tavsiye ve incelemeleri ile desteğini esirgemeyen, sayıları çok olduğu isimlerini yazamadığım değerli hocalarıma ve tüm eğitim süreçlerinde olduğu gibi bu aşamada da desteğini esirgemeyen aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	xi
TABLolar	xiii
GRAFİKLER	xiv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DEMOKRASİ VE SEÇİM SİSTEMİNE DAİR KURAMSAL BİR ÇERÇEVE

1.1. DEMOKRASİNİN TANIMLANMASI SORUNU	7
1.1.1. Demokrasinin Tanımı	9
1.1.2. Demokrasinin Öznesi	12
1.1.3. Demokrasinin Biçimi	14
1.1.4. Siyasal İktidar ve Sınırları	15
1.2. SİYASAL KATILIM DÜZEYİ VE UNSURLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME	18
1.2.1. Siyasal Katılımın Düzeyleri	19
1.2.2. Siyasal Katılıma Etki Eden Unsurlar	23
1.2.2.1. Cinsiyet	24
1.2.2.2. Eğitim	25
1.2.2.3. Yaş	25
1.2.2.4. Gelir	26
1.3. KAMUSAL ALANIN VARLIĞININ DEMOKRASİ VE SEÇİMLER ÜZERİNE ETKİSİ	27

1.3.1.	Normatif Kamusal Alan	29
1.3.2.	Kamusal Mekânlar	35
1.3.3.	Özel Alan – Kamusal Alan	37
1.4.	SEÇİM SİSTEMLERİ VE SEÇMEN PROFİLİNİN ÇEVRESİ.....	38
1.4.1.	Oylamanın Yapılışı	39
1.4.2.	Seçim Sistemleri	44
1.4.2.1.	Çoğunluk Sistemi.....	45
1.4.2.1.1.	Tek Adlı Tek Turlu Çoğunluk Sistemi	45
1.4.2.1.2.	Tek Adlı İki Turlu Çoğunluk Sistemi.....	46
1.4.2.1.3.	Listeli Çoğunluk Sistemi	47
1.4.2.2.	Nispi Temsil Sistemi	47
1.4.2.2.1.	Tam Oranlı Nispi Temsil (Saf Oranlı Temsil)	48
1.4.2.2.1.1.	Ulusal Artık (Milli Bakiye) Sistemi	49
1.4.2.2.1.2.	Değişmez Tek Sayılı Milli Artık Sistemi	49
1.4.2.2.2.	Yaklaştırmalı Nispi Temsil Sistemi.....	50
1.4.2.3.	Karma Sistemler	52
1.4.2.3.1.	Birleşik Listeli Nispi Temsil Sistemi.....	52
1.4.2.3.2.	Kişiselleşmiş nispi temsil sistemi	53
1.4.2.3.3.	Çift ve Kontenjan Barajlı Türk Sistemi (Barajlı Nispi Sistem).....	54
1.4.2.4.	Seçmen.....	55
1.4.2.4.2.	Seçme Yeterliliği.....	55
1.4.2.4.2.1.	Olumlu Şartlar:.....	55
1.4.2.4.2.2.	Olumsuz Şartlar:.....	56
1.4.2.4.3.	Karar Alma Süreci	56
1.4.2.4.3.1.	Psikolojik Yaklaşım.....	57
1.4.2.4.3.2.	Sosyolojik Yaklaşım.....	60

1.4.2.3.3. Rasyonel Tercih Yaklaşımı	62
--	----

İKİNCİ BÖLÜM

PARTİLERİN SEÇMEN KİTLESİ

2.1. SEÇMEN DAVRANIŞINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....	64
2.1.1. Ailenin Etkisi	65
2.1.2. İnancın Etkisi	69
2.1.3. Sosyo-Ekonomik Durumun Etkisi.....	72
2.1.4. Eğitimin Etkisi	75
2.2. SEÇMEN DAVRANIŞINI BELİRLEYEN FAKTÖRLER	77
2.2.1. İdeoloji	78
2.2.1.1. Muhafazakârlık	81
2.2.1.2. Sosyalizm ve Komünizm.....	84
2.2.1.3. Sosyal Demokrasi.....	87
2.2.1.4. Milliyetçilik.....	89
2.2.1.5. Faşizm	92
2.2.1.6. Liberalizm	93
2.2.2. Siyasi Partiler	96
2.2.2.1. Partilerin Tarihsel Kökeni.....	97
2.2.2.2. Siyasi Partilerin İşlevleri.....	99
2.2.2.3. Parti Tipolojisi	101
2.2.3. Siyasetçi	102
2.2.3.1. Lider	102
2.2.3.2. Örgütler.....	104
2.2.3.3. Adaylar	106
2.2.4. Politika	108

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AKP, CHP VE MHP'NİN SEÇMEN KİTLELERİ

3.1. PARTİLERİN SEÇMEN KİTLESİ ARAŞTIRMASI	112
3.1.1. Kavramlar ve Tanımlar.....	112
3.1.2. Amaç.....	114
3.1.3. Önem	114
3.1.4. Kapsam ve sınırlılıklar.....	115
3.1.5. Evren, Örneklem ve Örnekleme.....	116
3.1.6. Varsayımlar.....	117
3.1.7. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Teknikleri	120
3.2. GENEL DEĞERLENDİRME.....	121
3.2.1. İdeoloji Seçmenleri	121
3.2.2. Sadık Seçmenler	126
3.2.3. Siyasetçi Seçmenleri.....	128
3.2.4. Politika Seçmenleri	132
3.3. AKP'NİN SEÇMEN KİTLESİ	136
3.3.1. AKP'nin İdeoloji Seçmenleri.....	137
3.3.2. AKP'nin Sadık Seçmenleri.....	139
3.3.3. AKP'nin Siyasetçi Seçmenleri.....	141
3.3.4. AKP'nin Politika Seçmenleri.....	146
3.3.5. AKP'nin Toplam Seçmen Kitleleri	151
3.4. CHP'NİN SEÇMEN KİTLESİ	152
3.4.1. CHP'nin İdeoloji Seçmenleri	152
3.4.2. CHP'nin Sadık Seçmenleri.....	155
3.4.3. CHP'nin Siyasetçi Seçmenleri	156

3.4.4.	CHP'nin Politika Seçmenleri	161
3.4.5.	CHP'nin Toplam Seçmen Kitlesi	164
3.5.	MHP'NİN SEÇMEN KİTLESİ	165
3.5.1.	MHP'nin İdeoloji Seçmenleri	166
3.5.2.	MHP'nin Sadık Seçmenleri	169
3.5.3.	MHP'nin Siyasetçi Seçmenleri	170
3.5.4.	MHP'nin Politika Seçmenleri	174
3.5.5.	MHP'nin Toplam Seçmen Kitlesi	178
SONUÇ		179
KAYNAKÇA		184
EKLER		197

KISALTMALAR

1999 Seçimleri: 1999 Mahalli İdareler Genel Seçimleri

2002 Seçimleri: 2002 Milletvekili Genel Seçimleri

2004 Seçimleri: 2004 Mahalli İdareler Genel Seçimleri

2007 Seçimleri: 2007 Milletvekili Genel Seçimleri

2009 Seçimleri: 2009 Mahalli İdareler Genel Seçimleri

2011 Seçimleri: 2011 Milletvekili Genel Seçimleri

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AKP: Adalet ve Kalkınma Partisi

ANAP: Anavatan Partisi

Anket: Tezin teorik kısmının sınanması amacıyla yapılan partilerin seçmen kitlesini belirleme anketi

BDP: Barış ve Demokrasi Partisi

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

Cumhuriyetçi Parti: Amerikan Cumhuriyetçi Parti

Demokrat Parti: Amerikan Demokrat Parti

DP: Demokrat Parti

DSP: Demokratik Sol Parti

DYP: Doğru Yol Partisi

MHP: Milliyetçi Hareket Partisi

MSP: Milli Selamet Partisi

RP: Refah Partisi

SHP: Sosyal Demokrat Halkı Parti

SP: Saadet Partisi

Tez: Partilerin Seçmen Kitleleri (Türkiye Örneği) Konulu Tez

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TABLOLAR

Tablo 1. Ailenin Seçmen Davranışına Etisi	65
Tablo 2. Aile İçi Oy Kullanma Benzerliği	67
Tablo 3. Aileden Etkilenme Düzeyleri	68
Tablo 4. Dindarlık Düzeyi	70
Tablo 5. Dindarlık ve Oy İlişkisi	70
Tablo 6. Oyun Gerekçesi	71
Tablo 7. İdeoloji Seçmeni Dağılımı	125
Tablo 8. Sadık Seçmen Dağılımı	127
Tablo 9. Siyasetçi Seçmeni Dağılımı	131
Tablo 10. Politika Seçmeni Dağılımı	134
Tablo 11. AKP'nin Seçmen Kitlesi.....	151
Tablo 12. CHP'nin Seçmen Kitlesi	165
Tablo 13. MHP'nin Seçmen Kitlesi.....	178

GRAFİKLER

Grafik 1. Sosyo Ekonomik Durum ve Oy İlişkisi	73
Grafik 2. Sosyal Statü ve Oy İlişkisi	74
Grafik 3. İdeoloji Seçmenleri	125
Grafik 4. Sadık Seçmenler	127
Grafik 5. Siyasetçi Seçmenleri	130
Grafik 6. Politika Seçmenleri.....	134
Grafik 7. AKP'nin İdeoloji Seçmenleri.....	138
Grafik 8. AKP'nin İdeoloji Seçmenleri Oranı.....	138
Grafik 9. AKP'nin Sadık Seçmenleri.....	139
Grafik 10. AKP'nin Sadık Seçmenleri Oranı.....	140
Grafik 11. AKP'nin Siyasetçi Seçmenleri.....	145
Grafik 12. AKP'nin Siyasetçi Seçmenleri Oranı.....	145
Grafik 13. AKP'nin Politika Seçmenleri	150
Grafik 14. AKP'nin Politika Seçmenleri Oranı	150
Grafik 15. CHP'nin İdeoloji Seçmenleri	153
Grafik 16. CHP'nin İdeoloji Seçmenleri Oranı	154
Grafik 17. CHP'nin Sadık Seçmenleri	155
Grafik 18. CHP'nin Sadık Seçmenleri Oranı	156
Grafik 19. CHP'nin Siyasetçi Seçmenleri	160
Grafik 20. CHP'nin Siyasetçi Seçmenleri Oranı	160
Grafik 21. CHP'nin Politika Seçmenleri.....	163
Grafik 22. CHP'nin Politika Seçmenleri Oranı	164
Grafik 23. MHP'nin İdeoloji Seçmenleri.....	168
Grafik 24. MHP'nin İdeoloji Seçmenleri Oranı.....	168
Grafik 25. MHP'nin Sadık Seçmenleri.....	169
Grafik 26. MHP'nin Sadık Seçmenleri Oranı	170
Grafik 27. MHP'nin Siyasetçi Seçmenleri.....	173
Grafik 28. MHP'nin Siyasetçi Seçmenleri Oranı	174
Grafik 29. MHP'nin Politika Seçmenleri.....	177
Grafik 30. MHP'nin Politika Seçmenleri Oranı.....	177

GİRİŞ

Toplum adına karar alan, bu kararları koruyan veya değiştiren siyasal iktidarın, halk eliyle göreve getirilmesi temsili demokrasinin biçimsel olarak özünü oluşturur. Bu süreçte siyasi partiler, temsili demokrasi adına vazgeçilmez birer unsur olarak karşımıza çıkarlar. Partilerin bu temel değerinin sebebi, temsili demokrasinin pratikte siyasi partiler aracılığı ile hayat bulmasıdır. Bireyler temsilcilerini; siyasi örgütlere muhtaç olmadan seebilseler dahi, pratikte birey ile iktidar arasındaki iletişimi, süreci siyasi partiler yerine getirmişlerdir.

Ne var ki, partiler bu fonksiyonu dönüşümlü veya ortaklaşa değil; seçmenin oyunu, desteğini elde etme oranında yerine getirirler. Bu durumda her siyasi organizasyon ve bizim üzerine eğildiğimiz siyasi partiler; toplumsal tabanlarını olabildiğince genişletmeye, hitap ettikleri kitleyi bytmeye ve nihai olarak da seçim dönemlerinde “oy” aracılığı ile sağladıkları desteği artırmaya çalışacaklardır.

şurası kesindir ki; her partinin seçmen tarafından desteklenme oranı da şiddeti de aynı değildir. Kimi partiler seçimi kazanmak, siyasal iktidarı elde etmek için mücadele ederlerken, bazıları da mevcut gücünü göreceli bir biçimde artırmak, kitlesini olabildiğince genişletmek arzusundadır. Tezin yazılmasını gerektiren soru ve sorun da burada baş göstermektedir. Bir siyasi partinin toplumsal karşılığı nedir ve bu durum rakipleri ile arasında ne düzeyde bir destek farkı yaratmaktadır?

Bu sorunun cevabını bulmak, partilerin üzerinde siyaset yaptıkları alanı belirleme zorunluluğunu da beraberinde getirecektir ve amacımız da budur. Her ne kadar seçim sonuçları rakamsal bir düzey ortaya koysa da, bu rakamlar partilerin elde ettikleri oy oranlarına işaret eder ve bizim bulmaya çalıştığımız, partilerin toplumsal karşılığını, başka bir deyişle partilerin üzerinde siyaset yaptıkları alanı göstermez. Seçim sonuçları, bu alanın

başarılı veya başarısız kullanımının bir sonucudur ve toplumsal karşılığın altında kalması kuvvetle muhtemel olduğu gibi, seçim sürecinde yaşanan düzeyli veya düzeysiz rekabetle üzerine de çıkılabilir. Sözlerimizi örnekle açıklamak gerekirse; toplumsal karşılığı %35 düzeyinde olan bir parti seçimlerde %30'luk bir oy oranı elde ederse, potansiyelinin ciddi bir oranını oya dönüştürmüş demektir. Eğer seçim gecesi elde edilen rakam, aynı parti için %40 düzeyinde ise bu durumda potansiyelin de üzerine çıkılmış olur.

“Partinin toplumsal karşılığı” ifadesi ile neyi kastettiğimizi açıklayalım. Esasen, insanların siyasete ilgili oldukları coğrafyalarda, her partinin toplumun tamamını olumlu veya olumsuz yönde etkileme olanağı vardır ve bu durumda her seçmen, her partinin iletilerine açıktır. Ancak böyle bir bakış açısı, partilerin buldukları desteklerin arasındaki muazzam farkı açıklayamadığı gibi, bireyin siyasal yakınlığı veya inancı dolayısıyla, kimi zamanlarda yanlış savunma gerekçesini de aydınlatamaz. Başka bir örnek üzerinden gitmek gerekirse; Adalet ve Kalkınma Partisi'ne ülkenin kalkınması, insanların refahı için oy verdiğini ifade eden bir seçmen, aynı politika ve projeleri Barış ve Demokrasi Partisi'nin ortaya koyması halinde desteklemeyebilir. Bu durumda partilerin, tüm topluma eşit bir biçimde hitap etmediklerini yeniden gözlemleriz.

Buraya kadar partilerin toplumsal karşılığı ifadesinin ne olmadığını ifade etmeye çalıştık; öncelikle seçim sonuçları partilerin üzerinde hareket ettiği bu alanın kullanım başarısı ile ilgili bir veri olduğundan, ikinci olarak tüm partiler tüm seçmenleri etkileyebilir düşüncesinin de etki düzeyi farklılıkları ve etkinin desteğe dönüşmesi sorunları sebebiyle araştırdığımız kitleleri vermediğinden bu iki yaklaşımı dışlamış olduk. Yanlışları temizledikten sonra, terimin doğru algılanmasının ancak kapsamının tarifi ile mümkün olduğunu düşünmekteyiz. Demokratik düzende siyasal partiler, kurumsal kimlikleri, savundukları değer ve görüşler, uyguladıkları politikalar, hedef ve vaatleri, vitrine çıkardıkları politikacılar ve teşkilatlarının desteği ile yükselmekte, gücünü artırmaktadır. Bu gücün, desteğin niteliği de oy elde etme kapasitesi olarak görülmelidir. Zira siyasi partilerin amacı daha fazla seçmen desteğine,

oyuna kavuşmaktır. İleri sürdüğümüz hipotezlerden birisi, siyasi partilerin bu kapasite üzerinde yükseldikleri, seçim süreçlerinde yine aynı, “oya kavuşma kapasitelerini” olabildiğince kullanma veya aşma gayretine giriştikleridir. Bu durumda partilerin toplumsal karşılığı, onların seçmen kitlesini oluşturur. Bir seçmen nasıl ki; asla oy vermeyeceğini düşündüğü partinin tabanında, görüş açısında değilse; seçimde oyunu vermediği ama tercih edilebilir seviyede gördüğü partinin hitap ettiği kitlenin de dışında değildir. İşte tezimizde cevap aradığımız hangi seçmenin hangi partinin seçmen kitlesine dâhil olduğu, bir partinin seçmenlerin ne kadarına açılabilirdiği soruları partilerin seçmen kitlelerini yani aynı anlamda kullandığımız toplumsal karşılıklarını belirlememizi sağlayabilecek araçlardır.

Literatürdeki çok sayıda ve farklı biçimlerde ele alınan seçmen davranışı araştırmalarının iki eksiği, yani üzerinde durmadığı iki sorun bulunmaktadır. Bunlardan ilki; yapılan çalışmalar sadece seçmenlere odaklanmakta ve seçim süreçlerinin sadece seçen ögesini dikkate almaktadırlar. Oysa demokrasinin mevcut biçimi olan temsili demokrasi, seçmenlerin talep ve beklentilerini temsilciler eliyle yürütür ve demokrasi için yapılan “halkın yönetimi” tanımı; siyasal iktidarı oluşturan siyasi partiler tarafından gerçekleştirilir. Dolayısıyla seçim süreçleri siyasi partilerin seçmene ulaşma becerisi, olanağı ile doğru orantılı ilerleyecek; demokratik devamlılık da aynı şekilde, partilerin seçmene açılma başarısının sonucunda sağlanacaktır. Yapılan çalışmalardaki ikinci noksan ise; seçmen davranışını belirlediği ileri sürülen faktörlerinin “seçmen neye oy veriyor” sorusuna ya hiç ya da eksik cevap vermesidir. Bahsettiğimiz çalışmaların neredeyse tamamında yaş ile kullanılan oy ilişkilendirilmiş, buna eğitim, cinsiyet, sosyo - ekonomik durum ve bazen de dini inanç eklenmiştir. Oysa cinsiyet oyu belirlemez, kimse kadın veya erkek olduğu için bir partiye oy vermez. Eğer partinin cinsiyet ayrımcılığına karşı çıkması veya -rastlanmamıştır ama- körüklemesi oy ile ödüllendirilse dahi; burada oy politikaya, programa, vaatlere verilmektedir. Kimse 20 yaşında bir partiye oy verirken, 30 yaşına gelince durduk yere başka bir partiye oy vermez. Kişinin hayat algısı, yaşam

şartlarını önemsemesi siyasete bakış yönünü değiştirebilir ama bu durum yaşın değil; kimi zaman ideolojik bakışın, kimi zaman partiye bağlılığın, kimi zaman da siyasetten elde edilen kazanımların belirleyiciliğinde gerçekleşen bir değişimdir.

Bu hedefe ulaşmak için önce konunun kapsamını ve çevresini belirlemeyi, ardından seçmenleri nasıl kategorize edeceğimizi ve son olarak ileri sürdüğümüz hipotezi teyit etmek için de bir anket çalışması yapmayı gerekli gördük. İlk bölümde ele aldığımız kapsam ve çerçeveyi; seçimleri demokrasinin zorunlu kıldığı bir süreç olarak varsaydığımızdan demokrasi tabanında ele aldık ve demokrasinin özünü, öznesini, üzerinde yürütülen tartışmaları öne çıkarıp teze giriş yaptık. Birinci bölümün ikinci kısmını ise, seçimleri siyasal katılımın bir biçimi olarak yorumladığımızdan ötürü siyasal katılmaya ayırdık. Şimdiye kadar yapılan çok sayıda araştırmada seçmen davranışını belirlediği düşüncesiyle ele alınan; yaş, eğitim, sosyo-ekonomik durum ve cinsiyet unsurlarını; seçmen neye oy veriyor sorusuna cevap bulmada yardımcı olmadığı için oy ile ilişkilendirmeyerek, siyasal katılımın derecesine etki edebilecek özellikler olarak değerlendirdik. Yine bu kısımdaki kamusal alan ise; görünürde demokrat yönetimler ile özünde demokratik iktidarlara birbirinden ayıracak bir turnusol kâğıdı işlevi göreceği için üzerinde durulmaması çalışmayı eksik kılacağından, önemle ele alındı ve tartışıldı. Bölümün son kısmı ise seçim ve seçmen ilişkileri üzerinde durarak; seçim sistemlerinin seçmen davranışı üzerinde bir etkisi olup olmayacağı, seçmenin “herkes”ten ayrılan nitelikleri ve seçmen davranışına yönelik yaklaşımlara ayrılarak; ikinci bölüme konudan sapmadan geçme olanağı sunuldu.

Özellikle üzerinde durulması gereken konulardan birisi de; seçmen davranışını gözlemlemeye dönük yaklaşımlar ile partilerin toplumsal karşılığını (veya aynı anlamda kullandığımız seçmen kitlesini) belirlemeye yönelik çalışmamız arasındaki farkın önemidir. Gerek psikolojik, gerek sosyolojik, gerekse rasyonel yaklaşım seçmen davranışını bireyin seçimle ilgisi bağlamında ele almışlardır. Oysa bizim sorguladığımız “bir partinin

üzerinde siyaset yaptığı toplumsal bir karşılığı bulunabilir mi” sorusu partileri temel almaktadır ve seçim süreçlerine partiler açısından bakmaktadır.

İkinci bölüm bu soruya yanıt ararken kullanacağımız kategorilerden oluşmaktadır. Bölümün ilk kısmında yer verdiğimiz seçmen davranışını etkileyen faktörler, seçmenin neye oy verdiğini göstermediği için araştırmadan dışlanmış ve gerekçeleri de kısım içerisinde ifade edilmiştir. İkinci bölümün ikinci kısmı ise bir partinin seçmen kitlesini belirlediğimiz unsurları açıklamaktadır. Bunlar iç kısımda da görüleceği üzere; ideoloji, parti, siyasetçi ve politikadan oluşmaktadır ve seçmenler bu dört unsurdan en az birisine dâhil görülmekte ve partilerin seçmen kitleleri de bu dört unsur aracılığı ile seçmenlere açılabilmedeki başarısı olarak değerlendirilmektedir. Elde edilen sayısal veri ise; partilerin toplumsal tabanının oranını verecektir.

Üçüncü bölüm ortaya koyduğumuz hipotezlerin ampirik bir çalışma ile sınanmasıdır ve bu amaçla hazırlanan bir anket formu Ankara’da yaşayan seçmenlerin %90’ın yakınının yaşadığı 7 ilçede (TÜİK, 2012) yanıtlayıcılara sunulmuştur. İlçeler arası dengeyi sağlamak ve ilçe içerisindeki farklı bölgeleri barındırabilmek için de bu çeşitlilikleri içerdiği düşünülen 423 seçmen yeterli görülmüştür.

Anket sonucunda elde edilen veriler tezin temel varsayımı olan; her seçmenin belirtilen dört kategoriden birine dâhil edilebileceği ve partilerin seçmen kitlelerine bu yolla ulaşılabileceği hipotezimize, üzerinde değerlendirme yapılamayan bir seçmen bırakmayarak ve araştırmanın yapıldığı Ankara’nın 2009 Mahalli İdareler Seçimlerindeki oy oranları göz önüne alındığında başarılı bir sayısal oran vererek tezin ihtiyacını karşılamış ve siyasi partilerin seçmen kitlelerinin ideoloji seçmeni, siyasetçi seçmeni, sadık seçmen ve politika seçmenlerinden oluşacağını, partilerin toplumsal karşılıklarının sayısal ifadesinin de bu dört kitlenin toplamından elde edileceği şeklindeki teorik varsayımlarımızı bize göre doğrulamıştır.

Çevresindeki bireysel veya grupsal etkilerle oy kullanan seçmenler için kullandığımız siyasi aktör seçmeni, belki literatürde bir anlam ifade edebilirse

de, bu kitle içerisinde; ideoloji, sadakat, siyasetçi ve politika unsurlarını dikkate almayan hiçbir seçmen bulunmaması; bireylerin bağımsız oy kullanma imkânlarının ellerinden alınabileceği gerekçesiyle başlı başına bir seçmen kitlesi oluşturma hipotezimiz çürümüştür.

Sayısal sonuçlara bakacak olursak; AKP'nin %47, CHP'nin %32 ve MHP'nin %28'lik bir seçmen kitlesi bulunmaktadır. Bu doğrultuda Adalet ve Kalkınma Partisi'nin hitap ettiği kitleyi en başarılı kullanan parti olduğu gözlemlenirken, MHP'nin toplumsal tabanını oya dönüştürme konusunda neden bu kadar ciddi bir sıkıntı yaşadığı veya bir diğer bakış açısıyla oy oranının çok daha üzerinde bir ilgiye nasıl kavuştuğu da ayrıca araştırılması gereken bir konudur.

BİRİNCİ BÖLÜM

DEMOKRASİ VE SEÇİM SİSTEMİNE DAİR KURAMSAL BİR ÇERÇEVE

Seçimler demokrasinin zorunluluklarından birisi olarak görüldüğünde, onun kendi başına değil, demokrasi ile birlikte ele alınması gerekliliği kendini gösterir. Zira siyasal nitelikli seçimler; yönetilenlerin yönetenleri oy ile ödüllendirmek veya tercih hakkını kullanmadığı siyasal yapıları cezalandırmak işlevini yerine getirir.

Demokrasi ise siyasal yönetimlerin sahiplik iddiası ve bireylerin yüklediği pozitif anlamlar eşliğinde popülerleşmiş, kitlelerin benimsediği ölçüde de farklılaşmış ve özünü koruma mücadelesi verir hale gelmiştir. Bu nedenden ötürü demokrasinin özüne işaret etmek, barındırması gerektiği unsurları tartışmak ve içeriğini analiz etmek yararlılıktan ziyade mecburiyete dönüşmüştür. İlk bölümün ilk kısmı bu tartışmalara ayrılarak, benimsediğimiz ve yücelttiğimiz demokrasi, onu gerçek niteliğinden uzaklaştıran yorumlardan arındırılmaya, sahip olması gereken nitelikler tespit edilip vurgulanmaya çalışılmıştır.

Bölümün ikinci kısmı demokrasinin öznesi olarak gördüğümüz bireylerin, siyasal iktidar ile olan etkileşimini konu alınmıştır. Siyasal katılım olarak adlandırılan bu ilişkide öncelik ise; katılımın yalnızca dönemsel bir biçimi olan seçimler yerine, sürekli bir faaliyeti içeren kamusal alan normuna ve bu normun hayat bulduğu mekânlara verilmiştir.

Son olarak değindiğimiz seçimler; a) ilkeleri, b) seçim sistemleri ve c) seçmen davranışları sıralamasında hazırlanmıştır. İlkeler hukuksal, seçim sistemleri matematiksel bir değerlendirme olup, seçmen davranışları sosyolojik değerlendirmeleri kapsamıştır. Konunun bu sıralaması; son kısımdaki seçmen davranışları ile ikinci bölümde ortaya koyduğumuz ve parti – seçmen ilişkilerini esas alan hipotezimiz arasında konu devamlılığı da sağlamıştır.

1.1. DEMOKRASİ

Demos (halk) ve kratos (iktidar) kelimelerinden meydana gelen demokrasi; iktidarın imtiyazlı bir sınıfın elinde toplandığı aristokrasiden, tek kişinin yönettiği monarşiden, varlıklıların yönetimi olan plütokrasiden, küçük ve seçkin bir zümrenin idaresi olan oligarşiden farklı olarak, iktidarın halkın elinde toplandığı (Bogdanor, 1999) bir yönetim biçimidir.

Tüm bu yönetimlerin ortak özelliği siyasal iktidarın biçimi ve halkın nasıl yönetileceğini konu almalarıdır. Siyasal iktidar; toplum hayatını düzenleyen kararları alma, koruma ve değiştirme hakkına sahip olan iktidardır. Ancak demokrasinin diğerlerinden farkı; siyasetin bir yönetim değil, yöneticilerin yönetilenler adına, yararına hareket ettikleri bir düzen, yani yönetim süreci (Heywood, 2007a: 594) olmasıdır.

Demokrasinin diğer yönetim biçimlerinden ayrı değerlendirilmesinin bir diğer sebebi ise; yönetenler ve yönetilenlerin bulunduğu ve birbirinden ayrıldığı iktidar ilişkilerine karşı girilen bir mücadelenin ürünü olmasıdır. İlkel devlette yönetenler; üretim araçlarını ve artık ürünü elde tutan, yönetilenlerini çalıştıran, onların işgücünü, enerjisini üretime sokan, elde edilen ürünün ağırlığına el koyan, artık ürünle kendi gereksinimlerini karşıladıktan sonra kalanını üretim araçlarının geliştirilmesi, üretim bilim ve teknolojilerinin geliştirilmesi ile üretimin artırılması için kullanan bir görünüm arz etmekteydi. Yönetenler, bu düzen içerisinde; üretim artışı sağlayarak, kendi refahını artıran ve güçlenmek için ellerindeki toplumsal baskı araçları olan devlet aygıtını, yönetilenleri sürekli yönetimin baskısı altında tutabilecek şekilde geliştirmeye uğraşan bir sınıftı. Ancak yüzyıllar süren bir mücadele ile demokrasinin elde edilmesi sonucunda; yönetilenler kölelikten, tebaalığa, tebaalıktan da vatandaşlığa yükseldiler (Sezen, 1994: 25).

Ne var ki, demokrasi bir yerde, bir seferde ortaya çıkıp sonra yayılmamış, çeşitli dönemlerde ve farklı coğrafyalarda yinelenen

m¼cadelelerin sonucunda kazanılmıştır. İlk olarak M.Ö 500 yıllarında Antik Yunan ve Roma'da başlayan m¼cadele, M.S 600 yıllarında Kuzey Avrupa, M.S 1100 yıllarında İtalya'da devam etmiş, bug¼nk¼ demokrasi kurum ve kuramlarına temel olan gelişmeler ise 18. Yy. Avrupası'nda baş göstermiştir (Dahl, 2001: 7-25).

Diğer yandan bu s¼reçte kendini gösteren demokrasi pratikleri de farklılıklar arz etmiştir. Demokrasinin beşiği Antik Yunan'da karşılaşılan demokrasi biçimi doğrudan demokrasi olmuştur. Yabancıların, k¼lelerin, kadınların ve yirmi yaşın altındakilerin katılma hakkının olmadığı Yunan demokrasisinde, yurttaşlar meclislerde toplanarak belli kararlar alıp diğer yandan kimi önemli memurları seçer veya kura ile belirlerlerdi (Aristoteles, 2005).

Ancak n¼fusun artması, vatandaşların bireysel iş ve ihtiyaçlarının s¼rekli olarak kazanması, siyasal karar alma s¼recinin devamlı hale gelmesi ve tartışılan meselelerin uzmanlık gerektirmesi nedeni ile uygulanması imk¼nsız olan doğrudan demokrasi, vatandaşların kendileri adına karar alan temsilcileri seçtikleri temsili demokrasiye evrilmiştir.

1.1.1. Demokrasinin Tanımlanması Sorunu

Demokrasinin tanımlanmasının zorluğuna yapılan vurgu iki nedene dayanıyor; birincisi farklı demokrasi algılamaları, yani teorik karmaşa, ikincisi ise farklı demokrasi uygulamaları, dolayısıyla demokrasi pratiklerinin çeşitliliği.

Gerek ideolojik, gerek k¼lt¼rel, gerekse sosyal nedenlerden ¼t¼r¼ birbirinden oldukça uzak ve çoğu zaman da birbirine zıt demokrasi tanımları ile karşılaşıldığından, ortak bir demokrasi d¼ř¼ncesini yaratmak kolay g¼r¼nm¼yor. ¼rneđin Heywood, (demokrasi) herhangi bir kimseye herhangi bir şey ifade ediyorsa terim b¼sb¼t¼n anlamsızlaşma tehlikesi ile karşı

karşıyadır derken, demokrasi kavramına yüklenen farklı anlamları şu şekilde sıralıyor (2007a: 96): “fakirler ve dezavantajlıların yönetim sistemi, profesyonel siyasetçilere veya kamu görevlilerine ihtiyaç duyulmaksızın, halkın kendi kendisini doğrudan ve sürekli biçimde yönettiği bir hükümet şekli, hiyerarşi ve imtiyazdan ziyade eşit fırsatlara ve bireysel liyakate dayalı bir toplum, sosyal eşitsizlikleri azaltmayı amaçlayan bir refah ve yeniden dağıtım sistemi, çoğunluk yönetimi ilkesine dayalı bir karar verme sistemi, çoğunluğun iktidarını kontrol altına alarak, azınlıkların haklarını ve menfaatlerini koruyan bir yönetim sistemi, kamu makamlarını halkın oyunu almak için yapılan rekabetçi seçimlerle doldurmanın bir aracı, halkın menfaatlerine, onların siyasi hayata katılıp katılmamasına bakmadan hizmet eden bir hükümet sistemi.”

Diğer taraftan siyasal iktidarların, demokrasi aldı altında yürüttüğü politika biçimlerinin bir diğerini yanlışlar nitelikte olması demokrasinin pratik alanda da net bir anlam ifade etmediğini göstermektedir. Siyasi tarih boyunca teori ile pratik arasındaki uyum sorununun aşılma çalışıldığı düşünüldüğünde; demokrasinin zaten netleştirilmesi zor olan teorik çerçevesinin, pratik karşılığının da daha büyük bir muğlaklığa neden olması şaşırtıcı olmayacaktır.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra demokrasinin iyi bir şey olduğu düşüncesinin oturması ve tasvip edilen bir sistemin demokratik olarak görülmesi (Holden, 2007: 2); “demokrasi iyi bir yönetim şeklidir, o halde her iyi yönetim demokrasidir” önermesini doğurmuştur. Bunun sonucunda demokrasi, demokratik ilkeler etrafında şekillenen bir yönetim biçimi olmaktan çıkar; yöneticinin ya da yönetilenlerin “iyi” algısının içerisine hapsolür.

İster tek parti yönetiminin idaresine, isterse tek liderin hâkimiyetine maruz kalsın, neredeyse tüm ülkelerin devlet biçimini cumhuriyet, yönetim şeklini demokrasi olarak görmesi ve ilan etmesi bahsedilen sorunun somut örneğini oluşturur. Bu durumda “demokrasi kavramının üzerinde anlaşılmış bir tanımının olmamasını ve bir tanıma kalkışıldığında buna her taraftan itiraz

gelmesini, her türlü rejimin savunucularının, o rejime demokrasi demelerine ve demokrasi sözcüğü tanımlandığında artık onu kullanamayacaklarından korkmalarına” bağlayan Sartori’nin (1996: 4) yorumu daha fazla dikkate değer hale gelmektedir.

Teori ile pratiğin kesiştiği noktada ise, karşımıza Abraham Lincoln ve onun demokrasi tanımı çıkmaktadır. Kendisi de bir siyasetçi olan Lincoln’ün yaptığı tanımla, teorik çerçeveye katkıda bulunması ve iki ezeli rakibin (teori ve pratik) arasındaki uyumsuzluğu en aza indirmesi beklenirdi. Bugün dahi demokrasi yazınlarının başköşesine çekilen “halkın, halk için, halk tarafından yönetilmesi” şeklindeki tanım, popülaritesini önemli ölçüde, bir pratisyenin yani siyasal bir aktörün elinden çıkmasına borçludur.

Lincoln bu sözü ile bir yandan tüm tartışmaları bitirir ve soruya keskin bir cevap bulurken, diğer taraftan yeni tartışmalara neden olmuş ve soruyu cevaplamak yerine onu yinelemiş gibidir. Tüm sorulara cevap bulunmuştur; çünkü demokrasinin öznesi (yöneten) de, nesnesi (yönetilen) de, yönetimin sınırları da bellidir; yöneten halktır, yönetilen de halktır, yönetimin gerekçesi ve dolayısıyla sınırlarını çizecek olan da yine halktır.

Ancak bu tanım esasında beş ayrı yönetim şekline birden işaret eder: (a) halkın hükümeti, kendi kendini yöneten halk, doğrudan demokrasi anlamına gelir; (b) tersine halk hükümetin nesnesi, yönetilendir; (c) hükümet halktan çıkar, şu anlamda ki, hükümet meşruiyetini halkın oyundan alır; (d) hükümeti halk seçer; (e) hükümet halkın güdümündedir (Sartori, 1996: 37).

Farklı demokrasi tanımları, algıları ve uygulamalarının olmasına rağmen; onu ne olduğu belirsiz, silik bir yönetim biçimi olarak görmek de doğru olmayacaktır. Demokratik yönetimin unsurları net olarak çizildiğinde hem kavramın tanımı, hem de yönetim biçiminin barındırması gereken koşullar kendiliğinden ortaya çıkar. Buradan hareketle demokrasinin üç unsuru; öznesi, biçimi ve sınırlarını ortaya koymak gereklidir.

1.1.2. Demokrasinin Öznesi

Demokrasinin öznesini işaret etmeden önce, öznenin ne olduğunu açıklamak gerekir. Genellikle özne eylemi yapan, eden kişi olarak görülür ve demokrasi bir yönetim biçimi olduğundan, demokrasinin öznesi olarak da yöneticiler yani siyasetçiler görülür. Ancak demokrasi bu yönüyle, karar alıcıları belirleme sürecidir ve temsilciler, vatandaşlar adına karar alan araçlardır. Bu durumda adına karar alınan vatandaşlar siyasetin öznesi haline gelirler. Özne sıfatı fiilen siyasetçide, aslen de vatandaşta olduğundan demokrasi bir yönetim değil, yönetim süreci olarak değerlendirilmektedir. Yönetişim, toplumdaki aktörlere ortaklar olarak bakılması ve toplumdaki ekonomik, siyasal ve toplumsal aktörlerin etkileşiminden doğan bir yönlendirme kalıbı olarak görülmesi, değişik aktörlerin etkileşiminin ortaya çıkardığı bir süreçtir (Tekeli'den akt. Özer, 2006: 60). Bu sürecinin bir tarafta yöneteni diğer yanda da yönetileni değil, karşılıklı yönetenleri olacağından; demokrasinin öznesine ulaşmak için “kim yönetiyor sorusu” doğru olmayacak, bu yönetim biçiminin merkezinde olanın irdelenmesi gerekecektir.

Yaygın kanaat demokrasinin merkezinin ve dolayısıyla öznenin halk olduğu yönündedir. Ne var ki Sartori halkın en az altı yorumu olduğu iddiasındadır. “Halk; a) sözcük anlamına göre herkes, b) sayısı belirsiz büyük bir kesim ve pek çok insan, c) aşağı sınıf, d) bölünmez bir varlık ve bir organik bütün, e) salt çoğunluk ilkesi ile beliren büyük kesim, f) sınırlı çoğunluk ilkesi ile beliren büyük kesim” anlamlarına gelmektedir (Sartori, 1996: 23).

Siyasal iktidarın halkın çoğunluğu hatta kimi zaman da azınlıklar arasındaki çoğunluk tarafından göreve getirildiğini düşündüğümüzde, temsili demokrasinin odaklandığı halk, salt veya çoğunluk ilkesi ile beliren kesimdir. İşte tam bu nokta, demokrasiye kendi içinden düşman çıkarma olanağı sunar. Çünkü demokrasi, çoğulculuk ekseninde, çoğunluğun baskısına dönüşebilir. Görünüşte tamamen demokratik olan bir yönetim veya yönetici,

halk diktatörlüğünü sağlıyor olabilir. Bu yolla bireyin veya azınlıkların özgürlüğü, çoğunluğun baskısına maruz kalabilir.

Halkın bireyi sindirebileceği ya da dışlayabileceği fikri üç şekilde karşımıza çıkar. Birincisi çoğunluğun tahakkümüdür. Çoğunluğun söz sahibi, azınlıkların hakları açısından bir tehdit oluşturur. Zira tam ittifak mümkün olmadığına göre, halkın arzusu aslında halkın çoğunluğunun arzusudur. Bu durumda azınlık, çoğunluk tarafında despotça yönetilir. İkincisi; çoğunluğun tahakkümü azınlıklar üzerinde değil, tek tek bireyler üzerinde kurulabilir. Bu tüm bireylerin halka, topluma ya da topluluğa tabi olması şeklinde gerçekleşir. Üçüncüsü görevi halkın arzularının gereğini yerine getirmek olan bir iktidar, aşırı derecede güçlü olabilir. Demokrasinin bu biçimi otokrasiden çok daha tehlikelidir. Çünkü otokraside muhalefeti kamuoyu korur/barındırabilirken, onu kamuoyunun kendinden kim koruyabilecektir? (Holden, 2009: 29).

Her ne şekilde olursa olsun, halkı demokrasinin öznesi olarak görmek, onun birey üzerindeki baskısını kabul etmek ve siyasal eşitliğin içini boşaltmak demektir. Çünkü siyasi eşitlik, siyasi güç ve etkinin eşit dağılımına vurgu yaparken, her bireyin ağırlığını eşit (Heywood, 2007a: 98) görmekteydi. Oysa halk demokrasilerinde, birey çoğunluğun gücü karşısında gücünü ve etkisini yitirmiştir.

Birey ve toplum ilişkilerinin değer çatışması da aynı şekilde bireyin halk karşısında geri adım atması ile sonuçlanır. Eğer bir toplum, kurumlarında bir iyi anlayışını kabul ediyorsa, çok çeşitlilik gösteren bir topluluğa bir takım inançları, değerleri benimsetme (Touranie, 2004: 22) yoluna gidebilir. Bu nedenle birey ile halk arasındaki karşıtlığı, özgürlük ve yönetim ilişkilerinde aramak gerekir. Bireysel özgürlüğün halkın özgürlüğünden başka bir şey olduğu yerde, bireyin öz yönetimi de halkın öz yönetiminden başka bir şeydir.

Demokratik yönetim biçiminden anlaşılan, en çok sayıda bireye en büyük özgürlüğü veren, olası en büyük çeşitliliği tanıyan ve koruyan siyasal

yaşam biçimi (Touranie, 2004: 25) olduğunda, demokrasinin merkezine de bireyi yerleştirmek gerekecektir.

Ancak bu birey belirsiz bir varlık değildir. Demokrasi bir devlet yönetimidir ve demokratik yönetim biçiminin öznesi olan birey, vatandaşlık bağı ile devlete bağlı olan bireydir. Cumhuriyetçi yönetim biçimlerinin yurttaş yaratma çabasını demokrasinin en önemli rakiplerinden birisi olarak görmeye devam edip ve eğer cumhuriyetçi bir ruhun kurucuları yurttaş-insanı yaratmak isterler ve her şeyden çok, bireye yurdun yüksek çıkarları için özveride bulunmasını (Touranie, 2004: 23) salık verirlerse, istek ve beklentileri devlet tarafından belirlenmiş bireylerle karşı karşıya kalacağımız da aşikârdır. Buna rağmen, demokrasinin öznesi olarak bireyi işaret etmenin zorunluluğu, devletlerin vatandaşlık esası ile yönetilmesinden ve bireylerin de devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olmasından kaynaklanır.

1.1.3. Demokrasinin Biçimi

Demokrasinin uygulanan ilk biçimi doğrudan demokrasidir. Siyasal karar yapma hakkının tüm yurttaşlara ait olduğu ve partiler gibi siyasal örgütlenmelerle dolayım lanmadığı hükümet biçimi olan doğrudan demokrasi; ilk olarak MÖ 5. Yüzyılda Yunan polislerinde görülmüştür. Kent nüfusunun 10 bini neredeyse hiç geçmediği, nüfusun önemli bir kısmını da yurttaş sayılmayan; kadın, köle ve 20 yaş altı erkeklerin oluşturduğu Yunan kent devletlerinde, yurttaşların tamamı toplantıya katılma, yönetsel ya da yargısal makamlara yönelik seçilme veya oy verme hakkına sahiptirler (Bogdanor, 1999: 228). Ancak şehir ve ülke nüfuslarının Antik Yunan ile kıyaslanamayacak ölçüde kalabalıklaşması, siyasal iktidarların etki alanının kentlerden ülke çapına yayılması, bireylerin günlük iş ve ihtiyaçlarının süreklilik kazanması, siyasetin kesintisiz ilerleyen bir erk haline gelmesi gibi nedenlerden dolayı doğrudan demokrasi uygulanması imkânsız bir demokrasi biçimine dönüşmüştür.

Günümüz demokrasisi, siyasetçilerin vatandaşları temsil ettiği temsili demokrasidir. Temsilci yani örnek alınan eleman, örneği alınan kümenin ortak özelliklerini kendisinde toplayıp, yansıtır. Bir bakıma temsilci, temsil ettiğinin simgesi, temsil ise asılın yerine koyma, ikame olayıdır. Bu durumda milletvekili, asılının (vatandaşın) istencine bağlı olan ve asılının istencinin sınırları içinde tasarrufta bulunan temsilci demektir kısaca (Sezen, 1994: 41).

Esasında temsil kelimesinin üç farklı kullanımı vardır (a) Müvekkili adına faaliyette bulunan görevliyi anlatmak için; (b) bireyler grubunun bazı karakteristiklerini taşıyan bir kişiye işaret etmek için ve (c) bireyler grubunun kimliğini veya niteliklerini sembolize eden bir kişiyi ifade etmek için (Brich'den aktaran Holden, 2007: 59). Ancak siyasal temsil ile işaret edilenin, vatandaşların siyasetçiler aracılığı ile siyasete etkin katılımı, yani temsilin ilk kullanımı olduğu açıktır. Buradan hareketle temsili demokrasiyi de toplumdaki bireyler adına yönetim işini yapacakların seçimine dayalı demokrasi türü (Heywood, 2007a: 612) olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır.

Heywood'un tanımını doğru ancak eksik kılan nokta ise, temsili demokrasinin sadece seçme-seçilme sürecine değinmiş olmasıdır. Siyasi temsil hakkını elde eden vekilin, siyaset yapma süresince o hakkı istediği şekilde kullanma olasılığı gözden uzak tutulamayacağından, temsili demokrasiyi yalnızca seçimlerle izah etmek yeterli olmayacaktır. Temsili demokrasi; asılın yani vatandaşların; kamusal alanda da siyasete özgürce katılabildiği ve karar alma süreçlerine dâhil olduğu bir demokrasi biçimidir.

1.1.4. Siyasal İktidar ve Sınırları

Egemenlik ilişkilerinin temel sorunlarından birisi yönetenleri kimin yöneteceği; siyasal iktidar ve temsilcilerinin gerek baskısının gerekse keyfi davranışlarının nasıl önleneceğidir. Geleneksel anlayış iktidarı; töresel, dini,

mitolojik kurallarla kısıtlarken, modern devletlerin temel ilkelerinden birisi anayasacılıktır.

Anayasacılığın iki somut ayağı vardır: Hukukun hâkimiyeti ve kuvvetler ayrılığı. Anayasacılığın özünü meydana getiren bu iki ilke, teorik bakımdan birlikte bulunmak zorunda değilse de, tarihi pratikler bunların beraber yaşadığını gösterir (Yayla, 2003a: 140-141). Çünkü kuvvetler ayrılığının olmadığı, yasa koyucu ile uygulayıcının iç içe geçtiği yönetimlerde; hukuksal sınırı çizen de uygulayan da ortak paydalarda buluŖan gruplar olduğunda, paydanın ortaklığı aristokrasi, monarŖi ya da oligarŖiye yol açabilir.

Hukuk; nesnel bir varlığa sahip ve sistemdeki herhangi bir tek kiŖinin anlık iradesinden bağımsız, bu iradenin dıŖında bir bağlayıcılığa sahip normatif bir düzeni, ilkeler bütününü anlatırken. Hukukun stnlğ hükümet uygulamalarının hukuka uygun olması gerektiği, devletin uygulamalarından etkilenen bir kiŖinin, bu uygulamasını yasallığını ya da hukuka uygunluğunu bağımsız mahkemelerde sorgulayabilmesine olanak tanıyan bir yönetim ilkesidir (Bogdanor, 1999: 314-316; Uygur, 1994: 33). Hukukun hâkimiyetinin nihai anlamı, yönetilenler üzerinde kiŖilerin değil kanunların egemen olmasıdır, ki bu sayede insanlar özgül komutlara değil, genel kurallara uyarlar (Yayla, 2003a: 141). Aksi durumda, kiŖiler yönetenlere tabi olurlar ve bu da bir bireyin baŖka bireye egemen olması sonucunu doğurur.

Hukuk devletinin baŖlıca amacı, kamu gücü / otoritesi karŖısında kiŖinin hak ve özgürlüklerini korumaktır, gözetmektir. Bu amaca ulaŖabilmek için kullanılan araçlar aynı zamanda hukuk devleti kavramının öğeleridir (Gözübüyük, 1993: 23). Hukuk devletinin ilkeleri Ŗu Ŗekilde sıralanır:

- Temel Hak ve zgrlklerin Korunması: Yönetilenlerin devlet otoritesine karŖı korunması dŖncesine dayanan hukuk devleti ilkesi, bireylerin devletin müdahale edemeyeceği hakları olduğundan yola çıkar ve insanın kiŖiliėine bağlı dokunulmaz, vazgeçilmez ve devredilmez olan bu haklar üç grupta toplanabilir a) Koruyucu Haklar: KiŖileri topluma ve devlete karŖı koruyan; kiŖi dokunulmazlığı, özel

hayatın korunması, düşünce ve inanç hak ve hürriyeti, mülkiyet hakkı, yerleşme ve seyahat hakkı, bilim ve sanat hürriyeti gibi haklardır. b) İsteme Hakları: Kişilerin toplumdan ve devletten isteyebilecekleri; ailenin korunması çalışma ve sözleşme hürriyeti, öğrenim hakkı, sağlık hakkı gibi haklardır. c) Katılma Hakları: Kişinin siyasal gücün kullanılmasına katılmasını sağlayan; vatandaşlık, seçme ve seçilme hakkı, siyasal partilerle ilgili haklar, dilekçe hakkı, vergi ödevi gibi haklardır (Gürbüz, 1991: 24-25). Bireyin doğar doğmaz bazı hakları bulunduğu ve bu haklardan hiçbir şekilde mahrum edilemeyeceği üzerinde fikir birliği bulunmaktadır. Gerek koruyucu haklar, gerekse isteme ve katılma hakları; kişinin kendi başına bir değeri, önemi olduğu anlamına da gelmektedir.

- Kanunların Genelliği ve Yasa Önünde Eşitlik: Yasa önünde eşitlik ya da yasaların genelliği ilkesi, özel, aktüel ve geçici bir durumu gözetmeyen, belli bir kişiye odaklanmayan, aynı hukuksal durumda bulunan herkesi kapsayan kuralların konulmasını zorunlu kılar (Sezer, 2000: 5). Hukukun bir kişiye, gruba farklı uygulanması mümkün değildir.
- Hukuki Güvenlik: Bir toplumda hukukî güvenliğin gerçekleştirilebilmesi, devletin kendi koyduğu hukuk kurallarına kendisinin de uymasına bağlıdır (Altundiş, 2008: 62). Bu nedenle hukuk normları geriye işlemez ve kazanılmış hak kaybedilmez.
- Devletin Mali Sorumluluğu: Devletin idari faaliyetleri sonucunda birtakım kişilerin haklarının zarara uğraması mümkündür. Bu nedenle idarenin, faaliyetlerini yürütürken herhangi bir eylem ve işlemiyle yönetilenlere zarar vermişse bu zarardan sorumlu tutulması ve zararı tazmin etmesi gerekir. İdare faaliyetlerini kamu görevlileri aracılığı ile yürüteceğinden, devletin mali sorumluluğunun göz önünde bulundurulması görevlilerin de hem haksız işlemlerinin sonucuna

katlanacağını bilmesini hem de faaliyetleri yürütürken daha dikkatli ve hakkaniyete uygun davranmasını sağlar.

- Devletin İdeolojik Tarafsızlığı: Herkes hukuk önünde eşit olduğundan; toplumun kültürel, etnik, dini, cinsel, siyasi ve ideolojik bakımlardan farklılaşan unsurlarının hiç birisi ne hâkim kimliğe mensup olduğu için iltimas görür ne de azınlıkta olduğu için mağdur edilir (Bayoğlu, 2007: 118).
- Kuvvetler Ayrılığı: Parlamenter rejimin en önemli özelliklerinden birisi kuvvetler ayrılığı prensibini benimsemesi ve böylece yasama, yürütme ve yargının kendi görev alanlarının belirlenerek devlet faaliyetlerine katılımlarının sağlanmasıdır. Çizilen sınırlar dâhilinde faaliyetlerine devam eden bu üç erk, hukuk devletinin gerçekleşmesinde en önemli yere sahip olacaktır (Bayoğlu, 2007: 66).

Devletin içindeki güçlerin tek elde toplanması, özellikle yargı gücü ile yürütme gücünün ya da, yasama ile yürütmenin tek elde toplanması, hukuk devletinin önemli gereklerinden biri olan “yönetimin yasallığı” ve “yönetimin yargısal denetimi” ilkelerini etkisiz kılabilir. Bu da hukuk devletinin işlemez bir hal almasına yol açabilecektir (Özyörük, 1997: 6-7). Zira idari faaliyetlerin yargısal denetimi ve mahkemelerin bağımsızlığı ancak kuvvetlerin birbirinden ayrılması ile mümkündür.

1.2. SİYASAL KATILIM DÜZEYİ VE UNSURLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Demokrasi farklı görüşlerin, inançların, beklentilerin ve taleplerin toplum içerisinde bir arada bulunduğu inancından yola çıkar. Farklılıkların kabulü ise sadece çeşitli birey ve grupların bir arada yaşamasına imkân tanımayı değil, aynı zamanda birbirine karşı olan düşüncelerin siyasi süreçte

kendine yer bulması ve politika yapım süreçlerinde göz önünde bulundurulmasını gerektirir. Demokratik süreci diğer yönetim biçimlerinden ayıran temel noktalardan birisi de, işte bu farklı görüşlere mensup vatandaşların, kamu yönetiminin karar ve eylemlerini etkileyebildikleri (Çukurçayır, 2006: 42) siyasal katılım olanaklarının bulunmasıdır.

Vatandaşların hükümet yetkililerinin seçimi ve onların yaptıkları işleri çeşitli biçimlerde etkilemek amacıyla giriştikleri yasal eylemlere (Verba ve Nie'den akt. Turan, 1986: 69) siyasal katılma denir. Bu nedenle çağdaş toplumlar değişik sınıfsal temellere ve siyasal görüşlere dayanan siyasi partiler, dernekler, etkin temsilci kuruluşlar, farklılaşmış ve bağımsız medya kuruluşları ve olabildiği ölçüde nüfusun geniş kesimlerini kapsayan siyasi etkileme olanaklarına (Çukurçayır, 2006: 40) sahip toplumlar olarak ifade edilir.

Ne var ki, siyasal katılma yalnızca politikaların onayı veya reddedilmesi biçiminde gerçekleşirse, bu durumda halk siyasal sürecin öznesi ve adına siyaset yapılan kitle olmaktan çıkar; farklı siyasi elitlerin görüşleri arasında karar vermek zorunda kalan etkisiz yığınlara dönüşür. Oysa vatandaşların siyasete katılması ile kastedilen durum, herhangi bir dönemde, herhangi bir düşünceyi savunma ya da eleştirme haklarının olduğu; politikaların onları da dikkate alarak şekillendirildiği bir siyasi süreçtir.

1.2.1. Siyasal Katılımın Düzeyleri

Siyasal katılma gerek toplumlar arasında gerekse aynı toplumun katmanları arasında farklı düzeylerde ve biçimlerde gerçekleşmekte, farklı toplumsal değişkenler tarafından etkilenmektedir. Sistemde yer alan tüm üyelerin siyasal yaşama ilişkin aynı ölçüde ilgili oldukları söylenemez. Kimi daha bilgili ve ilgili, kimi ilgisiz ve bilgisizdir. Önemli olan siyasal katılma biçimlerinin ve bu katılmanın hangi düzeyde olduğudur.

Siyasal katılım düzeylerini beş kategoride inceleyen Nie ve Verba, vatandaşların gerek bireysel, gerekse örgütlü siyasal eylemlerini konu alır ve onları siyasal sürece hiç katılmayanlardan, parti üyelerine kadar çeşitli derecelendirmelere tabi tutar (akt. Yücekök, 1987: 31):

- 1- Siyasal Sürece Hiç Katılmayanlar: Bu kişiler siyasette hemen hemen hiç ilgilenmemekte, seçimlerde oylarını dahi kullanmaktan kaçınmaktadırlar.
- 2- Salt Oy Kullananlar: Oldukça geniş bir vatandaş kitlesi için siyasal katılma seçimden seçime oyunu kullanmaktan ibaret kalmaktadır.
- 3- Kişisel Sınırlı Katılmalar: Bazı kimseler oylarını kullanmaya ek olarak, daha çok kişisel sorunlarını çözmek üzere özellikle devlet memurları bulunmaktadır.
- 4- Topluluk Düzeyinde Katılmalar: Bazı vatandaşlar çevresel ya da belirli toplumsal sorunların çözümü için kısmen bireysel olarak fakat genellikle öğretmenler, gruplar aracılığıyla siyasal süreci etkilemeye çalışmaktadırlar.
- 5- Son grup vatandaş ise sıraladığımız faaliyetlere ek olarak, siyasal partilerde görev almakta, her türlü siyasal faaliyette yer almaktadırlar.”

Siyasal sürece katılmayanlar, siyasi konularda etkisi olmayan ve kararlara yönelik görüşü bulunmayan vatandaşlardır. Bazıları kendi ilgi ve önem sahalarına siyaseti yerleştirmeden, kimileri de katılmaları halinde değişeni gelişen bir şey olmayacağından yakınıp, etkisizlik endişesi içerisindeyler. En üst düzeyde katılıma geldiğimizdeyse genellikle siyaset için yaşayan ve siyasal meseleleri hayatının ayrılmaz bir parçası olarak addeden bireyleri görürüz. Katılımın etkisi ne olursa olsun, bizim açımızdan önemli olan kişilerin görüşlerini ifade edebilmeleri ve karar alım sürecinde rol oynayabilmeleri, bu olanaklara sahip olmalarıdır.

Dahl bireylerin sadece siyasal katılım düzeylerini ele almaz, onların siyasal rol ve misyonlarını da farklı görür. Ona göre toplum; a) siyasal olmayan tabaka, b) siyasal tabaka, c) İktidar peşinde Kusanlar ve d) iktidar

sahiplerinden oluşur (akt. Tatar, 1997: 105). Siyasal toplumsallaşma düzeylerinin farklı oluşu, siyasete yönelimin niteliğini de şekillendirir. Dahl'ın siyasal katılım sınıflandırmasına göre; bireyler siyasete sadece ilgili olabildikleri gibi, aynı zamanda onu önemseyip, siyasal konularda bilgi edinip, alınacak kararları etkilemek için eyleme de geçebilirler. Dahl ilgi, önemseme, bilgi ve eylem biçimlerinde aldığı katılım düzeylerini şu şekilde sıralar: Siyasete ilgi, siyasal olayları izleme derecesini içermektedir. Önemseme, siyasal olaylara verilen önem derecesini ifade etmektedir. Bilgi, siyasal olaylarla ilgili olarak sahip olunan veriler olmaktadır. Eylem ise siyasal kararları etkilemek için gösterilen çabaları içermektedir (Baykal, 1970: 31).

Dahl'ın siyasal katılım kategorilerinden ortaya çıkan en keskin sonuç, bireylerin siyasete bilgi sahibi olmadan da katılabildiği ve bir şeyleri savunabildiği ya da eleştirebildiğidir. Bu durumda demokrasiye yöneltlen bilgili ile bilgisiz arasındaki ayrımı ortadan kaldırdığı eleştirisi yeniden alevlenecekse de, siyasette katılımın temel sorunu bilgisizlik değil, bir görüş sahibi olma imkânlarından yoksun kalma veya bırakılmadır.

Esasen toplumun siyaseti takip etme ve siyasal güçleri etkileme olanaklarına kavuşması, devletin vatandaştan, siyasetçinin ise seçmenden beklediği, talep ettiği düzeyin üzerine çıkabilmesi içindir. Bir bakıma politikalara dâhil olma, süreçte rol oynama çabaları, politik aktörleri rahatsız eder çünkü siyasetçinin isteği halkın denetimi ve baskısı değil, oyları ile sürekli bir biçimde desteklemesidir. Katılımı sınıflandırırken siyasetin yöneten ve yönetilen ilişkisine değinen Samuel Barnes ve Max Kesae (1979: 343-380) de yönetilenlerin siyasete katılımını yönetenlerin çizdiği sınırlar çerçevesinde olup olmadığına bakarak “olağan” ve “olağan dışı siyasal katılma” şeklinde ayrıma tabi tutarlar. Seçim süreciyle siyasal rejim tarafından konulmuş kural ve normlara uygun eylemler olağan siyasal katılmayı; bireyin siyasal amaçlara, özellikle de siyasal rejimin kural ve normlarına karşı çıkmak suretiyle giriştiği faaliyetlerden olan, toplu dilekçe, boykot, işgal, grev vb. Gibi protesto ve baskı davranışları da olağan dışı siyasal katılmayı meydana getirir.

Siyasete katılım derecelendirmelerinin büyük bir kısmı, evrensellik iddiasındadır ve farklı toplumların tarihsel, kültürel birikimlerini; yönetim biçimlerini arka plana iter. Baykal ise siyasal katılma düzeylerinin, ayrı sistemler için ayrı anlamlar ifade edeceği ve farklı yoğunluklar taşıyacağı gerçeğine işaret ederek diğerlerinden ayrılır, ancak siyasal katılmayı gruplandırma aşamasında o da farklılıkları bir potada birleştirir ve üç düzeyde inceler (Özer ve Meder: 2008, 14):

- Siyasal Olayları İzleme: Dergi, gazete, radyo, açıkturum yolu ile siyasal olayları takip etmeyi, dinleyici sıfatı ile parti kongrelerine ve mitinglere katılmayı, özel temaslarda siyasal konularla ilgilenmeyi içine alır. Bu faaliyetlerin ortak niteliği ağırlığın siyasal hayattan haberdar olmaya yönelmiş olmasıdır.
- Siyasal Olaylar Hakkında Tavır Takınma: Siyasal olayları izlemeden daha yoğun siyasal faaliyetleri ifade eder. Burada belli siyasal alternatiflerin yanında ya da karşısında tutum almak söz konusudur. Bu kitle haberleşme vasıtaları yolu ile yapılabileceği gibi özel temalar çerçevesinde de yapılabilir. Bu kategoride yer alan kişilerin özelliği, siyasal olayları izlemekle yetinmeyip, onlar hakkında tavır takınarak bunu açıklamak ihtiyacı hissetmelerinde, fakat siyasal olaylar yaratmağa kalkışmalarındadır.
- Siyasal Olayların İçine Karışma: Siyasal katılmanın en ileri şekli, olayların içinde bulunmak ya da bunlarda aday olmak, yürüyüş gösteri ve mitinglerde aktif bir şekilde yer olmak gibi faaliyetler bu kategori içinde sayılabilir. Burada artık siyasal olayları dışardan izlemek ya da kendi kontrolü dışında cereyan eden olaylar karşısında tavır takınmak değil bizzat siyasal olaylar içinde yer almak söz konusudur.

1.2.2. Siyasal Katılıma Etki Eden Unsurlar

Modern iktidarlar her bireye eşit hak tanısalar da, kişisel ve sosyal özellikleri nedeniyle herkes eşit katılma ve siyasallaşma imkânlarına sahip değildir. İnsanlar gerek cinsiyeti, gerek eğitim düzeyi, gerek yaşı ve birçok başka unsur nedeniyle birbirlerinden ayrılırlar ve farklı şartlara tabi kalırlar. Her ne kadar bu farklılıklar, kişinin siyasal olayları; izlemesine, değerlendirmesine ve etkilemesine engel olmasa dahi, bireyin yaşam koşulları ve karakteristik özellikleri; siyasal katılım düzeylerine etki edebilmektedir.

Aslında bu etkiler tarihsel süreçte çok daha net bir biçimde kendini göstermektedir. Antik Yunan'dan 20. Yüzyıl Avrupa'sına değin kişisel özellikler siyasal gücü de şekillendirmiştir. Cinsiyetin seçme ve seçilme hakkını elde etmede kıstas olarak görülmesinin yanı sıra, bireyin sosyo-ekonomik gücü kadar oy kullanma hakkı elde etmesi, bireysel özelliklerin siyasal sürece direk bir biçimde olumlu veya olumsuz katkısı olması anlamına gelmekteydi.

Günümüzde kişinin cinsiyet, eğitim ve gelir farkının; hukuk yoluyla, devlet karşısında giderilmiş olmasının sonucunda; kişilerin demokratik sürece etkileri ve bu siyasal sistemdeki konumları da eşitlenmiştir. Buna karşın toplumsal roller ve ilişkiler, hukuk normlarıyla korunan siyasal eşitliğin günlük hayata birebir yansımaya izin vermeyebilmektedir.

Diğer yandan seçme ve seçilme yaşı, seçilebilmek için asgari düzeyde gerekli olan eğitim düzeyi, siyaseti izleyebilmenin temel şartlarından biri olarak değerlendirdiğimiz okuma-yazma becerisine sahip olmayan ve bilgi edinme hakkından tam olarak yararlanamayan kişilerin varlığı da göstermektedir ki, kişisel nitelikler; siyasal katılım düzeyini etkileyen unsurlar olarak ele alınabilir.

1.2.2.1. Cinsiyet

Dünya genelinde erkeklerin kadınlara oranla siyasete daha etkin bir biçimde katıldıkları rahatlıkla gözlenebilmektedir. Tarihsel süreçte yönetimin erkeklere özgün olduğu inancı kadını siyasetten soyutlamış, ona yüklenen ev ve aile çerçevesindeki görevler seçme ve seçilme haklarını da oldukça geç elde etmelerine yol açmıştır.

Cinsiyet ve siyasal katılma arasındaki ilişkiyi belirten üç hipotez ileri sürülmektedir (Çukurçayır, 2006: 87) :

- Statü: Cinsiyet rollerinin siyasal katılmayı toplumsal statü ve sosyo-ekonomik statü üzerindeki etkisi dolayısıyla belirlediği; yani kadınların erkeklere oranla daha düşük bir sosyo-ekonomik statüde bulunmaları, dolayısıyla siyasal yaşama daha az katıldıkları varsayımdır.
- İmkân: Kadınların düşük sosyo-ekonomik statüleri dolayısıyla, erkeklere oranla daha az sahip olabildikleri kitle iletişim araçlarından yararlanma, siyasal ilgi, siyasal bilgi, siyasal etkinlik ve örgütsel üyelik dolayısıyla siyasal yaşama daha az katılma olanağına sahip olduklarıdır.
- Rol: Kadının, özellikle toplumun ondan aile ve eve yönelik bir rol beklentisi içerisinde olması halinde, siyasal katılma gibi aile dışı ve kadın için toplumun yansıdığı davranışları gerektirebilecek eylemlerle dolu bir yaşam biçimine sahip olması, erkeklere oranla daha zor olacağı için siyasal yaşamda yoğun zaman ve enerji harcamayı gerektirecek fazla bir etkinliği olamayacaktır.

Dar anlamda siyasal haklar bakımından, geniş anlamda katılma hakları bakımından erkekler ön sıraları işgal etmesi nedeniyle; kadınlar kocalarının kararlarını izleyerek onlarla aynı doğrultuda oy kullanma eğilimi taşıyabilirler (Bonder, 1986: 9-10). Bu nedenle cinsiyet farkının siyasal statüye etki etmesini önlemek, kadınların toplumda hak ettikleri yeri alabilmelerini sağlamak için sadece hukuksal eşitsizliklerin değil (Şahım,

1994: 30), soruna kaynak oluşturan eğitim, çalışma gibi alanlarda da kadınların kısıtlı imkânlarının giderilmesi ve yönetme işlevinin erkeklige özgü olduğu anlayışının da değişmesi gerekmektedir.

1.2.2.2. Eğitim

Eğitim; hem okur-yazarlık, hem de eğitim düzeyleri altında değerlendirildiğinde, siyasete katılımın en önemli faktörlerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’de oy kullanmak için eğitim şartı aranmamasına rağmen, seçilebilmek için en az ilkokul mezunu olmak gerekir. İlk olarak 1982 Anayasasında kendisine yer bulan bu koşul, 1980 nüfus sayımı sonuçlarına göre herhangi bir okuldan mezun olmayan %42,2’lik bir kesimi seçilme hakkından yoksun bırakmaktaydı (Şahim, 1994: 30).

Diğer yandan okur-yazar olmanın da siyasal katılımı başat bir yeri bulunmaktadır. TÜİK’in 2011 yılı istatistiklerine göre (2011: 14) erkeklerin %1.70’i kadınların ise %8.06’sı okuma yazma bilmemektedir. Bu durumda nüfusun belli bir kısmının düşünce özgürlüğünün ilk aşaması olan bilgi edinme hakkından yeterince yararlanamayacağı anlaşılmaktadır (Eroğul, 1994: 114).

1.2.2.3. Yaş

Yaşın siyasal katılım ile ilgisi çok sayıda araştırmaya konu olmuş, kuşaklar arası ilişkiler ve farklılıklar incelenmiş, gençlik ile yetişkinliğin siyasal etki ve beklentileri ne derece şekillendirdiği anlaşılmaya çalışılmıştır. Oy kullanmak ve seçilebilmek için yaş sınırlarının konulması da yaşın siyasete etkisi üzerine eğilmeyi zorunlu kılmıştır.

Siyasal katılımın en yoğun olduğu grup orta yaşlılardan oluşsa da, siyasal katılma ve yaş ilişkisi irdelendiğinde, temel bir varsayımla karşılaşmaktayız; gençler, yaşlılara oranla, genellikle daha çok değişme ve yenilik yanlısıdırlar. Yaşlılarda ise tutucu eğilimler güçlenmektedir. Bunun en temel nedenlerinden birisi, bireysel enerji düzeyidir. Yıllar geçtikçe enerjisi azalan kişi, değişikliklere uyum göstermek için yeni çabalar gerektirecek köklü değişikliklerden korkmaya başlar. Diğer yandan gençlerin toplumsal yetki ve sorumluluklardan büyük ölçüde muaf olması, yetişkinlerin ise yıllarca çaba sarf edilerek elde edilmiş kazanımları kaybetme korkusu; aradaki girişimcilik düzeyi farkını oluşturur (Kışlalı, 2008: 155-157).

Birleşmiş Milletler öncülüğünde 27 ülkenin katılımıyla Haziran 1970'te yapılan ve gençliğin rolünün tartışıldığı bir seminerde de oy birliği ile kabul edilen metinde “gençlerin, yeryüzündeki gerçek rolünün bilincinde, daha büyük sorumluluklar taşımaya ve kamu yaşamının her yönüne daha fazla hazır bulunduğu” belirtilip, seçme ve seçilme hakkının on sekiz yaşını doldurmuş herkese tanınması gerektiği tavsiye edilmiştir. (Eroğul, 1994: 115-116)

Özellikle üniversitelerin sosyal dönüşümlere ev sahipliği yaptığı düşüncesi de göz önünde bulundurulduğunda, seçme ya da seçilme hakkını elde etmek için asgari yaşın on sekizin üzerinde tutulması, nüfusun belli bir kesiminin siyaset dışında tutulması anlamını taşımaktadır.

1.2.2.4. Gelir

Vatandaşların gelir düzeyi; siyasal beklentileri şekillendirme, bilgi alma olanaklarını artırma, siyasal katılım araçlarını daha etkin kullanma, daha iyi eğitim olanaklarından yararlanma imkânı sağlama sonuçları bakımından, siyasi katılımın düzeyi ve biçiminde önemli bir rol oynar.

Gelir dağılımını, sınıf çerçevesinde inceleyen Muller, gelir ve seçmen davranışı ilişkisini üç temel kural ile açıklar: üst sınıflar, alt sınıflara göre daha çok katılım göstermektedir; üst sınıflar oylarını sağ partilerden yana, alt sınıflar ise sol partilerden yana kullanmaktadır; Sağ partiler üst sınıfın çıkarları, sol partiler ise alt sınıfın çıkarları doğrultusunda politikalar geliştirirler (Muller'den aktaran Özer ve Meder, 2008: 25).

Bu teorik çerçeveye karşın, son yıllarda dünya genelinde ve Türkiye'de toplumun düşük gelirli kesimlerinin siyasete daha aktif bir biçimde katıldıkları ve sağ ve sol ayrışmasının kazanç ya da sınıf politikaları bağlamında değerlendirilemeyeceği görülmektedir. Türkiye'deki seçimlerin gelir ve siyaset tezinin tam aksi yönünde seyretmesi de (Özer ve Meder, 2008, 25) politikanın sadece gelir ekseninde değerlendirilemeyeceğini ortaya koyar. Diğer yandan maddi gücün siyasallaşmaya olan etkisinin tamamen yok sayılması da mümkün görünmemektedir.

1.3. KAMUSAL ALANIN VARLIĞININ DEMOKRASİ VE SEÇİMLER ÜZERİNE ETKİSİ

Son dönem siyaset ve sosyoloji tartışmalarında ön plana çıkan kamusal alanın, bu denli ilgi görmesi ve etki yaratmasının nedeni; demokrasinin şeklen mi var olduğunu yoksa özümsemişliğini mi ortaya koyan bir gösterge olmasından kaynaklanır. Görünürde demokrat, ancak fiilen (hangi biçimiyle olursa olsun) totaliter bir yol izleyen siyasal iktidarların; kamusal alanı tanımaması ya da kilitlemesi, demokrasi ile kamusal alan arasında doğrudan bir ilinti kurulmasına yol açar.

Kamusal alan ortaya çıkışını önemli ölçüde Aydınlanmanın insana inanan ve insanı kendine egemen, kendinin efendisi, usunu istemi etrafında kullanacak kadar yetkin (Timuçin ve Timuçin, 2010: 25-29) gören inancına

borçludur. Tanrıya, inançlara, geleneğe, doğaüstü varlıklara biat eden ve bu güçler adına devleti yöneten kral karşısında itaat etmiş insan; Aydınlanma ile birlikte algısal paradigmaların metafizik ve mistik arka planını oluşturan geleneksel toplum ve bilgi yapılarının yavaş yavaş yok olmasıyla (Jeanniere, 1994: 120) evreni anlamakla yükümlü hale geldi. Buna göre; birey akıl ve bilim sayesinde, tarih boyunca tutsağı olduğu saçma, yanlış, akıl dışı gelenek ve inançların, hurafelerin etkisinden kurtulup, kendine ve evrene akıllı ve bilgisi ile yaklaşarak, doğaya mahkûm olmaksızın, kendi hayatını, kurumlarını, değer ve davranışlarını düzenleyebilecekti (Karadağ, 2006: 48).

Rönesans ile başlayan ve Aydınlanma ile süren insan merkezli düşünce, onu sadece birey olarak değil; “toplum için yaratılan; toplumdaki ayrıldığı ya da yalıtıldığı, düşünceleri dağılacak, özyapısı bozulacak, gönlü binlerce gülünç duyguyla dağılacak” bir fert (Timuçin ve Timuçin, 2010: 27) olarak görerek de, ona toplumsallaşma ve toplum yararına çalışma ödevlerini yükler. Aslında insanı siyasi bir hayvan olarak görme ve toplumsal yükümlülükler yükleme anlayışı Aydınlanma ile ortaya çıkmaz, ancak toplum yararı için hükümdara biat eden insan; Aydınlanma ile toplum için düşünen ve eyleme geçen fert halini alır.

Kamusal alan kavramı aynı anda iki anlamı; hem bir mekânı hem de bir normu karşıladığına dikkat etmek lazımdır. Mekânsal bir kavram olarak kamusal alan: toplumsal yaşantımız içinde fikirlerin, ifadelerin ve tecrübenin üretildiği, açığa çıktığı, paylaşıldığı, dolanıp yayıldığı ve müzakere edildiği toplumsal alanları (kamusal mekânları) tanımlar.

İkinci yönüyle ise kavram, anlam üretim alanları açısından normatif bir ilkeyi, bir ideali belirtiyor: ortak, aleni açık ve eleştirel olan anlamına gelir (Özbek, 2004: 40-41). Bu nedenden ötürü kamusal alan hem normatif hem de mekânsal bir incelemeyi gerektirir.

1.3.1. Normatif Kamusal Alan

Toplum üyelerinin çeşitli medya yoluyla ve de yüz yüze ilişkilerle ortak ilgi konusu olan sorunları tartışmak ve böylece bu sorunlar hakkında ortak bir anlayışa erişmek amacıyla bir araya geldikleri bir ortak alan olan kamusal alan, (Özbek, 2004: 315) hem rekabet hem de birleşim sahasıdır. Rekabetçi biçimiyle; kişilerin kendi farklılıklarını, ortaya koyarak başkalarından üstünlüklerini göstermeye (Arendt'ten akt. Karadağ, 1969: 177) imkân tanırken; birleşimsel yönüyle de insanların uyum içerisinde birlikte hareket ettikleri her yerde ve her zaman ortaya çıkan, özgürlüğün kendini gösterebildiği bir uzam olma özelliğini haizdir (Benhabib'den akt. Karadağ, 2006: 13). Dolayısıyla normatif kamusal alan hem farklılıkların hem de uyumun alanıdır. Bireyler ve gruplar ötekinden farklılıklarını gösterip rekabet edebilecekleri gibi, başkaları ile benzer yanlarını öne çıkarıp ortak paydalarda da buluşabilirler.

Habermas'a göre kamusal alan, sivil toplum ile birlikte, devlet bürokrasisiyle toplum arasındaki eksen oluşturur (Bayhan, 2006: 79) ve onun içerisinden çıkar. Sivil toplum; devletten farklı olmakla birlikte özel veya kamusal olmayan veya belki de her ikisi birden olan, yalnızca ailenin özel alanından ve devletin kamu alanından ayrı bir dizi toplumsal etkileşimi kapsamakla kalmayan, fakat daha özgül olarak ayırt edici bir ekonomik ilişkiler ağını, pazar alanını, üretim, dağıtım, değişim alanını da içeren ayrı bir insan ilişkileri ve etkinlik alanını temsil eder (Wood, 1992: 2). Dolayısıyla sivil toplum ekonomik alanı da kapsar.

Kamusal alan ise sivil toplumdan 'ekonomik ilişkiler ağı' çıkartıldığında geriye kalan 'insan ilişkileri ve etkinlikleri' alanının ürünüdür. Kamusal alan ile ekonomi arasına çizgi çekilmesinin nedeni; kamusal alanın pazar ilişkilerinin değil, söylemsel ilişkilerin alanı; satın alma ve satmak yerine, fikir mücadelesi ve müzakere için bir sahne (Özbek, 2004: 27-31) olmasındandır. Kamusal

alanın pazardan yalıtılmasını, yalnızca söylem sahiplerinin birçoğunun sol düşünceye yatkın olmasıyla ve onların kapitalizm karşıtlığı ile izah etmek doğru değildir. Pazar, kamusal alanın dışına atılabilir; çünkü kamusal alanın sınır ve çizgilerini belirlemeye yetkin kimse yokken, pazarda müşteri ve satıcı, dolayısıyla sadece ekonomik ilişkinin tarafları söz hakkına sahiptir.

Buna karşın günümüz kamusal alanına şekil veren siyasal kamu da kapitalizmin sonuçlarından birisidir ve uzun bir siyasal-yönetsel sürecin sonunda ortaya çıkmıştır. Kamusal alanın karşılaşılan ilk biçimi olarak görülen temsili kamu; kapitalizm öncesi döneme özgü, bir toplumsal alan veya bir kamu alanı olmayıp bir statü belirtisidir. Bu statü, yüce bir kuvvetten kaynaklanan iktidarını halkın önünde temsil ve teşhir eden feodal hükümdarın statüsüdür. İkinci aşamayı oluşturan edebi kamu ise bir geçiş süreci niteliğini taşır. Kapitalizm öncesinde kısıtlı biçimiyle sadece saraya ve soylulara ait olan kamusal alan, kapitalizmle birlikte siyasal kamunun ön biçimi olarak gelişmiş, kamusal akıl yürütme faaliyetlerinin deneme alanı haline gelmiş ve özel şahısların, içinde var oldukları yeni “özel”lik alanının sahici deneyimleri hakkında kendilerini aydınlatma süreci olarak görülmüştür. Siyasal kamu ise; Kurumsal güvenceleri hukuk devletiyle oluşturulan, iktidarın kaynağını halktan aldığı düşüncesinin hâkim olduğu, kamu erkinin tarafsızlaştığı, günümüz kamusal alan anlayışını oluşturur. Sadece politik alanla sınırlı değil; toplumsal, kültürel ve kişilik oluşumuna ilişkin alanları da kapsar. (Karadağ, 2006: 25-27).

Habermas ve ardıllarının sol teoriler çerçevesinde kurguladıkları kamusal alan düşüncesine en temel rakip; bireyler arası çatışmaların politikaya temel teşkil etmesi gerektiği (Müftüoğlu, 2005: 47) savından yola çıkan liberal kamusal alan düşüncesidir.

Liberal yorum, toplum sözleşmelerine atıfta bulunarak, sol düşüncenin mahremiyete işaret ederek dışladığı (Hansen, 1993: 97) mülkiyeti, kamusal alanın merkezine koyar. Lock’un toplumsal sorunu mülkiyet olarak belirleyerek, bireylerin kamusal alanda / devletle olan ilişkilerinde daha aktif

olmalarını salık vermesi ve devleti bir tür bekçi devletine dönüştürmesi, politikada bireysel hakların güvence altına alınması (Müftüoğlu, 2010: 47-8) hedeflerinden yola çıkan liberal teorisyenlerin de özel mülkiyeti, kamusal alanın başköşesine yerleştirmelerine neden olur. Çünkü liberal kamusal alan düşüncesinde birey olmanın şartı mülke sahip olmaktan geçer.

Buna göre; insanlar mülkiyet sayesinde özel alandan kurtulup kamusal alanda görünürler. Elde ettikleri mülkiyet sayesinde insanlar yalnızca günlük tüketimlerini sağlamakla uğraşmamakta, böylece kamusal etkinliklerde bulunmak açısından özgür olmaktadır (Arendt, 1994: 90-93).

Liberalizm çoğulculuktan çıktığı kamusal alan düşüncesinde; devletin tarafsız ve yansız olması şartını koyar. Öyle ki; modern toplumlar hem düşünce, ideoloji, inanç ve yaşam biçimlerindeki farklılıktan ötürü “değer çoğulculuğu” nu hem de etno-kültürel farklardan dolayı “etno-kültürel çoğulculuğu” barındırırlar. Bu durumda devletin görevi kültürler karşısında yansız olmak ve siyasal toplumun üyelerine etno-kültürel kimlikleri dikkate almaksızın eşit vatandaşlık statüsünde bakmaktır. Oysa devletin mutlak tarafsızlığı üç nedenle mümkün görünmemektedir (Tok, 2006: 111-5):

- 1- Eğer siyasal rejimin istikrarı sağlanacaksa, siyasal toplumun üyeleri vatandaşlık kimliğini hak ve sorumlulukları ile birlikte benimsemeleri; ortak vatandaşlık kimliklerinin gereği olan belli davranış, norm ve eğilimleri kazanmalıdırlar.
- 2- Siyasal kurumların liberal demokratik ilkeleri somut temsil ediş ve hayata geçiriş biçimleri kaçınılmaz olarak ülkelerin özel ulusal tarihlerini, kültür ve kimliklerini yansıtır ve oluşturur.
- 3- Devlet karar almaktan kaçınmadığı; dil, iç sınırlar, kamusal tatiller ve devlete ait resmi semboller gibi konularda yansız olmaz. Çünkü bu kararlar kaçınılmaz olarak belli bazı kültürel grupların ihtiyaç ve kimliklerinin tanınmasını, karşılanmasını ve desteklenmesini içerir.

Liberal kamusal alan düşüncesine karşı geliştirilen eleştirileri haklı çıkaran en önemli delil, günümüz ulus devletleri ve modern yönetimlerin tamamen yansız, tarafsız olmamasıdır. Tarafsızlığı zorlaştıran ise, toplumlara özelliklerini kazandıran ortak değerler ve eylemlerdir. Nasıl ki her dinin ayrı bir bayramı, her ülkenin ayrı bir kurtuluş günü varsa, her devletin de bir simgesi, bayrağı ve toprağı vardır. Sadece soyut değerler bakımından değil, somut gerçeklikler de tamamen yansız ve bunun sonucunda kimliksiz devlet ve toplum düşüncelerini ortadan kaldırır.

Oysaki devlet var olduğu günden beri; ulus yaratmanın (Roskin, 2009: 1) veya milletlerin sürekliliğini sağlamanın en önemli araçlarından birisi olduğu gibi; tarihsel, coğrafi, kurumsal ve kültürel yapılar da (Roskin, 2009: 5) devleti soyut bir düşünceden somuta indirgeyen ve devamlılığına neden olan sebeplerdir. Bu yapıların bölgeler, milletler, devletler arasında farklılık göstermesi nasıl ki doğal bir durum, açık bir gerçeklik ise; devletin varlığını devam ettirebilmesi de, ödev yüklediği ve karşılık beklentisine girdiği, üzerinde iktidarını kurduğu halkın özgün taleplerini yerine getirip, ihtiyaçlarını sağlamasına bağlı görünmektedir. Bu nedenden ötürü; tarafsız, yansız, kimliksiz bir devlet idaresi ve tutumu, devletin varlık nedenini ortadan kaldıracak; ve kamu iktidarı meşruiyetini kaybedecektir.

Çeşitli grupların eylemlerini ve her grubun farklılığını koruyacak şekilde birbirleriyle nasıl ilişki içerisinde bulunduklarını anlama çabasındaki kamusal alan teorilerinin (Kömeçoğlu, 2010: 27) farklı yorumlarına karşın üzerinde uzlaştıkları belki de tek konu; kamusal alanın devlet ve özel alanın dışında olduğudur.

Devlet ile toplum arasında bir yer olarak görülen kamusal alan; kavramsal olarak devletten ayrı olan, ilke olarak da devlete karşı eleştirel söylemlerin üretildiği ve dolaştığı bir alandır (Özbek, 2004: 31). Devlet zaten kamu otoritesini ve gücünü kullanabilen, istediğinde toplulukları susturabilen güçlere sahiptir. Bu güce karşı takınılan tavır; destek biçiminde ortaya

çıkarsa iktidarın otoriterliğinin önündeki temel etkenlerden birisi olan halk unsuru kendiliğinden kaybolur.

Devlet otoritesi, kamu otoritesi olarak da nitelendirildiğinden, devlet, zaman zaman kamusal alanın ana unsuru olarak anlaşılmaktadır (Habermas, 2004: 95). Ancak, kamu erkinin alanı olarak devlet dendiğinde bahsedilenin hukukun üstünlüğü ilkesinin bağladığı bir devlet teşkilatı ve işleyişi olduğu da bilinir (Özbek, 2004: 32). Devlet kamusal alan açısından yurttaşların selametini sağlamakla görevli, kamusal alanın olması gereken anlamda oluşabilmesi için altyapı hizmetlerini ifa eden, araçsal bir kurumdur (Karadağ, 2006, 45). Politik kamusal alan ise, tarihsel ve ilkesel olarak devlet aygıtında yoğunlaşmış keyfi ve baskıcı iktidarı eleştirel olarak denetleyen ve dönüştüren demokratik muhalefetin alanı olarak anlaşılmalıdır (Özbek, 2007: 32). Devlet kamusal alanın sahibi ve yönlendiricisi değil, onun kendi halinde işleyebilmesi için görevli bir teşkilat, organizasyondur. Devlete karşı geliştirilen eleştiriler, onun zayıflamasına, güçsüz duruma düşmesine yol açmayacağı gibi, zaten toplum içerisinde var olan potansiyel eleştiri ve karşı duruşun sergilenmesi kamusal alana yansıdığı ölçüde çatışma yerini diyaloga bırakır.

Habermas’a göre; kamusal alan ile devlet arasındaki ayrım demokrasinin bir diğeri ile yakından ilintili üç ögesinden birisini oluşturur. Bu ögeler, yurttaşların devletin üyesi olarak kamusal özerkliği, yurttaşların toplumun üyesi olarak özel “kişisel” özerkliği ve devlet ile toplum arasında aracı olarak iş gören bir kamusal alanın bağımsızlığıdır (Bayhan, 2006: 79):

- 1- “Yurttaşların devletin üyesi olarak kamusal özerkliği” şunları içerir: Herkese tanınan eşit iletişim ve katılma haklarından yararlanma yoluyla, oy kullanmaya dayalı olarak, periyodik seçimler ve gerektiğinde referandum yoluyla, farklı partiler, platformlar ve programlar yoluyla, siyasal katılımını güvence altına alır.
- 2- “Yurttaşların toplumun üyesi olarak özel (kişisel) özerkliği” şunları içerir: Herkese aynı özgürlükleri tanıyan bir temel özgürlükler sistemi

yoluyla, bağımsız mahkemelerce sağlanan eşit hukuku koruma yoluyla, yasama-yürütme ve yargı arasındaki güçler ayrılığı, kamu yönetiminin hukuka bağlı kalmasını sağlayan ve denetleyen ayrılık yoluyla, özel alanın hukukun egemenliği ile korunmasını güvence altına alır.

- 3- “Devletle toplum arasında aracı olarak iş gören bir kamusal alanın bağımsızlığı” şunları içerir: Devlet ile toplumun piyasa tarafından bir ekonomi temelinde ayrılması yoluyla, basın özgürlüğü, haberleşme özgürlüğü ve medyanın çeşitliliği yoluyla, sivil toplum aktörlerinin kamusal alana kendiliğinden geçmesini kolaylaştıran ve kamusal iletişim alanlarının kolektif eyleycilerin örgütlü toplumsal ve ekonomik gücü tarafından işgal edilmesini önleyen düzenlemeler yoluyla, sivil toplumda kök bulan bir kamusal alanı güvence altına alır.

Kamusal alan ile devlet arasında mesafe konulması; bu alanın devlet iktidarının sınırlanması ve meşruluğuyla uğraşma kapasitesi ve aynı zamanda yeni toplumsal hareketler ve insan deneyiminin karmaşıklığına ilişkin artan duyarlılıklara kılavuzluk etmesi (Wood: 1992: 6) için gereklidir. Kamusal alan özgür kalmalıdır çünkü; toplumun siyasal olayları izlemesi, ülkeyi yönetenleri tanınması, kendisinin ve toplumun sorunlarını görmesi, bu sorunlara sahip çıkıp yöneticilerin yanlış ve hatalı uygulamalarına karşı çıkıp onları yönlendirebilmesi (Öztekin, 2001: 215-216) yalnızca, devletten bağımsız bir kamusal alan ile mümkündür. Bu da hem iktidarın hem de politikaların meşruiyetinin dayanağıdır. Zira meşruiyet için sadece itaat değil, rıza da gerekir. Karar alma sürecine katılma hakkı olmayan bir toplum itaat etse de, razı olup olmadığının bilinmesi mümkün değildir.

1.3.2. Kamusal Mekânlar

Mekân “var olanların içinde yer aldığı, tüm sınırlı büyüklükleri içine alan uçsuz bucaksız büyüklük. Boşluk, hiçlik durumu. Sınırsız ortam, sonsuz büyük kap ya da hazne. Üç boyutu, yani eni, boyu ve derinliği olan hacim. Yer kaplama” olarak tanımlanır. Buna karşın mekânın boş alan olarak görülmesine karşı çıkarak, mekân ile madde arasında birliktelik kuran Descartes, “mekân işgal eden bir şey, yer kaplayan maddi bir şey; yer kaplama ise mekândır” derken, Leibniz ise “mekânın hiçbir şekilde gerçek olmayıp, mantıksal bir yapım” olduğu düşüncesindedir (Cevizci, 1996: 359).

Mekânın mantıksal tasniflerinden birisi de onun özel ya da kamusalılığı ile ilgilidir. Özel alan “kişilerin her şeyi ve herkesi dışlamaya muktedir veya istediği şeyleri ve istediği kişileri dâhil etme, dolayısıyla diğer şey ve kişilere engeller koyma, onları dışlama gücüne sahip olduğu” (Kömeçoğlu, 2010: 39) alanları ifade ederken; kamusal mekân ise bir yönüyle “tesadüfen orada bulunan herhangi birileri”, yani kişinin şahsen tanımadığı ve onunla yakın ilişki içine girmeyi açıkça kabul etmemiş kişiler tarafından görülebileceği (Geuss, 2007: 32) diğer yanıyla insanları birbirine bağlayan ve sosyal hayatın yaratılmasına, kolektif- toplumsal yaşamın oluşmasına neden olan (Erdönmez, 2001: 71 - 77) alanlardır. Kişiler tesadüfen orada bulunmaktadır, çünkü sokak başta olmak üzere kamusal mekânlar, kişilerin bir arada bulunacağı öteki bireyleri tahmin etme ve belirleme haklarından yoksundur. Buna hakkı olmadığı gibi, ihtiyacı da yoktur. Sokakta kimlerle yürüdüğümüz, meydanı kimlerle paylaştığımız bizim sokağı ve meydanı kullanma amacımıza etki etmez, zarar vermez.

Kamusal mekân algısının merkezinde kentler - şehirler yer alır. Erk sahibi kesimlerin imtiyazlı mekânlara ihtiyaç duyması ile ortaya çıkan şehirler, halkalar şeklinde yapılanan; kent merkezinde soylular ve yöneticilerin yer aldığı, bunu çevreleyen halkada kamu görevlileri ve din adamlarının bulunduğu, sonraki halkada ise zanaatkârların yerleştiği alanlardı. Gezici tüccarların dolaşıma girmesiyle önce, kentlerin içinde yer alan ve kentteki

zanaatkârlarla, kentin hinterlandında yer alan köylülerin mal değiş tokuşunun sağlandığı küçük çaplı pazarların ölçekleri değişmeye başlamış ve bunun ertesinde kent girişlerinde yeni pazarlar oluşmaya başlamıştır. Zamanla bu gezgin tüccarlar, yerleşik hayata geçmeye başlamış ve konutlar inşa etmişlerdir. Kentlerin gelişimi ile meydanlar da önem kazanmış ve günlük aktivitelerin, sosyal ve siyasal etkinliklerin yaşandığı mekân olmuştur (Bilgihan, 2006: 13-14-15, 65).

Kamusal mekânlar sadece açık alanlardan oluşan genel bir alan değil, aynı zamanda kapalı alanlarda da ortaya çıkan bir etkileşim alanlarıdır. Bu nedenle Philip Aries (1984: 3-4, akt. Kömeçoğlu, 2010: 28) kulüpler, salonlar ve kahvehanelerde ortaya çıkan kamusalılığı akışkan ve çok katmanlı bir sosyalliğin ortaya çıkışı olarak görür.

Özellikle kahvehaneler toplanma, konuşma, kendine özgü ritüeller yaratması, bu yaratının ortak bir algı dünyasını kalabalığa ait bir birliktelikle gerçekleştirirken, kimsenin statüsünün veya sınıfının sorgulanmadığı ama yapılan bütün tartışmalara herkesin istediği gibi ve eşit ölçülerde dâhil olmasını sağlayan kendi sistemini yaratması onu oldukça dikkat çekici bir hale getirir (Ünüvar, 2006: 244).

İbadethanelerin de içinde görüldüğü kapalı kamusal mekânların belki de en dikkat çekici olanı evlerin salonlarıdır. Genellikle özel alanın temel taşı olarak kabul edilen evler; esasında özel ve kamusal alan ayrımına sahne olan mekânlardır. Evlerin salonları tıpkı diğer kamusal mekânlar gibi; aile ferdi olmayan kişilerle fikir alışverişlerinin, tartışmaların, iletişimin bir alanı, yani kısmen kamusal bir alan iken, evin odaları özel alanlar olarak karşımıza çıkar.

1.3.3. Özel Alan – Kamusal Alan

Kamusal – özel ayrımını gerekli kılan neden, bu ayrımın ardında kıyaslamayı mümkün kılan temel bir muhayyile yatmasıdır: Gizli, kapalı, gizemli ve mahrem olanın karşısında açık, görünür, somut ve ulaşılabilir olan durmaktadır (Kömeçoğlu, 2010: 29). Klasik anlamda; aile, yakın dost çevresi, bireysel üretim ve tüketim alanları ve bireysel inançlar ve tercihler dünyası “özel”e; siyaset âlemindeki faaliyetler ise kamusal olana işaret eder (Constant’tan akt. Geuss, 2007: 23).

Geleneksel topluluklardan modern topluma geçiş; özel ve kamusal arasında zıt yönde iki gelişmeyi birden içerir. Eski dönemlerdeki özel faaliyetlerin günümüzde kamusal alana dâhil edilmesi, özel alanın daralmasına; geçmişte sınırlarının muğlak bir çizgi ile işaretlemesine karşın bugün bu alanların netleşmiş olması da özel alanın genişlemesine yol açmıştır.

Geleneksel toplumlarda oldukça sınırlı bir kamusal alan, buna karşın aile, ekonomik gruplar ve dini komünler etrafında gelişen genişçe, birbirinden kalın duvarlarla ayrılmış olan çok sayıda özel alan söz konusuydu. Başta eğitim ve ekonomi olmak üzere neredeyse tüm sosyal faaliyetlerin bu özel alanlarda yürütüldüğü ve her bir alanın kendi başına bir dünya oluşturduğu, dolayısıyla kendi kendine yeten bir durumdaydı. Oysa modern toplum bu özel alanların sayısını, kapsamını, alanını ve fonksiyonlarını azaltırken; kamusal alanını olabildiğince genişletti. Ailenin, loncaların ve hatta dini organizasyonların icra ettikleri birçok faaliyet bugün artık profesyonel kamusal kurumlar tarafından icra edilmektedir (Çaha, 2010: 145).

Eski dönemlerdeki siyasal iradelerin; vatandaşların işlerini veya eşlerini nasıl seçtiklerinden, çocuklarını nasıl eğittiklerine veya masalarında ne tür çanak çömlek kullandıklarına varıncaya kadar bütün özel faaliyetlerini sıkı bir biçimde kamusal tetkik ve denetime tabi tutmasına (Constant’tan akt. Geuss, 2007: 23) karşın, modern yönetimler kişisel tercih ve isteklerin

farklılığını (ve aynı zamanda dokunulmazlığını) kabul ederler. Özel alanların keskinleşmelerine neden olan dönüşüm ise; mahrem ve kişisel olana saygı ve bireysel hak ve özgürlüklerin dokunulmazlığının kabulü ile gerçekleşmiştir. Bir anlamda özel alanlar, özgürlüğün genel tanımı olan başkasının özgürlüğüne zarar vermeme kriterinin alanını oluştururlar. Özel alan kişiye aittir; dokunulmazlığı, sorgulanmazlığı ve üzerinde tartışma yürütülmezliği de buradan gelir.

Çağdaş siyasetin görünürde çizdiği keskin ayrıma rağmen neyin özel neyin kamusal olduğunu ayırt etmek her zaman mümkün değildir. Aile, bireysel tercihler, din ve şahsi kimlikler özel alanı meydana getirir yorumuna karşın, bireysel tercih sadece ailenin ve gönüllü kuruluşların bir özelliği değildir. Kamusal alanda etkin olan tüketim tercihleri, siyasi tercihler ve kariyer tercihleri, özel alana mal edilen bireysel tercihlerle ilişki içerisindedir. Bu anlamda, özel alan kamusal alanın bir parçasıdır (Kömeçoğlu, 2010: 37). Bu nedenle tasnifi faaliyetlere göre değil, yarattığı etkiye bakarak yapmak gerekir.

Bir eylemin doğuracağı sonuçlar, büyük ölçüde doğrudan o eylemle meşgul insanlarla sınırlı kaldığında veya onlarla sınırlı kalacağı düşünüldüğünde, o işlem, özel bir işlem olmasına karşın, bu sonuçların doğrudan ilgili kişilerin dışındakilere uzandığı anlaşılırsa bu eylem, kamusal bir nitelik kazanır. Özel ile kamusal arasındaki sınır, yasaklama veya teşvik yoluyla denetim gerektirecek kadar önemli eylemlerin sonuçlarının kapsam ve çapı temel alınarak çizilmelidir. “Kamu”, eylemlerin dolaylı sonuçlarından, bu sonuçlar ile sistematik bir şekilde ilgilenilmesini gerektirecek derecede etkilenmiş olan bütün kişilerden oluşur (Dewey’den akt. Geuss, 2007: 87-88).

1.4. SEÇİM SİSTEMLERİ VE SEÇMEN PROFİLİNİN ÇEVRESİ

Seçmek, yeğlemek anlamına gelen seçim; genellikle toplu bir iradenin birden çok seçenek arasında bir yeğlemede bulunmasıdır. Bu durumda seçim; seçenler, seçilenler ve seçme eyleminden oluşur. Seçme eyleminin öznesi seçendir ve siyaset biliminde seçmen terimi ile anılır iken seçilen ise nesne ve edilgen konumda bulunan, seçim işinde pasif ögedir. Seçimse, yönetim bilimi dilinde, belli bir iş ya da yere birkaç aday arasından, yetenekleri ve güdülenmeleri ile bu iş veya yerin gerektirdiklerine en uygun olanı ya da sayılanı seçme, oy vererek göreve getirme işidir (Sezen, 1994: 50-51).

Ancak siyaset biliminin odaklandığı seçimler, siyasi nitelikli seçimlerdir. Seçim ile demokrasi ilişkisi irdelendiğinde; seçimlerin demokratik anlayışın vazgeçilmezi olarak görülmesi de, onun siyasal niteliğinden kaynaklanır.

Temsili rejim, yurttaşların kamu işlerine belli ölçülerde katılmasını ifade ederken, katılmanın en temel yollarından birisi olarak da seçimleri işaret eder (Teziç, 2004: 240, Çukurçayır, 2006: 27). Siyasal nitelikli seçimler; halka, temsilcilerini belirleme, siyasi kararlara katılma ve iktidardan, uygulamaları nedeniyle, hesap sorma olanağı veren (Çetin, 1996: 5, Cotteret ve Emeri, 1975: 11) seçimlerdir.

Demokratik yönetimlerde egemenliğin kaynağı millettir ve millet bu egemenliğini yetkili organlar aracılığıyla kullanır. Bu durumda yasama yetkisini kullanan meclisler, yetkinin asıl sahibi değil, millet adına o yetkiyi kullanan organlardır (Tunç ve Bilir, 2005: 79). Buradan harekete, siyasal iktidarın meşruiyetini seçimler aracılığı ile sağlayacağını söylemek yanlış olmaz.

1.4.1. Oylamanın Yapılışı

Cotteret ve Emeri seçimi, “yönetilenlerin yönetenleri belirtmesiyle sonuçlanan bir usuller, hukuki ve maddi işlemler bütünü” (1975: 11) olarak

tanımlar. Buna göre, seçimler sadece siyasal değil, aynı zamanda hukuki bir süreçtir. Dolayısıyla her seçim evrensel hukuk kurallarına uymayı gerektirir. Zira seçimler, ancak özgür ve dürüst olduğu andan itibaren geçerlidir. Seçmenin seçimini zorlama olmaksızın belirtme durumuna göre getirmesi ve ilan edilen sonuçların seçmenlerin seçimine uygun olması oylamanın özgürlüğüne ve dürüstlüğüne saygı gösterilmesini, bunun için de teknikler ve usuller dizisiyle güvence altına alınmasını gerektirir (Cotteret ve Emeri, 1975: 37).

“Özgür ve dürüst seçimler” in hem zorunlu ilkeleri hem de üzerinde tartışma yürütülen konuları bulunmaktadır. Oyun genelliği, eşitliği, kişiselliği bireyselliği, serbestliği, gizliliği, açık sayımı, yargı denetimine tabi oluşu zorunlu ilkelerdir. Onun doğrudan mı dolaylı mı, ya da oyun mecburi mi ihtiyari mi kullanılacağı ise siyasal sistemlere göre değişiklik gösterebilmektedir.

- Genel Oy İlkesi:

Genel oy, servet, vergi, öğrenim durumu, ırk ve cinsiyet gibi sınırlandırmalar olmaksızın, vatandaşların oy hakkına sahip olmalarıdır. Tarihte genel oy ilkesinin kabulünden önce, “kısıtlı oy” ilkesi bulunmaktaydı. Bu ilkeye göre, oy hakkına sahip olmak için belirli bir servete sahip olmak, belirli bir miktar vergi ödemiş olmak, belirli bir eğitim ve öğretim düzeyine sahip olmak, erkek olmak, belirli bir ırktan olmak gibi bazı şartları karşılamak gerekiyordu (Gözler, 2003: 129). Günümüzde ise, genel oy tanımındaki “genel” kavramının işaret ettiği nokta, seçme yeterliliğine sahip olanların oy kullanabilmeleridir. Seçmen yeterliliği için Anayasa ve yasalarda yer alan koşulların genel oy ilkesini zedelediği seçmen olabilmek için öngörülen koşulların topluma yarar sağlamak için konulduğu varsayılır (Çiflik, 2008: 16).

Örneğin seçme yaşı, bireyin kendi başına karar alabildiği asgari yetişkinlik dönemini belirlemeye çalışır. Bu nedenle seçme hakkını elde etmek için konulan şartlar, bireyin hür iradesine sahip olduğu koşullara göndermede bulunur.

- Eşit Oy İlkesi:

“Tek kişi tek oy” anlayışından kaynaklanan (Yavaşgel, 2004: 65) eşitlik ilkesi, her seçmenin sadece ve sadece bir oy hakkına sahip olması demektir. Eşit oy ilkesinin yürürlükte olduğu sistemde, her seçmen, sandığa sadece tek bir oy pusulası atar ve attığı bu oy, tüm diğer oylarla aynı derecede öneme sahiptir (Gözler, 2003: 129).

Batı demokrasilerinde kimi dönemlerde seçimin eşitliği ilkesine yani her seçmene “eşit ve tek oy hakkı” tanınması esasına da aykırı uygulamalar olmuştur. Bazı seçmenlere “çok sayılı oy”, “katsayılı oy” ve “aile oyu” gibi ayrıcalıklar verilmiştir; aile reisi olmak, yükseköğrenim görmüş olmak, belirli miktar vergi vermiş olmak ya da kanunda belirtilen belli üst düzey görev icra etmek fazla oy kullanmanın gereği olarak görülmüştür. Dolayısıyla bir kişinin bazen üç oy kullandığı olmuştur. Diğer taraftan hiç oy hakkı olmayanlar da mevcuttu (Yavuz, 1994: 8). Günümüzde ise her vatandaşın eşit oy hakkına sahip olduğu görüşü, genel kabul gören, üzerinde tartışma yürütülemeyecek bir konudur. Her birey devlet karşısında eşit konumdadır ve kullandıkları oyların da eşit değeri vardır.

- Doğrudan Oy İlkesi:

“Tek dereceli seçim” de denen “doğrudan oy” sistemi, seçmenlerin bizzat ve doğrudan doğruya temsilcilerini seçtikleri seçmen ile seçilen arasına bir aracı girmediği (Gözler, 2003: 130) ilkedir. Haliyle oy, kullanıldığı seçimin sonucu üzerinde etkili olacak, araya “ikinci seçmenler” girmeyecektir.

Diğer bir ifadeyle her vatandaşın oy hakkı vardır ve her oy bir sayılıp, seçim sonucu üzerine direkt etkilidir (Soysal, 1968: 274).

Doğrudan oy ilkesinin benimsenmediği ülkelerden birisi Amerika Birleşik Devletleri'dir. Seçimler iki derecelidir ve seçmenler seçilecekleri değil, seçilecekleri seçmesi gerekenleri seçerler. Hangi ilkenin daha demokratik olduğu tartışmasında ise, bireyin siyasal iktidarı direk olarak şekillendirebildiği doğrudan oy ilkesi daha ağır basmaktadır.

- Kişisel Oy İlkesi:

Oy hakkının kişiselliği, seçme hakkının kişiye bağlı olması, seçmenin oyunu sandık başına gelerek bizzat kendisinin kullanması, başkasının aracılığıyla kullanamamasıdır. Kişisel oy ilkesi nedeniyle hiçbir zaman vekâlet veya temsil sûratıyla oy kullanılamayacaktır (Çiflik, 2008: 18). Kişisel oy bir bakıma, kişinin oyunu kendi inisiyatifi ile kullandığının delilidir.

- Bireysel Oy İlkesi:

“Bireysel oy” veya oy hakkının bireyselliği ilkesi grupların değil, bireyin oy hakkına sahip olması demektir. Seçmene seçme hakkı, onun ekonomik, mesleki ve benzeri bir grubun üyesi olması nedeniyle değil, bir “birey” olması nedeniyle verilmiştir. Dolayısıyla temsil edilen şey bir takım toplumsal gruplar değil, doğrudan doğruya bireyin kendisidir (Gözler, 2003: 130). Seçmen oyunu kendi adına ve kendisi için kullanır; aile, birlik, topluluk adına oy kullanmak mümkün olmadığı gibi, demokrasi ilkeleriyle bağdaşmamaktadır da, zira topluluk adına oy kullanmak topluluğa giren herkesin seçme hakkını elinden almak demektir.

- Serbest Oy İlkesi:

Serbest oy, seçmenin her türlü dış etki ve baskıdan uzak bir biçimde oy kullanabilmesidir (Karamustafaoğlu, 1970: 158-164). Kime oy verecekleri konusunda hiç kimse seçmenler üzerinde baskı, korkutma ve yıldırma gibi eylemlerde bulunamaz, oy serbestliğini zedeleyecek yasa dışı yollara başvuramaz (Çiflik, 2008: 12).

- Oyun Gizliliği İlkesi:

Oyun gizliliği seçmenin iradesini serbestçe ve her türlü baskıdan uzak biçimde kullanabilmesini sağlayan ilkelerden birisidir. (Yavuz, 1994: 8). Seçme hakkının genelleşmesiyle ortaya çıkan gizli oy, genel oy ilkesine karşı çıkan sınıfların da tepkisine neden olmuştur. Ancak ilke, seçmeni çevresinin etkilerinden uzak tutmak ve özerk iradesini kullanabilmesinin yolunu açmak nedeniyle seçme hakkının en önemli ilkelerinden birisi haline gelmiştir (Yavaşgel, 2004: 73-4). Diğer yandan birey siyasi tercihini gizlemek zorunda da değildir. Kişi, düşünce ve ifade hürriyeti hakkını kullanarak görüşünü açıklayabilir, tartışabilir.

- Mecburi Oy ve İhtiyari Oy İlkeleri:

Mecburi oy ilkesinde seçmenler seçimlerde oy kullanmak zorundadırlar. Oy kullanmayan seçmenlere kanun ceza verilmesini öngörebilir. İhtiyari oy ilkesine göre seçmen oy kullanmak zorunda değildir. Seçme hakkına sahip kişi seçim günü sandık başına gidip oyunu kullanmak isterse kullanır; istemezse kullanmaz (Gözler, 2003: 131). Kimi ülkeler oy kullanmayı vatandaşlık görevi olarak görüp, oylamayı zorunlu görürken, bazı ülkelerde de böyle bir zorlama yoktur; vatandaş oy kullanmak isterse kullanır. Seçmeni oy kullanmaya zorlayan siyasal sistemler, vatandaşları tercihe ve dolayısıyla da politik meseleleri öğrenmeye teşvik ettikleri iddiasındadırlar.

Buna karşın mecburi oy, bireyleri siyasal örgütlerden birini desteklemeye ve siyasal sistemin parçası olmaya iter. Böylece sessiz bir tepki biçimi olan oy kullanmama davranışının da önüne geçilmiş olur ki, bu durumda siyasal sisteme muhalif kitlenin ve siyaset kurumuna duyulan güven zayıflığının kendini göstermesi engellenir.

- Açık Sayım ve Döküm İlkesi:

Seçmenin iradesinin sonradan değiştirilmemesini ve seçimin dürüstlüğünü sağlamaya yönelik açık sayım ve döküm ilkesi seçmenlerin kullandığı oyların sayım ve dökümünün kamuya açık olması demektir (Özbudun, 1998: 64; Gören ve İzgi, 2002: 693). Oy sayımı esnasında dileyen seçim salonlarında bulunabilir, sayımı izleyip sandıktan çıkan oyların işlenmesini takip edebilir.

- Yargı Denetimi İlkesi:

Seçimlerin hiçbir baskı altında kalınmadan, özgür bir ortamda yapılabilmesi için denetlenmesi gerekir ve bu denetimin amacı seçimlerin kurallara uygun geçmesini sağlamaktır (Teziç, 2004: 240).

1.4.2. Seçim Sistemleri

Seçimlerin temel amacı, hem temsilde adaleti hem de yönetimde istikrarı sağlamaktır. Birbirine zıt bu iki kavramı bağdaştırabilmek için, her ikisinden de belli ödünler verilir. (Tunç ve Bilir, 2005: 80) Ancak verilecek ödünlerin, hem ülkenin siyasal yapısına, hem toplumun ihtiyaçlarına göre değişiklik göstermesi nedeniyle, seçim sistemleri uygulamaları da birbirinden farklıdır. Bu farklılıklar seçmenin tercihi etkileyebileceği gibi, oyun nedenini de

değiştirebilir. Adayın ön planda tutulduğu seçim sistemleri bireyin siyasetçi tercihini, listenin oylandığı sistemler ise partiyi ön plana çıkarabilir ve seçmen, seçim sistemine göre adaya veya partiye oy vermek durumunda kalabilir. Bunun yanı sıra seçim çevreleri, ülke veya bölge barajları da seçmenlerin politikayı mı ideolojiyi mi ön planda tutacağı sorusuna etki edebilir. Dar çevreli seçimler lokal politika ve hedefleri ön plana çıkaracağı gibi, seçim çevresi genişledikçe bölgesel hizmet, yerini ulusal çıkar ve ideolojik yargılara bırakabilir.

Seçim sistemleri üç kategori altında toplanır; çoğunluk sistemleri, nispi sistemler ve karma sistemler.

1.4.2.1. Çoğunluk Sistemi

Nihai etkileri bakımından daha ziyade çoğunluk esasına dayanan bu sistem, bir partinin veya partiler ittifakının, parlamenter hükümet çoğunluğunu elde etmesini amaçlar (Nohlen, 1996: 23-24). Buna göre, seçim bölgesinde çoğunluğu elde eden, bölgede seçimin tek kazananıdır. Çoğunluk sistemleri; tek isimli tek turlu çoğunluk sistemi, tek isimli iki turlu çoğunluk sistemi ve listeli çoğunluk sistemi olmak üzere üçe ayrılır.

1.4.2.1.1. Tek Adli Tek Turlu Çoğunluk Sistemi

Bu sistemde, seçimler her seçim çevresinden bir milletvekili seçilecek biçimde düzenlenir. Yani parlamento kaç milletvekilinden oluşuyorsa ülke, o sayı kadar seçim çevresine bölünmüştür (Tunç ve Bilir, 2005: 86). Seçim çevresinde kullanılan geçerli oyların en fazlasını elde eden aday seçilmiş sayılır. Seçim çevresinde ne kadar oy kullanıldığı ve seçilen adayın ne kadar oy aldığı önem arz etmez (Sezen, 1994: 164).

Örneğin bir seçim bölgesinde oyların dağılımı şu şekilde ise:

Toplam geçerli oy: 100. 000.

Oyların dağılımı: A: 35.000, B: 34.000, C: 25.000, D: 6.000.

Bu durumda seçilme hakkını kazanan A partisidir. 65.000 seçmenin ve oyların %65'inin ise temsil edilme imkânı bulunmamaktadır.

Sistem partiler arası seçim ittifaklarını teşvik eder ve oyların iki büyük partiye yönelmesine zemin hazırlar. Tek turlu çoğunluk sistemi, iktidar partisi ile muhalefet partilerinin aldıkları oylarla parlamentoda kazandıkları temsilci sayıları arasında büyük ölçüde oransızlığa yol açabilmektedir (Soysal, 1968: 185). Bu oransızlık, sistemin seçim sonuçlarını irdeleyen “küp kanunu” ile açıklanır. Her partinin kazandığı sandalye oranı, aldıkları oy oranlarının küpüne eşittir. A ve B partileri arasındaki oy oranı A/B ise kazanılan sandalye sayısı oranı, kazanan A kaybeden B olarak gösterilince, A^3 / B^3 olmaktadır. Örneğin A partisi, kullanılan geçerli oyların 3/5'ini, B partisi 2/5'ini elde etmişlerse, bu partilerin parlamentodaki temsil oranları 3/2 değil, $3^3 / 2^3$; yani 27/8'dir (Teziç, 2004: 277).

1.4.1.1.2. Tek Adlı İki Turlu Çoğunluk Sistemi

Bir adayın birinci turda seçilebilmesi için iki koşul aranmaktadır. Birincisi, adayın seçim çevresinde kullanılan geçerli oyların salt çoğunluğunu (yarıdan fazlasını), ikincisi de o seçim bölgesindeki toplam seçmen sayısının ¼'üne eşit sayıda oy elde etmesi. Birinci turda bu iki koşulu yerine getiremeyen adaylara, “balotajda olanlar” denmektedir (Teziç, 2004: 278).

İkinci tur seçimlerine katılabilmeleri için, adayların, birinci turda belli bir oy yüzdesine ulaşması gerekir. Fransa'da, adayların ikinci tura katılabilmeleri için seçmen sayısının en az %12,5'ine eşit sayıda oy almış olmaları gerekiyor (Teziç, 2004: 278). Eğer sadece bir aday %12,5 oy almışsa onun dışında en

çok oy alan ikinci aday da ikinci tura kalır. Ancak, ikinci turda artık salt çoğunluk aranmaz. Oyların nispi çoğunluğunu alan aday kazanmış olur.

1.4.1.1.3. Listeli Çoğunluk Sistemi

Çoğunluk sistemi tek isimli olarak (dar bölge çerçevesinde) uygulanabildiği gibi, listeli olarak geniş bölge (her ilin bir seçim çevresi olması) çerçevesinde de uygulanabilmektedir (Teziç, 2004: 281). Listeli çoğunluk sisteminde birden fazla üyenin seçilmesi söz konusudur ve bu adaylar parti listeleriyle seçmenlere sunulur (Soysal, 1968: 186).

Bu yöntemde değişik liste türleri söz konusu olabilmektedir. Kapalı liste yönteminde, yalnızca listeler ve dolayısıyla partiler arasında yarışma vardır. Serbest liste yönteminde ise, bir partinin adayları hem kendi aralarında hem de diğer partilerin adayları ile yarışırlar. Serbest listede, birden çok adaya oy verilebildiği için bu yönteme, “çok isimli seçim” de denilmektedir (Yavaşgel, 2004: 98).

Çok isimli seçim sisteminde seçmenler adaylar için de oy kullanabildiğinden, sistemin daha demokratik olduğu görülmektedir. Diğer yandan sistemin hem tek turlu hem iki turlu da uygulama olanağı bulunmaktadır.

1.4.1.2. Nispi Temsil Sistemi

Nispi temsil esasına dayanan nispi temsil sistemi, toplum içinde var olan sosyal güçlerin ve siyasi grupların mümkün olduğu kadar aynı oranda parlamentoya yansıtılmasını hedeflemektedir (Nohlen, 1996: 21-22). Nispi temsil sisteminde temsil oranı kazananın lehine keskin bir avantaj sağlamaz.

Partiler parlamentoda aldıkları oy oranına yakın bir temsil imkânına kavuşurlar.

Nispi temsil sisteminin uygulamaları, birbirinden oldukça farklıdır. Üç yüze yakın değişik nispi temsil sistemi ortaya atılmıştır. Yöntemlerin büyük çoğunluğunda, seçim çevreleri büyüktür ve il bölümlerine uygun olarak düzenlenmiştir, seçim bölgeleri birden fazla temsilci çıkarır (Sezen, 1994: 185). Nispi temsil sistemleri; tam oranlı nispi temsil ve yaklaştırmalı nispi temsil olarak ikiye ayrılır.

1.4.1.2.1. Tam Oranlı Nispi Temsil (Saf Oranlı Temsil)

Temsilde orantılılık bakımından en adaletli sistem olan “ulusal düzeyde nispi temsil” sisteminde, tüm ülke tek bir seçim çevresi olarak kabul edilir. Parlamentodaki tüm milletvekillikleri bu ulusal seçim çevresinden seçilir. Dolayısıyla bu sistemde seçime katılan her parti parlamentonun üye tam sayısı kadar milletvekili adayı gösterir ve bu partiler ülke genelinden aldığı oy oranında milletvekili çıkarır. Bunun için öncelikle kullanılan geçerli oyların parlamento üye tam sayısına bölünerek “ulusal seçim kotası” bulunur. Daha sonra her partinin aldığı oy sayısı bu seçim kotasına bölünerek çıkaracağı milletvekili sayısı hesaplanır (Gözler, 2003: 138).

Örneğin 10.000.000 geçerli oyun kullanıldığı ve parlamentosu 200 milletvekilinden oluşan bir ülkede ulusal seçim kotası 50.000’dir. Bu ülkede A partisi 5.000.000, B partisi 2.500.000, C partisi 1.500.000, D partisi 750.000, E partisi 250.000 oy almışsa çıkaracakları milletvekili sayısı şöyledir:

A partisi: $5.000.000 : 50.000 = 100$ milletvekili

B partisi: $2.500.000 : 50.000 = 50$ milletvekili

C partisi: $1.500.000 : 50.000 = 30$ milletvekili

D partisi: $750.000 : 50.000 = 15$ milletvekili

E partisi: $250.000 : 50.000 = 5$ milletvekili.

1.4.1.2.1.1. Ulusal Artık (Milli Bakiye) Sistemi

Seçim sayısına göre, çevrelerde yapılan milletvekili paylaştırmasından sonra, siyasi partilerin artık oyların ve açık milletvekillikleri, ulusal planda değerlendirilmek üzere, merkezde birleştirilir. Siyasi partilerin, seçim çevrelerinde temsil edilmeyen artık oylarının toplamı, ülke çapındaki açık milletvekillerinin sayısına bölünerek elde edilen “milli seçim sayısı”, her partinin ülke çapındaki artık oy toplamında kaç kez varsa, ayrıca her partiye milli seçim çevresinden o kadar milletvekilliği daha verilir (Teziç, 2004: 289; Soysal, 1968: 288).

Sistem olabildiğince açıkta oy bırakmamayı amaçlar ve mümkün mertebe her seçmenin verdiği oyun temsil edilmesi hedeflenir. Verilen oylar boşa gitmeyeceğinden ötürü, seçmenin siyasal sistemi daha fazla benimsemesi ve siyasi tartışmalara daha yoğun katılması beklenir.

1.4.1.2.1.2. Değişmez Tek Sayılı Milli Artık Sistemi

Sistemin iki özelliği vardır: Birincisi her milletvekilinin temsil ettiği seçmen sayısının aynı olmasıdır. Bunun için, seçim sayısı, bütün seçim çevrelerinde uygulanmak üzere önceden kanunla saptanır. Bu değişmez tek sayı, her seçim çevresinde, partilerin aldıkları geçerli oy sayısında kaç kez varsa, o çevreden, partiler o kadar milletvekili elde ederler. İkincisi, partilerin seçim çevresindeki artık oylarının temsilcisz kalmamasıdır. Bunun için de, partilerin artık oyları, bölge çapında ve ulus çapında olmak üzere ayrıca iki

aşamada değerlendirilir. Her parti listesinin artık oyları, birkaç seçim ve çevresinin birleştirilmesiyle oluşturulan “seçim çevreleri birliği” (bölge bakiyesi) ve gene her parti listesinin bütün seçim çevreleri birliğinden artan oyları, ulusal seçim çevresinde toplanır. Artık oyların bölgesel ve ulusal planda değerlendirilmesinde, gene değişmez tek sayı, seçim sayısı olarak kullanılır (Teziç, 2004: 290).

Değişmez tek sayılı milli artık sisteminin, milli bakiye sistemine göre parti ve siyasetçi merkezli olduğunu söylemek yanlış olmaz. İlkinde önemli olan seçmenin temsil gücünü artırması iken, ikincisinde temsilcilerin oy sayıları eşitlenmeye çalışılır.

1.4.1.2.2. Yaklaştırmalı Nispi Temsil Sistemi

Oyların seçim çevresinde değerlendirildiği yaklaştırmalı nispi temsil sisteminde öncelikle seçim sayısının bulunması gereklidir. Bu sayı, seçimde kullanılan toplam geçerli oyların seçim çevresinden çıkacak milletvekili sayısına bölünmesiyle bulunur. Hesaplama tespit edilen seçim sayısına göre yapılır (Tunç ve Bilir, 2005: 88).

Bunun için üç yöntem vardır; en yüksek artık, en yüksek ortalama ve d'Hondt yöntemleri. Özellikle en yüksek artık sistemi küçük partiler lehine sonuç vermesiyle bilinir. Bu yönüyle temsilde adaleti sağlaması bakımından daha başarılı, daha parçalı parlamentoya neden olduğu için yönetimde istikrarı zedeleyici bir seçim sistemidir.

60.000 geçerli oyun bulunduğu ve 6 milletvekili çıkarılacak seçimde (geçerli oy sayısının, vekil sayısına bölünmesiyle elde edilen) seçim sayısı 10.000 iken; A partisinin listesi 19.000, B partisinin listesi 6.000, C partisinin listesi 12.000, D partisinin listesi de 23.000 oy almış olsun. A listesinin 19.000'in 10.000'e bölümünden 1 temsilci ve 9.000 temsil edilmeyen oyu, B listesinin 6.000 oy ile ilk aşamada sıfır temsilci ve 6.000 temsil edilmeyen

oyu, C listesinin 1 temsilcisi ve 2.000 temsil edilmeyen oyu, D listesinin 2 temsilcisi ve 3. 000 temsil edilmeyen oyu vardır. Yöntemler açıkta kalan iki temsilcinin dağıtılmasında, artık oylara göre ayrı ayrı uygulanırsa (Teziç, 2004: 286) :

En yüksek artık sistemine göre: Artık oyların büyüklük sırası izlenerek açık sandalyeler paylaştırılır ve kesin sonuca göre A listesi 2 sandalye, B listesi 1 sandalye, C listesi 1 sandalye, D listesi 2 sandalye daha kazanır. Bu sistem küçük partiler lehine sonuç vermektedir (Teziç, 2004: 286).

En yüksek ortalama sistemine göre: Açıkta kalan her temsilci için sonuçlar ayrı ayrı değerlendirilir. İlk sandalye için partilerin oy sayısı, temsilci sayılarının bir fazlasına; ikinci sandalye için partilerin oy sayısı partilerin yeni temsilci sayılarının bir fazlasına bölünür. A listesi: $19.000: 2 (1+1) = 9.500$, B listesi: $6.000: 1 (0+1) = 6.000$, C listesi: $12.000: 2 (1+1) = 6.000$, D listesi: $23.000: 3 (2+1) = 7.666$. Buna göre açıkta kalan ilk sandalye A listesine verilecektir. İkinci sandalye için aynı yöntem devam edilir. A listesi: $19.000: 3 (2+1) = 6.500$, B listesi: $6.000: 1 (0+1) = 6.000$, C listesi: $12.000: 2 (1+1) = 6.000$, D listesi: $23.000: 3 (2+1) = 7.666$. Bu sonuçlara göre açıkta kalan ikinci sandalye D listesine verilir. Kesin sonuca göre A listesi 2, B listesi 0, C listesi 1, D listesi 3 sandalye daha elde etmiştir (Teziç, 2004: 286-287).

Üçüncü yöntem olan d'Hondt sistemi Türkiye'de de uygulanmaktadır. İsmi Belçikalı bilim adamı Victor D'Hondt'dan alan sistem bir seçim bölgesinde her listenin aldığı oyların bölgeden çıkacak temsilci sayısına dek ayrı ayrı bölünmesini gerektirir. Bölümden çıkan sonuçlar, temsilci sayısına kadar işaretlenir ve temsilciler en yüksek sayılara dağıtılır.

Partilerin oy oranı ve temsilci sayısı aynı kabul edildiğinde, d'Hondt sistemi şu sonucu verir (Teziç, 2004: 288):

Partiler	1.	2.	3.	4.	5.	6.
A Listesi	19.000	9.500	6.333	4.750	3.800	3.166
B Listesi	6.000	3.000	2.000	1.500	1.200	1.000

C Listesi	12.000	6.000	4.000	3.000	2.400	2.000
D Listesi	23.000	11.500	7.666	5.750	4.600	3.833

En yüksek sayılar belirlenip de temsilciler dağıtıldığında: 23.000 (D), 19.000 (A), 12.000 (C), 11.500 (D), 9.500 (A), 7.666 (D) sayılarına göre; A listesi 2, B listesi 0, C listesi 1, D listesi ise 3 sandalye elde etmiştir (Teziç, 2004: 288).

1.4.1.3. Karma Sistemler

Çoğunluk sisteminin yönetimde istikrar, nispi temsilin ise temsilde adalete ağırlık vermesi sonucu, her iki siyasi ilkenin de vazgeçilmezliği seçim metotları üzerinde yeni arayışları ve çalışmaları da beraberinde getirmiş, bu nedenle karma sistemler geliştirilmiştir.

Doğaldır ki karma seçim sistemlerinde ya çoğunluk sisteminin ya da nispi temsil sisteminin ağırlığı görülür. Bu şekildeki karma seçim sistemi üretilmesi faaliyeti “seçim mühendisliği” olarak bilinir (Günel, 2005: 35). Sonsuz kombinasyon ihtimaline karşın, genel olarak üç seçim metodu uygulanmaktadır: 1- Birleşik listeli nispi temsil sistemi, 2- Kişiselleşmiş nispi temsil sistemi, 3- Barajlı nispi sistem. (Nohlen, 1996: 35; Sezen, 1994: 208)

1.4.1.3.1. Birleşik Listeli Nispi Temsil Sistemi

Rejime karşı olan sağ ve sol uçtaki partileri etkisiz bırakmak ve merkez partileri güçlendirmek amacıyla Fransa’da geliştirilen bu sistemde, il seçim çevresi çapında listeli seçim öngörülmekte ve partiler arası seçim öncesi yapılacak anlaşmalarla, birleşik listeler sunulmasına olanak tanınmaktaydı. Birleşik listeler sunmuş olan partiler grubu, kullanılan geçerli oyların salt

çoğunluğunu elde ettikleri takdirde, o çevreden seçilecek bütün milletvekillerini kazanmaktaydılar (Sezen, 1994: 209-210).

Buna göre üç ihtimal belirmektedir: 1- Partiler birleşik liste sunmadıkları takdirde, sandalyelerin bölüştürülmesi nispi temsilin en yüksek ortalama usulüne göre yapılmıyordu. 2- Partiler birleşik liste yapmışlar ama geçerli oyların salt çoğunluğu sağlanamadığı takdirde, sandalyelerin dağılımı, gene nispi temsilin en yüksek ortalama usulüne göre yapılmakta ve birleşik liste grubu partilerinin geçerli oyları, bir bütün olarak değerlendiriliyordu. 3- Partiler birleşik liste yapmışlar ve geçerli oyların salt çoğunluğunu sağladıkları takdirde, o çevreden seçilecek bütün milletvekillerine sahip oluyorlar, sonradan kendi aralarında, nispi temsilin en yüksek ortalama usulüne göre, sandalyeleri ayrıca bölüştürüyorlardı (Sezen, 1994: 210).

Sistem rahatlıkla anlaşılabilirdiği gibi belli görüş ve siyasi akımların parlamentodan uzaklaştırılması niyeti ile geliştirilen bu yönüyle parlamentoları merkez partilere emanet eden bir anlayışı ihtiva eder. Demokrasinin ilerleyişini sağlayacak olan seçimlerin, sistemle barışık olmayan örgüt ve seçmenlere düşünme, tartışma, görüş beyan etme hakkı tanımaması izahı güç bir çelişkiyi beraberinde getirir.

1.4.1.3.2. Kişiselleşmiş nispi temsil sistemi

Almanya'da uygulanan bu sisteme göre parlamentodaki sandalyelerin yarısı, tek dereceli tek adlı çoğunluk oylamasıyla seçim bölgeleri çerçevesinde dağıtılır; öteki yarısı ise eyalet çerçevesinde liste oylamalı nispi temsil sistemiyle bölüştürülür. Her seçmenin iki tane oy pusulası vardır: Birincisiyle küçük seçim bölgesi içindeki adaylardan birini, ikincisiyle büyük seçim bölgesindeki parti listesini seçer. Sandalyeler her partinin liste oylarının nispi dağıtımında sonra, hak edeceği milletvekili sayısını elde etmesini sağlayacak biçimde -küçük seçim bölgesi sandalyeleri ve büyük seçim

bölgesi sandalyeleri toplandığından- dağıtılır. Bununla birlikte, bir parti, seçim bölgelerindeki ilk oylama sırasında, nispi temsile göre hak edeceği sayıdan daha fazla sandalye kazandıysa bunları korur ve parlamentonun sandalye sayısı o kadar artırılır. Sistem parlamentodaki partilerin sayısının artmasına yol açmaz. Çünkü bir parti ülke çapında oyların %5'ini almadıysa ya da doğrudan doğruya seçilen üç milletvekili çıkarmadıysa, nispi temsilden yararlanamaz (Cotteret ve Emeri: 1975: 85-86).

1.4.1.3.3. Çift ve Kontenjan Barajlı Türk Sistemi (Barajlı Nispi Sistem)

Her ne kadar literatüre Türk Sistemi olarak girse de Türkiye’de artık uygulanmayan çift ve kontenjan barajlı seçim sisteminde partilerin parlamentoda temsili için genel barajı, bölgeden vekil çıkarabilmeleri için bölge barajını geçmesi gerekir. Bölgeden çıkacak temsilci sayısı 6’ya ulaştığında ise partiler birer tane kontenjan adayı çıkarırlar.

Genel baraj, seçim çevresi barajı ve kontenjan adaylığı dolayısıyla kontenjan barajı eklenen sistemde seçimi kazananlar da d’Hondt sistemi ile belirlenir. Genel seçim barajı partilerin temsilci çıkarabilmesi için, ülke çapında geçerli oylarının %10’unu almasını zorunlu kılar; seçim çevresi barajında, partilerin bir seçim çevresinden vekil çıkarabilmeleri için almaları gereken asgari oy, o seçim çevresinde kullanılan geçerli oy toplamının, çevreden seçilecek vekil sayısına bölünmesi ile elde edilen sayı kadardır. Kontenjan barajına göre ise, 6 vekil çıkarılacak bölgede partiler bir tane kontenjan adayı göstermek zorundadır. İlk 5 vekilin dağılımı d’Hont sistemine göre yapılırken, 6. (kontenjan) vekili ise o seçim bölgesinden en fazla oy alan parti kazanır (Teziç, 2004: 288-301).

1.4.2. Seçmen

Seçebilme yeterliliğinde olan kimseye seçmen denir. Seçmen, seçme isteğini (iradesini) oy verme yoluyla açığa vurur. Oy ise bir kişinin seçilmesi veya bir metnin kabul edilmesi veya reddedilmesi konusunda açıklanan irade beyanıdır (Gözler, 2003: 127; Karamustafaoğlu: 1970, 165) ve bu eylemini yerine getiren veya bu eylemi yerine getirmeye yeterli sayılan kimselere seçmen denir.

1.4.2.2. Seçme Yeterliliği

Seçme yeterliliği ise seçmenin seçime katılabilmek için gerekli görülen kanuni şartlardan esasa ve şarta ilişkin bulunanlarını yerine getirmesi ve bunları kendisinde toplamış olması demektir. (Garner, 2004: 543)

Seçmen olabilmek için gereken şartları olumlu şartlar ve olumsuz şartlar olarak ikiye ayırmak gerekir. Olumlu şartlar; vatandaşlık, yaş ve seçmen listesine yazılı olmak iken; olumsuz şartlar; ehliyetsizlik ve liyakatsizliktir.

1.4.2.2.1. Olumlu Şartlar:

- Vatandaşlık: Vatandaşlık kişiyi devlete bağlayan hukuki ve siyasi bir ilişkidir (Fişek, 1962: 3). İşte bu siyasi ilişki deyimini kişinin içinde yaşadığı ve bağlı bulunduğu devlette siyasal haklardan faydalanacağını ifade eder (Karamustafaoğlu, 1970: 167). Böylelikle siyasal bir hak olan oy verme hakkı, kural olarak sadece vatandaşlara aittir. (Gözler, 2003: 128)

- Seçim rüştü veya siyasi rüşt de denilen yaş sınırı ile ilgili dünyanın büyük bir bölümündeki eğilime göre; seçmen olabilmek için 18 yaşını doldurmuş olmak gerekir (Gözler, 2003: 128).
- Seçmen Listesine Yazılı Olmak: Oy kullanabilmek için sadece yeterli olmak değil, seçmen kütüğüne yazılı olmak da gerekir. Seçmen kütüğüne yazılı olmayan bir vatandaşın oy kullanması mümkün değildir.

1.4.2.2.2. Olumsuz Şartlar:

- Ehliyetsizlik: Medeni hukuka göre fiil ehliyetinden yoksun olanlar, haklarını kullanamazlar Medeni Kanun'a göre; ayırt etme gücü bulunmayanların, küçüklerin ve kısıtlıların fiil ehliyeti yoktur. Bu durumda oy kullanmaları mümkün değildir.
- Liyakatsizlik: Liyakatsizlik olarak nitelendirilen bazı durumlarda bulunan kişilere oy hakkı tanınmamaktadır. Bazı fiilleri ve özellikle bazı suçları işleyen ve ahlaki bakımdan liyakatsiz olduğu anlaşılan kişilerin devlet yönetimine katılmasına engel olunmaktadır (Gözler, 2003: 128).

1.4.2.3. Karar Alma Süreci

Siyaset biliminin temel araştırma sahalarından birisi, seçmenlerin karar alma süreçleridir. Seçmenlerin; hangi düşünce, inanç, değerler etrafında oy kullandıkları, siyaset kurumundan beklenti ve talepleri sosyal bilimler tarafından gözlemlenmeye çalışılmış ve bu doğrultuda öngörülerde bulunmak istenmiştir.

Karar alma süreci; seçmenin, iktidarı belirlemesi, iktidarın politika belirlemesi, bunların uygulanması ve kontrolü (Saybaşıllı, 1985: 28) olarak tanımlanır. Bu doğrultuda; siyasal iktidarın politika belirleme aşamasında vatandaşların taleplerine cevap vermesi beklenir.

Buna göre seçmen, siyasetçi ve siyaset ilişkisi şu şekilde yorumlanır; seçmen politikalarını beğendiği ya da hedeflerini özdeşleştirdiği politik partiye oyunu verir, seçmenin oyu ile karar alma gücüne kavuşan parti yasama kanunlar çıkarır, bu kanunlar siyasal iktidarın siyasi kararlarını oluşturur. Eğer seçmen, siyasi partinin karar ve uygulamalarından memnun ise oyu ile partiyi destekler ya da tam tersi bir biçimde oy vermeyerek siyasi partiyi cezalandırır.

Bu basit oy verme teorisine karşın; seçmenler her zaman oylarının yönünü, politikalara göre belirlemezler. Çünkü seçmenlerin siyasete olan yaklaşımlarını belirleyen soyut sınırlar vardır. Bu soyut sınırları açıklamaya yönelik çalışmaların başlıcaları; seçmenin bir partiyle özdeşleştiği yorumunu yapan sosyo-psikolojik yaklaşım, seçmenin çevresindeki sosyal örüntülerden etkilenmesini öne çıkaran sosyal yaklaşım ve seçmenin somut çıkarlar doğrultusunda hareket ettiğine inanan rasyonel yaklaşımdır.

1.4.2.3.1. Psikolojik Yaklaşım

Psikolojik yaklaşım; seçmenin siyaseti politikalar üzerinden değil, partiler üzerinden değerlendirdiği varsayımında bulunur. Seçmenler, kendilerini bir partiye yakın hissederek ve uygulanan siyasetin fayda ve zararlarını önemsemeyip, kendilerini ait hissettikleri siyasi partilere olan desteklerini sürdürürler.

Taraftarın bir futbol takımını desteklemesi gibi; seçmenin bir partiye sevgi, bağlılık, aitlik hissi ile yaklaştığı (Denver, 1989: 27) bu modele göre; birey ve siyasal parti arasında hukuki bir bağ olmak zorunda değildir. Esas

olan, kişinin herhangi bir partiye karşı psikolojik bağıllık duymasıdır (İlter, 1976: 110).

“Partiyle özdeşleşme” olarak da bilinen psikolojik yaklaşım, literatüre “parti kimliği” kavramını kazandırmıştır. Bireyler küçük yaşlardan itibaren yakın çevresinin etkisiyle belli bir partiye yakınlık duymaya başlarlar ve bu psikolojik bağıllık zaman içerisinde güçlenerek hayat boyu devam eder. Seçmenler, belli bir seçimde farklı nedenlerle (ekonomik çöküntü, adayın kötü olması gibi) başka bir partiye oy verseler bile, daha sonraki dönemde yine eski partisine oy verirler (Norris’ten akt. Özer ve Meder, 2008: 32-33).

Psikolojik yaklaşımı benimseyenler, kişiliksel niteliklerle, değerler sisteminin seçmen davranışının en belirleyici faktörü olduğunu savunurlar. Herhangi bir uyarıya kişinin vereceği cevap, yani göstereceği davranış, onun dış dünyayı algılayışına ve yorumlayışına yani psikolojik yapısına bağlıdır. Kişi psikolojik baskılar altında seçimini yapar. Bu baskılar, korku, bencillik, otoriterlik, saldırganlık gibi içgüdüsel ve bilinçaltıdır. Psikolojik dürtüler oy vermede rasyonellik ilkesinin işlemlerini engeller. Yapılan birçok araştırma, seçmenin tercihini parti programları arasında değil, parti imajları arasında yaptığını ortaya koymuştur. Burada partinin objektif nitelikleri değil, seçmenin onu algılayışı o partiye ilişkin önyargısı belirleyici faktördür haline gelir (Gülmen, 1979: 41).

Ne var ki, bu durum esasında temsili demokrasinin sonuçlarından birisidir. Bireyler ihtiyaç ve ilgi alanlarına göre çeşitlilik gösterirken, her vatandaşın siyasetin ele aldığı tüm konularda bilgi ve birikim sahibi olması beklenemez. Toplumsal ihtiyaçların çeşitliliği ve karmaşıklığı karşısında, bilgi sahibi olmadığı alanlarda hüküm verme imkânı olmayan birey, karmaşık ve anlaşılması zor, sonsuz politikalar hakkında önceden yorumda bulunmak yerine; güvendiği siyasetçi ve partilerin görüşlerini benimseyerek hareket edecektir.

Bireyin siyasi eğilimini, psikolojik etkenlerle açıklayan bir diğer kuram, Michigan Modeli’dir. Esasında psikolojik olduğu kadar toplumsal bir arka plan

da sunan varsayıma göre; seçmen ile parti arasında kurulan duygusal bağlılık, bireylerin ebeveynlerinin, ailelerinin ve yakın çevrelerinin tutum ve değerlerini almaya ve benimseme yoluna girdikleri çocukluk ve gençlik dönemlerindeki toplumsallaşma sırasında gelişmeye başlar. (Evans'tan akt. Önen ve Tek, 2009: 111) Modelin öne çıkardığı en önemli noktalardan birisi, bireyin siyaset ile olan ilişkisini, oy verme yaşından itibaren ele almaması, insanların küçük yaşlardan itibaren siyaseti ilgi ve merakla takip ettiklerine işaret etmesidir. Diğer yandan ebeveynlerin siyasete olan yakınlığı da, çocukların partilerle özdeşleşmesini artırıcı bir etki yaratmaktadır.

Partiyle özdeşleşme modelini inceleyen Budge ve Farlie; (bireylerin bağlılıklarının nedenlerini, sürecini ve şiddetini ele alırken şu varsayımlarda bulunurlar (akt. Kalender, 2005: 49):

- Çoğu seçmen, mevcut oy verme niyetinden farklı olabilen bir partiye, önceden var olan bir bağlılık hissetmektedir.
- Önceden mevcut olan bu bağlılık, ailedeki sosyalleşmeyle oluşmaktadır.
- Çoğu seçmen, bütün hayatı boyunca aynı partiye bağlı kalmaktadır.
- Bağlılığını değiştiren bir azınlık; ebeveyn bağlılığının yokluğu veya çok zayıflığı, ailesinin ve kendisinin ilk bağlılığının referans gruplarından farklı olması gibi sebeplerle sapma göstermektedir.
- Daha önceden var olan parti bağlılığı, seçmenlerin şu sorulara vereceği doğrudan cevapla tam olarak yansımaktadır: Kendinizi a veya b partisine mensup olarak mı düşünüyorsunuz? Öyleyse bu mensubiyetinizin derecesi nasıldır? Çok güçlü-güçlü-güçsüz.
- Bir partiye daha çok bağlı olan bir seçmenin seçimlerde bağımsız olarak oyunu o partiye kullanması kuvvetle muhtemeldir.
- Bir partiye daha çok bağlı bir seçmenin, seçimlere katılması kuvvetle muhtemeldir.
- Partiyle özdeşleşme ve oy verme arasındaki geçici tutarsızlık, aday ve konuların cazibesiyle oluşabilmektedir. Fakat bu durum bir veya iki

seçim devam etmekte, izleyen dönemlerde kişi genellikle kendi parti bağlılığına uygun bir şekilde oy vermektedir.

- Bir partiye daha çok bağlı bir seçmenin kendi partizan bağlılığına uygun olabilen diğer partileri algılaması ve değerlendirmesi kuvvetle muhtemeldir.

1.4.2.3.2. Sosyolojik Yaklaşım

İnsanı belli sosyal imgelemler içerisinde ele alan sosyolojik yaklaşım, seçmenin tercihini bireysel karar verme olarak değil; çevresinden, yaşam koşullarından, yerleşim yerinden, mesleğinden etkilenmiş sosyal varlıkların, oy verme süreci olarak görür.

Seçmen tercihine sosyolojik açıdan yaklaşanlar, ekonomik ve psikolojik yaklaşımın özellikle vurguladığı bireyselciliği reddetmekte ve grup temelleri konusuna eğilmektedir. Kişilerin tutum ve değer sistemleri oy verme davranışında önem ifade etmemekte ve bu yaklaşımda daha çok din, sosyo-ekonomik statü, yaşanılan coğrafya parçası, mensup olunan grup vb. faktörler ön plana çıkmaktadır. Böylece sosyolojik yaklaşımın temel konusu seçmenler değil, gruplar ve partiler, temel problemi de “niçin oy veriyorlar” sorusuna cevap aramaktır (Harrop ve Miller’den akt. Kalender, 2005: 40)

Yaklaşımın vardığı genellemeler, insanı sosyal - toplumsal bir varlık olarak görür ve bu noktadan hareket eder (Paul ve diğerleri, 1968: 137-142):

- Birey sosyal olarak politikleşir. Sosyal zellikler parti tercihlerini belirlemektedir.
- Oy verme temel olarak bir grup deneyimidir. Birlikte alışan ve yaşayan insanların aynı adaya oy vermeleri muhtemeldir.
- Politik eğilimler indeksi sosyo-ekonomik statü derecesi, dini bağlılık ve ikamet üzerine temellenmiştir. Bu üç faktör bireylerin karar vermelerinde büyük rol oynamaktadır. Özellikle din bağlılığı bireyleri

sadece kilisede bir arada tutmakla kalmayıp aynı zamanda onların evlilik ve meslek tercihlerini de etkilemektedir.

- Oy vermede ailenin önemli bir rolü bulunmaktadır. Eşler özellikle birbirlerinin tercihlerine çok yakın oy kullanmaktadır. Çocukların tercihleriyle ebeveynlerin tercihleri büyük ölçüde benzeşmekte, ancak eşler arasındaki gibi yakın bir ilişki çok fazla bulunmamaktadır.
- Seçimlere gösterilen ilgi karar verme zamanını etkilemektedir. Yüksek ilgili bireyler daha erken karar vermektedir.
- Bireyler mensup oldukları gruplar doğrultusunda oy vermeye eğilimli olmakta ve bu süreçte çapraz baskılar önemli rol oynamaktadır.

Bireylerin çevreleri ile olan ilişkilerinin durağan değil değişken; sabit değil hareketli olması, seçmenin tercihini etkileyen “sosyal” ilişkilerin de kalıplaşmış normlar halinde ele alınmasını imkânsız kılar. Bu sosyal hareketlilik birey merkezli ele alınabileceği gibi, sosyal çevrenin değişmesi de başat etken olabilir.

Birey temelli sosyal hareketlilik oturulan yerin, işin, sosyal çevrenin, kurumsal rollerin, davranışların, deneyimlerin ve bekleyişlerin, gereksinimlerin değişmesi şekillerinde görür. Sosyal hareketlilikle eski çevrelerinden, görevlerinden, alışkanlıklarından uzaklaşan kişiler yeni gereksinimlerini karşılayacak hizmetler talep ederler (Wiatr ve Lane'den akt. Gülmen, 1979: 53) Bireyin siyasi kurumlardan beklentilerinin değişmesi, onun siyasi parti tercihini de etkileyebilir.

Diğer taraftan bir bölgenin sosyo-ekonomik yapısındaki, çalışanların mesleki durumlarındaki ve diğer sosyal koşullardaki değişmeler; kişilerin tutumlarını da yavaş yavaş etkileyerek yeni bir siyasal davranış kalıpları getirecektir (Milbrath'tan akt. Gülmen, 1979: 52).

1.4.2.3.3. Rasyonel Tercih Yaklaşımı

Seçmen davranışına rasyonel olarak yaklaşanların temel varsayımı seçmenin kendi çıkarlarını iyi bilmesi, bu çıkarlara en iyi şekilde hizmet edecek bir aday veya partiyi değerlendirmesi ve bunun sonucunda en uygun aday veya partiye oy kullanmasıdır. (Kalender, 2000: 61) Bu durumda seçmenlerin hareket noktası; duygusal bağlılıklar ya da çevresel etkiler değil, parti politikalarının kendi çıkarına ne kadar uygun olduğudur.

Harrop ve Miller (akt. Kalender, 2005: 62) psikolojik etkenler etrafında yükselen partiyle özdeşleşme yaklaşımı ile gerçekçi talep – beklenti kıyasının etkin olduğu rasyonel tercih yaklaşımı arasındaki farkları üç ana başlık altında incelemektedir. Buna göre rasyonel tercih yaklaşımında ilk olarak, seçmen hatır için herhangi bir parti veya adaya oy kullanması söz konusu değildir. Partiyle özdeşleşme modelinde ise, psikolojik bağlılık doğrultusunda oy kullanma önem taşımaktadır. İkinci farklılık, rasyonel tercih modellerinin genellikle seçmenin politik amaçları üzerinde odaklanması sosyal çevrenin fazlaca dikkate alınmamasıdır. Rasyonel tercih yaklaşımının seçmenlerin kendi oylarıyla ilgili politik bilgilere araçsal olarak yaklaşmasıdır. İnsanların karar verebilmesi için daha çok bilgi sahibi olmaya, bu bilgileri bütüncül bir yolla, soğukkanlı değerlendirmeye ihtiyaçları vardır. Hâlbuki partiyle özdeşleşme modelinde bir partiye bağlılık geliştiğinden, bilgiye zıtlıkla, savunmacı bir tepkiyle yaklaşılmakta ve kısa vadeli dönem içerisinde yorumlanmaktadır.

Rasyonel tercih yaklaşımı seçmen parti yakınlaşmasını tamamen dışlayan bir varsayım değildir. Çoğu durumda, bireyler oy vermeye eğilimli oldukları partileri, sadece politikaları ile değil siyasal arenadaki durumları ile de kıyaslarlar.

Ne var ki, bireyin siyasi tercihinin rasyonel olup olmadığı belirlemek bu denli kolay değildir. Netice itibari ile seçmenler ancak siyasilerin kendilerine aktardığı bilgiler eşliğinde düşünebilir ve yorumlayabilirler. Rasyonelliğin

kriteri olarak parti ya da sosyal baskıların yerini, siyasilerin objektif denetime tabi tutulması olarak görülmesine itiraz eden Kay' göre (akt. Converse, 1989, 158-9) "seçmenlerden, seçkinlerin (elitlerin) onlara söylemeyi başaramadıkları şeyleri bilmeleri beklenemez, eğer seçkinler onlara yanlış bilgi, haber vermişlerse, artık seçmenlerin sorumlu (ya da) "akla uygun" davranmadıkları ileri sürülemez. Çünkü oy verme kararları bu yanlış bilgi ile geri beslenmiştir.

Seçmen topluluğunu yankı odasına benzeten Key'in bu benzetmesi genellikle seçim yarışmasında saptanmış olan birçok yanlış bilgi alma olgusuna değinmemektedir. Halkın doğal olarak ona söylenen şeylere inandığı ileri sürülmektedir. Çoğu siyasal yarışmanın başlıca olgusu olan şey belirsiz, açıklamasız bırakılmaktadır: Seçmenlere birbirini tutmayan birçok şeyler söylenmektedir. Ama, onlar bunları birleştirip tek bir "yankı biçimine" dönüştürememektedirler. Seçmenler, bu savlar ve karşı savlar arasından gerçekleşme olasılığı çok ya da az olanı bulup seçmek zorunda kalmaktadırlar (Converse, 1989: 162).

İKİNCİ BÖLÜM

PARTİLERİN SEÇMEN KİTLESİ

Bireyin oy kullanırken önemseydiği, dikkate aldığı, etkilendiği çok sayıda faktörden bahsetmek mümkündür. Seçmen davranışını etkileyen çokça unsura karşın; onun siyasi kimliğini, vereceği oyun rengini belirleyen etken sayısı oldukça az ve varsayımımıza göre dört tanedir; ideoloji, parti, siyasetçi ve politika. Buradan hareketle seçmenin oyunu etkileyen ve belirleyen durumları birbirinden ayırmak gerekecektir.

Verdiği oyun gerekçesini oluşturan etmenler belirleyicidir ve seçmen neye oy veriyor sorusuna cevap oluşturur. Oyu etkileyen faktörler ise bu soruya yanıt vermediği gibi, aynı şartlar altında çok sayıda seçmenin farklı davranışlar sergilemesi, bu faktörlerin etkisini görmemizi de imkânsız kılmaktadır. Örneğin eğitim başlı başına oyun gerekçesi değildir, çünkü birey eğitim düzeyini herhangi bir partiye layık bulduğu için oy kullanmaz. Ancak eğitilmiş seçmen politikaları daha fazla önemseyebilir ve bu önem oyun gerekçesi haline gelirse, kişi politika seçmeni olabilir.

Bölümün ilk kısmında oyun belirleyicisi olmayan, ancak etkileme ihtimali bulunan, bu tür çalışmalara defalarca konu olmuş; aile, inanç, sosyo-ekonomik durum ve eğitim faktörleri ele alınmış ve neden belirleyici olmadıkları irdelenmiştir. İkinci kısım ise, tezin gövdesini oluşturan; seçmen kitlesini belirleyici faktörleri ortaya koymaktadır.

2.1. SEÇMEN DAVRANIŞINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Literatürde ve pratikte, bireylerin siyasal düşüncesini ve görüşlerinin netleşmesini, nihai olarak da onun kullandığı oyun belirmesini etkileyen

sayısız etkenden bahsedilmekte; insanların kişisel, sosyal, mesleki özellik ve şartları sonucunda birbiri ile farklı siyasi noktalara sürüklenebileceği öngörülmektedir. Bu varsayım, kişilerin mezkûr özellik ve şartları nedeni ile siyasi yelpazeye dağıldıkları gibi yanlış bir yoruma neden olsa da, seçmenler nezdinde hiçbir etkisi olmadığı düşüncesi de doğru olmayacaktır.

2.1.1. Ailenin Etkisi

Bireyin doğup büyüdüğü, yetiştiği, insanlarla ilk olarak iletişime geçip, sorunlarına çözüm bulurken de, toplumsal ve siyasal meseleleri değerlendirirken de bakış açısını kazandığı ilk topluluk onun ailesidir. Bu nedenle kişinin siyasallaşmanın ilk adımı olarak da aile görülüp, aile üyeleri arasındaki oy verme davranışını benzerliği ya da farklılığı seçmen davranışının başat araştırma konularından birisidir. Bu konuda yapılan çalışmalardan birisi de Aydın ve Özbek'in (2004: 144-167) "Ailenin Seçmen Davranışları Üzerindeki Etkisi" başlıklı araştırmadır.

Araştırmaya göre (2004: 156-157), aile içi etkileşim düzeylerinin ebeveynler arasındaki, çocuklar arasındaki ve ebeveynler ile çocuklar arasındaki düzeyleri irdelendiğinde ise şu sonuçlar karşımıza çıkmaktadır:

Tablo 1. Ailenin Seçmen Davranışına Etkisi

Cevaplayıcının Anneleriyle Etkileşim Düzeyi	Frekans	Yüzde
Annem benim oy verdiğim partiden başkasına oy vermez	77	12,42
Annem benim çizgim dışındaki bir partiye oy vermez	84	13,55
Annem ve ben, bazen yakın bazen farklı partilere oy veririz	178	28,71
Bizim oy verdiğimiz partilerin görüşleri genellikle uyuşmaz	27	4,35
Bizim oy verdiğimiz partiler tamamen zıt görüşleri savunur	17	2,74
Soru uygun değil	224	36,13
Toplam	607	97,90
Cevapsız	13	2,10
Toplam	620	100
Cevaplayıcının Babalarıyla Etkileşim Düzeyi	Frekans	Yüzde

Babam benim oy verdiğim partiden başkasına oy vermez	53	8,5
Babam benim oy verdiğim çizginin dışındaki bir partiye oy vermez	79	12,7
Biz bazen birbirine yakın, bazen de farklı partilere oy veririz	153	14,7
Bizim oy verdiğimiz partilerin görüşleri genellikle uyuşmaz	38	6,1
Bizim oy verdiğimiz partiler, taban tabana zıt görüşleri savunur	16	2,6
Soru uygun değil	16	2,6
Toplam	597	96,3
Cevapsız	23	3,7
Toplam	620	100
Cevaplayıcının Eşleriyle Etkileşim Düzeyi	Frekans	Yüzde
Eşim benim oy verdiğim partiden başkasına oy vermez	140	22,6
Eşim benim oy verdiğim çizginin dışındaki bir partiye oy vermez	65	10,5
Biz bazen birbirine yakın, bazen de farklı partilere oy veririz	131	21,2
Bizim oy verdiğimiz partilerin görüşleri genellikle uyuşmaz	9	1,5
Bizim oy verdiğimiz partiler, tamamen zıt görüşleri savunur	13	2,1
Soru uygun değil	240	38,7
Toplam	598	96,5
Cevapsız	22	3,5
Toplam	620	100
Cevaplayıcının Çocuklarıyla Etkileşim Düzeyi	Frekans	Yüzde
Çocuklarım benim oy verdiğim partiden başkasına oy vermez	43	6,9
Çocuklarım benim oy verdiğim çizginin dışındaki bir partiye oy vermez	26	4,2
Biz bazen birbirine yakın, bazen de farklı partilere oy veririz	105	16,9
Bizim oy verdiğimiz partilerin görüşleri genellikle uyuşmaz	15	2,4
Bizim oy verdiğimiz partiler, taban tabana zıt görüşleri savunur	9	1,5
Soru uygun değil	382	62,4
Toplam	585	94,4
Cevapsız	35	5,6
Toplam	620	100

Araştırma hem yöneltilen sorular hem de yanıtlayıcıların verdikleri cevaplar ile tezimizin temel varsayımı olan; partilerin seçmen kitlelerinin oluşumunu etkileyen nedenler ile belirleyen nedenlerin birbirinden ayrılması

gerekliliğini doğrulamıştır. Aile bireyleri birbirileri ile olan siyasi ilişkilerine “benim oy verdiğim partiden başkasına oy vermez” cevabını vererek parti seçmenliği, “benim oy verdiğim çizginin dışındaki bir partiye oy vermez” cevabını vererek ideoloji seçmenliği gerçeğini gözler önüne sermişlerdir. “Partilerimizin görüşleri genellikle uyuşmaz” veya “partilerimiz taban tabana zıt görüşleri savunur” cevapları ise aile içerisindeki parti ve ideoloji seçmenliği ayrışmasını ortaya koymaktadır. “Partilerin bazen aynı bazen de farklı olması” durumu da aile üyelerinin birbiri ile kimi zaman ortak zeminde zaman zaman da farklı noktalarda yer aldıklarını göstermektedir.

Yapılan anketin (Aydın ve Özbek, 2004: 157) bir diğer konusu, aile bireylerinin verdikleri oyun benzerlik oranıdır:

Tablo 2. Aile İçi Oy Kullanma Benzerliği

Aile Bireylerinin Oy Verdiği Partilerin Benzerlik Düzeyi	Frekans	Yüzde (%)
Aile bireylerinin tamamı aynı siyasi partiye oy verdi	264	42,6
Aile bireylerinin her biri farklı siyasi partilere oy verdi	68	11
Aynı partiye de oy verenler vardı farklı partilere de	195	31,5
Bilmiyorum/hatırlamıyorum	87	14
Toplam	614	99
Cevapsız	6	1
Toplam	620	100

Sonuçlar, ankete katılan ailelerin %42,6’sında tüm bireylerin aynı partiye oy verdiğini ortaya koymaktadır. Ailelerin %11’inde bireylerin tamamı farklı partilere, %31,5’inde ise bazıları aynı bazıları da farklı partilere yönelmişlerdir. Bu verilere göre, ailenin seçmen kitlesinin belirleyicilerinden birisi olmadığı düşüncemiz zedelenmiş gibi görünse de, aile içi etkilenme düzeyleri belirlendiğinde, oyların benzerliğindeki oranın fazlalığı önemini yitirmektedir.

Tablo 3. Aileden Etkilenme Düzeyleri

Aileden Etkilenme Düzeyleri	Frekanslar	Yüzde (%)
Evet, oldukça etkilenirim	38	6,1
Kısmen etkilenirim	86	13,9
Etkilenirim de denemez, etkilenmem de	53	8,5
Pek, etkilenmem	115	18,5
Hayır, hiç etkilenmem	325	52,4
Toplam	617	99,5
Cevapsız	3	0,5
Toplam	620	100

Anket (Aydın ve Özbek, 2004: 157) aile bireylerinin aynı partiye oy verdiğini gösterse de, katılımcılardan yalnızca %6,1'inin aileden oldukça etkilendiğini ifade etmesi, bireylerin aile içi zorlama ile oy verme ihtimalini düşürmektedir. Diğer yandan %40'ın üzerindeki aynı partiye oy verme durumunun zamanla değişebileceği de unutulmamalıdır.

Ne var ki, bu değişiklik hiç gerçekleşmese bile ailenin partilerin seçmen kitlesinin belirmesinde rolü olmadığı gerçeği değişmeyecektir. Zira bireyler ailenin diğer üyeleriyle aynı partiye veya aynı ideolojiye yakın olsalar ve bu yakınlık devam etse dahi, katılımcıların neredeyse %94'ünün oy kullanırken ailesinden oldukça etkilenen kesimin dışında kalması gösteriyor ki, kişiler yakın oldukları parti veya ideolojiyi içselleştirmişler ve oy kullanırken bir etki ya da zorlama hissetmemektedirler. Diğer yandan ailesinden oldukça etkilenen %6,1'lik kitlenin yok sayılması da mümkün değildir, ama elimizde bu etkinin zorlama içerdiğine yönelik bir delil bulunmamaktadır. Eğer ki, zorlama olsaydı dahi aileyi yine de seçmen kitlesinin belirleyicilerinden sayamazdık, çünkü zorlayan bireyin kurduğu bu baskı sebebi aile bireyi olması değil; bir partinin politik, sadık, ideolojik veya kişiye dönük seçmeni olmasından kaynaklanır.

Genellikle aile içerisinde aynı partiye oy verme yoğunluğu yüksektir, çünkü hem Baykal'ın (1970), hem Nie ve Verba'nın (1989) siyasal katılım düzeyleri göstermektedir ki, bireylerin siyasete olan ilgileri farklıdır ve kimisi

yalnızca siyasal süreci izlerken, kimisi de siyasete etkin bir biçimde katılır ve çevresini de bu sürece olabildiğince dâhil eder. Kişilerin aile bireylerinden baskı hissetmemesine rağmen, ciddi bir oranda aynı partiyi desteklemelerinin nedeni de, aile içerisindeki bir bireyin siyasete daha etkin katılması ve siyasi bir aktör olarak diğerlerinin desteğini almasıdır.

2.1.2. İnancın Etkisi

Bireye hem bu dünyada hem de ölümden sonra mutlu bir hayatın yolunu gösteren dinler, kişinin sadece uhrevi düşüncelerine değil, aynı zamanda dünyevi davranışlarına da etki ederler. Zira din neyin sevap neyin günah olduğundan, hangi hareketin ahlaki hangisinin olmadığına dek kişinin günlük yaşamına yön verirken iman edenlerin doğru ve yanlış ayrımlarında en önemli kriterleri barındıran öğelerden birisidir.

İşte bu doğru ve yanlış algılarının siyasi tercihleri de etkileyip etkilemediği sorusu uluslararası çapta ilgi görmüş, bu etkiyi ölçmeye yönelik çok sayıda araştırma yapılmıştır. Bunlardan birisi de Polat'ın (2010) yaptığı "Dinin Türk Seçmen Davranışı Üzerindeki Etkisi: Denizli Örneği" başlıklı çalışmadır.

Araştırmanın (Polat, 2010: 134) katılımcı profilini görmemizi sağlayacak olan bireylerin kendilerini ne ölçüde dindar hissettikleri ve dindarlık-laiklik ekseninde kendilerini hangi çizgide konumlandıkları sorusuna verilen cevaplara göre, katılımcıların büyük bir kısmı, %96,6'sı, kendini katı dindar görmezken, %85,4'ü de katı laik bir çizgide olmadığını belirtmiştir. Buradan hareketle, anket sorularını cevaplayanların büyük bir kısmının kendini radikal veya marjinal bir çizgide konumlandırmadıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 4. Dindarlık Düzeyi

Yanıtlar	Sayı	Yüzde
Dindarlık düzeyi düşük	136	19,9
Orta düzeyde dindar	398	58,14
Dindarlık düzeyi yüksek	148	21,7
Toplam	682	100
Yanıtlar	Sayı	Yüzde
Katı dindar	23	3,4
Ilımlı dindar	304	44,6
Ilımlı laik	255	37,4
Katı laik	100	14,6
Toplam	682	100

Araştırmanın yanlış bir şekilde laiklik ile dindarlık arasında ters bir orantı olduğu görüşünden hareket ettiği düşünülebilirse de, vatandaş algısında iman etmek ile laikliği benimsemek arasında şöyle bir mesafe olduğu fark edilmektedir: dindar olduğunu söyleyen seçmenler, kendini laiklikten uzak tutmakta; laiklikten yana olanlar ise kendini dindar diye tanımlamamaktadırlar.

Tablo 5. Dindarlık ve Oy İlişkisi

Yanıtlar	Katı dindar	Ilımlı dindar	Katı laik	Ilımlı laik	Toplam	
AKP	Sayı	15	205	62	10	292
	Yüzde	5,1	70,2	21,2	3,4	100
CHP	Sayı	1	10	104	67	182
	Yüzde	0,5	5,5	57,2	36,8	100
MHP	Sayı	5	48	34	5	92
	Yüzde	5,4	52,2	37,0	5,4	100
DTP	Sayı	1	10	-	-	11
	Yüzde	9,1	90,9	-	-	100
DP	Sayı	-	12	21	1	34
	Yüzde	-	35,3	61,8	2,9	100
Oy Vermedim	Sayı	-	15	21	9	45
	Yüzde	-	33,3	46,7	20,0	100

DİĞER	Sayı	1	4	13	8	26
	Yüzde	3,8	15,4	50	30,8	100
Toplam	Sayı	23	304	255	100	682
	Yüzde	3,4	44,6	37,4	14,6	100

Elde edilen sonuçlara göre; kendini “katı dindar” olarak gören seçmenlerin ağırlıklı olarak yöneldiği parti AKP iken, katı laik bir bakış açısına sahip vatandaşların çoğunun tercih ettiği parti ise CHP olmuştur. Hem inanç düzleminde tüm kesimlerden oy alıp hem de bu çeşitli cephelerden aldığı oylar arasında en az fark olan parti olarak da karşımıza MHP çıkmaktadır. Diğer yandan hem dindar hem de laik seçmenlerin farklı partilere dağılması, parti seçmeni dindar olanlar ve olmayanlar diye ayırmayı imkânsız kılarken, dini duyguları da içeren muhafazakâr görüşün etkisi de yok sayılmamalıdır.

Tablo 6. Oyun Gerekçesi

Yanıtlar	Sayı	Yüzde
Daima o partiye oy veririm	41	6,0
Ekonomi politikalarındaki başarıları	138	20,2
Halkı düşünen, hizmet eden parti	456	66,9
Partinin veya liderin dini konulardaki hassasiyetleri	24	3,5
Parti liderinin kişiliği	20	2,9
Diğer	3	0,4
Toplam	682	100

Seçmenlerin hangi partiyi neden tercih ettikleri sorusuna verilen cevaplara bakıldığında sadece %6’ya yakın bir kısmı sürekli aynı partiye oy verdiğini, % 87’ye yakın bir kısmı ekonomi politikaları ve hizmet alanındaki başarılar nedeniyle desteklediğini, %3,5’i partinin muhafazakâr eğilimlerini, %3’e yakın kısmı da liderin kişiliğini beğendiğini belirtmektedir. Bu sonuçlara bakarak parti seçmeni oranını %6, politika seçmenlerini %87.1, ideoloji (muhafazakâr) seçmen oranını %3.5, siyasetçi seçmeni oranını da %2,9 olarak değerlendirmek şu sebeplerden ötürü hata olacaktır:

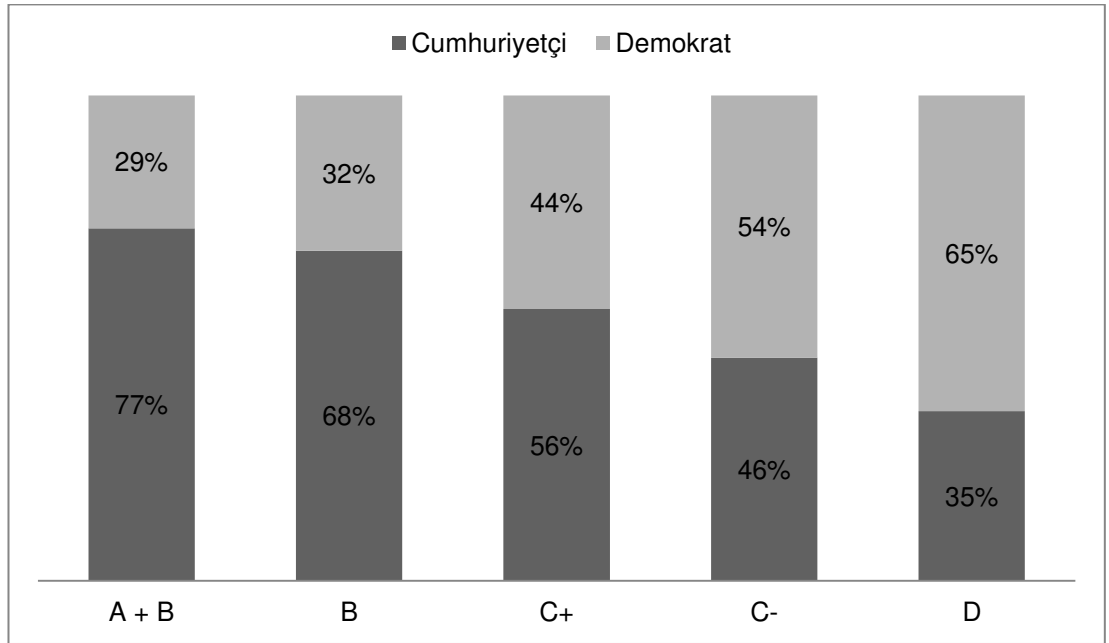
- 1- Kişi kendini partizan konumuna yerleştirmek istemiyor olabilir.
- 2- Kişinin partiye olan bağlılığı çok sayıda faktörün birleşmesi sonucunda meydana gelebilir. Şöyle ki; “halkı düşünen ve hizmet eden parti olduğu için oy verdim”, “partinin ekonomideki başarıları” ya da “partinin dini konulardaki hassasiyetleri beni o siyasi partiye oy vermeye itti” cevapları da yine partileri temel aldığı gibi; parti bağlılığını ortadan kaldıran, reddeden yanıtlar değildir. Bir seçmen sürekli oy verdiği partinin, halkı düşündüğünü ve hizmet ettiğini, ekonomide başarılı olduğunu, dini konulardaki hassas olduğunu varsayabilir.
- 3- Liderin kişiliğini beğenen seçmen, liderin parti değiştirmesi durumunda desteğini devam ettirmeyebilir.
- 4- Hizmete, politikaya, siyasetçiye olan destek partinin ve siyasetçinin muhafazakâr yapısından kaynaklanabilir ve aynı politikaları başka bir partinin uygulaması halinde seçmen politikayı ve hizmeti desteklemeyebilir.

2.1.3. Sosyo-Ekonomik Durumun Etkisi

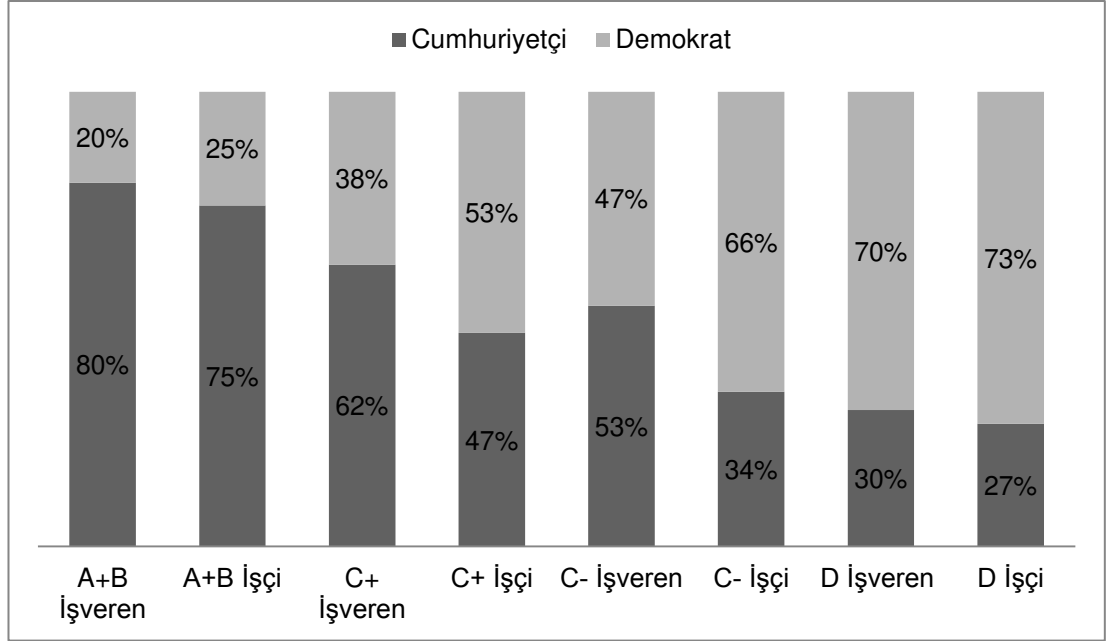
Seçmenlerin siyasal görüşlerinin, sosyal ve ekonomik şartların sınırlayıcılığında olduğu görüşü yalnızca Marksist ideolojinin değil, diğer görüşlerin de sıklıkla vurguladığı, üzerinde durduğu bir konudur. İster çıkar ilişkileri bağlamında, isterse kişilerin sosyal çevreleri ile olan ilişkileri ekseninde olsun, farklı statü ve sınıflardaki seçmenlerin farklı tercihlerinin varlığını sına çalışmaları yoğun bir biçimde devam etmektedir. Amerikalı araştırmacılar Lazarsfeld, Berelson ve Gaudet (1986) seçmenlerin kişisel ve sosyal özellikleri ile kullandıkları oyların adresi arasındaki bağı konu alan çalışmalarında gerek bireyleri hem sosyo-ekonomik sınıflara ayırmışlar hem de işçi ve işveren şeklinde ayırıp ABD’deki Cumhuriyetçi ve Demokrat Partilere verilen desteğin yoğunluğunu incelemişlerdir.

Buna göre; sosyo-ekonomik statü sınıflandırmasında araştırmaya konu olan 52 kişi A grubunda, 268 kişi B grubunda, 561 kişi C+, 518 kişi C-, 310 kişi de D grubunda yer almıştır. Statü ve siyasi parti tercihleri birlikte değerlendirildiğinde ise şu sonuçlarla karşılaşılmaktadır; A ve B grubundaki seçmenlerin %70'inden fazlası Cumhuriyetçi Parti'yi desteklerken, D grubunda Demokrat Parti %60'ın üzerinde oy almaktadır. İki parti arasındaki farkın azaldığı C+ grubunda Cumhuriyetçiler, C- grubunda ise Demokratlar daha öndedir. (Lazarsfeld, Berelson, Gaudet; 1968: 19)

Grafik 1. Sosyo Ekonomik Durum ve Oy İlişkisi

Grupların işçi ve işveren tasnifinde ise; A ve B grubunda 75 işveren ile 16 işçi, C+ grubunda 80 işveren ile 105 işçi, C- grubunda 53 işveren ile 105 işçi, D grubunda ise 10 işveren ile 85 işçi bulunmaktadır. (Lazarsfeld, Berelson, Gaudet; 1968: 21)

Grafik 2. Sosyal Statü ve Oy İlişkisi

Araştırmaya göre, A ve B gruplarında işçiler de işverenler de büyük bir oranda Cumhuriyetçi Parti'yi desteklerken, D grubunda ise her iki kesimde de Demokrat Parti'nin ağırlığı görülmektedir. Cumhuriyetçi Parti ile Demokrat Parti'nin oylarının birbirine en yakın olduğu dilim olarak da C+ grubunda bulunan işçiler ile C-'de yer alan işverenler öne çıkmaktadır.

Ekonomik ve mesleki derecelerin yükselmesi ile Cumhuriyetçi partinin oylarında artış yaşandığı gözlerden kaçmamaktadır. Ancak seçmenin neye oy verdiği sorusuna sosyo-ekonomik faktör cevabını vermek doğru olmayacaktır. Çünkü araştırma odaklandığı sosyal statü ve ekonomik durum analizi gereği;

- 1- Liderlerin seçim sürecinde ortaya koyduğu performansları incelememiş ve siyasetçi faktörünü irdelememiştir,
- 2- Seçmenlerin partiye sadakat duyup duymadıklarını incelememiş ve sadık seçmen faktörünü irdelememiştir,
- 3- Seçmenlerin ideolojik yaklaşımlarının irdelememiş ve ideoloji seçmeni faktörünü irdelememiştir,

- 4- Yalnızca sosyo-ekonomik durumu nedeniyle oy veren seçmenlerin de, partilerin ismine veya kurumsal kimliklerine değil, vaat ettikleri veya uyguladıkları, ekonomik vizyonu da içeren politikalarına oy verme ihtimalini irdelememiş ve politika faktörünü irdelememiştir.

2.1.4. Eğitimin Etkisi

Seçmenlerin eğitim seviyelerinin incelenmesinin temel amacı, seviyenin artması ile bazı siyasi görüşlere yönelim arasında bir orantı olup olmadığının ortaya çıkarılmasıdır. Bu konuda temel kriter okul eğitimi olup, dereceler okuma yazma bilmeyenden üniversite eğitiminin aşamalarına kadar ilerler. Bazı araştırmalar üniversite eğitimi de lisans ve lisansüstü diye ayırmaktadırlar.

Özer ve Meder'in (2008: 183) bu doğrultudaki çalışmasında, eğitim seviyelerinin siyasi partilerden çok ideolojik yakınlıklar ile ne derece birbirine bağlı oldukları araştırılmış, okuma yazma bilmeyen vatandaştan üniversite mezununa dek, kişilerden kendilerini hangi siyasi yelpazeye yakın olduklarını belirtmesi istenmiştir.

Buna göre;

- 1- Okuma yazma bilmeyen 5 seçmenden; 3'ü sağcıyım, 2'si fikrim yok cevabı vermiş,
- 2- Okuma yazma bilen ama diploması olmayan 10 seçmenden; 1'i solcuyum, 1'i sağcıyım, 1'i liberalim, 6'sı fikrim yok cevabı vermiş, 1'i soruyu cevapsız bırakmış,
- 3- İlkokul mezunu 159 seçmenden; 17'si solcuyum, 74'ü sağcıyım, 15'i merkezdeyim, 1'i liberalim, 43'ü fikrim yok cevabı vermiş, 9'u soruyu cevapsız bırakmış,

- 4- Ortaokul mezunu 109 seçmenden; 11'i solcuyum, 44' sağcıyım, 10'u merkezdeyim, 1'i liberalim, 38'i fikrim yok cevabı vermiş, 3'ü soruyu cevapsız bırakmış,
- 5- Lise mezunu 232 seçmenden; 43'ü solcuyum, 92'si sağcıyım, 31'i merkezdeyim, 9'u liberalim, 41'i fikrim yok cevabı vermiş, 16'sı soruyu cevapsız bırakmış,
- 6- Üniversite mezunu 187 seçmenden; 46'sı solcuyum, 63'ü sağcıyım, 30'u merkezdeyim, 15'i liberalim, 21'i fikrim yok cevabı vermiş, 12'si soruyu cevapsız bırakmış,
- 7- 3 seçmen eğitim durumunu da siyasi duruşunu da belirtmek istememiştir.

Araştırmanın belki de en önemli sonucu, sağ seçmen algısındaki farklılığı bir kez daha göstermiş olmasıdır. Ankete katılanların %16.9'u kendini solcu görürken, kendini sağ yelpazede konumlandıranların oranı %39.7'de kamıştır. Liberallerin sağ veya sol sınıflandırmasına dâhil edilmediği göze çarpsa bile, sağ ve liberal seçmenlerin toplamı da 43.5'e tekabül etmektedir. Oysa sağ politikaları uygulayan siyasi partilerin aldıkları oy oranı sağ ve liberal seçmenler ile cevapsızların toplamından dahi yüksektir. Bu sayılar göstermektedir ki, sağ seçmenlerin bir kısmı kendini sağcı değil, merkezde görmektedir. Küresel siyasetle eşzamanlı bir biçimde sağ-sol algılarının değişme ihtimali de gözden uzak tutulmayarak, bireylerin siyasal yakınlıklarını sağ ve sol yelpazesinde değerlendirmenin doğru olmayacağı anlaşılmaktadır. Zira sağ seçmen olarak nitelendirdiğimiz; milliyetçi, muhafazakâr bireyler ile, sol seçmen biçiminde gördüğümüz; sosyal demokrat, sosyalist, komünist ve diğer siyasi akımlara yakın bireylerin önemli bir kısmı kendini biraz önce ifade ettiğimiz sağ-sol yelpazesine dâhil etmek yerine; ideolojik görüşler ile özdeşleşmektedir.

Diğer yandan seçmenlerin kendini merkezde gören %12,2'lik kitlenin kimlerden oluştuğu da aydınlatılması gereken bir diğer konudur. Yukarıda yapmış olduğumuz hesap bu grubun büyük bir kısmının, literatürde sağcı

olarak adlandırılan milliyetçi ve muhafazakâr yanıtlayıcılardan oluştuğu ihtimalini öne çıkarmaktadır.

2.2. SEÇMEN DAVRANIŞINI BELİRLEYEN FAKTÖRLER

Partilerin üzerinde seçmen kitlesini oluşturarak, üzerinde siyaset yaptığı alanı belirleyen dört faktör olduğunu ileri sürmekteyiz. Bunlar ideoloji seçmeni, sadık seçmen, siyasetçi ve politika seçmenidir. İdeoloji seçmeni partiye ideolojik yargıları sebebi ile destek verenleri, sadık seçmenler sürekli bir biçimde aynı partiye oy verenleri, siyasetçi seçmenleri oyunun yönünü faal siyasetçi veya çevresindeki siyasi aktör aracılığı ile belirleyenleri, politika seçmeni ise uygulanan veya vaat edilen politikalar için oyunu kullananları ifade etmektedir.

Seçmenin, herhangi bir partinin seçmen kitlesine dâhil olabilmesi için partinin ideolojik tabanında yer alması ve partiyi ideolojisine yakın görmesi, partiye “sadık” olması, uğruna oyunu değiştireceği siyasetçilerin veya çevresindeki siyasi aktörlerin bir partiye yönlendirmesi, uygulanan veya vaat edilen politikaları oy ile ödüllendirmeye layık bulması gerekmektedir.

Doğaldır ki, bir seçmen aynı anda birden fazla partinin aynı gerekçeyle (örneğin ideolojik) seçmen kitlesinde bulunabileceği gibi, farklı yönleri ile farklı partilerin hedef kitlesine de girebilir. Zira çalışmamız partilerin aldıkları oyların dağılımını değil, üzerinde siyaset yaptıkları alanı, potansiyel seçmenlerinin kitlesini belirlemeye dönüktür.

2.2.1. İdeoloji

Mevcut iktidar sistemini muhafazaya, biraz değiştirmeye veya ortadan kaldırmaya yönelmiş örgütlü siyasal sistem için zemin oluşturan ideolojiler, (a) genellikle “dünya görüşü” biçiminde mevcut düzene ait bir açıklama sunan, (b) arzulanan geleceğe ilişkin bir model, bir “iyi toplum” görüşü geliştiren ve siyasal yapının nasıl yapılacağı ve nasıl yapılması gerektiğini, mevcut düzenden, “iyi toplum”a nasıl geçileceğini açıklayan, az çok tutarlı fikir kümeleridir (Heywood: 2007b: 15).

Esasında ideolojinin birbiri ile kısmen ilintili ya da birbirine zıt onlarca tanımı vardır ve ideolojiye yönelik farklı bakış açılarını tespit etmeye çalışan (Eğleten, 1996: 18) ideoloji algılarını şu şekilde sıralar: a)Toplumsal yaşamdaki anlam, gösterge ve değerlerin üretim süreci; b)Belirli bir toplumsal grup veya sınıfa ait fikirler kümesi; c)Bir egemen siyasi iktidarı meşrulaştırmaya yarayan fikirler; d)Bir egemen siyasi iktidarı meşrulaştırmaya hizmet eden yanlış fikirler; e) Sistemli bir şekilde çarpıtılan iletişim, f) Özneye belirli bir konum sunan şey; g)Toplumsal çıkarlar tarafından güdülenen düşünme biçimleri; h) Özdeşlik düşüncesi; i)Toplumsal olarak zorunlu yanılısama; j) Söylem ve iktidar konjonktürü; k) İçinde, bilinçli toplumsal aktörlerin kendi dünyalarına anlam verdikleri ortam; l) Eylem-amaçlı inançlar kümesi; m) Dilsel ve olgusal gerçekliğin karıştırılması; n) Anlamsal [semiotik] kapanım; o) İçinde, bireylerin, toplumsal yapıyla olan ilişkilerini yaşadıkları kaçınılmaz ortam; p) Toplumsal yaşamın doğal gerçekliğe dönüştürüldüğü süreç.

İdeolojinin üçüncü ve dördüncü (özellikle de dördüncü) yorumu sosyalist düşünce içerisinde kabul gören; ideolojinin “üst yapıyı alt yapının yerine koyup, sömürüyü hasırltı eden bir baskı biçimi” (Althusser, 2001: 85-6) olduğu görüşü ile örtüşmektedir.

Buna göre; devlet tek bir baskı aygıtı ve birçok ideolojik aygıtı sahiptir. Parlamenter sistem ve hükümet devletin siyasal ideolojik aygıtının

içerisindedir ve parlamentarizm ile sosyalizme geçişin mümkün olmamasının nedeni de burjuvanın, hükümetten başka ve onun dışında olması, hükümet ederek burjuvayı alt etmenin imkânsızlığındandır. (Althusser, 2010: 17) İşçi sınıfı harekete geçmek istediğinde ise devletin sendikal ideolojik aygıtını karşısında bulur. Onu bağımsız bir sendika kurmasına izin verilmeyip, farklı ve birbiri ile aynı sınıfta (safta) bulunması imkânsız gruplar tek sendikada toplanarak; işçiler, emekçiler eritir, silikleştirir (Althusser, 2010: 39-47).

Burjuvanın, emekçileri sömürmesine devrim olmadan ulaşılması mümkün değildir, zira devletin hukuksal ideolojik aygıtı da kapitalist üretim ilişkilerini koruyan, ona müdahale edeni cezalandıran (Althusser, 2012: 69-70) bir yapıdadır. Bu düzene karşı gelen ise karşısında devletin baskı aygıtını, polisini, jandarmasını bulacaktır.

Althusser'in devlete ve onun baskı aygıtı ile ideolojik aygıtlarına yönelttiği eleştiri, Zizek'te (2004: 180) topluma yönelir ve ideolojik tercihlerimizde ait olduğumuz topluluk tarafından zorunlu bir tercih hakkımız olduğunu söyler. Topluluk bireye "seçme özgürlüğün var, ama doğru seçimi yapman, yani onu imzalaman koşuluyla. Eğer yanlış seçim yaparsan, seçme özgürlüğünün kendisini kaybedersin" der ve özne, ait olduğu topluluk tarafından kendisine verilmiş olanı seçer.

Gerek ideoloji ile tanışma süreci (özgürce ya da zorunlu bir biçimde) gerekse ideolojik bağın şekli ve amacı Eagelton'u ideolojinin altı farklı biçimi üzerinde durmaya iter (1996: 54-57):

- 1- İdeolojinin toplumsal yaşamdaki fikir, inanç ve değerleri üreten genel maddi süreç olduğunu söyleyebiliriz. İdeoloji veya kültür bu anlamda, belirli bir toplumdaki bütün anlamlandırma pratiklerini ve simgesel süreçleri kapsayan bir kompleksin tamamına karşılık gelir; toplumsal pratiklerin kendilerinden çok, (bunlar siyaset, ekonomi, akrabalık kuramı vb.nin' alanına girer) bireylerin bu pratikleri "yaşama" biçimlerini ima eder.

- 2- Toplumsal açıdan önemli belirli bir grubun veya sınıfın içinde bulunduğu durumu ve hayat-deneyimlerini simgeleyen (doğru veya yanlış) inanç ve fikirlere karşılık gelir. Burada “toplumsal açıdan önemli” nitelemesine gerek vardır.
- 3- Toplumsal grupların çıkarlarının meşrulaştırılması ve desteklenmesi. Bu anlamıyla ideoloji, kendi çıkarlarını gözetten toplumsal güçlerin, bir bütün olarak toplumsal iktidarın yeniden üretilmesinde merkezi önem taşıyan meseleler üzerinde çatıştığı ve çarpıştığı söylemsel alan olarak görülebilir. İdeoloji, burada “var olan” durumdan çok bir takım siyasi amaçlar için yararlı etkiler üretmeye ilgilenen ve gerçeği dile getirmekten çok iknaya yönelik veya retoriksel olan bir konuşma edimi gibi görünür.
- 4- İdeolojinin dördüncü anlamı grup çıkarlarının meşrulaştırılması ve desteklenmesi üzerindeki bu vurguyu korur ama bir farkla; onu bir egemen toplumsal gücün etkinlikleri hapsederek. Bu da, bu tür egemen ideolojilerin yöneticilerin isteklerine uygun tarzda bir toplumsal birlik sağlanmasına yardımcı oldukları ve ideolojinin basit bir fikirlerin yukarıdan zorla benimsetilmesi meselesinden çok bağımlı kılınmış sınıf ve grupların vs. suç ortaklığını sağlama alma meselesi olduğu var sayımlarını içerebilir.
- 5- İdeolojinin bir yönetici grup veya sınıfın çıkarlarını, özellikle ikiye bölme ve çarpıtma yoluyla, meşrulaştırmaya yardımcı olan fikir ve inançları simgelediği.
- 6- Yanlış veya aldatıcı inançlar üzerindeki vurguyu korur, ama bu inançların bir egemen sınıfın çıkarlarından değil, bir bütün olarak toplumun maddi yapısından kaynaklandığına inanır.

Tüm ideolojilerin haklılık iddiaları ve dünyayı doğru analiz ettikleri varsayımlarına karşın; ideoloji kişinin yaşama biçimi ile örtüştürdüğü dünya görüşü ise, birey ve gruplar açısından doğru düşünce sistematüğini arama süreci ile değil, sürdürdüğü hayata ideolojik kılıf veya arka plan bulma çabası ile karşılaşmış oluruz. Eagelton'ın dikkat çektiğı noktalar da ağırlıkla bu bağlamda ilerlemiş ve ideoloji, modernleşme ile ağırlık kazanan “iyiliğı sağlayacak” samimi bir hareket, fikir çalışmasından çok; düşünce bahanesi ile var olan düzeni meşrulaştıracak, ona destek çıkacak bir konuma oturtulmuş olur.

İdeolojinin karşılaştığı bu olumsuz yargılara karşın, onun yalnızca “bahane” özetiyle değerlendirilmesi; hem bu düşünce akımlarının sağladığı kazanımları ve kattığı öngörülerini hem de üzerinde yaşadığımız dünyanın sorunlarını ve bulmaya çalışılan genel çözüm önerilerini görmemizi engelleyecektir. Oysa ideolojiler; basit problemleri kategorize ederek çözümlerini sistematik bir yolla çözebilme yeteneğı kazandırmakla kalmadığı gibi, insanlığın üstesinden gelmesi gereken yığınla meseleyi de göz önüne çıkarmış ve “iyi dünya” idealine de zihinsel ve belli ölçüde reel açılardan yaklaşabilmiştir.

Her ne kadar ideolojik yargılar, “iyi” algılarındaki değişkenler sebebiyle sorun ve çözüm önerilerinde farklılıklar arz etseler de, yaratılan izlenimler aracılığı ile gizlenmeye çalışılan gerçekleri aramaya koyulmuşlar ve kimilerine göre de farklı gerçeklere parmak basarak, farklı doğrulara ulaşmışlardır. Haliyler vardıkları farklı sonuçlar, onların basit bir çelişkisi değil, çeşitli meseleler üzerinden gittikleri genellemelerdir.

2.2.1.1. Muhafazakârlık

Aydınlanmanın insan aklına sonsuz güvenine ve evreni, dini ve toplumu anlayabilmek için sadece akla ihtiyaç duyan anlayışına karşı ortaya

çıkan muhafazakâr düşünce kendisi de Aydınlanmanın ürünü olsa da eleştirisinin temel noktası Aydınlanma rasyonalizmi idi (Niemeyer ve Gay'dan akt. Özipek: 32-33).

Aydınlanma, insanın akıl sayesinde kendisini ve yaşadığı toplumsal çevreyi kusursuz kılabilceğine ve onun bireysel, toplumsal ve siyasal amaçlarını sınırlayacak başka herhangi bir değer olmadığına inanmaktaydı. Oysa muhafazakârlıkta da, insanın doğası gereği sınırlı bir varlık, aklın zayıf dolayısıyla kusursuzluğun imkânsızlığı görüşü hâkimdi. Aydınlanmada beşeri bilgi ile dünyanın yeniden kurulabileceği inancı ise, muhafazakâr inançta yerini “önyargı, ne kadar uzun bir zamanın ürünüyse ve ne kadar yaygın olarak paylaşılıyorsa o ölçüde değerlidir” mantığına bırakmaktaydı. (Özipek: 63-64-71)

Bu doğrultuda muhafazakârlığı aydınlanmanın antitezi olarak görmenin de tam olarak doğru olmadığını söyleyebiliriz. Her ne kadar bir akım olarak ortaya çıkmadıysa da, muhafazakârlığın çekirdeğini oluşturan değerler, Aydınlanmadan önce de savunulmaktaydı. Aydınlanmanın, Tanrı'nın yerine akli, peygamberin yerine pozitivizmi koyması nedeni ile ilk olarak hangi düşüncenin diğerini hedef aldığını keskin bir biçimde vurgulamak mümkün değil gibi görünmektedir.

Modern özerk bireyi, hayal ürünü olarak gören ve insanın toplumsal mirasa konduğunu, topluma verdiği çok daha fazlasını aldığını (Beneton, 2011: 105) ileri sürerek bireyciliğe yönelik olumsuz bir duruş sergileyen muhafazakârlık; insanları yalnızca kendi öz çıkarlarına yönlendirdiği, donuk ve mesafeli ilişkiler kurduğu, insanları küçük düşürüp birbirinden uzaklaştırdığı için kapitalizmin de onur, sadakat, dürüstlük, kamu yararına bağlılık gibi duygulara yabancı olduğunu vurgulayıp, (Beneton, 2011: 94) serbest piyasa ekonomisi ile de arasına sınır çekmektedir.

İdeolojinin üzerinde konumlandığı muhafaza etme arzusunun temel düşüncelerini Heywood; gelenek, beşeri eksiklik, organik toplum, hiyerarşi ve otorite, mülkiyet ilkeleri etrafında şu şekilde sıralar (2007b: 89-102):

- 1- Gelenek: Geçmişin kurum ve uygulamaları, “zamanın yaptığı sınavı” geçmiştir; bundan dolayı yaşayanların ve gelecek kuşakların menfaati için korunmalıdırlar. Çünkü gelenek insanlara, aidiyet ve “köklü olma” hissi verir.
- 2- Beşeri Eksiklik: İnsan psikolojik olarak bağımlı ve sınırlıdır; yalıtım ve istikrarsızlıktan korkarken, güvenli ve aşina olduklarına sokulurlar. O doğuştan bencil ve tamahkârdır. Sadece şiddet ve anti-sosyal itkilerini ifadeden vazgeçirildiğinde medenileşebilir. Onun zihinsel becerileri de sınırlıdır. Dünya onun aklının tam anlamıyla kavrayamayacağı kadar karmaşıktır.
- 3- Organik Toplum: Toplum yaşayan bir organizmadır. Ancak onu insandan ve makineden ayıran ilk şey; düzenlenebilir veya istenildiğinde tekrar düzenlemeye tabi tutulabilir nitelikte tek tek parçaların basit bir toplamı olmamasıdır. Parçalardan biri zarar gördüğünde organizma ölebilir. İkinci fark ise; organizmalar, insan marifetiyle değil, “doğal etkenler” tarafından şekillendirilir. Organik bir toplum nihai olarak doğal zorunluluk tarafından şekillendirilir.
- 4- Hiyerarşi ve Otorite: Toplumu oluşturan farklı sınıflar ve grupların kendilerine ait özel bir takım rolleri olduğundan sosyal eşitlik bir hayaldir. Diğer yandan otoritenin zorunluluğu bir yana faydalıdır da. Çünkü herkesin rehberliğe, “durdukları yeri” bilmenin güvenlik ve desteğine ve de onlardan beklentilerin neler olduğunu bilmeye ihtiyaçları vardır.
- 5- Mülkiyet: Mülkiyet insana güvenlik sağlarken, rahatlama hissi de verir. Mülkiyet yalnızca bireysel bir mesele değil, aynı zamanda toplumsal açıdan da önemlidir ve yönetimin ekonomiye müdahalesi milli menfaatlere hizmet ediyorsa desteklenmelidir. Mevcut kuşak, milli servetin emanetçisidir ve gelecek nesillerin menfaati için bu serveti korumak ve muhafaza etmekle yükümlüdür.

Muhafazakârlığın temelini oluşturan bu görüşlere rağmen, muhafazakâr düşünce bugün çeşitli dallara ayrılmış ve farklı temalar

üzerinden giden takipçilere sahip olmuştur. Hiyerarşi ve otoriterliği katı ve keskin bir biçimde ele alan Otoriter Muhafazakârlık; bireye, onun bencilliğine vurgu yaparak, özel teşebbüslere öncelik tanıyan Liberal Muhafazakârlık; devletin ekonomi üzerindeki müdahalelerine zemin açan Tek Millet Muhafazakârlığı bunlardan bazılarıdır.

2.2.1.2. Sosyalizm ve Komünizm

Birleşmek ya da paylaşmak anlamına gelen sosyalizm; toplum, işbirliği, eşitlik, sosyal sınıf ve ortak sahiplik fikirlerinden meydana gelir. Toplumcu düşünceye göre; insan doğuştan, onun kişiliğini düzenleyen ve biçimlendiren deneyimlere boyun eğer ve tüm insani becerileri ve nitelikleri toplumdan öğrenir. Bu nedenle kişisel çıkar elde etmek yerine, işbirliği halinde hareket ederek, ortak hedeflere ulaşmaya çalışılmalıdır. Çünkü insan doğasında rekabetten çok işbirliği vardır. Bu işbirliğinin temelini de insanlar arasındaki eşitlik oluşturur. Eğer insanlar eşit koşullarda yaşıyorsa, onların kamu yararı için birlikte çalışmaları ve birbirlerine bağlanmaları gerekir. Sosyal sınıf bu bağlardan birisidir. Çünkü benzer sosyal ve ekonomik durumda olan insan grupları sosyal sınıfı oluşturur. Toplumda bir eşitsizlik ve rekabet olduğu doğrudur, ancak bunun nedeni özel mülkiyettir. Ancak servet ve sermayenin kişisel aitliği yerine, toplu olarak sahiplenilebildiği ve devlet tarafından ekonominin rasyonel olarak planlanabildiği bir düzende bu sorunun üstesinden gelinecektir (Heywood, 2007b: 131-144).

Sosyalizmin farklı yorum ve biçimleri öteden beri varlığını korumaktaysa da, hem kitlelerin hem de araştırmacıların en fazla dikkatini çeken biçimi Marxizm'dir. Daha önceki sosyalizm algılarını önemsemeyen ve bilimsel olmadığı gerekçesiyle reddeden Marx, kendi kriterlerini ise "bilimsel sosyalizm" olarak adlandırmıştır.

Toplumların tarihini sınıf mücadelelerinin tarihi olarak gören “bilimsel sosyalizme” göre; Amerika’nın keşfi ve yeni pazarların ortaya çıkması sonucu ihtiyaçlar arttı. Artan ihtiyaçları mevcut üretim kapasitesi ile karşılamak mümkün olmayınca, burjuva sınıfı dünya pazarını kurabilmek için; üretimde, ulaşımda, siyasal sistemlerde bir devrim yaptı. Burjuvazinin hâkimiyeti ele geçirdiği her yerde büyük değişikliklere neden olması da göstermektedir ki, esasında işveren sınıfı da tarihte son derece devrimci bir rol oynamıştır (Marx ve Engels, 2008: 22-24).

Ne var ki, burjuva sınıfı tüm bu devrimlerin yanında hem kendi sonunu getirecek olan bunalımları hem de proleter sınıfını yaratmaktadır. İşçiler önce birer birer, ardından fabrika içerisinde örgütlenerek, sonra bir bölgede ve nihai olarak da ülke genelinde kendilerini sömüren burjuvaya karşı mücadeleye girişecekler ve bu sömürü düzenine son vereceklerdir (Marx ve Engels, 2008: 27-32).

Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse; tez, antitezi yaratır. Antitez zamanla tezi ortadan kaldırarak senteze ulaşır. Zamanla antitez olan burjuva, tezini yani feodal düzeni yerle bir ederek sentezi ortaya çıkarmıştır. Şimdi ise kendisi tez durumundadır ve antitezi olan proleter sınıfı beraberinde getirmiştir. İşçi sınıfı da, tezi olan burjuvayı yok ederek devrim ile senteze kavuşacaktır.

Madem ki, üretim araçlarına sahip olanlar, beraberinde söz hakkına da kavuşmaktadır, o halde devrimin şartı da üretim araçlarını ele geçirmektir (Strachey, 1965: 33). Proleter devrimin ülke genelinde gerçekleşmesi ile sosyalizme, dünya çapında kapitalist üretim ilişkileri ve sömürü düzenine son vermesi ile komünizme ulaşılabacaktır.

Bilimsel sosyalizmin hedef ve mücadelelerini belli başlıklar halinde incelemek mümkündür. Marksizm’in ana temaları; Sınıf kavgası, burjuvazinin hâkimiyeti, proletaryanın kaçınılmaz ihtilali, özel mülkiyetin kaldırılması ve kapitalist kültürün kalkmasıdır. (Daver, 1968: 55-59):

- 1- Sınıf Kavgası: Marksizm’de sınıf kavgası ve proletarya ihtilali düşünceleri saf siyasi elemanlardır. Kavganın bir tarafında işçiler, diğer yanında ise işçiler tarafından yaratılan değerleri sömüren kapitalistler vardır.
- 2- Burjuvazinin Hâkimiyeti: Feodal toplumda iktidarı zorla ele geçiren burjuvazi dini temelleri, duyguları yıkmış ve toplumu serbest ticaret ve paranın hâkimiyeti altında yeniden düzenlemiştir. Milletleri birbirinden ayıran sınıfları parçalamış ve onları kapitalist uygarlık alanına doğru çekmiştir. Eski feodal mülkiyet biçimlerinin parçalanması, serbest rekabeti doğurmuş ve burjuva sınıfının siyasal ve ekonomik hegemonyasını kurmasına yol açmıştır.
- 3- Proletaryanın Kaçınılmaz İhtilali: Burjuva toplumu kendi içinde, kendini yıkacak sınıfı yaratmaktadır. Kapitalin geniş ölçüde kullanımı büyük bir işçi sınıfı yaratmaktadır. Vatan, millet gibi kavramların anlamsızlığını “fark eden” işçi sınıfı; din, ahlak ve kanun gibi burjuva kurumlarını da reddetmektedirler. İşçilerin direnmesi ile kapitalist sistem işlemez hale gelir, burjuvanın gücü sarsılır, bunalımlar ve kronik işsizlik başlar, burjuvazi proletaryayı sömüremez hale gelir. Bu aşamadan sonra ise ihtilal artık kaçınılmazdır.
- 4- Özel Mülkiyetin Kaldırılması: Her ihtilal eski mülkiyet ilişkilerini ortadan kaldırdığından komünistler de proleter mülkiyeti kurup burjuva mülkiyetine son verirler. Kaldırılacak olan mülkiyet; kişisel ve küçük mülkiyet değil, büyük kapitalist mülkiyettir. Bu mülkiyet, emekçilerin maddi ve manevi gelişimi için kullanılacaktır.
- 5- Kapitalist Kültürün Kalkması: İnsanın fikirleri içinde yaşadığı maddi dünyadan doğan ve onu yansıtır. Ekonomik ilişkileri, mülkiyet kurumunu kesin bir biçimde değiştiren bir komünist ihtilali, zorunlu olarak, derin büyük ideolojik dönüşümleri de hazırlayacaktır.

Bu bağlamda sosyalizmi solcu eşitliğin sonucu olarak görmek de gerekebilir. Solcu eşitlik anlayışı; toplumsal ve doğal eşitsizlikleri gidermeye, bu tamamen mümkün olmadığından azaltmaya yoğunlaşır (Bobbio, 1994:

103 - 109). Kolektivizm olarak adlandırılan mülkiyet ilişkilerinde de, eşitlikçi düşünceye rastlanılmaktadır. Kolektivizm esasında bir ara aşama olarak görülse de, toplum içerisindeki ayrı bireylerin menfaatlerini bağdaştırarak ve birey menfaati ile toplum menfaati arasında bir çatışma görmeyerek, sosyalist felsefe ile uyum arz eder. (Mises, 2007: 52) Devlet ve özel mülkiyete bir arada yer verilen kolektivizmde; devlet mülkiyete bütün halk adına sahip olurken, özel mülkiyet ise köy toplulukları gibi nüfusun alt basamaklarının ortak çıkarına göre hareket edecek edinim biçimidir (Yakut, 1999: 97).

2.2.1.3. Sosyal Demokrasi

Sanayi toplumlarında ortaya çıkan Sosyal Demokrasi, Sosyalizmin keskin fikirlerinin yumuşadığı, radikal bir kapitalizm karşıtlığının yerini serbest piyasa ekonomisinin faydalarını da görme eğilimine bıraktığı, kimilerine göre liberalizm ile sosyalizm arasında bağ kuran bir siyasi akımdır.

Avrupa solunun kapitalizm ile barışarak siyasal sürece katıldığı eleştirilerini de beraberinde getirse de, sosyal demokrat düşünce Avrupa dışında pek yayılma imkânı bulamamıştır. İngiltere’de İşçi Partisi, siyasi akımın en başarılı örnekleri arasında gösterilip, İskandinav sosyal demokrasisi de “gelir dağılımının dengelenmesi, arz ve talebi devletin düzenlemesi, planlanabilir bir ekonomi” gibi sosyal taleplerde bulunmasına rağmen; iletişim ve ulaşım araçlarını, özel sanayi işletmelerini ve doğal kaynakları toplum mülkiyetine geçirmek gibi bir hedef gütmemiştir (Örs, 2008: 275 - 276).

Sosyal demokratik duruşun temel özelliklerine bakıldığında da kapitalizm nefretinin dizginlendiği, sosyal değişimlerin devrimle değil barışçıl bir değişimle gerçekleşeceği görüşleri yer almaktadır (Heywood, 2007b: 173):

- 1- Sosyal demokrasi, liberal demokratik ilkeleri onaylar ve siyasal değişimin barışçıl bir biçimde ve anayasa çerçevesinde olabileceğini ve olması gerektiğini kabul eder.
- 2- Kapitalizm zenginlik yaratmanın tek güvenilir yolu olarak kabul edilir; bu yüzden sosyalizm, nitelik bakımından kapitalizmden farklı değildir.
- 3- Kapitalizm, yine de, özellikle bir zenginlik dağıtım aracı olarak ahlaki açıdan kusurlu görülür; kapitalizm yapısal eşitsizlik ve yoksullukla ilişkilidir.
- 4- Kapitalist sistemin kusurları, bir iktisadi ve sosyal mühendislik süreciyle devlet müdahalesi sayesinde giderilebilir; devlet kamusal veya müşterek yararın koruyucusudur.
- 5- Ulus-devlet, devletlerin kendi sınırları içinde iktisadi ve sosyal hayatı düzenlemede önemli bir güce sahip olmaları anlamında, siyasal yönetim için anlamlı bir birimdir.

Yapılan değerlendirmeler ve yöneltlen eleştiriler; sosyal demokrasinin soldan uzaklaştığı üzerinde uzlaşsa da; sosyal demokrasinin “adil toplum ” ideali ve toplumsal adaleti; özgürlük, eşitlik ve dayanışma üçlüsünün sonucu olarak görmesi, ideolojinin sol çizgisini koruduğuna delil oluşturmaktadır. Sosyal demokraside a) Özgürlük: Siyasal kararların demokratik olarak alındığı bir düzende; eğitim ve öğretim sonucunda sorumlu ve akla uygun davranabilme yetisini kazanan ve özgürlüğü fiilen yaşayan insanların; kendi üzerinde ve toplumsal hayata ve kararlara özgür bir biçimde katılabilmesi, b) Eşitlik: Düşünsel ve maddi varlıkların meşru ölçütlerde toplumsal paylaşımı yoluyla eşitsizliklerin giderilmesi, (Gombert vd. 2010: 17-21) c) Dayanışma: Toplumu bir arada tutan karşılıklı bağlılık, biraradalık ve yardımdır (SDP Hamburg Programı, 2007: 16).

Bu toplumsal düzende şiddet ve terörün kabul edilmesi mümkün değildir. Sosyalist ihtilal ile sosyalizmin gerçekleşeceği inancına karşılık, sosyal demokrasi değişimi ağır ve tedrici hedeflediği gibi, işçi sınıfını toplumun yöneticisi olarak görme idealini de paylaşmazlar. Çünkü işçi

olmayanlar düşman değil, bütünleşilmesi gereken, iyi niyetine ve heyecanına muhtaç olunan kitlelerdir (Güriz, 1998: 258).

2.2.1.4. Milliyetçilik

Tarihin ilk dönemlerinden beri var olan milliyetçilik milletin menfaatleri, milli davalar, milli meseleler söylemleri etrafında şekillenir. Milliyetçiliğin kesin bir başlangıcı olmadığından; ilk milliyetçi, ilk milliyetçilik gibi örnekler vermek de mümkün görünmemektedir.

Kimilerine göre 19. yüzyılda Avrupa’da ortaya çıkan milliyetçilik doktrini; nüfusun yönetime el koyması mubah olan kesimini belirlemeye, devlet gücünün meşru kullanımına ve bir devletler toplumunun düzgün işleyişine yönelik kriterler sunmaktadır. Kısaca, bu doktrin, insanlığın doğal olarak uluslara ayrıldığını, ulusların birbirinden ayrı, anlaşılabilir bazı karakteristik özelliklerle bilindiğini ve tek meşru yönetim biçiminin, ulusun kendi kendini yönettiği sistem olduğunu savunur (Kedouire, 1971: 1). Ne var ki, bu tarih milliyetçiliğin başlangıcı değil, onun yeniden yorumlandığı ve tanımlandığı dönemdir.

Milliyetçilik düşüncesinin temelinde millet yer alır. Calhoun’a göre millet şu özellikleri bünyesinde barındırmaktadır (2007: 6):

- 1- Sınırları olan bir toprak veya belirli bir nüfus ya da her ikisi.
- 2- Bölünmezlik – ulusun bir bütün olduğu kavramı.
- 3- Egemenlik ya da en azından egemenlik ülküsü taşımak ve böylece özerk ve kendine yeterli olduğu varsayılan bir devlet olarak diğer uluslarla şekli eşitlik.
- 4- Üstün bir meşruiyet kavramı.
- 5- Halkın kolektif olaylara katılımı.
- 6- Doğrudan üyelik. (Her birey ulusun bir parçası ve diğer üyelerle eşittir.)

- 7- Dilin, paylaşılan inanç ve değerlerin, alışılmış pratiklerin bir birleşimini içerecek biçimde bir kültür.
- 8- Geçmiş ve gelecek nesilleri de içeren zamansal derinlik.
- 9- Ortak mezhep veya ırk özellikleri.
- 10-Belli bir toprakla tarihi, hatta kutsal bir bağ

Millet olmanın şartı bu özelliklerin tamamını haiz olmak değildir. Zira mezhepsel ve ırksal açıdan ortak bir paydada bulunan modern bir millet örneğine rastlamak zordur. Diğer yandan, sayılan bu unsurların sadece bir tanesi de millet olmak için yeterli değildir.

Milliyetçiliğin gerek dönemsel gerekse coğrafi farklılıkları, onun pratiklerini farklılaştırır. Bu nedenden ötürü 19. Yüzyıl milliyetçiliği ile 21. Yüzyıldaki milliyetçi politikalar, Türk milliyetçiliği ile Fransız milliyetçiliğinin hedef ve amaçları birbirinden farklı yönde ilerleyecektir. Buna karşın milliyetçilik ideolojisinin niteliklerini belirlemek olanaksız değildir.

Milliyetçiliği bütünleşme ideolojisi olarak gören Ataman, onun özelliklerini yedi kategoride inceler: (1977: 74-76)

- 1- Milliyetçilik, milleti diğer milletlerden ayırır ve ona bağımsız bir kişilik kazandırır. Milletlerin birbirlerine çeşitli şekil ve derecelerde bağlanmaları, işbirliği yapmaları bağımsızlıkla çelişen bir durum değildir. Bütün mesele kişiliği koruyabilmektedir. Bu kişiliği sadece siyasi değil, aynı zamanda kültürel alanda da korumak gerekir.
- 2- Milliyetçilik, milli bir görev inancına dayanır. Bu inancı doğuran ve besleyen tarih şuurudur. Bu inanç günün şartlarına bağlı değildir. Tarih, nice elverişsiz şartların, sarsılmaz inanç sayesinde değiştirildiğine şahit olmuştur.
- 3- Milliyetçilik, millette bir üstünlük duygusu yaratmaya önem verir.
- 4- Milliyetçilik, bir rekabet duygusundan başlayarak bir tehdit, tehlike, nihayet düşmanlığa kadar varabilen bir derecelenme gösteren bir dış baskı tasavvurunu daima canlı tutar. Bu esasında bağımsızlığı başvuru ile savunmaya yönelen bir uyanıklık duygusundan başka bir

şey değildir. Bu nedenle milliyetçiliğe yönelen saldırganlık suçlamaları haksızdır.

- 5- Milliyetçilik başkalarınıninkine benzemeyen milli bir töre ortaya koyar. Bu tarihin derinliklerinden gelen ve milleti millet yapan başlıca özelliklerden birisidir. Töre, donmuş bir varlık değildir, zamanla değişir ve gelişir. Önemli olan bu gelişimin zorlama ile değil, kendiliğinden olmasıdır.
- 6- Milliyetçilik, milli birlik ve bütünlüğe üstün bir değer tanır. Komünizm ve kapitalizm gibi milletlerarası düşüncelere karşı olmasının sebebi budur. Zira bu düşünceler millet gerçeğini tanımazlar.
- 7- Milliyetçilik, milleti, uğrunda yapılacak her türlü fedakârlığı haklı ve şerefli gösterecek bir yücelik tasavvuruna bağlar. Milliyetçilik milleti tanrılaştırmaz, ama dünyadaki en üstün ve en aziz varlık sayar.

Milliyetçiliği kültürel veya tarihsel olgularla açıklamak; etnisite ile milletin, ırkçılık ile de milliyetçiliğin arasındaki çizgiyi karartacak ve birbirine eşitleyecektir. Esasen etnisite ile milleti sosyolojik, kültürel veya tarihsel bir biçimde ayırmak bir sonuç vermeyebilir. Gellner'in "etnisite veya milliyet, basit bir biçimde (kıyafetin, dilin, eğlencenin, törenin) çakıştığı ve örtüştüğü ve arasında söz konusu sınırlar bulunmayan insanların ırksal benzerliğe ve güçlü duygulara sahip olmanın adıdır" (1998: 59) tespiti de, bizim yorumumuzla örtüşmektedir. Haliyle; milleti etnisiteden, siyasal sınırlarla ve egemen güç devletin varlığı sayesinde ayırma çabamız da yine Gellner'in "örtüşen kültürel özelliklerin tanımladığı etnik grup, kendi varlığından emin olmanın ötesinde kendine ayrıca politik bir sınır da istediği zaman, etnisite politikleşir ve milliyetçiliği doğurur" (1998: 59) görüşü ile kısmen destek bulmaktadır. Yorumlarımızdaki farklılık ise; Gellner'in milliyetçiliği politik sınır talebi ile başlatmasına karşın; Westfalya Antlaşması'na binaen milliyetçiliğin politik sınırların talebiyle değil, çizilmesiyle ortaya çıkacağı görüşümüzdür. Zira günümüz ulus devletlerinin temel egemenlik dayanaklarından olan 24 Ekim 1648 tarihli anlaşma maddeleri aracılığıyla (Alsan'dan akt. Yücel, 2006: 169) ayrımcılığı uluslararası alandaki barışı bozucu etken olarak görürken;

dini ayrımcılıkları açıkça ifade etmiş, devletlerin bağımsızlığına vurgu yaparak da her türlü ayrımcılığı dışlamış ve ancak bağımsız devletleri eşit görüp siyasi dengenin muhatabı saymıştır.

2.2.1.5. Faşizm

Faşizmin bir ideoloji mi yoksa pratik olarak mı ele alınacağı sorusunun henüz üzerinde mutabakata varılmış bir cevabı bulunmamaktadır. Gerek faşizmin siyasal arka planının mevcut olması ve aynı zamanda belli öğeler etrafında kümelenmesi, gerekse milliyetçilik ile faşizm arasında bir bağ kurma çabaları sebebiyle faşist düşüncüyü ideoloji sınıfına dâhil edenlerin sayısı az değildir. Diğer yandan faşizmi bir düşünsel ve siyasal akım değil, pratikler bütünü olarak ele almak da hata olmayacaktır. Zira faşizm bir ideoloji ise onun destekçilerinin bulunması, bu destekçilere bir dünya görüşü sağlayıp, onlar tarafından açıkça savunulması gerekmektedir. Aksi halde faşizm belli politikalar tarafından kendiliğinden oluşan, totaliter bir yönetim biçiminden ileriye gitmeyecektir.

Genellikle faşizm tartışmaları, siyasal metin ve söylemler üzerinden değil, Hitler ve Mussolini örnekleri üzerinden gitmekte, bu iki siyasetçinin yönetim biçimleri de faşizmin kriterleri olarak ele alınmaktadır.

Buna göre faşizm şu temalardan meydana gelir (Bourdeon, 1989: 15-22):

- 1- Sonsuz bir gerçeklik olan ulus, ırkın maddi ve manevi değerlerinin en üstün birleşimidir. Ulus bireyler olsun, gruplar olsun, sınıflar olsun bütün bileştirenlerinden son derece üstündür; onlardan hiçbirisiyle karıştırılmaz; bireyler, gruplar, sınıflar tamamen ona bağımlıdır.
- 2- Emperyalist Yönelim: Tarihin kendisinden ve ulusun özel, yok edilmez niteliğinden doğmaktadır. Ulusun temel görevi de büyük emperyal devleti yaratmaktır.

- 3- Devlet: Devlet ulusun yalnız hizmetindedir. Salt ulusal istekleri yerine getirdiğinden, her türlü özel çıkarın üstünde, ulusal bir devlettir.
- 4- Ordu: Ulusal ve emperyalist tasarının gerçekleşmesi için bir ordu gereklidir.
- 5- Özel Mülkiyet: Bireysel, ailesel, toplumsal işlevler gördüğünden, faşist yönetimler özel mülkiyetten yanadır. Ancak, özel mülkiyeti insanlıktan uzaklaştıran kapitalist sistem de şiddetle eleştirilir.
- 6- Korporasyonlar: Belli bir meslekle ilgili bulunan tüm bireylerin girecekleri meslek örgütlerini korumak ya da kurmak gereklidir. Korporasyonlar ulusal dayanışmayı güçlendirmek ve ulusun hizmetindeki üretimi geliştirmek için bir araçtır.
- 7- Sınıf Savaşı: Sınıf savaşları, çıkar savaşlarıdır ve disiplin altına almak gerekir. Özel sınıf çıkarları, gözünün yaşına bakmadan, ulusal çıkara bağlanacaktır.
- 8- Okul: Ulusal şan ve şeref dolu yollarda yürütmek için gerekli kadrolar okullarda yetişecektir. Ancak okulun tek görevi mesleki gelişim değil, ruhları da biçimlendirmek, ruhları da çelikleştirmektir.

2.2.1.6. Liberalizm

Liberalizm zihinlerde ilk olarak ekonomi temelli bir düşünce olarak yer etse de; birey, özgürlük, demokrasi, adalet, sınırlı devlet tartışmalarına girerek -ve kimi zaman da başlatarak- özgün bir ideoloji olarak kendine yer bulmuş fikir hareketidir.

Gerek çeşitli pratikleri, gerekse uygulamadaki bölgesel farklılıkları ile muğlak ve ne olduğu belirsiz bir felsefe izlenimi yaratan bu düşünce, Hayek'te "liberalizm prensiplerinde, liberalizmin değişmez bir dogma hâline gelmesini icap ettirecek hiçbir cihet yoktur; liberalizmin bir defaya mahsus olmak üzere tespit edilmiş sabit kaideleri mevcut değildir. Bir temel prensip

vardır: İşlerin idaresinde kendiliğinden doğan içtimaî kuvvetlere kabil olduğu kadar yer verilmeli ve zorlayıcı, tazyik edici tedbirlerden kabil olduğu kadar kaçınılmalıdır. Liberalizmle, komünist, faşist, sosyalist ve diğer kolektif cereyanlarının farkı, sonuncuların cemiyet hayatını tek bir merkezden tanzim etmek istemelerine karşın, Liberal cemiyet içerisinde fertlerin gayelerini gene bizzat kendileri tanzim ederler” (Yayla, 2003b: 16) sözleriyle keskin ve değişmez kurallardan uzak, ferdiyetçi bir hareket olarak karşılık bulur.

Pratik değişkenlerine karşın, ideoloji sıfatını taşıma şartı olarak görülen; dünyaya ilişkin sistematik bir bakış açısı sunma ve bir mantık uyumu gösteren bir kuram (Blackwell, 1999: 348) olma özelliği, liberalizmi ideolojiler arasına sokar.

- Bireycilik: Liberalizmin temeli bireyciliktir ve onun tek vasıflı bir tanımlamasını yapmak gerekirse “liberalizm bireyci bir toplum sistemi” demek yeterli olurdu (Yayla, 2003b: 148). Liberalizmde insan toplumun tek gerçeğidir ve her siyasal topluluğun amacı da insandır (Göze, 2009: 10). Arblaster’e göre; (1984, 15-38) birey teorik olarak toplumdan önce var olduğu için, bireyin hakları da toplumdan önce vardır. Bu nedenle liberalizmde, bireye toplumdan veya diğer herhangi bir kolektif bütünden daha fazla bir ahlaki değer atfedilir (Yayla, 2003b: 150).

- Özgürlük: bireyin insan olarak kendi amaçlarını serbestçe seçebilmesi ve bunları gerçekleştirmek için lüzumlu eylemler yapabilmesinin koşulu özgür olmasıdır (Yayla, 2003b: 159). Liberal özgürlük anlayışı negatif özgürlük olarak adlandırılmaktadır. Buna göre birey, davranışlarına, hareketlerine müdahale edilmediği ölçüde özgürdür. İnsanın herhangi bir dış müdahaleye maruz kalmadan davranabildiği alan ne kadar geniş ise, özgürlüğü de o kadar geniştir (Yayla, 2003b: 161 - 162). Çünkü pozitif özgürlük kişinin kendisini belli amaçlar uğruna feda etmesini de gerektirir. Bu şekilde birey kendisi için var olmaz; sınıflar, uluslar ve ırklar gibi kolektif toplulukların amaçlarını karşılamak için var olur (Ashford, 2009: 63).

- Serbest piyasa ekonomisi: Serbest piyasa, mal ve hizmetlerin gönüllü mübadelesine dayanan ekonomik bir sistemdir. Bu sistemde insanlar nerede çalışacaklarına, neye yatırım yapacaklarına, emeklerinin ürünlerini nasıl harcayacaklarına ve kimlerle ticaret yapacaklarına kendileri karar verirler ve böylece ekonomik ilişkilerini kendileri tayin ederler (Ashford, 2009: 47). Pazar sisteminin en önemli özelliklerinden birisi, sistemdeki bütün insanların ilişkilerinin gönüllü olmasıdır (Yayla, 2003b: 193). İnsanlar, kendi bireysel yargıları, kanaatleri ve menfaatlerinin emrettiği şekilde, işbirliği yapıp yapmamakta birbirleriyle ticari ilişkilere girip girmemekte serbesttirler. (Rand'dan akt. Yayla, 2009: 193)

- Adalet: Liberal adalet teorisinde eşit bireylerin doğal hakları vardır. İnsanlar doğdukları andan itibaren bazı haklara sahiptirler; yaşama hakkı, düşünce hakkı, mal edinme hakkı gibi. Bu nedenle insanlar cinsiyet, din, dil, ırk, inanç veya diğer toplumsal farklılıkları nedeni ile imtiyaz sahibi olmadıkları gibi, kısıtlı da değildirler. Eğer adalet birden fazla kişinin arasındaki etkileşimi kapsarsa bu toplumsal adalettir. Bireylerin fırsat eşitliği savunusu nedeni ile toplumsal adalet, liberal düşüncede üzerinde dikkatle durulması gereken bir konuyu teşkil eder. Çünkü devletin, mal ve hizmetlerin kendi işleyişi sonucu oluşan dağılımına-bölüşümüne, toplumsal adalet sloganı ile müdahale etme ihtimali doğar. Bu durumda liberal teoride, toplumsal adalet hoşnutsuzluğu artırıcı etkiye neden olabilecek bir söylem olması nedeniyle tartışılmıştır. Örneğin Hayek, toplumsal adalet düşüncesini kaçamak yollar aramak ve yanlış fikirler vermek amacıyla bilinçli olarak tasarlanmış bir serap olarak görmüş ve reddetmiştir (Ashford, 2009: 87-88).

- Sınırlı devlet: Devletin görevi, bireyi özgürlüklerini kullanmada serbest bırakmak, kişiye baskı yapmamak, özgürlüklerin yasal sınırlar içinde kullanılmasına hiçbir şekilde karışmamaktır. Yöneticilerin özgürlükleri çiğnemelerine engel olmak ve bunun için de yönetimde halkın söz sahibi olmasını sağlamak temel fikirdir. Bunun için bireylere olabildiğince geniş haklar tanımak ve kamu otoritelerini bu amaca uygun biçimde düzenlemektir. Liberal devlette, devlet ve birey karşı karşıya ve az çok hasım durumunda

düşünülmüştür. Bireyin devletin kurduğu düzene ve sağladığı güvenliğe ihtiyacı vardır, devletin varlığından vazgeçebilmesi olanaksızdır. (Göze, 2009: 31)

2.2.2. Siyasi Partiler

Siyasi partiler günümüz demokrasisinin (temsili demokrasi) vazgeçilmez unsurları olarak görülmektedir. Partilerin gerek temsil işlevi, gerek bireylerin amaç ve menfaatlerini kategorize ederek seslendirme gücü, gerekse halkın yönetime katılma fonksiyonunu bireyleri kendi iş ve zamanlarından alıkoymadan gerçekleştirmeleri, bu vazgeçilmezliğin temel nedenlerinden bazılarıdır.

Partiler ile demokrasinin bağınyı güçlendiren teorik nedenlerin yanında, siyasi partilerin tarihsel süreçte oynadıkları rolü de eklemek gerekir. İktidarı elinde bulunduranlara örgütlenerek mücadele eden partiler, zaman içerisinde antidemokratik bir biçimde hegemonyasını kuranların iktidarına ortak olmuşlar, (Aydoğan, 2006: 20) bu sürecin sonunda demokrasiye ulaşılmasına son derece önemli katkılarda bulunmuşlardır.

Partilerin amaç ve nitelikleri nedeni ile yapılan parti tanımları da birbiri ile örtüşmektedir. Tunaya siyasi partiyi “belli bir siyasi program üzerinde birleşmiş kişilerin bu programı normal seçim yoluyla gerçekleştirme amacı güderek kurdukları bir topluluk” (akt. Berberoğlu, 1997: 4) olarak görürken, Kışlalı “siyasi partiler, bir program çerçevesinde siyasal kararları etkilemek ve bu amaçla siyasi iktidarı ele geçirmek üzere örgütlenmiş kuruluşlardır” (akt. Berberoğlu, 1997: 4) demektedir.

Bu tanımlardan ortaya çıkan sonuçlardan birisi, partilerin belli programlar etrafında bütünleşen insanlardan müteşekkil olduğu iken, bu yargı her zaman doğru kabul edilmeyecektir. Zira bireylerin parti çatısı altında bir araya gelmesinde, programlar dışında ideolojik, kişisel, çevresel faktörlerin

rolü de az değildir. Diğer yandan partiler sadece iktidarı ele geçirmek için değil, kendi fikir ve görüşlerini yaymak, iktidarın uygulayacağı politikaları etkilemek için de siyasi yelpazede yer alabilirler.

2.2.2.1. Partilerin Tarihsel Kökeni

Siyasal partilerin nasıl ortaya çıktıkları, kendilerine siyasi arenada nasıl yer açtıkları sosyal bilimlerin üzerine eğildiği öncelikli konulardan birisidir. Kişilerin bir araya gelmesi ve siyasi bir örgüt etrafında toplanması; tepeden (iktidar sahiplerinin isteği ile) gerçekleştirebileceği gibi, sosyo-ekonomik değişimlerin sonucu ile de siyasi partilerin ortaya çıkma olasılığı vardır. Bu konuda kurumsal, modernleşme ve kriz adında üç temel teori geliştirilmiştir:

- 1- Kurumsal Teori: Duverger'in görüşleri üzerinden gidilen kurumsal teoriye göre; partilerin gelişimi, demokrasinin gelişimine, yani oy hakkının ve parlamentonun genişletilmesine bağlı görünmektedir. Siyasal meclisler fonksiyonlarının ve bağımsızlıklarının genişlediğini gördükçe, bu meclislerin üyeleri eylemlerinde ahenk sağlayabilmek için, ortak niteliklerine göre gruplaşma gereğini duymuşlardır. Bu süreç iki türlü gelişmiştir; seçimlerde ve parlamentoda doğan partiler, parlamento dışında doğan partiler. Seçimlerde ve parlamentoda doğan partiler; önce parlamento grupları yaratmışlar, ardından seçim komiteleri belirlemişler ve sonrasında bu iki unsur arasında devamlı bir bağlantı kurmuşlardır. Bu grupların ortaya çıkmasındaki en etkili neden, siyasi doktrin olarak görülebilirse de; coğrafi yakınlıklar, mesleki beklentiler, bireysel çıkarlar da parlamento içerisindeki gruplaşmalarda etkili olmuştur. Parlamento dışında doğan partiler ise; sendikaların, kooperatiflerin, dinsel örgütlerin ve diğer toplulukların siyasi parti biçiminde teşkilatlanması ile ortaya çıkmışlardır. Bunlar; komite veya yöresel grupların isteği ile yukarıdan aşağıya doğru kurulduklarından daha merkezîyetçi ve özgürlüğü sınırlayıcı oldukları

gibi, birkaç vekilin (temsilcilerinin) parlamentoda bulunması nedeniyle, kendi bağlantılarını kurmak zorunda olduklarından, parlamentoda doğan partilere göre daha disiplinli ve tutarlıdır. (Duverger,1993: 16-29)

Elbette ki, bu ayrım Duverger'in de ifade ettiği gibi keskin değildir. Özellikle tezin ana konusunu teşkil eden, parti – seçmen ilişkisi açısından irdelendiğinde; parlamento içinden doğan partilerin de parlamento dışında doğan partilerin de ortak bir tabandan, takipçi kitlesinden çıkma ihtimali yüksektir. Özellikle tarihsel süreçte, bir meslek grubu, sendika, topluluk; partisini meclis içerisinden de dışından da çıkarmış olabilir.

- 2- Modernleşme Teorileri: Bu teori, siyasal partileri karmaşık bir süreç olan modernleşmenin ürünü olarak kabul eder. Modernleşme çeşitli yönleriyle siyasal partilerin doğmasına elverişli bir ortam hazırlar. Bu nedenle belli ölçüde bir modernleşme düzeyine ulaşmamış geleneksel toplumlarda, partilerin ortaya çıkması gözlemlenmeyebilir. (Yanık, 2002: 30)

Teoriyi destekleyen noktalarından birisi, modernleşme ile güce kavuşan burjuva sınıfının, iktidara ortak olabilmek için siyasi örgütlenmeler halinde hareket edip ve bu şekilde mesleki çıkarlarını savunmaları ihtimalidir. Ancak, siyasi partilerin yalnızca modernleşmeyi başarmış toplumlarda görülebileceği görüşü, partilerin yer aldığı tüm toplumların da modernleşme sürecini yaşadıkları iddiasını beraberinde getirir ki bu durumda sözde demokrasiler ile gerçek demokrasi ayrımını yapmak mümkün olmayabilir.

- 3- Kriz Teorileri: Teoriye göre siyasal düzende geleneksel yapıdan, modern siyasete geçişte krizler etkili olmuştur. Bunlardan birisi meşruluk krizidir: Toplumun kimin tarafından yönetileceği konusunda

konsensüsün bozulması neticesinde (monarşik egemenliğe karşı halk egemenliği veya sömürge durumundaki milliyetçi tepki ile) siyasal partilere geçilmiştir. Diğer krizlerden bütünleşme krizi teorisine göre ise; çeşitli, dil, din ve ırk gruplarından ulusal bir devlet yaratma çabasının güçlüklerle karşılaşması nedeniyle, özellikle azınlık gruplarının egemen iradeye karşı koyma amacıyla ya da kültürlerini koruma içgüdüleriyle partiler kurmuşlardır. (Özbudun, 1983, 24-25) Katılma krizi ise; yönetici elitin, siyasal sisteme katılma çabasındaki birey veya grupların bu istek veya davranışlarını gayrimeşru gördüğü zaman ortaya çıkan ve siyasal sistemde etkin olmadığına inanan grupların parti kurması ile sonuçlanan bir durumdur. (Weiner'den akt. Özbudun, 1983: 26)

2.2.2.2. Siyasi Partilerin İşlevleri

Partilerin üstlendikleri görevler ve siyasal düzene yaptıkları katkılar; dönemsel ve bölgesel farklılıklara rağmen adeta onları varlık nedeni, temsili demokrasinin de gereklilik sebeplerini oluşturur. Doğaldır ki; savaş haliyle normal bir dönemde partilerin fonksiyonları aynı olmayacağı gibi, demokrasinin tüm şart ve ilkeleri ile hayat sürdüğü ülkeler ile partilerin devlet güdümünde faaliyet gördüğü bölgelerde de siyasi örgütlerin katkıları arasında önemli farklılıklar bulunacaktır. Bu farklılıklara rağmen, partilerin sayıca çok olan işlev ve fonksiyonları belli başlıklar halinde incelenmeye müsaittir.

- 1- Menfaatlerin Birleştirilmesi: Bireylerin sınırsız beklentileri, farklı kişi ve grupların sonsuz menfaatlerini birleştirmek, birbiri ile iltilendirmek siyasi partilerin başlıca görevlerinden birisidir. Toplum içerisindeki çok sayıdaki grup, tüm çıkarlarının birbiri ile örtüşmesi mümkün olmayan büyük kalabalıkların beklentilerini bir araya getirerek ortak paydada buluşturmaya çalışan partiler, böylelikle bireyin siyasal iktidardan talep ettiği faydaları gerçeğe dönüştürmeyi hedefler.

Partilerin bireysel ve toplumsal tercihleri bir araya getirerek genel politikalar üretmesi (Pomper'den akt. Yanık, 2002: 54) olarak görülen bu süreç, oy oranlarını da etkileyeceği için hem partilere hem de bireylere karşılıklı yarar sağlamaktadır.

- 2- Siyasal Devşirme: Topumdaki her birey siyasete sadece seçmen ve takipçi olarak katılmak istemeyebilir. Çoğu vatandaş, siyasette aktif rol alıp, yönetim işini dolaylı yoldan değil, fiilen de gerçekleştirmek ister. Bu açıdan, vatandaşların siyasette aktif olarak rol alabilmesi için; onların eğitimi, yetiştirilmesi bakımından, partiler siyasi kadroları da oluştururlar.

Bu fonksiyonları açısından siyasal partilere, liderlerin ve politik kadroların devşirildiği ve yetiştirildiği ocaklar gözüyle bakılabilir. Siyasal partilerin bulunmadığı ya da zayıf ve köksüz olduğu ülkelerde, liderler geleneksel elit içinden veya silahlı kuvvetler içinden çıkarlar (Kapani, 2000: 167).

- 3- Siyasal Sosyalleşme: Partiler çok sayıda insanı siyasal katılmaya yöneltir, siyasal sistemle güçlü ve sürekli bir ilişki içine sokar. Bu ilişki, söz konusu kişilerde yeni tutum ve inançlar yaratabileceği gibi, mevcutları daha da pekiştirebilir. Diğer yandan sosyalleşme fonksiyonu siyasal kültür açısından da iki yönlü ilerler; birincisi, mevcut siyasi kültürün, mevcut değer ve inançların pekiştirilmesi; diğeri ise, mevcut siyasal kültürün değiştirilmesi, yeni değer ve inançların yaratılmasıdır (Özbudun, 2003: 108).

2.2.2.3. Parti Tipolojisi

Siyasi partiler örgüt yapıları, seçmenle kurdukları ilişki düzeyi, vatandaş ile siyaset arasında çizdikleri sınır ve siyasal arenadaki rolleri bakımından çeşitli dallara ayrılırlar.

- 1- Kadro Partileri – Kitle Partileri: Duverger'in yaptığı sınıflandırmaya göre, partiler yapıları açısından kadro veya kitle partisi diye ikiye ayrılırlar. Üye sayılarını artırmak için özel bir çaba göstermeyen kadro partileri niteliği değil niceliği önemserler. Genel oy ilkesinin kabul edilmediği dönemde ortaya çıkan bu partiler; oy ve maddi destek sağlamak amacıyla; seçim çevrelerinde etki ve servet sahibi, isim yapmış kişileri aday gösterirler. Kadro partilerinin günümüzdeki karşılığı olarak da Kirchheimer'in Hepsini Yakala Partileri dediği; ideolojik çizgileri yumuşak, seçmen sayısını artırabilmek için pragmatik bir siyaset tarzı olan partiler gösterilebilir. Kitle partileri ise; genel oy ilkesinin kabulüyle birlikte ortaya çıkan, üye sayılarını artırmak için yoğun bir çaba gösteren, tek gelir kaynakları üyelerinden topladıkları paralar olan partilerdir. Üyeler sadece maddi ve oy getirisi açısından değil, ideolojik çizgileri bakımından; eğitmek, yetiştirmek, bilinçlendirmek amacıyla da önemlidirler (akt. Kapani, 2000: 168-175).

Duverger'in çizdiği sınırın sadece teorik değil tarihsel de olduğuna dikkat edilmelidir. Özellikle genel ve eşit oy ilkelerinin benimsenmesi ile birlikte, partilerin tamamına yakını kitle partisi hüviyetine bürünmüşlerdir.

- 2- Bireysel temsil ve sosyal bütünleşme partileri: Amerikan Siyaset Bilimci Neuman'ın tasnifine göre; bireysel temsil partilerinin faaliyetleri, seçim kampanyaları, parlamento ve hükümet çalışmaları ile sınırlıdır. Üyelerin parti ile olan ilişkileri seçim kampanyalarında, partinin iktidarı elde edecek çoğunluğu sağlamasından öteye geçmez. Parti, üyelerinin hayatında çok sınırlı rol oynar ve onların günlük yaşayışları ve düşünceleri üzerinde bir egemenlik kurmaya çalışmaz. Onun içinde

bunlara “sınırlı partiler” de denir (Teziç, 1991: 336-341). Sosyal bütünleşme partilerinde ise; siyaset üyeler için bireysel temsil partilerine oranla çok daha fazla önem arz eder. Parti içi faaliyetler ve siyaset dışı alanlardaki toplanma, bir araya gelme gibi etkinlikler sebebiyle; parti ile üyesi arasındaki bağ oldukça güçlü ve sürekli. Dolayısıyla sosyal bütünleşme partilerinde, seçmenin oy verme davranışında partinin etkisi hayli yüksektir.

2.2.3. Siyasetçi

Seçmenlerin oy tercihlerinin nedenlerinden birisi de siyasetçilerdir. Kişi belli bir ideolojik yakınlığı olsun olmasın, partinin politikalarını takip etsin ya da etmesin; siyasetçi ile kurduğu bağlardan ötürü oyunu rengini değiştirebilir ya da keskinleştirebilir. Kimi durumlarda siyasetçi verilen oyun tek sebebi iken, bazen de nedenlerden birisi olabilmektedir. Bu bağlamda; beğendiği, takip ettiği, önemseydiği politikacıya oy veren bir seçmenin; ideolojik, parti sadakati ya da parti programı faktörlerinden hariç tutulacağı yorumu çıkarılmamalıdır.

Seçmen siyasetçi ilişkisinin en yakın ve bazen çıkar siyasetinin de en müsait şeklini oluşturan siyasetçiye oy verme biçimi siyaset yapanın rolüne göre; lider, örgüt üyesi veya parlamenter kategorilerinde incelenecektir.

2.2.3.1. Lider

Siyasi partilerin en fazla dikkat çeken ve en etkili unsurlarından birisi olan liderlerin, partilerin elde ettikleri oy oranları ile yakın ilişkisi bulunmaktadır. Öyle ki, birçok seçim araştırması; seçmenin sadece oy

vereceği partiyi değil, lideri de araştırmakta, partiye verilen oy aynı zamanda genel başkanına da verilmiş sayılmaktadır.

Lider ve seçmen ilişkisi; bireyin kendini parti genel başkanıyla özdeşleştirdiği, itaat ettiği oldukça güçlü bağlar kurulmasına neden olabileceği gibi, özellikle seçim dönemlerinde liderin ikna ediciliğine dayanan vatandaş - siyasetçi düzeyinde de ilerleyebilir. Duverger'in (1993: 188) "her çağda insanlar, sosyal gruplar içinde iktidarın yapısı ve el değiştirmesi hakkında belli bir ideal yaratmışlardır; bu ortak ideale uyan lidere itaat etmek, diğerine ise etmemek ona doğal gelir. Bu hâkim inanç, kelimenin sosyolojik anlamında, bir liderin meşruluğunu tayin eder." Diyerek tarif ettiği önder, ilk ilişki türüne yakın ve Weber'in karizmatik otorite modeline uygun bir liderdir. Parti içinde ve parti dışında önemli prestije sahip olan, partiye sempati ve oy kazandırmakta önemli rol oynayan, başarısızlığında ise oy kaybına neden olan (Tan, 2002: 37) lider ise, ikinci kategori uygun bir profil örneği teşkil eder.

Devlet idaresinin uyumlu ve dinamik işleyebilmesi için güçlü devlet adamına ihtiyaç duyulduğunu belirten Tan, liderin özelliklerini de şu şekilde sıralar (2002: 37-38):

- Lider; meşru otorite gücüne sahip olmalıdır. Bu otorite gücü de, kaynağını halktan almalıdır.
- Lider; söz ve hareketlerinde ölçülü ve dengeli olmalıdır. Aralarında çelişkiler olmamalıdır.
- Lider; başkalarını hor görmemeli, küçük düşürücü ifadelerden kaçınmalıdır.
- Lider; devlet için değişmez kabul ettiği prensiplerden taviz vermemelidir.
- Lider; birleştirici, bütünleyici ve gerçekçi olmalıdır.
- Lider; herkesin çözümsüzlüğe düştüğü durumlarda bile yol gösterici ve teşvik edici olmalıdır.
- Lider; karar almadan önce ülke problemlerini uzmanlarla tartışmalıdır.

- Lider; örf ve adetlere, manevi değerlere bağlı ve saygılı olmalıdır.
- Lider; politik menfaatler uğruna devletin sırlarını açıklamamalıdır.
- Lider; kadrosu ile birlikte yapabileceği icraatları vaat etmelidir.

Sıralanan ideal lider özelliklerine karşın, asıl önemli olan seçmenin gözündeki lider portresidir. Vatandaşın lider algısı ile parti liderleri arasındaki ortak noktalar arttıkça, oy verme eğiliminin de yükseleceği açıktır, ancak liderlerin seçmenleri etkileme oranları ile ilgili yapılan araştırmalarda seçmenin cinsiyetinin, yaşının, eğitim durumuna göre farklı sonuçlar elde edilebilmektedir.

Erkek ve kadınların liderlerden etkilenme oranlarının ayrı ayrı değerlendirildiği bir araştırmaya göre, hem erkeklerin hem de kadınların liderlerde en çok dikkat ettikleri özellikler; öğrenim durumu, bilgi birikimi, ileri görüşlülüğü, siyasi tecrübesi, ahlaki karakteri, konuşma tarzı ve ikna yeteneği, güvenilirlik ve inanılabilirliği olmuştur. Her ne kadar her iki cinsiyette de lidere atfedilen özellikler aynı kalmasına rağmen kadınların liderin özgeçmişine, tecrübesine, yöreye yaptığı hizmetlere, ailesine, hakkındaki iddialara; erkeklerin ise cinsiyete, karizmaya daha fazla önem verdikleri görülmüştür. (Polat; Gürbüz; İnal, 2004: 107)

2.2.3.2. Örgütler

Siyasi parti faaliyetlerinin genel çerçevesini, üyeler arasında dayanışma biçimini, parti liderlerinin seçim davranışlarını ve yetkilerini, genel merkez organlarının ve yerel birimlerin yetki ve sorumluluklarını, çeşitli birimler arasındaki dikey ve yatay örgütsel ilişkileri, kısaca partinin çalışma düzen ve disiplinini ortaya koyan, çoğu zaman bazı partilerin neden güçlü ve etkin, diğerlerinin neden güçsüz ve etkisiz olduğunu açıklayan, (Berberoğlu, 1997: 36) parti teşkilatlanmalarına örgütlenme denir.

Duverger örgütlenmenin tek biçimi olmadığını kabul etse de, genel itibari ile; komite, ocak, hücre ve milislerden oluştuğunu söyler (1993: 52-75):

- Komite: Az sayıda üyeden meydana gelen, her isteyenin giremediği, üyeliğin ya bir çeşit zımni kooptasyonla ya da şekli bir atamayla gerçekleştiği, gücü büyük olan ve bu gücünü üyelerin niteliklerinden alan, nüfuzları dolayısıyla seçkinlerden meydana gelen bir gruptur. Her ne kadar genel oy esasının ortaya çıkmasıyla önemini kısmen yitirmiş olsa da, partilerin etkilerini artırmak için hala kullandıkları yöresel bir örgütlenme biçimidir.
- Ocak: Bir bütünün parçası olan, kendi başına varlığı düşünülemeyen ocaklar, komitenin aksine yaygındırlar ve gücünü artırmaya çalışırlar. Her ne kadar komite gibi yöresel olsa da; komite nüfuzlu kimselere hitap ederken, ocaklar kitlelere açılmak ister. Üyelerin yönetimi için, örgütlenmiş bir yönetim kurulunun varlığı zorunludur. Meşrudur ve demokratiktir.
- Hücre: Temeli mesleki olan hücre, aynı yerde çalışan bütün parti üyelerini bir araya getirir. Üyelerin birbirinden oldukça uzak mesafede oturduğu özel durumlar da mevcuttur. Ocak gibi komünlerde değil; köy, mahalle ve sokaklarda da hücrelere rastlanır. Üye sayısı bakımından ocaklara oranla oldukça küçüktür ve her hücre en çok 15-20 kişiden meydana gelir. Üyelerin her gün bir araya geldiği işyerinde kurulduğundan sürekli bir nitelik taşır ve üyeler arasında sürekli bir temas vardır.
- Milis: Üyeleri, askeri esaslara göre örgütlenen, askerlerle aynı disipline ve aynı eğitime tabi tutulan, onlar gibi üniforma ve alametler taşıyan, onlar gibi önlerinde bando ve bayraklar olduğu halde geçitler yapan, hasımlarına karşı silahlı mücadeleye girişebilen bir çeşit özel ordudur. Daima liderlerinin emrinde olan milisler sürekli bir seferberlik halinde olmadıkları gibi geçimleri de örgüt tarafından sağlanmaz.

Duverger'in örgüt şeması günümüz siyasi parti organizasyonlarına birebir benzerlik sağlamasa da birçok ortak yön hala korunmakta ve

sürdürülmektedir. Siyasi partiler günümüzde de militan yetiştirme amacıyla olmasa da gençlik örgütlerine büyük önem vermekte, mesleki gruplarla ilişki kurmakta, nüfuzlu ve yörelerinde etkin isimleri kadrolarına katmak için çaba sarf etmektedirler.

Modern siyasi parti örgütleri genel başkan önderliğinde; parti yönetim organları ve kurmaylar, il, ilçe ve belde teşkilatları, disiplin kurulu ve varsa parlamento grubundan oluşmaktadır. Mahalle ve köy üyeleri ile yapılan mahalle ve köy kongreleri sonucunda belirlenen delegeler belde kongresine katılıp belde yönetimini; belde kongresince seçilen delegeler ilçe kongresine katılıp ilçe yönetimini, ilçe kongresinde seçilen delegeler il kongresine katılıp il yönetimini, il kongresinde katılan delegeler ise büyük kongreye katılıp genel merkez yönetimini; yani genel başkanı, merkez karar yürütme kurulunu ve merkez disiplin kurulunu seçerler. (Berberoğlu, 1997: 35-39)

Parti örgütünün her kademesinde yer alan partililer seçim dönemi çalışmaları katılmakla birlikte, neredeyse tamamının kişisel oy çevreleri de bulunmaktadır. Diğer yandan gençlik örgütünde ya da resmi bir görevi olmasa dahi siyasal katılım düzeylerinde de görülebileceği gibi siyasete etkin bir biçimde katılan ve siyasi partilerle yakınlığı bulunan kimselerin de, hem seçmenin tercihini etkileme hem de onların kişi tercihinin gerekçesini oluşturma güçleri vardır. Bu bakımdan, parti örgütleri seçmenin oyunu alan çokça kişiyi ve siyasetçiyi barındırır.

2.2.3.3. Adaylar

Siyaset yolu ile hizmet etmeye istekli ve seçilmek için gerekli şartlara sahip olarak seçimlere katılan kişiye aday denir. Seçilme yeterliliği yasayla önceden tespit edilmiş bazı şartlara bağlıdır. (Tan, 2001: 41) Bu şartlar ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte, zaman içerisinde değişebildiğinden dönemsel farklılıklar da gösterebilir.

Seçmenin bağımsız ya da siyasi partiler için aday gösterebildiği ülkelerde seçmen ve aday ilişkisi çok daha ileri düzeylerde iken; İngiltere'deki gibi tek isimli tek turlu ve Fransa örneğinde görülebileceği gibi tek isimli iki turlu seçim sistemlerinde (Öden, 2003: 19-29) de adayın siyasetçi ile olan yakınlığı daha fazladır.

Türkiye'deki nispi temsil sisteminde adaylar seçmenler tarafından belirlenmese de, seçimi seçmen oyuna bağlı olduğundan; adayların seçilmesi ve belirlenmesi partilerin oy oranlarına etki etmektedir. Özellikle dinsel ya da mezhepsel örgütlerde; aşiret, hemşeri, akraba topluluklarında adaya oy verme eğiliminin hayli yüksek olduğu görülmektedir. Siyasetçi bulunduğu partiyi, aday olduğu seçim bölgesini değiştirse dahi, kendisini destekleyen bu kitlelerin oyunu sürekli bir biçimde elde edebilmektedir.

Desteğinin oranı, gücü ne olursa olsun; her adayın üstesinden gelmek zorunda olduğu bazı sorunlar bulunmaktadır. Her şeyden önce, siyasete katılmak isteyen bir birey, aday gösterilmeyi amaçlayacaktır. Özellikle liderlerin, delegelerin ve seçim bölgesi yöneticilerinin desteğini gerektiren bu süreç, siyasete atılmanın ana koşullarından birisidir. Bu aşamadan sonra, seçim süreci başlayacaktır. Seçilmek isteyen her aday seçmenin gözüne girebilmek ve desteğini kazanabilmek zorunda, bu doğrultuda seçmenle iletişim kurmak durumundadır. Kotler adayların gerek parti yönetimi gerekse seçmen karşısında çözmesi gereken problemleri şu şekilde sıralamaktadır (1990: 6-7) :

- 1- Politik bir organizasyona katılmalı ve tanınmalıdır. Parti içinde saygı ve liderlik kazanacak bir politik stil geliştirmeli bunun için de siyasi parti organizasyonu üyelerinin ne istediklerini hangi özellikler aradıklarını ortaya çıkarmalıdır.
- 2- Seçimlerde partisinin aday olmak konusunda ilgili olduğunu göstermelidir. Parti yöneticileriyle dostluk kurmalı ve onların desteğini kazanmaya çalışmalıdır. Ön seçimlerde başarılı olabilmek amacıyla da delegelerin desteğini sağlayacak girişimlerde bulunmalıdır.

- 3- Eğer ön seçimleri kazanırsa seçmenlerin oyunu alabilmek için kampanya stratejileriyle ilgili önemli kararlar vermelidir. Aday seçmenlerin analizinde, hedeflerin belirlenmesinde, kaynakların kullanımında maksimum etkiyi oluşturacak şekilde kampanyasını yürütmeli, araçların kullanım yeri ve zamanı konusunda ayarlamalar yapmalıdır.
- 4- Seçilirse kendisini yedinden seçtirecek türden icraatlar yapmalıdır.

Seçim süreci seçmenler açısından değerlendirildiğinde ise adayların genel merkez tarafından mı, delegelerce mi seçildiğinin seçmenler için fazla önem arz etmediği dikkat çekmektedir. Seçmenlerin milletvekili adaylarının hangi yönleri ile ilgilendiğini gösteren; Milletvekili adaylarının seçmenlerin oy kararını etkileme derecesiyle ilgili araştırmaya göre; güvenilirlik ve inanırlık, konuşma tarzı ve ikna yeteneği, öğrenim durumu seçmenlerin en çok dikkat ettikleri unsurlardır. (Polat; Gürbüz; İnal, 2004: 111-112)

2.2.4. Politika

Siyasi partiler, program yapma, karşıt programları eleştirme, yeni programlar ortaya sunma, faaliyetlerinde kamuoyunun eğitilmesini sağlayarak siyasal bakımdan biçimlenmesine yol açmakta, seçmenlerin gerek iktidar gerek muhalefet partileri karşısında daha uyanık tutum içinde olmasına imkân sağlamaktadır. (Tan, 1992: 40) Buna karşın seçmenlerin oy kullanırken; partilerin program, politika, hedef, görüş ve çözüm önerileri ile ne kadar ilgilendikleri ciddi bir tartışma ve aynı zamanda eleştiri konusudur. Sıklıkla karşılaşılan varsayımlardan birisi, seçmenlerin politikaları yeterince önemsemeyip, siyasi tercihlerini de katı ideolojik ya da parti bağlılıkları doğrultusunda şekillendirdikleridir.

İlk olarak, parti politikalarının oldukça geniş bir yelpazede değerlendirilmesi, yöresel ya da genel, kişisel veya toplumsal açılarıyla da

ele alınmasını gerektiğine dikkat edilmelidir. Bir beldenin su sorunundan, iş dünyasının beklentilerine, meslek örgütlerinin zam taleplerinden, doğa derneklerinin eylemlerine kadar farklı alan ve ölçülerdeki siyasi beklentiler ve karşılıklarının tamamı siyasi parti politikaları alanında görülmeli, konu yalnızca parti programlarına indirgenmemelidir. Dolayısıyla parti politikasının seçmene etki etmesinin kriteri, adayın veya partinin gündeme ilişkin yorumundan, bireysel ya da örgütsel çıkar ve menfaate dek geniş bir görünüme sahiptir.

Politikaya verilen oyların görünümülerinden birisi konuya oy vermedir. Konuya oy vermenin temel varsayımı, seçmenlerin öncelikle gündemdeki bazı konular doğrultusunda aday ve partileri değerlendirmeleridir. Bunun sonucunda da kendi konu durumlarıyla çakışan aday ve partiyi tercih edeceklerdir. (Collier 'den akt. Kalender, 2005 :58)

Her ne kadar konuya oy veren kişi seçmen ise de, konuyu işleyecek ve tartışacak olan da adaydır. Bu bağlamda, konuyu işlemedeki başarısının oy sayısında artışa neden olması beklenir. Ancak adayın konuyu işlerken karşılaşacağı zorluklar ve üstesinden gelmesi gereken engeller bulunmaktadır (Fidan'dan akt. Güllüpınar, 2010: 86) :

- Bazı durumlarda seçmenler siyasetle çok ilgilenmeyebilirler. Bu nedenle konularla ilgili olarak seçmenlerin ilgisini çekecek mesajlar açık ve akılda kalıcı bir şekilde ulaştırılmalıdır.
- Siyasal kampanya çalışmalarında ortaya çıkan etkinin çok sayıda farklı nedenleri söz konusu olabilir. Bu bakımdan bu etkiler göz önüne alınarak konu seçimi üzerinde durulmalıdır.
- Seçmenlerin inanç ve düşüncelerinin zıttı yönünde ve bu inanç ve düşüncelerin yanlış olduğunu açıkça belirten yaklaşımlardan uzak durulmalıdır.

- Seçim kampanyalarında seçilen konulara yönelik hedeflerin iyi seçilmesi ve amaca uygun düzenlenmesi gerekir. Yoksa bütün çabalar boşa gidebilir.

Dikkat edilmesi gerekir ki, seçmenin yaptığı tercihin içerisinde ideolojik bir arka plan olması mümkündür, zira seçmen gündemi kendi ideolojik bakış açısıyla da değerlendirebilir, ancak gündem temelli oyun, ideolojik oydan farklı güncel meseleler üzerinde düşünülmesi ve farklı seçmen zihninde harmanlanarak, aynı konuyu tartışan aday ve partilerin kıyaslanmasıdır.

Seçmenin parti politikaları hakkında bilgi sahibi olmasının yollarından birisi adayın gerek mahalli gerekse genel konuları, gündemi tartışması ve savunması iken, siyasi partilerin ülke genelinde uygulamayı vaat ettikleri politikalarının yer aldığı parti program ve seçim bildirgeleri de bir diğer bilgi edinme aracı olarak öne çıkmaktadır.

Niğde’de yapılan seçmenlerin oy verme davranışına yönelik bir araştırmaya göre; ankete katılanların %14’ü parti program ve seçim bildirgeleri hakkında bilgi sahibi olmadıklarını, %17’si biraz, %21’i orta derecede bilgili, %31’i bilgili, %18’i ise oldukça bilgili olduklarını ifade etmişlerdir. Diğer yandan; kadın ve erkek seçmenler arasında bilgi düzeyi bakımından önemli farklılıklar bulunmadığı, farklı öğrenim düzeyine sahip seçmenlerin partilerin seçim bildirgeleri arasında önemli bulunduğu, farklı gelir düzeyine mesleklere sahip seçmenlerin oy verdikleri partilerin bildirge veya parti programı hakkındaki bilgi düzeyleri arasında önemli farklılıklar bulunduğu ortaya çıkmıştır. (Polat; Gürbüz; İnal; 2004, 81-82)

Seçmenin parti politikasına yönelik menfaat temelli yaklaşması ve bunu yalnızca bireysel olarak değil, örgütlü bir biçimde seslendirmesi de mümkündür. Kadın, çocuk, yöresel, düşünce, öğrenci, kültür, sanat, çevre, din, mezhep odaklı sivil toplum örgütleri ya da üniversite, dinsel örgütler, gençler gibi ideolojik nitelikteki; kırsal, kentsel, kurumsal farklılıklarına göre sınıfsal; kamusal yargı organları, yasama ve yürütme organları gibi politik nitelikteki baskı grupları (Şahim, 1994: 48-62) partilerin politikalarına örgütlü

bir biçimde destek ve eleştirilerini sunmakta, gerektiğinde harekete geçmektedirler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AKP, CHP VE MHP’NİN SEÇMEN KİTLELERİ

Partilerin toplumsal karşılıklarını bulamak amacıyla ortaya koyduğumuz teorik çalışma, hazırlanan bir anket formu ile ampirik bir teste tabi tutulmuştur. Eylül 2012 – Aralık 2012 tarihleri arasında Ankara’nın 7 ilçesinde 423 kişiyle yüz yüze görüşülerek uygulanan anket 19 sorudan oluşmaktadır. Soruların bir kısmı yalnızca seçeneklerin sunulması ile bir kısmı da açık uçlu, yanıtlayıcıların ek bilgi ve görüşlerini ifade edebilecekleri şekilde düzenlenmiştir.

Kişisel bilgiler ile başlayan sorular, bireylerin ideoloji, parti, siyasetçi, politikalara karşı takındıkları tutumlar ve oy kullanırken bu unsurlara ne denli önem verdiklerini ölçmeye çalışmıştır. Ankette ayrıca kullanılan oyun ne oranda bireysel ne ölçüde çevresel unsurlarla şekillendiğini gözlemlemek ve varsa siyasi aktör seçmenlerini de tespit etmek için bireyin çevresindeki kişi, grup ve örgütlerin oyu belirleyip belirlemediği sorgulanmıştır.

3.1. PARTİLERİN SEÇMEN KİTLESİ ARAŞTIRMASI

Partilerin seçmen kitlelerini belirlemek ve teorik çerçeveyi sınamak amacıyla yaptığımız ankette kullanılan kavram ve bu kavramların çalışmamızdaki karşılıkları, çalışmanın amacı, önemi, kapsamı, sınırlılıkları, evreni, örnekleme, kümesi, varsayımlarımız ve kullandığımız veri toplama teknikleri aşağıda belirtildiği gibidir:

3.1.1. Kavramlar ve Tanımlar

Araştırmada kullanılan temel kavramlar, ilk iki bölümde detaylı olarak incelenmiş olup, bu aşamada kısaca şu şekilde tanımlanmaktadır.

İdeoloji: Bireylere belli dünya görüşü, doğrular kümesi ve pratikler bütünü sunan fikir sistemiğidir.

Siyasi Parti: Menfaatleri birleştirme, kitleleri eğitme, siyasi devşirme, bireyleri bir araya getirme gibi fonksiyonlar üstlenen siyasi örgüt ve kurumlardır.

Siyasi Aktör: Aktif siyasetçi veya resmi bir unvanı olmasa dahi ailesini, çevresini, çeşitli grupları, birlikleri siyasi tavır almaya yönlendirebilen kişi ve gruplardır.

Politika: Siyasi hedef, program, söylem, vaat ve uygulamalardır.

İdeoloji Seçmeni: Oy kullanırken ideolojik yakınlığına önem veren, bu yargılarını siyasi tercihlerinde değerlendirmeye tabi tutan, sadık seçmen, politika seçmeni ve siyasetçi seçmeni kategorilerinin dışında yer alan seçmenlerdir.

Sadık Seçmen: Belli bir siyasi parti ile kendini özdeşleştiren, düzenli olarak aynı partiye oy veren seçmenlerdir.

Siyasetçi Seçmeni: Siyasetçilerin etki ve yönlendirmesine açık ve bu yönlendirmelerin belirleyiciliğinde oy kullanan seçmenlerdir.

Siyasi Aktör Seçmeni: Faal siyasetçi olmayan ama çevresinin siyasi düşüncelerini şekillendiren kişi veya grupların etkisindeki seçmenlerdir.

Politika Seçmeni: Oy kullanırken politikaları önemseyen ve bu politikalar sebebi ile oy kullanabilecek veya oyunun yönünü değıştiren seçmenlerdir.

3.1.2. Amaç

Bu ampirik çalışmanın amacı tezin kuramsal ve teorik çerçevelerinde irdelenen partilerin seçmen kitlelerine ulaşılması, kategorize edilmesi için gerekli verileri elde etmektir.

Bu temel amaç doğrultusunda veya temel amaca ulaşmak için şu alt amaçlara ulaşmak istenmiştir:

- Seçmenlerin ideolojik yakınlıkları olup olmadığını, varsa ideolojik yargılarını seçim sürecinde dikkate alıp almadıklarını gözlemlemek,
- Seçmenlerin bir partinin sadık seçmeni olup olmadıklarını test etmek,
- Hangi siyasetçilerin, seçmenler nezdinde oyun değişimine neden olacak şekilde desteklendiğini belirlemek,
- Seçmenlerin çevrelerindeki birey ve grupların ne denli etkisinde olduklarını görmek,
- Siyasetçilerin ve siyasi partilerin hedefledikleri, vaat ettikleri politikaların seçmenler tarafından ne oranda kabul gördüğünü, sandığa oy olarak yansıdığını ölçmek,
- Mevcut siyasi yönetimin uygulamalarının seçmen algısındaki karşılığını, bu yolla oylar üzerindeki belirleyiciliğini bulgulamak.

3.1.3. Önem

Araştırma tezin kuramsal ve teorik kısımlarına veri sağlaması açısından önem arz etmektedir.

Türkiye’de ve dünyada siyasi tartışmaların, araştırmaların başat konulardan birisi siyasi partilerin üzerinde siyaset yaptıkları alan, ulaşabilecekleri en büyük seçmen kitlesinin oranıdır. Diğer taraftan hangi siyasi kuruluşun hangi sebeplerle seçmenlerin, vatandaşların desteğini sağladıkları bir diğer ciddi çalışma sahasını oluşturmaktadır.

Bu tez ile, bahsedilen soruların sayısal karşılıklarına ulaşmanın mümkün olduğu, seçmenleri doğru kategorilere ayırıp, başarılı bir araştırma ile bu verilere sayısal olarak ulaşılabilceği savunulmaktadır. Her ne kadar siyaset bilimi literatüründe çok sayıda seçmen davranışı araştırması bulunsa da, oy kullanmayı çevresel etkenlerle izah etme çabaları öne çıkmış, siyasi partilere yönelim sebepleri ve bu desteği siyasi partiler açısından ele alan çalışmalar kıt kalmıştır. Çalışma bu eksikliğe işaret etmekle kalmayıp, ileri sürdüğü sayısal verilere ulaşmak için izlediği metot ve teorik çerçeve ile diğerlerinden ayrılmaktadır.

Temel hipotezimiz kullanılan metodun seçmen kategorilerini tasnif etmede ve siyasi organizasyonların toplumsal karşılıklarını ölçmede başarılı sonuca ulaşacağıdır.

3.1.4. Kapsam ve sınırlılıklar

Araştırmada seçmenlerin yalnızca oy kullanma gerekçeleri kapsama alınmış; bu gerekçelerin neden öteki sebeplerden ağır bastığı, bireyin hangi insiyaklarla ideoloji, partiye sadakat, politika veya siyasetçi unsurlarından birine, diğerlerinden daha yakın konumlandığı tezimizin konusu olmadığı için araştırılmamıştır.

Araştırma günümüze ait bir izlenim sunmak amacıyla bugüne dönüktür; geçmişe yönelik bir bilgi edinme yoluna gidilmemiş, gelecek tahminlerinde de bulunulmamış ve bu iki zaman dilimi kapsam dışında bırakılmıştır.

Bireylerin ideolojik yakınlıkları araştırmanın kapsamına dahil edilmiş, güncel pratiklerin ideolojik bakış açılarıyla yorumlanması suretiyle ideolojik bilincin sınanması kapsam dışına itilmiştir.

Bireylerin varsa düzenli olarak oy verdikleri partiler çalışmanın kapsamına alınmış, diğer partiler hakkındaki görüş ve düşünceleri kapsam dışına itilmiştir.

Bireylerin varsa oyunu etkileyen kişi ve gruplar araştırmanın kapsamına alınmış, bu birey ve grupların özelliği, niteliği, yakınlığı kişisel veya kurumsal tasniflere ayrılmıştır.

Araştırma seçmenlerin politikalar hakkındaki tutumlarını kapsasa da, talep ve beklentiler kapsam dışına itilmiştir.

Araştırmada yanıtlayıcıların dini görüşleri, etnik kimlikleri, eğitim durumlarının odaklandığımız konuya bir etkisi olmadığı düşünüldüğünden bu bireysel nitelikler kapsam dışında bırakılmıştır.

Araştırma veri toplarken AKP, CHP, MHP, BDP, SP, DSP, DP, ANAP'tan oluşan sekiz partiyi ve "diğer" seçeneği ile dolaylı olarak tüm partileri seçme imkanı sunmuştur. Buna karşın tezin ikinci bölümündeki hipotezde ortaya konan; bir partinin ideoloji, sadık, siyasetçi ve politika seçmenlerini belirleme çabası, bu dört seçmen sınıfına da sahip olması muhtemel partilerle sınırlandırılmıştır. Bu yönde en doğru verinin seçim sonuçları olacağı düşünülmüş ve son milletvekili genel seçimlerinde %10 barajını geçen partilere odaklanılmıştır.

3.1.5. Evren, Örneklem ve Örnekleme

Araştırma Ankara nüfusunun TÜİK verilerine (2012) göre %90'ını oluşturan Çankaya, Keçiören, Yenimahalle, Mamak, Etimesgut, Altındağ ve Sincan ilçelerini kapsamaktadır.

Seçmen olmak için asgari yaş sınırını sağlamak kaydıyla araştırma tüm yaş gruplarını kapsamaktadır.

Araştırma bilimsel bir çalışmanın gereği olarak görülen ölçüde farklı meslek gruplarını kapsamaktadır.

Örneklem kümesi, seçmen profilini ve meslek, yaş oranlarını birebir yansıtmamakla birlikte, herhangi bir gruba ötekilerden daha fazla bir ağırlık verilmemiştir.

Örneklem grubunun coğrafi, yaş ve mesleki açılardan Ankara'yı temsil etme kabiliyeti olduğu düşünülmektedir. Araştırma süresince de bu farklılıklar dikkate alınmış ve mümkün olan en geniş yelpazeye ulaşılmaya çalışılmıştır.

3.1.6. Varsayımlar

Araştırmada kullanılan temel varsayımlar şunlardır:

- a) Örneklem evreni temsil kabiliyetine sahiptir,
- b) Kullanılan ölçü aracı/anket formu amaçlarımıza uygun veri toplama yeterliliğine sahiptir.
- c) Araştırmaya katılan deneklerin anket sorularına doğru cevap verdikleri varsayılmıştır.
- d) Partinin seçmen kitlesine dâhil olan bireyler oyunu farklı yönde kullansa bile, işaret edilen partinin üzerinde siyaset yaptığı alanı belirler.
- e) Bir seçmenin, herhangi bir siyasi partinin seçmen kitlesine alınabilmesi için ideolojik yakınlığı olması, partinin sadık seçmeni olması, parti ile arasında siyasetçi veya siyasi aktör bağı bulunması, politikalar, vaatler veya uygulamalardan hareketle desteklemesi gerekmektedir.
- f) Seçmenin herhangi bir partinin ideolojik seçmen kitlesine dahil edilebilmesi için bu partinin beslendiği ideolojik akımların en azından birisine yakın olması gerekmektedir. Ancak hem partiler birden fazla ideolojik alan üzerinde siyaset yapabilmekte hem de bir ideoloji birden

fazla partinin tabanına hitap edebilmektedir. Her ne kadar bireyi partinin ideolojik tabanına yerleştirmek için; desteklediği ideoloji ile siyasi partileri örtüştürmesi gerekse de, zaman ve kapsam sınırları nedeniyle parti-seçmen-ideoloji ilişkisi; 1) partilerin ana ideolojileri 2) partilerin destekleyici ideolojileri adında iki ayrı kategoride görülecektir. Birinci kategorideki ana ideolojiler seçmeni kesin bir biçimde partinin seçmen kitlesine yerleştirirken, ikinci kategorideki destekleyici ideolojiler ise bireyin desteğinin yanı sıra, partide siyaset yapan siyasetçilerden en az birisini beğenerek takip etmesini gerektirir. Tüm bunların sonucunda birey net bir biçimde partinin ideolojik seçmeni olarak değerlendirilmez. İdeolojik seçmen oyunu; (tanımlar kısmında belirtildiği üzere) parti, siyasetçi veya politikanın belirleyiciliğine açmayan seçmen olduğundan, bu üç kategoriye de girmeyen seçmenler ideoloji seçmenleridir.

- g) Sadık seçmenler düzenli olarak aynı partiye oy veren ve kendini bir partinin sadık seçmeni olarak gören kişilerdir. Birey partinin aynı anda birden fazla unsuruna karşı sadakat hissediyor olabilir ve bir unsuru diğerinden ayırmak, kaç etkenin bireyi partiye sadık kıldığını ölçmek, bu ölçülse dahi hangi etkenin temel teşkil ettiğini ortaya koymak anketler aracılığı ile mümkün olmayacaktır. Bu nedenle sadık seçmenler, oyun belirleyici diğer unsurlarına karşı kapalı tutulur ve bu unsurlar dikkate alınmaz. Bu durumun tek istisnası, bireyin oyunu biçimlendiren ve bağımsız karar almasını engelleyen, çevresindeki siyasi aktörlerdir.
- h) Siyasetçi seçmeni oy verdiği faal siyasetçi partisini veya oyunu şekillendiren çevresindeki siyasi aktör işaret ettiği siyasi adresin yönünü değiştirse dahi, siyasetçi veya siyasi aktör ile birlikte oyunun yönünü değiştirecek düzeydeki seçmendir. Siyasi aktör seçmenleri, kategorize ettiğimiz kitlelere göre siyasetçi seçmeninin alt unsurudur ve bu seçmenler siyasetçi seçmeni olarak görülür. Ancak bir birey aynı anda birden fazla kategoriye girer; politika, partiye sadakat veya ideolojik bağlılığı da barındırır ise; 1) bireyin çevresindeki siyasi aktör,

onun bağımsız karar almasını engellemekte olduğundan, bu birey siyasi aktör seçmenidir ve siyasetçi seçmenleri altında ele alınır, 2) birey beğendiği ve desteklediği faal siyasetçi sebebiyle aynı anda birden fazla kategoriye dahil ise; a) sadık seçmenler (yukarıda ifade edilen gerekçeler sebebiyle) başka hiçbir kategoride değerlendirilmeyeceğinden sadık seçmenler siyasetçi seçmeni olarak görülmezler, b) politika seçmenleri; politikayı bazen birden fazla parti, bazen birden fazla politikacı, bazen de birden fazla kurum uyguladığından aynı zamanda siyasetçi seçmeni olsalar bile politika seçmeni kategorisinde ele alınırlar, c) ideoloji seçmenlerinin en önemli gerekçesi ideolojik değer ve yargılarıdır ve siyasi aktör seçmeni kategorisinde değerlendirmeye alınması mümkün olan seçmenler ideoloji seçmenleri olarak görülmezler.

- i) Politika seçmeni, politikayı uygulayan veya hedefleyen parti farklı olsa dahi oy vermeyi sürdüreceksen, bu politikaları sunan veya hedefleyen partinin seçmen kitlesine dâhildir. Politika seçmenine yalnızca oyunu bağımsız kullanamayan ve çevresindeki siyasi aktörlerin siyasal baskısı altındaki seçmenlerin ve birden fazla unsur sebebiyle bir partiye sadakat duyan sadık seçmenlerin üstünlüğü vardır ve bu kitleler politika seçmeni olarak görülmezler. Diğer durumlarda, politika seçmenleri birden fazla kategoride incelense bile, nihai olarak politika seçmeni olarak görülür.
- j) Tüm bunların sonucunda partilerin seçmen kitlesini belirleyen unsurların şöyle bir üstünlük derecesi olduğu düşünülmektedir: 1) Siyasi aktör seçmeni, 2) Sadık seçmen, 3) Politika Seçmeni, 4) Siyasetçi Seçmeni, 5) İdeoloji Seçmeni.

3.1.7. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Teknikleri

Araştırma için gerekli görülen veriler, geniş bir literatür taraması sonrasında, konuyla ilgili çalışmalar yapılarak ve halen de araştırmalarına devam eden uzman akademisyenlerin görüşleri alınarak hazırlanan anket formu ve araştırmacının anketin uygulanması esnasındaki gözlemleri ile toplanmıştır.

19 sorudan oluşan anketin ilk dört sorusu; örneklem dengesinin sağlanabilmesi için; il, ilçe, yaş, cinsiyet ve mesleği sorgulanmıştır. Beşinci ve altıncı sorularda yanıtlayıcıların oy kullanırken ideolojik eğilimlerini dikkate alıp almadıklarını ve hangi ideoloji veya ideolojilere yakınlık hissettikleri sorulmuş ve ideoloji seçmenleri ile ilgili yapılan çıkarım bu iki sorudan elde edilmiştir. Yedinci ve sekizinci sorularda “düzenli olarak oy verdiğiniz bir parti bulunuyor mu” sorusu yöneltilmiş, sekizinci soruya cevaben kendisini bir partinin sadık seçmeni olarak görüyor ise sadık seçmen kategorisine alınmıştır. Dokuz, on ve on birinci sorular seçmenlerin siyasetçilerle olan ilişkisine ve yakınlığına odaklanmıştır. Dokuzuncu soruda oy verirken siyasetçileri dikkate alıp almadıkları, onuncu soruda beğenerek takip edilen siyasetçilerin işaretlenmesi veya şıklarda yer almıyorsa eklenmesi istenmiş, on birinci soruda ise bu siyasetçilerin parti değiştirmesi halinde desteğin sürüp sürmeyeceği sorgulanmıştır. On iki ve on üçüncü sorularla seçmenlerin çevrelerinde oyunu şekillendiren kişi veya gruplar olup olmadığına bakılırken, on dördüncü soruda seçim sürecinde ortaya konan vaatlerin dikkate alınıp alınmadığı, on beşinci soruda hangi vaatlerin beğenildiği, on altıncı soruda ise vaadin oyla ödüllendirilip aynı zamanda başka bir parti tarafından ortaya konulması halinde de oya layık görülme durumu sorularak politika seçmenlerinin tespitine çalışılmıştır. On yedi, on sekiz ve on dokuzuncu sorularsa siyasal iktidarın hizmet ve uygulamalarının, iktidar partisine kazandırdığı oyu ve yine aynı şekilde politikaları yürüten parti başka olsa idi yine destek verilip verilmeyeceğini görmeyi amaçlamıştır.

3.2. GENEL DEĞERLENDİRME

Anketin uygulandığı seçmenler; varsaydığımız şekillerde, işaret ettiğimiz dört seçmen diliminden en az birisine dahil edilebilmiş, kimi durumlarda bir seçmen birden farklı partinin hedef kitlesine çeşitli biçimlerde eklenebilirken, bazı seçmenler ise yalnızca bir partinin toplumsal karşılığının içerisinde görülmüştür.

3.2.1. İdeoloji Seçmenleri

Ankete yanıt veren seçmenlerin tamamına yakını en az bir ideolojiyi benimsediğini ifade etmektedir. Ancak ideolojik yakınlıkları bulunanların tamamı ideoloji seçmeni olarak görülmemelidir. Bir bireyin ideoloji seçmeni kategorisine alınabilmesi için; “kendimi yakın hissettiğim siyasi ideoloji veya ideolojiler var ve oy kullanırken ideolojik yakınlığımı dikkate alırım” sorusunu olumlu yanıtlaması, herhangi bir partinin sadık seçmeni, siyasetçi seçmeni veya politika seçmeni olmaması gerekmektedir. Çünkü, varsayımlarımızda da ele aldığımız üzere, ideoloji seçmeni; sadık seçmen, politika seçmeni ve siyasetçi seçmeninin dışında ideolojik kimliğine göre partileri değerlendiren ve bu doğrultuda oy kullanan seçmendir.

Diğer yandan seçmenin yakın olduğu, savunduğu ideolojiler arasında da bir tutarlılık bulunması gerekmektedir. Bir bireyin hem komünist hem de liberal, hem ülkücü hem de devrimci veya hem cumhuriyetçi hem de siyasal İslamcı olması mümkün görülmemiş, bu yönde hareket eden cevaplayıcıların öteki sorulara verdiği yanıtlar ele alınmış, bu olanaktan da yoksun olduğu durumlarda anketin sağlıklı bir biçimde cevaplanmadığı düşünülmüş ve değerlendirme dışı bırakılmıştır.

Uyguladığımız ankette, birden fazla seçeneğin işaretlenebileceğini belirttikten sonra şıklarda şu ideolojilere yer verilmiştir: milliyetçilik,

muhafazakârlık, liberalizm, ulusalcılık, sosyal demokrasi, sosyalizm-komünizm, sağcılık, solculuk, Atatürkçülük, devrimcilik, ülkücülük, siyasal İslam, cumhuriyetçilik ve diğer.

Bu ideolojilerden bir kısmı, herhangi bir seçmeni belli ideolojik çemberlere dâhil etmek için net bir veri sağlarken, kimi ideolojiler de birden fazla partinin kapsamına girebileceğinden kesin bir sınıflandırmaya imkân tanımayacaktır. Partilerin seçmen kitlelerini ayrı ayrı incelediğimiz diğer kısımlarda genişçe izah edildiği üzere; herhangi bir partinin hem ana ideolojik kaynağı hem de destekleyici ideolojik akımları bulunmaktadır. Esasen seçmenin desteklediği ideoloji ile partileri özdeşleştirmesi yani savunduğu ideolojinin hangi partide karşılık bulduğunu kendisinin yorumlaması en sağlıklı yöntemdir. Buna karşın bölümün giriş kısmında belirtilen sınırlılıklar nedeni ile bu yol izlenememiş, sorun şu şekilde aşılmaya çalışılmıştır: Bir seçmenin, bir partinin ideolojik tabanında görülebilmesi için, partinin ana ideolojik kaynaklarından birisini savunması, destekleyici ideolojik görüşlere yakın olması halinde de, incelenen partinin siyasetçilerinden en az birisini beğenerek takip etmesi beklenmiştir.

Bu alanda bir diğer sorun ise, tam olarak hangi çerçeveye oturtulacağı net görünmeyen ulusalcılık akımıdır. Türk siyasi tarihinde uzun yıllar boyu savunulmuş, siyasi partiler tarafından temsil edilmiş veya sahiplenilmiş ideolojilerin aksine, ulusalcılık son dönemde filizlenmeye başlayan veya yeniden baş gösteren bir akım olarak göze çarpmaktadır. Akımın tarihsel arka planı diğerlerine nazaran muğlak ve doktriner yapısı güçsüz olduğundan, tam olarak hangi siyasi partinin ideolojik tabanında yer aldığı da dikkatle incelendikten sonra cevap verilmesi gereken bir sorudur.

Ulusalcılığın ilk yorumu; “milliyetçiliğin etnik unsurları da barındırması ve toplumdaki ayrımları ve ayrışmaları yok sayarak mevcut eşitsizlik ilkelerini korumakta, daimi kılmakta (Gürpınar, 2011: 251) olduğundan, milliyetçilikten ayrı devrimci bir ideoloji olduğudur. Ulusalcılık bu yönüyle sosyalist ve Marxist bir çizgide görülmektedir ve milliyetçiliğin karşıtıdır. İkinci yorum ise;

milliyetçiliğin uzun yıllar boyunca muhafazakar değerlerle bulunduğu yakın ilişki sebebiyle, ulusalcılığın özellikle muhafazakarlıkla arasına çizgi çekmektedir. Milliyetçilik, muhafazakar-İslamcı bir çizgiye kaymış ve cumhuriyetçi milliyetçilikten kopmuştur (Yanardağ, 2009). Ulusalcılık ise cumhuriyetçi - Atatürkçü bir çizgidedir ve muhafazakar milliyetçiliğinin dışındadır. Akımın üçüncü yorumu; milliyetçi bir bakış açısına sahiptir ve ulusalcılığı dışlayarak, milliyetçilikten uzak tutar. Ulusalcılık, milliyetçilikten farklıdır çünkü ulusalcılık bütünleştirici değil çatışmacı, millet merkezli değil devlet eksenli bir harekettir ve demokrasiye soğuk yaklaşan, (Şandır, 2007) bir ölçüde darbeci bir düşüncedir. Ulusalcılığa dördüncü tarif; onu milliyetçilikten değil, MHP'den soyutlamak ve bunu da düşünsel farklılıklara değil, siyasi adreslerin ayrı olmasına binaen yapmaktadır. Buna göre; MHP'li veya MHP'ye yakın duranlar kendilerini milliyetçi görürlerken, MHP'nin karşısında veya dışında bulunanlar ise (Öymen, 2007) fikirsel bir fark olsa da olmasa da kendilerini milliyetçi değil ulusalcı olarak görmektedirler. Ulusalcılıkla ilgili son görüş ise; onun sosyal demokrasiden farklı, milliyetçilikle hemen hemen aynı çizgide olduğu, daha çok MHP ile CHP tabanında rastlanan ve siyasal tercihi ne olursa olsun, çoğu zaman MHP söylemleri ile hareket eden (Öktem, 2013) bir kitlenin görüşü olduğudur.

Ulusalcılığın ilk dört yorumu CHP'nin, beşinci yorumu ise hem MHP'nin hem de CHP'nin tabanlarına atıfta bulunmaktadır. Bu nedenle ulusalcılar CHP'ye direk olarak, MHP'ye ise herhangi bir MHP'li siyasetçiyi beğenerek takip etmeleri halinde dahil edileceklerdir.

Bu doğrultuda:

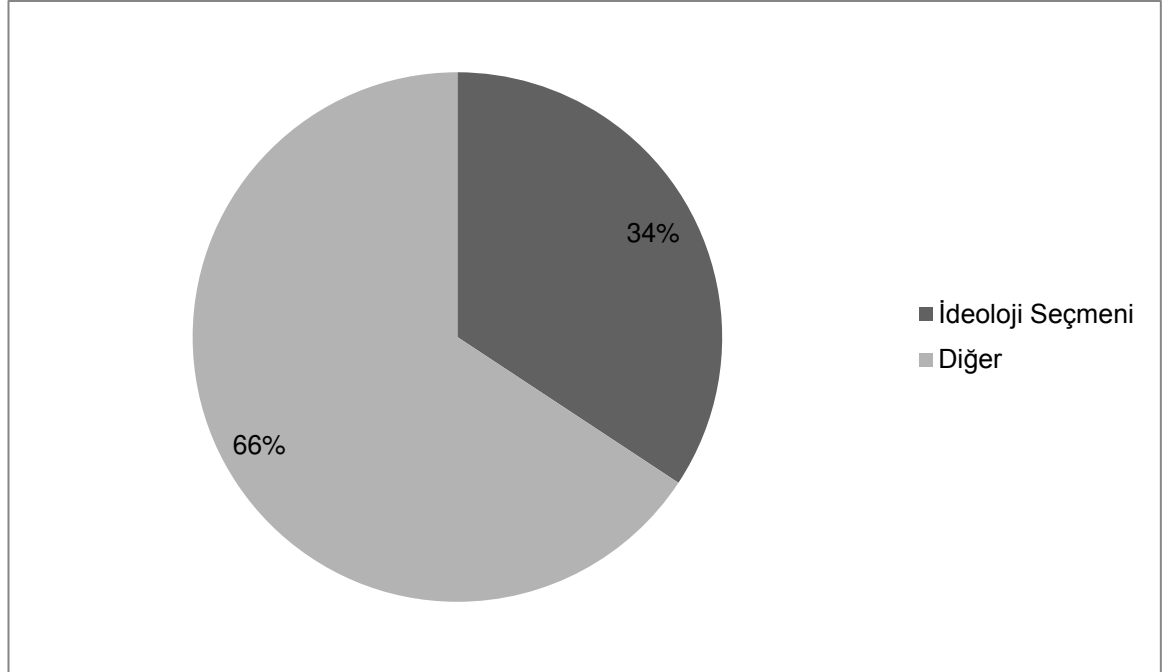
- 1- Bir bireyin AKP'nin ideolojik seçmenleri arasında görülebilmesi için; a) AKP'nin ana ideolojik eksenini oluşturan muhafazakârlık ve siyasal İslam seçeneklerinden en az birini işaretlemesi, b) AKP'nin de üzerinde yer aldığı liberalizm, milliyetçilik ve sağcılık seçeneklerinden

en az birini işaretlemesi ve bu iki koşulun yanında AKP'li siyasetçilerden en az birini beğenerek takip etmesi.

- 2- Bir bireyin CHP'nin ideolojik seçmenleri arasında görülebilmesi için; a) CHP'nin ana ideolojik eksenini oluşturan solculuk, sosyal demokrasi, devrimcilik seçeneklerinden en az birini işaretlemesi, b) CHP'nin üzerinde yer aldığı ulusalcılık, cumhuriyetçilik, Atatürkçülük, milliyetçilik, sosyalizm-komünizm seçeneklerinden en az birini işaretlemesi ve bu iki koşulun yanında CHP'li siyasetçilerden en az birini beğenerek takip etmesi.
- 3- Bir bireyin MHP'nin ideolojik seçmenleri arasında yer alabilmesi için; a) MHP'nin ideolojik eksenini oluşturan ülkücülük seçeneğini işaretlemesi, b) MHP'nin de üzerinde yer aldığı milliyetçilik, muhafazakarlık, sağcılık, Atatürkçülük, ulusalcılık, cumhuriyetçilik seçeneklerinden birini işaretlemesi ve bu iki koşulun yanında MHP'li siyasetçilerden en az birini beğenerek takip etmesi beklenmiştir.

Dikkat edilirse; kimi ideolojiler yalnızca partilerin ana ideolojileri, kimi ideolojiler partilerin destekleyici ideolojileri, bazıları ise hem ana hem de destekleyici ideolojiler olarak görülmüştür. Bunun yanı sıra bazı ideolojiler bir, bazıları da birden fazla partinin toplumsal tabanını belirlemede etken olarak varsayılmıştır. Bu ayrımın nedenleri de partilerle ilgili kısımda izah edilmiştir.

Ankette elde ettiğimiz sonuçlara göre; 423 seçmenden 145'i kendini ideoloji seçmeni olarak görmekte, en az bir ideolojiye yakınlık hissetmekte ve oy kullanırken ideolojik kimliğini dikkate almaktadır.

Grafik 3. İdeoloji Seçmenleri

Yanıtlayıcıların verdiği cevaplara bakıldığında, seçmenlerin %34'ü herhangi bir partiye bağlı olmadığı gibi, siyasetçileri, seçim programlarını, vaatleri ve uygulanan politikaları izlese bile, oyunun yönünü değiştirecek bir etken olarak görmemektedir.

Tablo 7. İdeoloji Seçmeni Dağılımı

İdeoloji Seçmeni Dağılımı	Adalet ve Kalkınma Partisi	Cumhuriyet Halk Partisi	Milliyetçi Hareket Partisi	TOPLAM
Kişi	57	64	54	145
Oran (%)	32	37	31	100

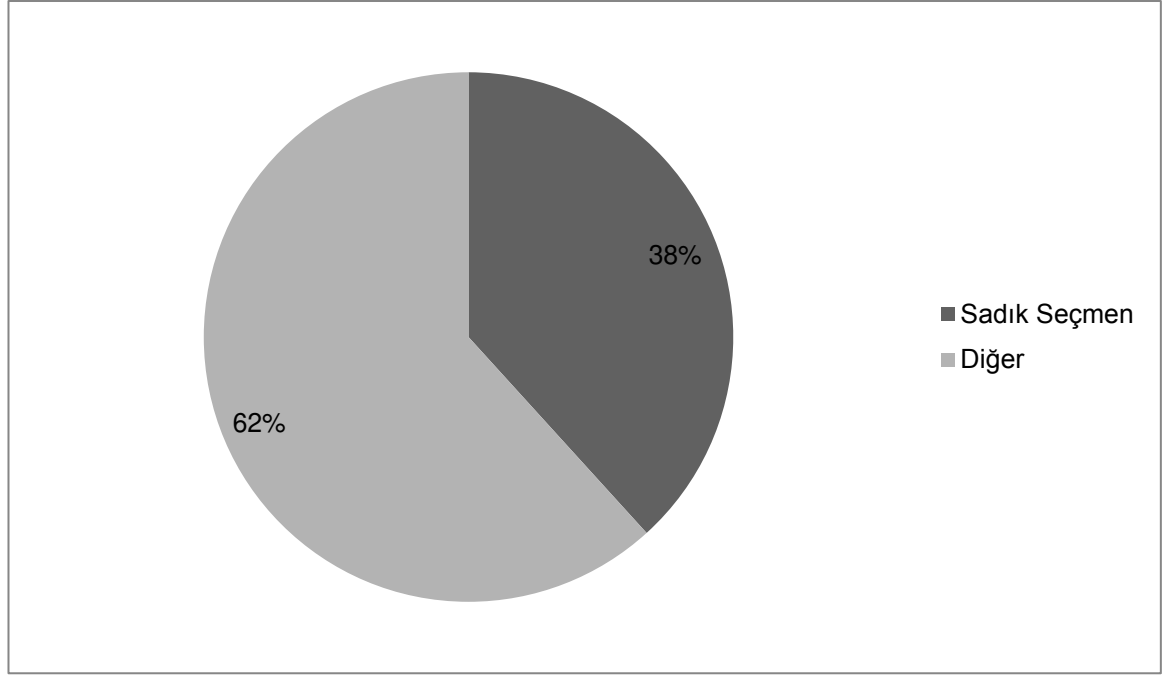
İdeoloji seçmenleri arasındaki en büyük pay Cumhuriyet Halk Partisi'ne aittir. 145 seçmenden 64'ü CHP'nin üzerinde yer aldığı ideolojilerden en az birisini desteklemekte ve CHP'li siyasetçilerden en az birisini beğenerek takip etmektedir. AKP'nin ideoloji seçmeni sayısı 57 iken, MHP'de bu rakam 54'de kalmaktadır. Partilerin ideoloji seçmenlerinin teker teker toplanması halinde, toplam ideoloji seçmeninin üzerinde bir sonuç elde

edilecektir, zira birçok seçmen aynı anda birden fazla partinin görüş alanına girmektedir. Bu alanda hem AKP'ye hem de MHP'ye arasında yakın seçmenler ağırlıklı olarak milliyetçi, hem MHP hem de CHP'nin kitlesinde gördüklerimiz ise milliyetçi-Atatürkçü değerleri taşımaktadır. Diğer yandan AKP'nin hem de CHP'nin ideolojik tabanında yer alan bir seçmen bulunmamaktadır.

3.2.2. Sadık Seçmenler

Sürekli bir biçimde aynı partiye oy veren sadık seçmenler direk bir biçimde o partinin seçmen kitlesine dâhildirler. Bireylerin uzun vadede bir partinin sadık seçmen kitlesinden çıkması mümkünse de, araştırmamız ampirik çalışmaların geçici bir durumu gözler önüne serebileceğinden hareket ederek yalnızca bugünkü panoramaya odaklanmıştır. Diğer taraftan, bu kitle siyasal analizlerde parti tabanı olarak görülmekte ve propaganda sürecinden neredeyse hiç etkilenmedikleri, daha seçim dönemine girilmeden oy verecekleri partinin belli olduğu vurgulanmaktadır.

Teze veri sağlaması açısından yaptığımız anket çalışmasında 423 seçmenden 158'inin sadık seçmen olduğu görülmüştür. Bu sonuca bakıldığında, 158 seçmenin seçim konuşmalarıyla, iktidar partisinin uygulamalarıyla, muhalefet partilerinin de programlarıyla ikna edilmesi mümkün görünmemektedir.

Grafik 4. Sadık Seçmenler

Sadık seçmenlerin ülke genelindeki oranı irdelendiğinde her 100 seçmenden 38'i sürekli bir biçimde aynı partiye oy vermektedir. Başka bir deyişle seçmenlerin %38'inin siyasal duruşu bellidir ve daha önce tercih edilen partiye verilen destek sürdürülecektir.

Elde edilen bu %38'lik kitlenin ideolojilere, siyasetçilere ve politikalara yönelik tutumları incelenmeyecektir. Gerekçesi ne olursa olsun bir seçmen herhangi bir partiye sürekli bir biçimde oy vermekteyse, şu an için parti rekabetine kapalı olduğu varsayılmaktadır.

Tablo 8. Sadık Seçmen Dağılımı

Sadık Seçmen – Parti	Adalet ve Kalkınma Partisi	Cumhuriyet Halk Partisi	Milliyetçi Hareket Partisi	TOPLAM
Kişi	61	50	47	158
Oran (%)	38	32	30	100

Kendini sadık seçmen olarak gören 158 seçmenin; 61'i AKP, 50'si CHP, 47'si de sürekli olarak MHP'yi desteklemektedir. Sadık seçmen grubu partilere oransal olarak dağıtıldığında; AKP'nin %40, CHP'nin %33, MHP'nin ise %27'lik bir dilime sahip olduğu görülmektedir. Ancak bu oranlar bu biçimiyle partilerin kemik veya taban diye tabir edilen oy oranlarını göstermemekte, yalnızca rakiplerine göre sadık seçmen elde etme başarılarını ifade etmektedir.

Her ne kadar bu kitlenin; ideoloji, siyasetçi ve politika yönelimleri dikkate alınmayacaksa da, sadık seçmenlerin herhangi bir unsurdan etkilenmediği; siyasetçiyi, politikayı, ideolojiyi önemsemediği de doğru değildir. Hem diğer araştırmalarda hem de bu tez için yapılan çalışmada sadık seçmenlerin büyük bir kısmının belli ideolojik görüşlere sahip, siyasetçileri takip eden, seçim süreçlerinde vaat edilen politikalar konusunda da bilgiye sahip seçmenler olması, bir partinin sadık seçmeni olurken veya partiye sadakatini korurken bu faktörleri de dikkate aldıkları izlenimine yol açmaktadır.

3.2.3. Siyasetçi Seçmenleri

Tezin teorik kısmında siyasetçi seçmenleri iki kısımda ele alınmıştır; bunların ilki siyasi alanda politika üreten siyasetçileri bulunduğu parti destekleyecek olan seçmenler, ikincisi ise çevresinde yer alan siyasi aktörlerin yönlendirmesi ile oy kullanan seçmenlerdir.

İlk kısımdaki siyasetçi seçmenlerini tespit edebilmek için uyguladığımız ankette, yanıtlayıcıların takip edip beğendikleri siyasetçiler sorulmuş, şıklarda; “Abdullah Gül, Tayyip Erdoğan, Bülent Arınç, Kemal Kılıçdaroğlu, Gürsel Tekin, Muharrem İnce, Devlet Bahçeli, Tuğrul Türkeş, Meral Akşener, Selahattin Demirtaş, Mustafa Sarıgül, Emine Ayna, Masum Türker, Melih Gökçek, Murat Karayalçın, Mansur Yavaş ve diğer” seçeneklerine yer

verilmiştir. İsimler belirlenirken; tezin odaklandığı AKP, CHP ve MHP'nin genel başkanları, önde gelen ve bu yönde araştırmalara konu olan parti yöneticileri ve son mahalli idareler seçimlerinde Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığına aday olmuş siyasiler dikkate alınmıştır.

Cevaplayıcıların siyasetçi seçmeni olup olmadığını anlamak için, beğenerek takip etmesi yeterli bulunmamış ve “Bu siyasetçiler başka partilerde olsaydı oy verdiğim parti de değişirdi” yargısına; evet, hayır veya sadece şu siyasetçiler için oyumun yönü değişirdi şıklarını işaretleyerek yanıt vermeleri beklenmiştir.

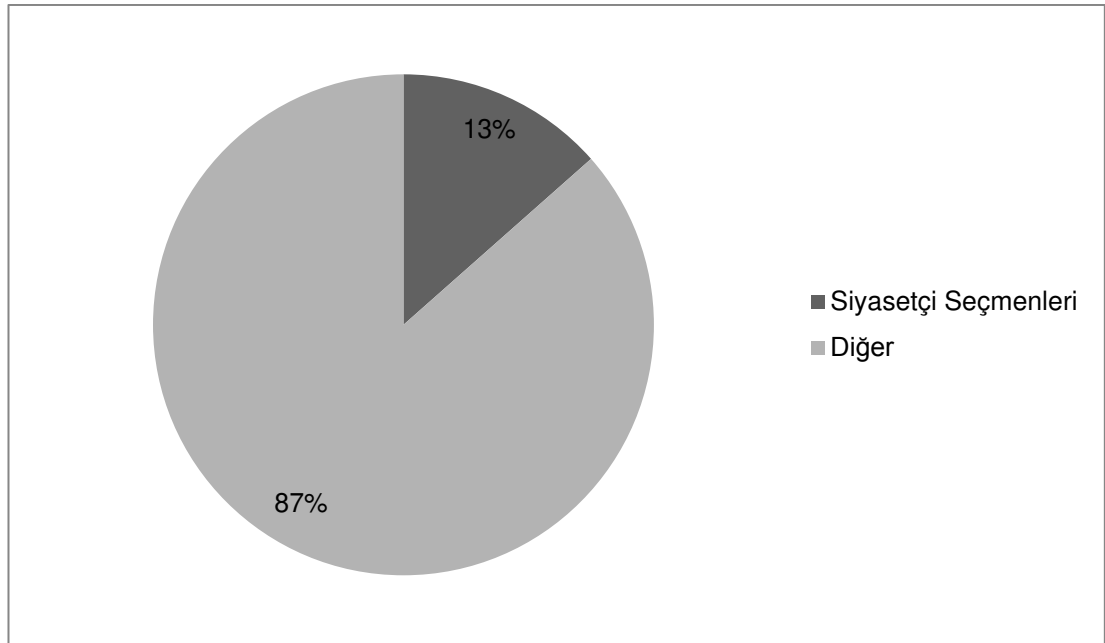
Siyasetçi seçmenlerinin ikinci kısmında ele alınan siyasi aktör seçmenlerini görebilmek için ise iki farklı soru sorulmuştur. İlk olarak, yanıtlayıcının ailesinde veya çevresinde oyunu etkileyen kişi veya kişiler olup olmadığı, ikinci olarak da mensubu bulunduğu bir mesleki, siyasi, dini, sosyal bir örgüt-topluluk olup olmadığı sorgulanmıştır.

Sadık seçmenlerin kapsam dışı bırakıldığı bölümde, elde edilen sonuçlar kişilerin siyasi aktör seçmeni olma durumunu araştırmayı gereksizleştirerek varsayımlarımızdan birisini çürütmüş, diğerini ise destekleyici bir sonuç ortaya koymuştur. Ankete yanıt veren ve çevresindeki bireysel veya örgütsel etkilere açık olan seçmenlerin tamamı, aynı zamanda ya ideolojik bir yaklaşımla hareket etmekte, ya bir partiye bağlılık hissetmekte ya bir politikacı için parti farkı gözetmeksizin oy vereceğini belirtmekte ya da uygulanan veya vaat edilen politikaları yine parti farkı gözetmeksizin oy ile destekleyeceğini ifade etmektedir. Bu durumda bireylerin yalnızca çevresindeki aktörler göz önünde tutularak, siyasetçi seçmeni kısmı altında siyasi aktör seçmeni şeklinde alt kısım incelemesi mümkün olmamıştır.

Diğer yandan, tezin ikinci bölümünde öne sürdüğümüz; ailenin ve çevrenin kişi üzerinde etkisi olsa da oyun gerekçesi olmadığı, bireylerin ve bu çevrenin ya bir partinin sadık seçmen kitlesini ya da siyasi rekabete açık bir alanı oluşturacağı varsayımımızın doğruluğu kendini göstermiştir.

Tüm bu varsayımlar ve sonuçlar doğrultusunda yapılan değerlendirme 57 siyasetçi seçmenini karşımıza çıkarmıştır. Her ne kadar bazı seçmenlerin beğendiği ve takip ettiği siyasetçiler farklı partilerde yer alabilseler de, oyun yönünü değiştirme gücüne sahip siyasetçilere gelindiğinde seçmenlerin aynı anda birden fazla partide yer alan siyasetçiler için oyunu değiştirme örneğine rastlanmamıştır. Buna karşın, bu grupta yer alan seçmenlerin büyük bir kısmı, bir parti içerisinde birden fazla siyasetçi için oyunu değiştirebileceğini ileri sürmüştür. Bu durumda seçmenlerin %13'ünün siyasetçi seçmeni konumunda bulunduğunu gözlemlemekteyiz. Bu kitle içerisinde sadık seçmenler ve politika seçmenleri alınmadığından, oranın salt siyasetçi seçmenlerinin ağırlığını gösterdiğini vurgulamamız lazımdır.

Grafik 5. Siyasetçi Seçmenleri

Siyasetçi seçmenlerinin büyük bir kısmı AKP bünyesinde görünmektedir ki, bu sayılara sadık seçmenler dahil edilmemesi, parti yöneticilerinin toplum nezdindeki ikna ve destek bulma başarısını ortaya koyması bakımından dikkate değerdir. Diğer yandan CHP'nin ve MHP'nin siyasetçi seçmenlerinin AKP'den düşük kalması ise, seçmenlerinin kişilerden

çok belli değerlere ve partinin kurumsal kimliğine yönelmesi olarak yorumlanacaktır.

Tablo 9. Siyasetçi Seçmeni Dağılımı

Siyasetçi Seçmeni / Parti	AKP	CHP	MHP	TOPLAM
Kişi	34	12	11	57
Oran (%)	60	21	19	100

Bu kısımda dikkat çekici bir diğer veri, AKP'nin siyasetçi seçmenlerinin tamamına yakını aynı anda birden fazla siyasetçiye desteklemektedir. En sık karşılaşılan yanıt, Abdullah Gül ve Tayyip Erdoğan'ın birlikte sıralanması iken kimi zaman da Melih Gökçek ve Bülent Arınç'ın da bu iki ismin yanında işaretlendiği görülmüştür. Yalnızca bir AKP'li siyasetçi için oyunu değiştireceğini ifade eden seçmen sayısı az olmakla birlikte sadece Tayyip Erdoğan'ı destekleyenler ilk sırada yer almakta, Erdoğan'ın az farkla gerisinde ise Abdullah Gül bulunmaktadır. Oyunu Melih Gökçek ile endeksleyen seçmenlerin de varlığı görünürken, bu üç siyasetçi dışında tek başına seçmenin oyunu değiştirme gücüne sahip bir AKP'li bulunmamaktadır.

AKP'li siyasetçilerin beğenilme ve takip edilme başarısına gelindiğinde; ilk sıradaki Erdoğan ile ikinci sıradaki Gül'ün diğer parti yönetici ve siyasetçilerinden açık ara önde oldukları görülmektedir.

CHP'li siyasetçiler için oyunu değiştirebileceğini ifade eden 12 seçmenin büyük bir kısmı Kılıçdaroğlu'nu tek seçenek olarak işaretlese de Muharrem İnce ve Murat Karayalçın ile hareket edeceğini belirtilen seçmenler de bulunmaktadır. Parti yetkililerinin beğenilme sıralaması ise; Kemal Kılıçdaroğlu, Muharrem İnce, Gürsel Tekin, Mustafa Sarıgül ve Murat Karayalçın şeklindedir. CHP'li olmayan seçmenler arasında takip edilme

oranlarında da ilk sırada Kemal Kılıçdaroğlu alırken, Sarıgül'ün CHP tabanına uzak kesimlerce de izlendiği dikkat çekmektedir.

MHP'nin siyasetçi seçmenlerine bakıldığında, MHP seçmenlerinin tamamına yakını Devlet Bahçeli'yi beğenerek takip etmektedir, ancak bu kitle genel olarak Bahçeli ile MHP'nin siyasette yollarını ayırmasını tercih etmemektedir. Parti değiştirmesi halinde de seçmenlerinden oy almayı sürdürecektir. MHP'lilere gelindiğinde toplamda 11 seçmen desteğini sürdüreceğini belirtmiş, bu 11 seçmenin ilk tercihi Devlet Bahçeli, ikinci tercihi ise Mansur Yavaş olmuştur. Tuğrul Türkeş'i başka partide görmek isteyen seçmen bulunmazken, bir seçmen de şıklarda yer almamasına karşın partisi ne olursa olsun Oktay Vural'ı destekleyeceğini beyan etmiştir. MHP'li siyasetçilerin beğeni ile takip edilme durumuna gelindiğinde, şıklarda en çok işaretlenen MHP'li siyasetçi Devlet Bahçeli olmasına karşın, Mansur Yavaş'ın MHP'li olmayan ve MHP ile ortak bir yanı bulunmayan çok sayıda seçmenin desteğini aldığı görülmektedir.

3.2.4. Politika Seçmenleri

Uygulanan veya vaat edilen politikaların toplum nezdindeki oy ile ödüllendirilmesini ölçmek amacıyla iktidar ve muhalefet partileri için ayrı kriterler belirlenmiş; iktidar partisi için hem mevcut uygulama ve hizmetler hem de seçim sürecini de içine alan vaat ve hedefler, muhalefet partileri için de yalnızca seçim dönemlerinde ortaya konan politikalar çalışmaya dahil edilmiştir.

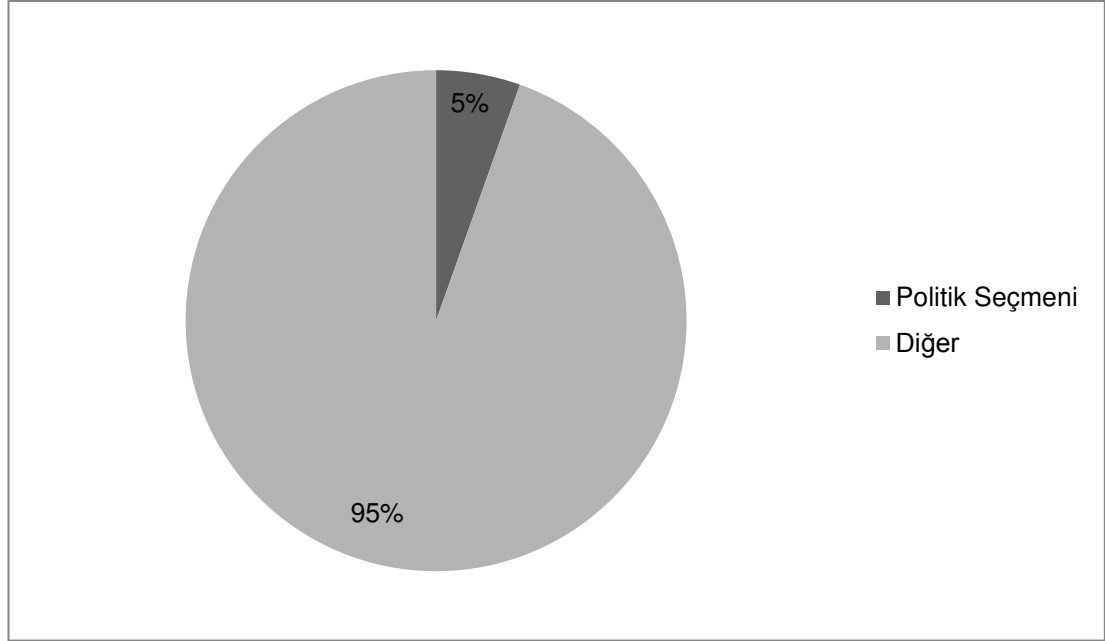
İlk olarak seçim dönemi vaatleri üzerinde durulmuş, yanıtlayıcıların “hedeflenen ve vaat edilen politikalar oyunuzu etkiler mi” sorusuna olumlu cevap verenlerin, “2023 Projeleri, 600 TL Aile Yardımı, Hilal Kart, Federasyon Politikaları, 4+4+4 ve Fatih Eğitim Politikaları, 2-B arazilerinin mülkiyete geçirilmesi” arasında tercih yapması veya eklemek istediği politikalar var ise

“diğer” seçeneği altında belirtmesi istenmiş ve politikaların destek ve beğeni düzeyinde mi kaldığı, oy olarak yansıma kapasitesinin de mi bulunduğu görülebilmek için, “bu politikalar başka partilere ait olsaydı, oy verdiğiniz parti de değişir miydi” sorusu yöneltilmiştir.

2023 Politikaları ile ilgili yaklaşımımız, projeyi partilere göre ayırmak yerine genel olarak tek bir şıkta sunmak ve seçmenin hangi partinin 2023 projesine destek verdiğini anlamak için de; seçim vaatleri içerisinde işaretlenen diğer şıklara bakmak, siyasi iktidar uygulamaları kısmı ile kıyaslayarak 2023’ün iktidar politikaları içerisinde değerlendirilip değerlendirmediğini görmek, seçmenin ideolojik eğilimini ve son olarak da takip ettiği siyasetçileri analize katmak yeterli görülmüştür.

Diğer yandan, iktidar partisinin mevcut politikaları da anket kapsamına alınmış ve iktidar partisinin hizmet ve uygulamalarının oy kullanırken dikkate alınıp alınmadığı sorulmuş, olumlu cevap verenlerin “ekonomi, işsizlik, eğitim, sağlık, dış politika, güvenlik, açılım politikaları”nı olumlu veya olumsuz değerlendirmesi beklenmiş, son olarak da “bu uygulama ve hizmetleri başka bir parti de gerçekleştirseydi, oyunuzum yönü değişir miydi” sorusu ile iktidar uygulamalarının salt desteği ölçülmek istenmiştir.

İlk olarak ele alınan seçim vaatlerinin, 23 seçmen için oy verilen veya gerekirse oyun yönünü değiştirebilen önemde olduğu görülmüştür. 23 seçmenin 423 seçmen arasındaki ağırlığı %5 düzeyindedir. Buna göre seçim vaatlerinin %5’lik bir kitle üzerinde oy kazandırıcı etkisi olduğu söylenebilir.

Grafik 6. Politika Seçmenleri

Seçim vaatlerini parti farkı gözetmeksizin oy vermeye layık gören seçmenlerden oluşan bu kitlenin partilere dağılımına bakıldığında; siyasi partiler başarı düzeyine göre Cumhuriyet Halk Partisi, Adalet ve Kalkınma Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi şeklinde sıralanmaktadır.

Tablo 10. Politika Seçmeni Dağılımı

Seçmen – Parti	AKP	CHP	MHP	TOPLAM
Kişi	8	10	5	23
Oran (%)	35	43	22	100

Politika seçmenleri partilere dağıtıldıdaysa; CHP'nin %43'lük, AKP'nin %35'lik, MHP'nin ise %22'lik bir ağırlığı bulunmaktadır. Politika seçmenlerinin ikinci dilimini oluşturan iktidar uygulamaları incelendiğinde ise, AKP'nin siyasi iktidar hizmetleri ile elde ettiği seçmen sayısı (48) ve oranının (%11), tüm partilerin seçim vaatleri ile elde ettiği seçmenlerin iki katının da üzerinde olduğu görülmektedir.

Oy olarak sandığa yansımaya dahi, seçim vaat ve hedeflerinin seçmen dikkatini çekme başarısı irdelendiğinde:

- 1- Milliyetçi, muhafazakar, ülkücü, İslamcı ve genel olarak da sağ seçmenler 2023 Politikalarına yüksek bir ilgi göstermektedirler. Her ne kadar 2023 Politikaları partilere göre tasniflenmeden yanıtlayıcılara sunulsa da, yalnızca bu politika için oyunu değiştiren bir seçmene rastlanmamış, seçim vaatleri için oyunu değiştirebileceğini ifade eden seçmen sayısının oldukça düşük olması da varsayımlar aracılığı ile vardığımız sonucu muhtemel hatadan kurtarmış veya önemsizleştirmiştir.
- 2- AKP'ye yakın seçmenlerin tamamına yakını 2023 Projesi ile 4+4+4 ve Fatih Eğitim Projelerini birlikte işaretlemiştir. Bu durumda yalnızca politikanın değil politikayı uygulayan parti ve politikacıların da önem arz ettiği görülmektedir.
- 3- İster sadık seçmen olsun, ister ideoloji veya siyasetçi seçmeni olsun; tüm kitlelere açılma konusunda, tek bir partiye ait olan en başarılı seçim vaadi 600 TL'lik aile yardımıdır. Tüm partilerin bir yönüyle ilgi gösterdiği 2023 Projesi ile yalnızca CHP'nin ortaya koyduğu 600 TL aile yardımı arasında beğeni ve destek açısından ciddi bir rekabet söz konusudur.
- 4- MHP'nin vaadi Hilal Kart MHP'li olmayan kesimin de ciddi bir biçimde beğenisini kazanmıştır.
- 5- 2-B arazilerinin mülkiyete geçirilmesi esasen kırsal ve ormanlık bölgelere yönelik bir proje olmasına karşın, politikanın ana hedefinde olmayan Ankara seçmeninde de ciddi bir karşılık bulmuştur.

Politika seçmenlerinin ikinci aşamasında ele aldığımız siyasi iktidar uygulama ve hizmetleri kısmında ise, bireylere; iktidarın ekonomi, sağlık, eğitim, Açılım-Güvenlik, Dış Politika ve Sosyal Yardım politikaları hakkındaki görüşleri sorulmuş; olumlu veya olumsuz bir biçimde değerlendirmeleri istenmiştir.

Kendini AKP'nin sadık seçmeni gören kitle büyük bir oranda tüm politikaları olumlu bulduğunu ifade ederken, bu politikaların başka bir parti tarafından uygulanması halinde oyunuz da değişir miydi sorusuna verilen yanıtlarda evet seçeneği düşük kalmıştır.

Tüm seçmenler bazında yapılacak bir değerlendirmede kimi seçmenler tüm alanlarda olumlu veya olumsuz görüş bildirirken, büyük bir kısmı da yalnızca beğendiği hizmetleri belirtmiştir. En fazla olumlu tepki alan politikalar sıralamak gerekirse; sosyal yardım politikaları ilk sırayı almakta, onu sağlık, ekonomi ve eğitim uygulamaları takip etmektedir. En yoğun olumsuz tepki ise; güvenlik-açılım ve dış politika alanlarına yönelmektedir.

Bunun yanı sıra, açık uçlu ve yanıtlayıcının şıklar haricinde görüş belirtebildiği bölümlerde de fikirlerini sunan seçmenler özellikle; özelleştirmeden yakınmış, dış politikada savaşın eşiğine gelinmesini eleştirmiş ve yerel yönetimler ile maaş yetersizliğini öne sürerek yaşam standartlarında iyileşme talep etmişlerdir. Sosyal politikalara yönelik beklentilerin yüksek olduğu tüm bu taleplerin yanı sıra, araştırmamızda kültürel imkanların artmasına yönelik beklentilerle de karşılaşmıştır.

3.3. AKP'NİN SEÇMEN KİTLESİ

İlk olarak 3 Kasım 2002 Seçimlerinde yer alan Adalet ve Kalkınma Partisi 10.848.704 oy ve %34.43 oy oranı elde etmiş, 22 Temmuz 2007 Seçimlerinde oy sayısını 16.327.291'e oy oranını %46.58'e (Hacıbrahimoğlu, 2010: 54-55) 12 Haziran 2011 Seçimlerinde de oy sayısını 21.399.082'ye oy oranını da %49.83'e çıkarmıştır (YSK, 2011).

AKP'nin seçmen kitlesi, AKP'nin ideoloji seçmeni, sadık seçmeni, siyasetçi seçmeni ve politika seçmeninin toplamı olarak görülmektedir. Aynı anda birden fazla kategoride ele alacağımız seçmenler gözden uzak

tutulmayacaktır, ancak bir seçmenin AKP'nin üzerinde siyaset yaptığı alana eklenebilmesi için yukarıdaki dört faktörden birine temas etmesi gerekecektir.

3.3.1. AKP'nin İdeoloji Seçmenleri

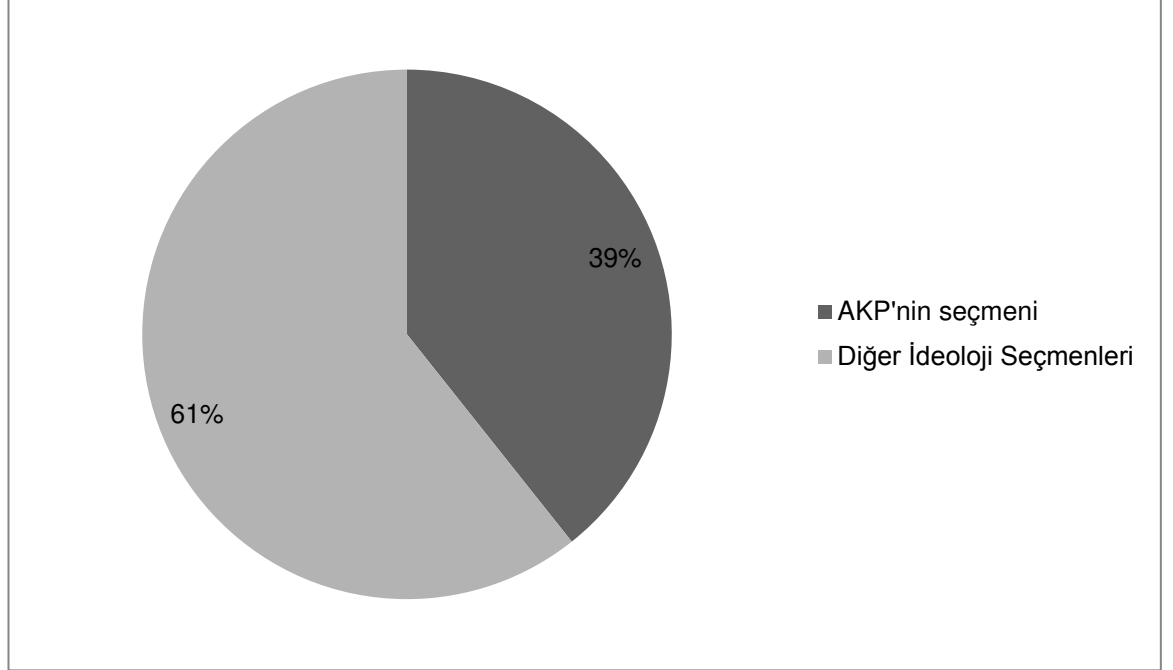
Teknik bağlamda MSP geleneğinin uzantısı olan Adalet ve Kalkınma Partisi (Aygün, 2002: 193) geniş bir ideolojik yelpazede yer alırken, tek bir ideolojiye bağlı kalmayı da hakir gören söylemlerde bulunmaktadır. Partinin, tıpkı RP gibi farklı ideolojik pencerelerden bakan seçmenlere yayılarak merkezin sözcüsü konumuna gelmesi (Tosun, 1999: 186) onun siyasal bir başarısı olmasına rağmen, bu seçmenlerin tamamı ideolojik nedenlerle oyunu AKP'ye vermemektedir. Esasen AKP'nin değerleri ile uzak bir dünya görüşü olan bireyler de çeşitli sebeplerle partiyi destekleyebilmektedir. Bu nedenle AKP oy aldığı her seçmenin ideolojisini savunuyor ve bu nedenle destek buluyor demek mümkün olmayacaktır.

Yönetmel ve ahlaki düzeyde yaşanan sistem krizinden doğan söylem boşluğunu ahlaki bir kod olarak İslam ile dolduran (Keyman'dan akt. Küçük, 1997: 80) RP'nin yenilikçi dinamiklerinden doğan AKP de kendi tabanını bir arada tutan bir işlevi olduğu için İslami çıkışlara (Aygün, 2002: 197, 210) ihtiyaç duyan bir partidir. Hem siyasal arka planı hem de karşılaştığı siyasal krizleri aşmak için İslami söylemleri kullanan partinin temel ideolojik kimliğini siyasal İslam ve muhafazakarlık oluşturmaktadır. Ancak MHP'nin kurucusu Alparslan Türkeş'in oğlu Ahmet Kutalmış Türkeş'in de aralarında yer aldığı kimi ülkücü-eski ülkücü siyasetçilerin AKP'de siyaset yapması ve ülkücü tabanın hoşuna gidecek söylemler partiyi milliyetçi kitlelere de açmakta ve milliyetçi oyları beraberinde getirmektedir.

İdeoloji seçmeni olarak değerlendirdiğimiz 145 birey arasında; sağcı muhafazakar, siyasal İslamcı ve milliyetçi olmakla kalmayıp, AKP'li siyasetçileri takip de eden seçmen sayısı 57'dir. Ulaştığımız ilk sonuç, ideoloji

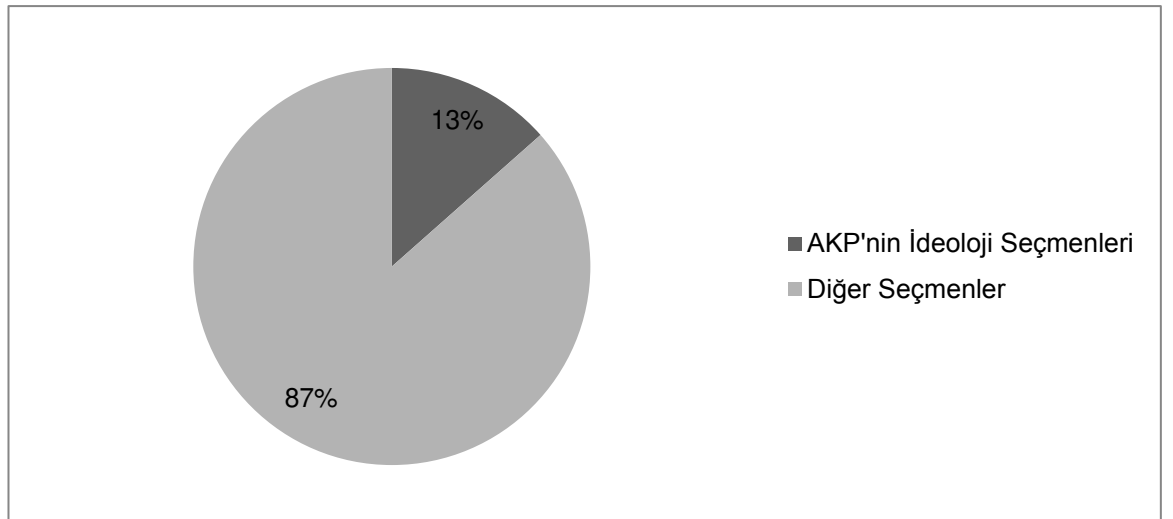
seçmenlerinden %39'unun AKP'nin ideolojik argümanlar ile yaklaşabileceği bir konumda olduğudur.

Grafik 7. AKP'nin İdeoloji Seçmenleri

Her 5 ideoloji seçmeninden 2'sinin AKP'ye yöneldiğini gösteren bu tabloya karşın, partinin oy kitlesine artı olarak yazılacak sayı, desteği sağlanan ideoloji seçmenlerinin genele oranı ile ortaya çıkacaktır.

Grafik 8. AKP'nin İdeoloji Seçmenleri Oranı

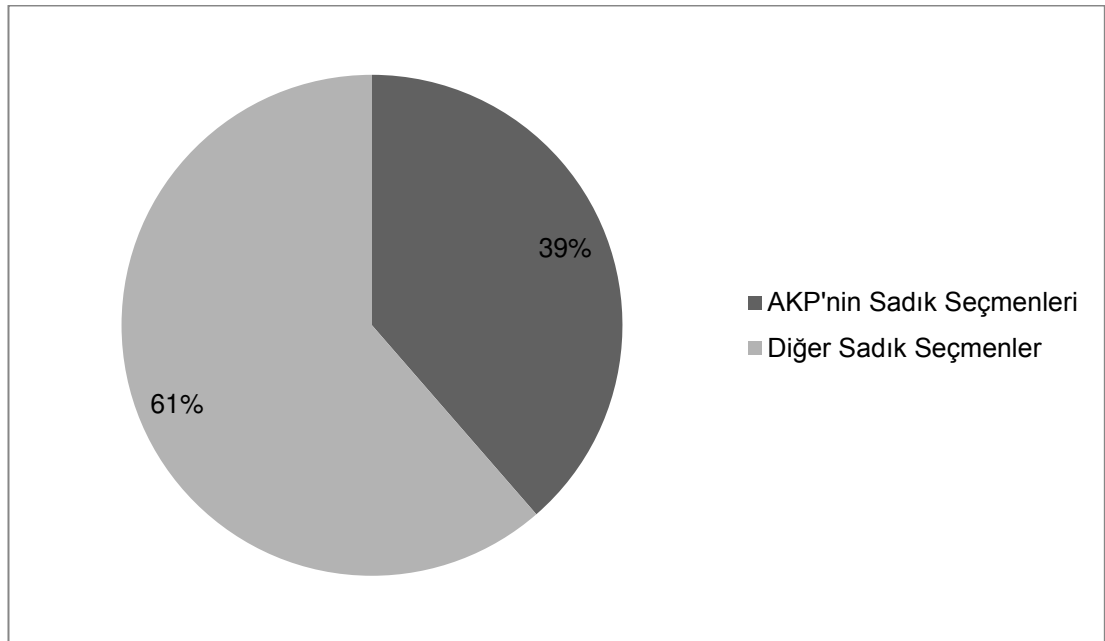
AKP'nin etkisinde yer alan 57 ideoloji seçmeninin 423 kişi arasındaki oranı %13'tür ve yalnızca bu alandaki siyasal gücüyle dahi çok sayıda siyasi partinin toplumsal karşılığından daha fazla destek bulmaktadır.

3.3.2. AKP'nin Sadık Seçmenleri

İlk olarak 3 Kasım 2002 seçimlerinde oy pusulalarında yerini alan parti, o günden beri üç milletvekilliği genel seçimi, iki de mahalli idareler genel seçimi görmüştür. Bu bakımdan siyasi hayatı çok uzun olmamasına rağmen, sadık seçmene kavuşacak kadar seçim tecrübesi yaşamış ve sadık seçmenlere kavuşmuştur.

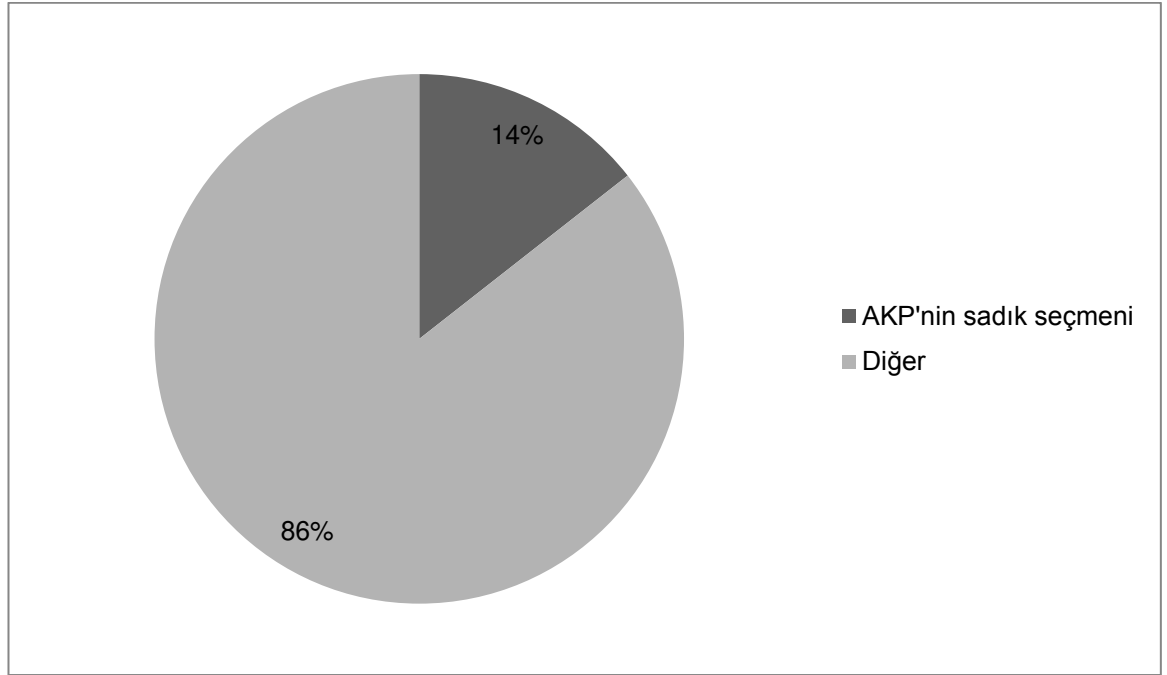
Anketin uygulandığı 253 seçmenden 61'i "kendimi sürekli bir biçimde AKP'ye oy veren sadık seçmen olarak görüyorum" diyerek, partinin sadık seçmenleri arasında yer aldığını açık bir biçimde ifade etmiştir.

Grafik 9. AKP'nin Sadık Seçmenleri

158 sadık seçmen arasındaki 61 kişiden oluşan “AKP’nin sadık seçmenlerinin”, bu kitle içerisinde %39’luk bir ağırlığı bulunmaktadır. Siyasal sürece rakiplerinden çok daha geç katılan partinin, her 5 sadık seçmenden neredeyse 2’sine sahip olması, siyasal bir başarı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Grafik 10. AKP'nin Sadık Seçmenleri Oranı

Kitlenin ülke genelindeki oranı ise 14’e denk düşmektedir. Seçmenlerin %86’sı ise ya diğer partilerin sadık seçmenlerine ya da sadık seçmen kategorisine girmeyenlere işaret etmektedir. Bu verilere göre, partinin Ankara’da yalnızca sadık seçmenleri ile dahi %10’luk temsil barajının üzerine çıkabildiği görülmektedir.

3.3.3. AKP'nin Siyasetçi Seçmenleri

Tezimizde siyasetçi seçmeni olarak yer alan kitlenin oluşumunda, AKP'li herhangi bir siyasetçinin parti değiştirmesi durumunda dahi desteğini sürdürecektir seçmenler dikkate alınmıştır. Ankette hangi siyasetçiler parti değiştirselerdi oyunuzun yönü de değişirdi sorusuna, AKP'li siyasetçilerden en az birisini dâhil edenler siyasetçi seçmeni olarak görülmüştür. Şıklarda yer verilen siyasetçiler; Abdullah Gül, Tayyip Erdoğan, Bülent Arınç ve Melih Gökçek'tir.

- Abdullah Gül: 29 Ekim 1950'de Kayseri'de doğdu. Öğrenimini Kayseri Lisesi ve İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde yaptı. Aynı fakültede başladığı doktora çalışmaları için iki yıl İngiltere'de kaldı ve 1983'te İstanbul Üniversitesi'nden doktor unvanı aldı. Sakarya Üniversitesi Endüstri Mühendisliği Bölümü'nün kuruluşunda görev aldı ve bölümde dersler verdi. 1989'da Uluslararası Ekonomi dalında doçent oldu. 1983-1991 yılları arasında merkezi Cidde'de olan İslam Kalkınma Bankası'nda, ekonomist olarak çalıştı. 1991-2007 yılları arasında TBMM'de 5 dönem Kayseri Milletvekili olarak hizmet verdi. 1991-1995 yıllar arasında TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu üyeliği yaptı. 1991-2001 yılları arasında Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi üyesi olarak Konsey'in Kültür, Tüzük, Siyasi ve Ekonomik Kalkınma komitelerinde çalıştı. 1995-2001 yılları arasında TBMM'de Dışişleri Komisyon'unda üye olarak görev yaptı. 1996'da kurulan 54. Hükümet'te Devlet Bakanı ve Hükümet Sözcüsü olarak görev aldı. 2000 yılında Yenilikçi Hareket'e liderlik etti ve Fazilet Partisi Kongresi'nde genel başkan adayı oldu. 2001'de Adalet ve Kalkınma Partisi'nin kuruluşunda rol alan öncülerden oldu. Siyasi ve Hukuki İşlerden Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı olarak görev yaptı. 2001-2002 yılları arasında NATO Parlamenter Meclisi üyeliği yaptı. 2002'de Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi'nde 10 yıl aralıksız sürdürdüğü başarılı çalışmalarından dolayı kendisine "Pro Merito" madalyası ve

“Sürekli Onursal Üye” unvanı verildi. 18 Kasım 2002’de Başbakan olarak Türkiye Cumhuriyeti’nin 58. Hükümetini kurdu. 2003-2007 yılları arasında 59. Hükümet döneminde Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı olarak görev yaptı. 28 Ağustos 2007 tarihinde TBMM tarafından Türkiye’nin 11. Cumhurbaşkanı olarak seçildi. Bunların yanı sıra çok sayıda fahri akademik unvanlar, devlet nişanları ve Chatham House ödülü aldı (TCBB, 2013). Halen Cumhurbaşkanlığı görevini sürdüren Abdullah Gül, AKP’nin kuruculuğunu ve milletvekilliği yapmış olması, Cumhurbaşkanlığı görevine de AKP milletvekilleri tarafından teklif edilmesi sebebi ile, Gül’ün seçmenleri AKP’nin seçmen kitlesine dahil edilmiştir.

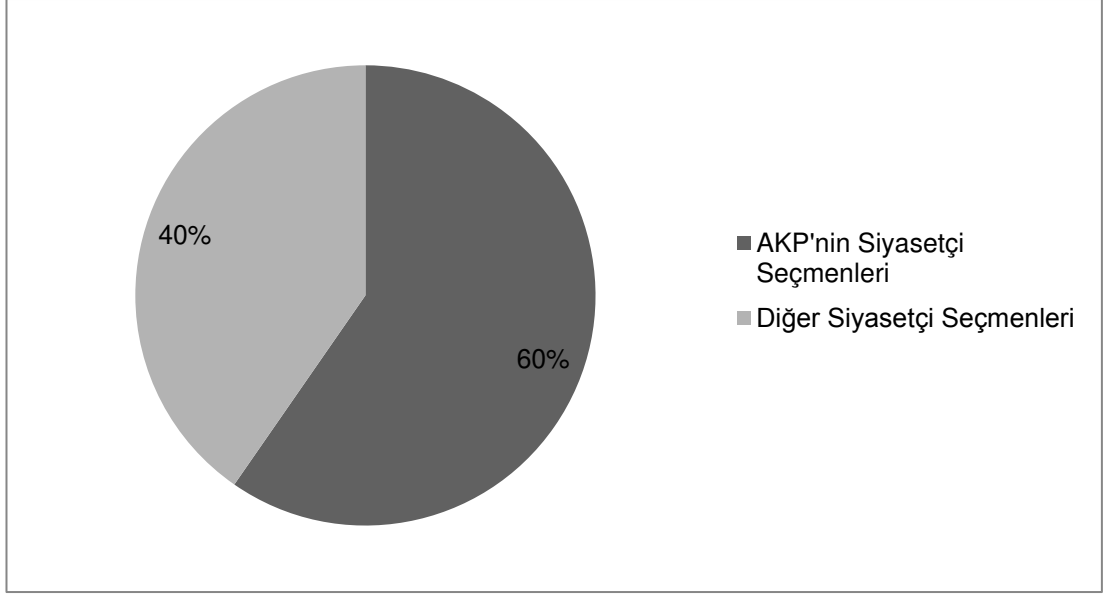
- Recep Tayyip Erdoğan: Aslen Rizeli olan Recep Tayyip Erdoğan 26 Şubat 1954’te İstanbul’da doğdu. Kasımpaşa Piyale İlkokulundan mezun olduktan sonra, İstanbul İmam Hatip Lisesi’nden mezun oldu. Ardından fark dersleri sınavını vererek Eyüp Lisesi’nden de diploma aldı. Üniversiteyi Marmara Üniversitesi İktisadi ve Ticari Bilimler Fakültesi’nde Erdoğan bu fakülteden 1981 yılında mezun oldu. Lise ve üniversite yıllarında Milli Türk Talebe Birliği öğrenci kollarında aktif görev alan Erdoğan, 1976 yılında MSP Beyoğlu Gençlik Kolu Başkanlığı’nı ve aynı yıl MSP İstanbul Gençlik Kolları Başkanlığına seçildi. 1980 yılına kadar bu görevlerini sürdüren Erdoğan siyasi partilerin kapatıldığı 12 Eylül 1980 döneminde özel sektörde bir süre müşavirlik, üst düzey yöneticilik de yaptı. 1983 yılında kurulan Refah Partisi ile fiili siyasete geri dönen Erdoğan, 1984 yılında RP Beyoğlu İlçe Başkanı, 1985 yılında ise RP İstanbul İl Başkanı ve RP MKYK üyesi oldu. 27 Mart 1994 yerel seçimlerinde İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı seçilen Recep Tayyip Erdoğan 12 Aralık 1997’de Siirt’te okuduğu bir şirden dolayı hapis cezasına mahkum edildi ve İBB Başkanlığı görevine son verildi. 4 ay kaldığı cezaevinden çıktıktan sonra 14 Ağustos 2001’de Adalet ve Kalkınma Partisi’ni kurdu. Kurucular Kurulu tarafından AK Parti’nin Kurucu Genel Başkanı

seçildi. Hakkında mahkeme kararı nedeniyle 3 Kasım 2002 seçimlerinde milletvekili adaylığı engellenen Erdoğan yapılan yasal düzenlemeyle milletvekili adaylığının önündeki yasal engelin kalkması üzerine 9 Mart 2003'te Siirt İli Milletvekili Yenileme Seçim'ine katılarak 22. Dönem Siirt Milletvekili olarak parlamentoya girdi. 15 Mart 2003 tarihinde başbakanlık görevini üstlenen Recep Tayyip Erdoğan (AKP, 2013) halen Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlığı ve Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkanlığı görevlerini sürdürmektedir. Bu nedenden ötürü Recep Tayyip Erdoğan'ın seçmenleri, AKP'nin siyasetçi seçmeni kitlesine dahil edilmiştir.

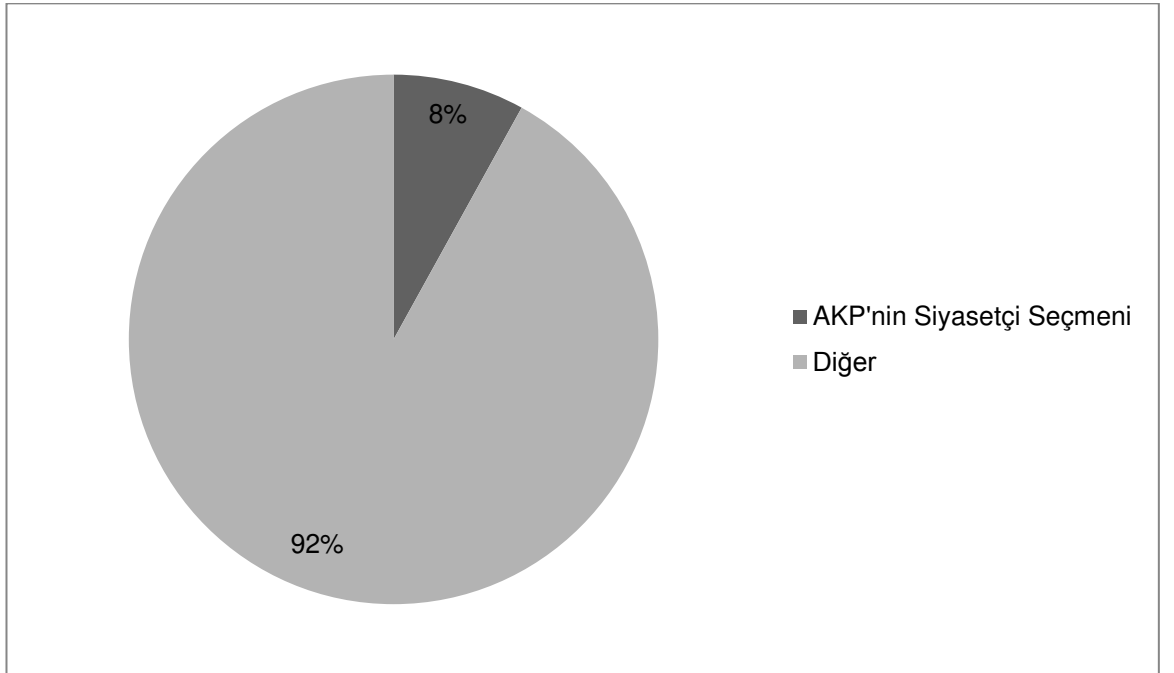
- Bülent Arınç: 1948 Bursa doğumlu. 1970 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Manisa'da serbest avukatlık yaptı. Üniversite yıllarından itibaren siyasetle uğraşarak Gençlik Kolları Başkanlığı ve İl Başkanlığı görevlerinde bulundu. 24 Aralık 1995 Seçimlerinde Refah Partisi'nden Manisa Milletvekili seçilen Bülent Arınç. Refah Partisi'nin MKYK üyeliğinde bulundu. TBMM Adalet Komisyonu ve Türkiye AB Karma Komisyonu'nda çalıştı. 18 Nisan 1999 Seçimlerinde Fazilet Partisi'nden Manisa Milletvekili seçilen Arınç iki yasama dönemi Fazilet Partisi Grup Başkanvekilliği görevinde bulundu. Ayrıca TBMM Dışişleri Komisyonu üyeliği yaptı. FP'nin Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmasından sonra yeni kurulan Adalet ve Kalkınma Partisi'ne katıldı. AKP Grup Başkanlığına seçildi. (AKP, 2013) 20, 21, 22 ve 23. Dönemde Manisa Milletvekili seçildi. 22. Dönemde TBMM Başkanı olarak görev yaptı. 23. Dönemde KEİPA Türk Grubu Başkanı oldu. 60. Hükümette Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcılığı görevine atanan, 61. Hükümette Başbakan Yardımcısı olan (TBMM, 2013) Bülent Arınç halen AKP Bursa Milletvekilliği görevini sürdürdüğünden, kişisel seçmenleri, AKP'nin siyasetçi seçmenlerine dahil edilmiştir.

- Melih Gökçek: 20 Ekim 1948'de Ankara Keçiören'de doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Gaziantep'te tamamladı. 1967 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni kazandı. Mülkiye'den sonra Gazi Üniversitesi Gazetecilik Yüksek Meslek Okulu'nu bitirdi. Parlamento muhabirliği, gazete temsilciliği, Çalışma Bakanlığı'nda Özel Kalem Müdür Yardımcılığı görevlerinde bulundu. 25 Mart 1984 Yerel Seçimlerinde ANAP'tan Ankara Keçiören Belediye Başkanlığı'nı %56.6 oy alarak kazandı. Bürokrasiye geri dönen Gökçek Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Genel Müdürlüğü yaptı. 20 Ekim 1991 Genel Seçimlerinde RP Ankara Milletvekili olarak parlamentoya girdi. 1994 yılında vekilliği devam ederken RP'den ABB Başkanlığına aday oldu ve seçimi kazandı. 1999 yılında ikinci kez aynı göreve seçildi. 2004 yılında üçüncü kez yine aynı göreve seçilen Gökçek, 29 Mart 2009 Yerel Seçimlerinde dördüncü kez aynı göreve seçilmiştir. (Melih Gökçek, 2013). Melih Gökçek Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nı AKP bünyesinde sürdürdüğünden, kişisel seçmenleri AKP'nin siyasetçi seçmenleri kitlesine dâhil edilmiştir.

Elde edilen sonuçlara bakıldığında, kendini partinin sadık seçmeni görmeyen 37 yanıtlayıcı daha AKP'li siyasetçilerin partilerini değiştirmeleri halinde dahi desteklerini sürdüreceklerini belirtmişlerdir. Ancak bu seçmenlerden 3'ü aynı zamandan partinin uyguladığı politikaları başka bir parti uygulaması halinde oyunun yönünün değişeceğini ifade etmektedir. Dolayısı ile yalnızca siyasetçi seçmeni kategorisinde ele alabileceğimiz 34 seçmen bulunmaktadır.

Grafik 11. AKP'nin Siyasetçi Seçmenleri

Siyasetçi seçmenleri kitlesi, verilerden de anlaşılacağı üzere AKP'nin rakiplerine oranla en başarılı olduğu alan olarak görülmektedir. Ankara'daki her 5 siyasetçi seçmeninden 3'ü Adalet ve Kalkınma Partisi'nde siyaset yapan politikacılar için oyunu kullanmaktadır.

Grafik 12. AKP'nin Siyasetçi Seçmenleri Oranı

Bu kitlenin ülke genelindeki oranı ise %8'dir. Sonuç her ne kadar tahminlerin altında gibi görünse de, bu oran sadık seçmenlerin ve politika seçmenlerin haricindeki siyasetçi seçmenlerinin oranıdır ve diğer partilere kıyasla oldukça yüksek bir seviyededir.

3.3.4. AKP'nin Politika Seçmenleri

AKP'nin iktidar partisi olması nedeniyle, politika seçmenlerine hem seçim sürecinde ortaya koyduğu projeler hem de iktidar uygulamaları, hizmetleri aracılığı ile kavuşması muhtemeldir. Bu nedenle partinin politika seçmenleri bu iki kategoride ele alınacaktır.

Partinin seçim sürecindeki temel projesini 2023 vizyonu oluşturmuş, seçim vaatlerini de bu proje etrafında geliştirmiştir. 2023 Projesi'nin temeli uzlaşma kültürüne dayalı, reformcu, sistemi normalleştirme fonksiyonunu haiz, gerçekçi, kucaklayıcı ve birlikçi, değişimci, ilkeli ve yüksek siyasete dayanmaktadır. Bu ana ilkelerin alt metinlerine inildiğinde siyaset ve demokrasi alanlarında şu hedeflerle karşılaşılacaktır (AKP, 2011: 1-16) :

- İleri demokrasi: Kişinin vazgeçilmez, devredilmez, dokunulmaz temel hak ve hürriyetlerinin eksiksiz yaşanabildiği ve bunların her türlü otorite karşısında korunduğu, devlet tarafından kesin bir biçimde garanti altına alındığı; vatanda iradesinin devletin bütün kurumları üzerinde belirleyici etkiye sahip olduğu; sadece düzenli aralıklarla yapılan seçimlerle değil, kamu hayatının her alanında vatandaşların kararlarıyla ve denetimleriyle yönetime katılabildikleri kurumsallaşmış, özgürlükçü demokrasi olarak tanımlanmaktadır.
- Siyaset Kurumuna Bakış: Millet iradesi esastır ve millet iradesini gölgede bırakacak hiçbir uygulamaya müsamaha gösterilmeyecektir. Bu doğrultuda milletvekili seçilme yaşı 25'e indirilmiş, cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi kabul edilmiş, referandum

müessesesine işlerlik kazandırılmış, yurt dışında yaşayan vatandaşların bulundukları ülkelerde oy kullanması imkanı getirilmiştir.

- Siyasi Partiler: Şimdiye kadarki yasaklayıcı, kısıtlayıcı, emredici ve tek tipleştirici anayasa ve yasa hükümlerinin yerine özgürlükçü; tek tip teşkilatlanma biçimi yerine serbestçe parti kurulabildiği, parti yasaklama ve kapatma konusunda ileri demokrasi kriterlerine bağlı kalınacak, siyasetçilerin işlediği suçlar, şahsilik ilkesine göre ele alınacaktır.
- Seçimler: Temsilde adaleti sağlayıcı düzenlemelerle; seçme ve seçilme hakkı önündeki tüm engeller kaldırılacaktır.
- Siyasi Sistem: Türkiye'nin 2023 hedeflerine ulaşabilmesi için adalet, güven ve istikrar üreten güçlü iktidarlara ihtiyacı vardır ve Türkiye'nin karşı karşıya olduğu çözebilmesi için etkin ve güçlü iktidar yapıları gerekmektedir.

Birey haklarını koruyucu, siyasi yasakları esnetici ve birey iradesine ulaşılan yolları artırıcı bir bakışa sahip olan proje, ideal siyasi iktidarı tek parti hükümeti olarak görmektedir. Her ne kadar farklı gruplara açılma ve her bireyin sesine kulak verme eğilimi dikkat çekse de, farklılıkları barıştırma fonksiyonu yine tek elde toplanacağından, hangi sesin dikkate alınıp, hangisine set çekileceğini de iktidardaki tek siyasi oluşum belirleyecektir.

Partinin seçim bildirgesinde ise ekonomiden sağlığa, dış politikadan güvenliğe; siyaseti ve dolayısıyla toplumu ilgilendir genel konular üzerinde durulmakta, özellikle de eğitim politikaları için titiz bir çalışma yürütüldüğü dikkat çekmektedir. Bildirgede, yaşanan sıkıntıların çoğunun kaynağı ve çözümü eğitimde görülmüş; özgür düşünen ve bağımsız karar verebilen, yeniliklere açık, özgüven sahibi, hayata olumlu bakan, problem çözme yeteneği gelişmiş, bilim ve teknoloji üretebilen bireylerin yetiştirilmesine gerek duyulmuştur. Bu doğrultuda nitelikli eğitim hedefine ulaşılabilmesi için şu hedefler belirlenmiştir (AKP, 2011: 78-82) :

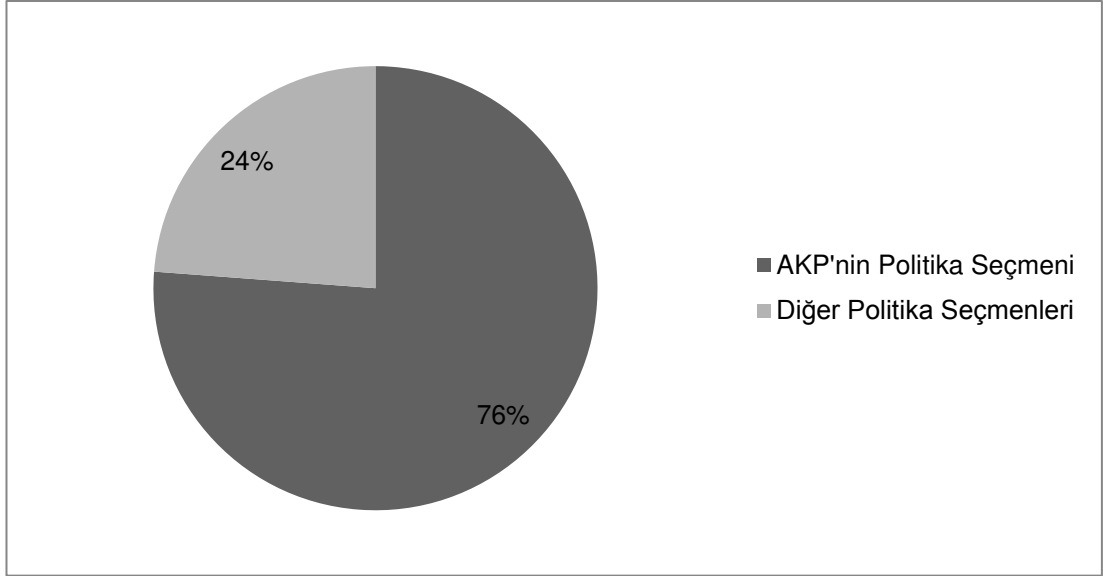
- Önyargılı ve ezbere dayalı sistem yerine, evrensel değerleri öne alan, insanı merkeze yerleştiren demokratik ve çağdaş bir yaklaşım benimsenecektir.
- Eğitim politikalarının belirlenmesinde ve eğitim hizmetlerinin yerine getirilmesinde katılımcı kanallar açık tutulacaktır.
- İlköğretimde rehberlik uygulaması etkili hale getirilerek, ailelerin de tam katılımı sağlanarak çocukların kabiliyet ve eğilimlerine göre yönlendirme sisteminin kurulması ve geliştirilmesi yönünde çaba sarf edilecektir.
- Ortaöğretimde hem mesleğe hem de yüksek öğretime hazırlayan mesleki ve teknik liselerle, sadece üniversiteye hazırlayan liselerden oluşacaktır. Mesleki ve teknik liselerin ortaöğretim içindeki ağırlığı artırılacak ve bu liselerden mezun olanların üniversiteye giriş sınav sisteminden kaynaklanan adaletsizlik düzeltilenecektir.
- Çağdaş eğitim yöntemleri ve teknolojileri yakından izlenecek özellikle öğrencilerin bilgisayar ve diğer teknolojik araçları kullanma yeteneği kazanmasına özel bir önem verilecektir. Yaygın ve örgün eğitimin her aşamasında e-eğitim yürürlüğe konacaktır.
- Üniversiteler yurt düzeyinde daha yaygın hale getirilecek ancak yeni üniversitelerin kurulmasında objektif kriterler geliştirilecek, üniversiteye yerleştirme sistemi mesleki ve teknik eğitime talebi düşüren haksız ve adaletsiz uygulamalara sebep olduğundan, sınavlar daha adil bir sonuç doğuracak biçimde değişime uğrayacaktır.

Partinin öne çıkardığı a) 2023 Projesi, b) 4-4-4 ve Fatih Eğitim Projeleri uyguladığımız ankette yanıtlayıcıların dikkat ve beğeni seçeneklerine sunulmuş, diğer şıkkı ile eklenmek istenen politikalara fırsat tanınmış ve sağlık, adalet, güvenlik gibi alanlar ise iktidar uygulamaları başlığında ele alınmıştır. 2023 Projesi AKP ile MHP'nin özel önem verdikleri ortak politika olduğundan, seçmenlerin beğendiği politikalar, siyasetçiler, iktidar uygulamaları ve ideolojik durumları da göz önünde bulundurulmuş, sadık seçmenler ise bu başlıkta değerlendirmeye alınmamıştır.

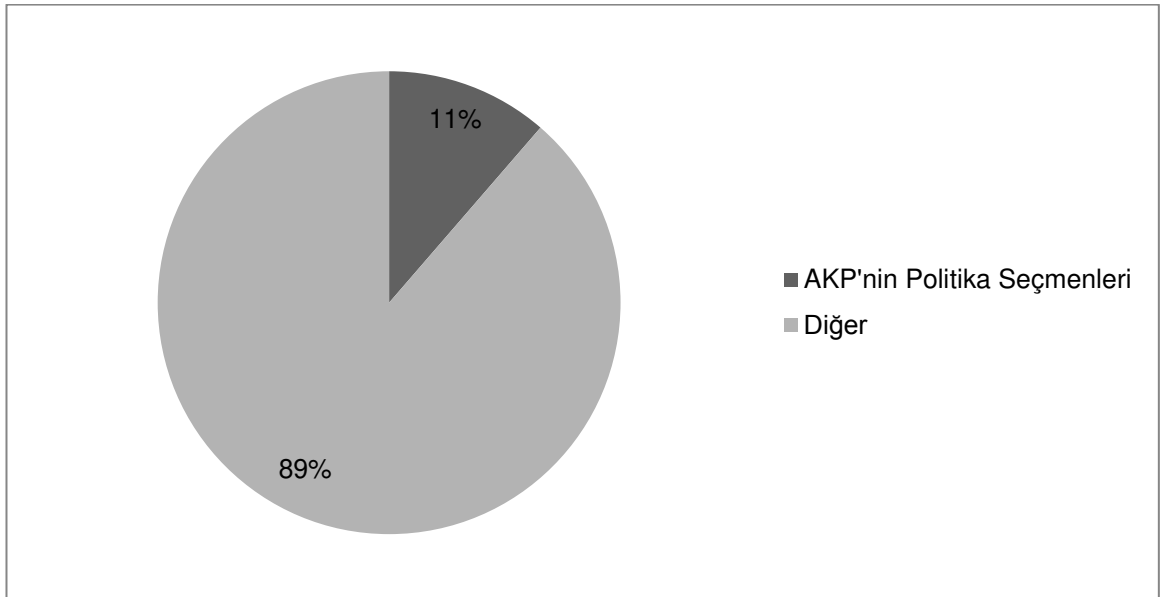
Anket sonuçlarına bakıldığında, sadık seçmenlerden geriye kalan 265 seçmenin 64'ü AKP'nin bu iki (2023 ve Eğitim Projeleri) siyasi hedefini oy kullanırken dikkate aldığını ve beğendiğini belirtirken, bu politikaları başka bir partiye ait olsaydı oy verdiğim parti de değişirdi seçeneğini işaretleyen seçmen sayısı 8'de kalmıştır.

AKP'nin politika seçmenlerinin ikinci ayağını oluşturan iktidar uygulamalarına olan oy yönelimi kısmında ise; hem AKP iktidarının hizmet ve uygulamalarını beğenen hem de bu hizmetleri başka bir parti yapsaydı, oyumun yönü de değişirdi diyen seçmen sayısı 48'dir. Bu 48 seçmenin tamamı AKP'ye oy verenlerden müteşekkil olmadığı gibi, oyunu diğer partilere veren bazı seçmenler de siyasal iktidarın uygulamalarını oy kullanırken dikkate almaya değer bulmaktadırlar.

İktidar hizmetleri ve AKP'nin siyasi hedeflerini beğenen seçmenleri bir araya getirdiğimizde ise, iki kesimin de toplanmasını gerektirecek bir durum olmadığı görülmüştür. Partinin vaatlerini parti farkı gözetmeksizin desteğe değer bulan 8 seçmen, aynı zamanda iktidar hizmetlerini de hangi parti tarafından icra edilirse edilsin oy ile ödüllendirmeye hazır olduğunu ifade etmektedir. Haliyle AKP'nin politika seçmenlerinin sayısı iki kesimin ayrı ayrı toplamı değil, mükerrer bir biçimde eklememek amacıyla aynı anda iki alanda da görülen 8 seçmenin hariç bırakılmasıyla elde edilmiştir.

Grafik 13. AKP'nin Politika Seçmenleri

Diğer partileri de eklediğimizde sayısı 63'ü bulan politika seçmenlerinden 48'i, her 100 politika seçmeninden de 76'sının AKP'nin politika seçmeni olduğu görülmektedir. 48 kişiden oluşan bu seçmenlerin, tüm seçmenlere oranı ise AKP politika seçmenleri sayısının, tüm seçmenlere oranı ile karşımıza çıkacaktır.

Grafik 14. AKP'nin Politika Seçmenleri Oranı

Aynı veriler kullanıldığında, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin politika seçmenlerinin oranının %11'e denk düştüğü görülmektedir. Yıllardır Türkiye'de uygulanmakta olan %10 seçim barajı hatırlandığında, partinin yalnızca politika seçmenleriyle bile bu barajın üzerinde yer aldığı fark edilmektedir

3.3.5. AKP'nin Toplam Seçmen Kitlesi

Adalet ve Kalkınma Partisi'nin seçmen kitlesi incelendiğinde; 57 ideoloji seçmeni, 61 sadık seçmen, 34 siyasetçi seçmeni ve 48 politika seçmeni olmak üzere partinin 423 seçmen arasında 200'ü tarafından bir yönüyle oy verilmeye layık bulunduğu görülmüştür.

Tablo 11. AKP'nin Seçmen Kitlesi

Parti – Seçmen	İdeoloji Seçmenleri	Sadık Seçmenler	Siyasetçi Seçmenleri	Politika Seçmenleri	TOPLAM
AKP (Kişi)	57	61	34	48	200
AKP (%)	14	14	8	11	47
Diğer (Kişi)	88	97	23	15	223
Diğer (%)	20	24	5	4	53
TOPLAM	145	158	57	63	423

Partinin ulaştığı ve üzerinde siyaset yaptığı alanı gösteren dilim %47 oranındadır. Bu oran partideki muhtemel siyasi bölünmeler, siyasetçi değişiklikleri, yeni parti kurulması gibi durumlarda geçerliliğini yitirecektir. Diğer bir deyişle siyasi arenada yaşanacak olağanüstü değişimler halinde, çalışmanın tekrardan yapılması gerekecektir.

3.4. CHP’NİN SEÇMEN KİTLESİ

Çok partili hayata geçildiği 1946 Seçimlerinden itibaren oy pusulalarında kendine yer bulan Cumhuriyet Halk Partisi 1946 Seçimleri, 1961 Seçimlerinden (Hacıbrahimoğlu, 2010: 40-42) zaferle ayrılmış, tezin konu edildiği üç partinin de rekabet içerisinde bulunduğu; 2002 Seçimlerinden 6.114.843 oy ve %19.41 oy oranı, 2007 Seçimlerinden 7.317.808 oy ve %20.88 oy oranı (Hacıbrahimoğlu, 2010: 52-56) 2011 Seçimlerinden de 11.155.972 oy ve %25.98 oy oranı (YSK, 2011) ile ayrılmıştır.

3.4.1. CHP’nin İdeoloji Seçmenleri

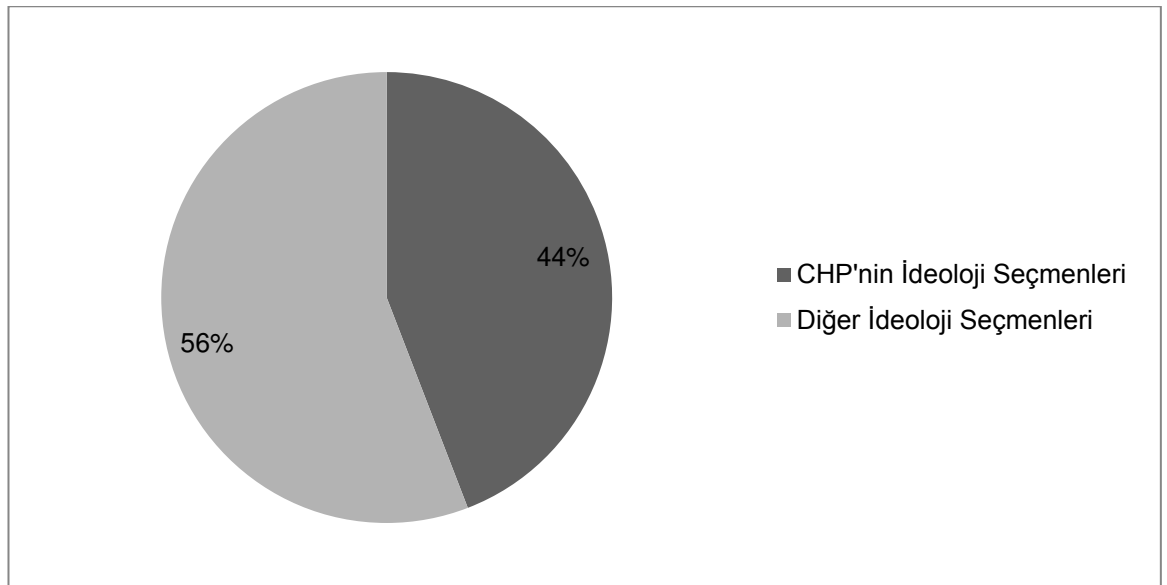
Cumhuriyet Halk Fırkasının kuruluş aşamasında parti programı olarak konulan ilkeler 9 Umde adıyla partinin görüşlerini oluşturmuştur. Bunlar: 1. Egemenlik ulusundur, 2. TBMM dışında hiçbir makam ulusal yazığa egemen olamaz, 3. Bütün yasalarda, örgütlerde, yönetimde, eğitimde ulusal egemenlik için davranılır, 4. Saltanatın kaldırılması kararı değiştirilemez, 5. Mahkemeler, yasalar düzeltilecektir, 6. Aşar Vergisi kaldırılacaktır, 7. Öğretim birleştirilecektir, 8. Askerlik süresi azaltılacaktır, 9. Mali-yönetmel, ekonomik bağımsızlık kesin koşuldur. (Ozankaya: 1996: 412-3)

Halk egemenliğini, çağdaşlığı ve hukuk devletini temel alan 9 Umde, yerini Altı Ok’a bırakmış; 1927’de Cumhuriyetçilik, Halkçılık, Milliyetçilik ve Laiklik; 1931 yılında da Devletçilik ve Devrimcilik CHP’nin ana ilkelerini oluşturmuştur. (Aybek: 2009: 18) Ancak 1965 yılında Genel Başkan İsmet İnönü’nün CHP’yi Ortanın Solu’nda tasvir etmesiyle parti dönüşüm yaşamış ve sosyal demokrat bir kimliğe bürünmüştür. (Tuncer, 1996: 164) Diğer yandan kendini Türk milliyetçiliğinin temsilcisi addeden Milliyetçi Hareket Partisi’nin de siyasal yelpazede yerini almasıyla Cumhuriyet Halk Partisi aşırı merkezilikten, sol çizgiye evrilmiştir.

14 Mayıs 1972 CHP Kurultayı'nda "Halkçı Evecit" sloganları ile "devrimcilik ve halkçılık doğrultusunda bayrağın el değiştirmesi" hedefinin yer aldığı 51 il başkanının imzasının yer aldığı önerge ile genel başkanlığa aday gösterilen Bülent Ecevit, ortanın solu çizgisinin de ötesine geçerek partiyi Demokratik Sol eksenine oturtmuştur. (Bila, 1999: 269-270) Ecevit demokratik sol çizgiyi marksizmden kaynaklanmayan köylüyü de devrim sürecine dahil eden bir hareket olarak görmüştür (Bila, 1999: 287). Her ne kadar Ecevit, Marksizm'i ve sosyal demokrasiyi CHP'den soyutlasa da Sosyalist Enternasyol'e katılım ile birlikte sosyal demokrasinin evrensel ilkeleri de benimsenmiştir. (Aybek, 2009: 18)

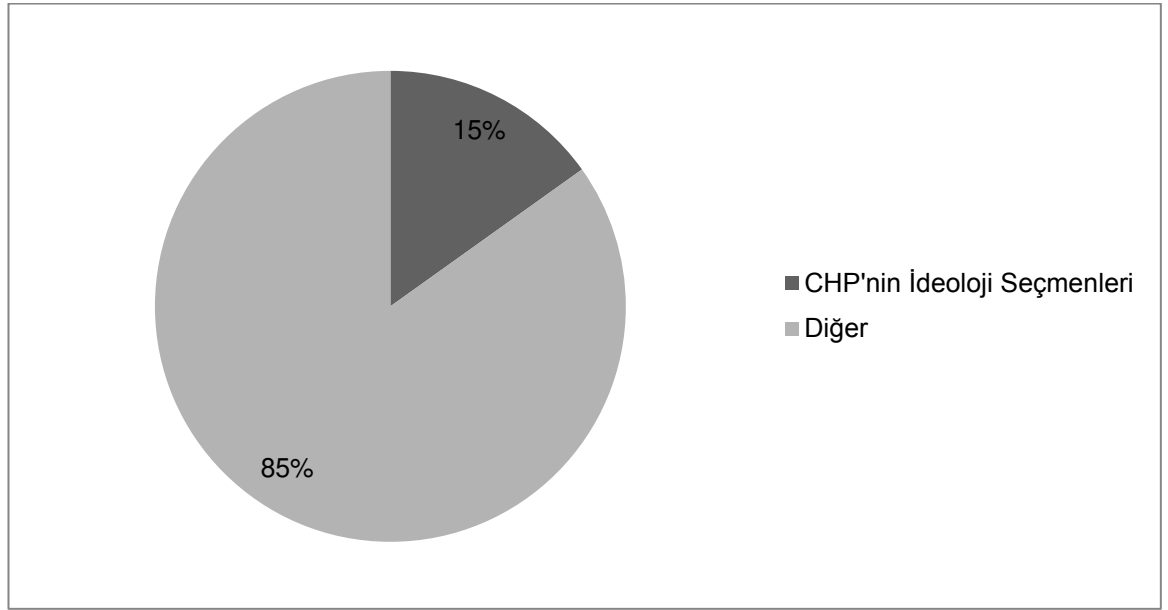
2000'li yıllarda ulusalcılık akımına da kapı aralayan CHP'nin seçmen kitlesi solcu, devrimci, sosyalist, sosyal demokrat ve ulusalcı renklere yayılmıştır. Bu nedenle, bu araştırmada CHP'nin ideoloji seçmenlerinin bu görüşlerden en az birisini benimsemesi beklenir. Bu ideolojilerden en az birini destekleyen ve kendini ideoloji seçmeni olarak gören aynı zamanda da CHP'li siyasetçilerden en az birini beğenerek takip eden seçmen sayısı 64'tür. 145 ideoloji seçmeni arasındaki 64 CHP seçmeni, %44'lük bir orana tekabül etmektedir.

Grafik 15. CHP'nin İdeoloji Seçmenleri

Her iki ideoloji seçmeninden neredeyse birine sahip olan CHP'nin ülke genelindeki seçmen kitlesine net olarak eklenecek dilimi gösteren, partinin ideoloji seçmenlerinin ülke genelindeki oranına gelindiğinde, %15 gibi oldukça yüksek bir oran karşımıza çıkmaktadır.

Grafik 16. CHP'nin İdeoloji Seçmenleri Oranı

Tablolardan da anlaşılabilceği üzere, diğer partilerle kıyaslandığında en yüksek ideoloji seçmeninin CHP'de olduğu gözlenmektedir. Bu yüksek oranın nedenleri incelendiğinde, uyguladığımız ankette şu sonuçlara varılmıştır:

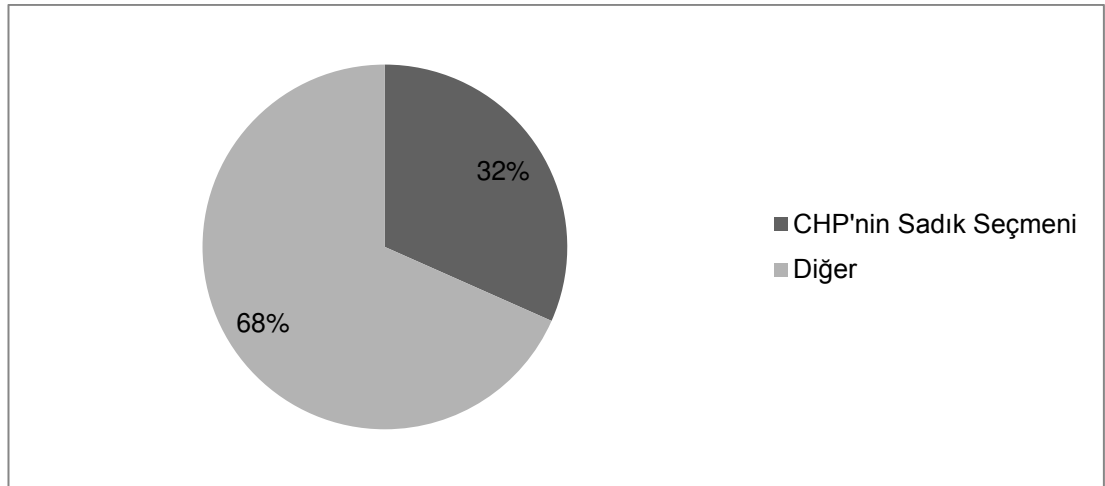
- 1- İdeoloji seçmenlerinin ciddi bir kısmı üç büyük parti arasında yalnızca CHP'yi kendi fikirlerine yakın görmektedir.
- 2- Sağ ve sol arasındaki çizgiler giderek belirsizleşmekteyse de, kendini sol çizgide konumlandıran seçmenlerin büyük bir kısmı, değerlerini AKP ve MHP ile bağdaştıramamaktadır.
- 3- AKP ve MHP'de ideoloji seçmenlerinin ciddi bir kısmı sadık seçmen durumunda olmasına karşın, CHP'nin ideoloji seçmenlerinin, sadık seçmenlerine oranla çok daha geniş bir dilimi kapsaması; partinin fikirlerini siyasi arenaya taşıdığı bireylerin bağlılığını kazanmada sorun yaşadığını göstermektedir. Dolayısıyla geniş bir kitle CHP'nin kurumsal

kimliğinden çok savunduğu fikirlere destek vermekte ve kemik seçmen veya parti tabanı pozisyonuna akmamaktadır. Bu durumda Atatürkçü-sosyal demokrat-sol bir çizgide hareket edecek yeni bir partinin, siyasi arenada güçlü bir çıkış yakalaması halinde CHP'nin sadık seçmen haline getiremediği ideoloji seçmenlerinin yoğun bir kısmının desteğini alması muhtemeldir

3.4.2. CHP'nin Sadık Seçmenleri

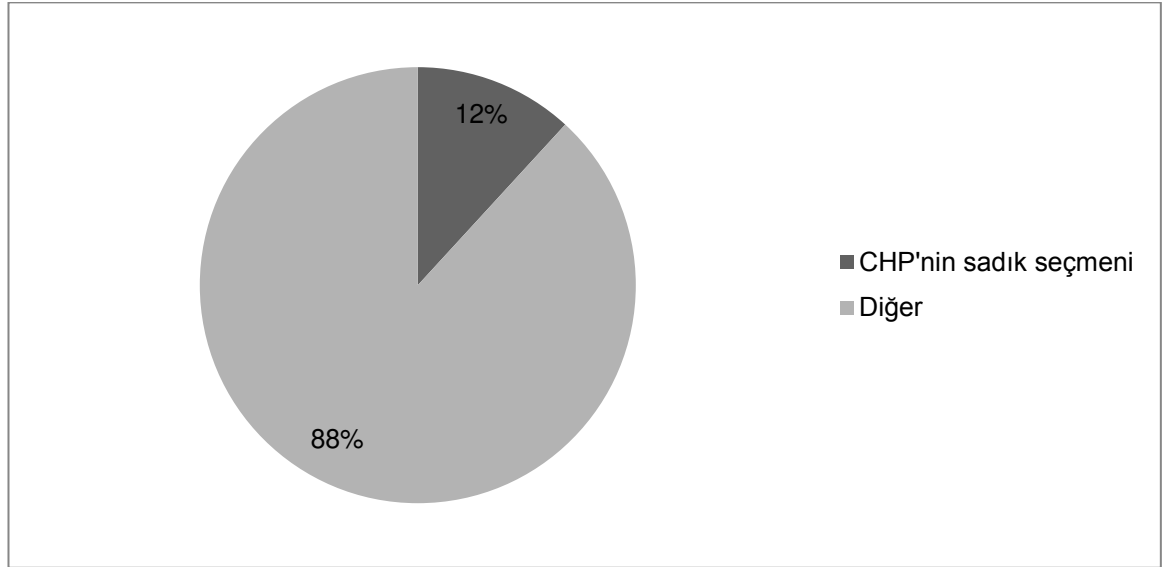
Kendini bir partinin sadık seçmeni görerek düzenli olarak aynı partiye oy veren 158 seçmenden 50'si CHP'nin sadık seçmenidir. Bu 50 seçmenin, tüm sadık seçmenler içerisindeki oranı %32'nin biraz üzerinde, %33'ün ise altında kalmaktadır.

Grafik 17. CHP'nin Sadık Seçmenleri

Her 3 sadık seçmenden 1'inin CHP bünyesinde yer alması önemli bir nokta olmakla birlikte, bizim için asıl önemli olan değer, partinin sadık seçmenlerinin tüm seçmenler üzerindeki ağırlığıdır. Bu 50 seçmenin 423 sadık seçmen içerisindeki oranı ise %12 olarak görülmektedir. Buradan hareketle; partinin yalnızca sadık seçmenlerinin desteği ile bile %10'luk barajı geçecek bir güce sahip olduğunu gözlemlemek mümkündür.

Grafik 18. CHP'nin Sadık Seçmenleri Oranı

Çalışmaya katılan solcu, Atatürkçü, cumhuriyetçi, ulusalcı, sosyal demokrat, sosyalist ve komünist seçmenlerin tamamına yakını CHP'li bir siyasetçiye takip edip, çoğu da partinin seçim sürecinde vaat ettiği politikaları destekleseler de, kendini CHP'nin sadık seçmeni olarak gören ve görmeyen iki ayrı kitlenin varlığı açık bir biçimde belirlemektedir. CHP'yi takip edip, sadık seçmeni olmayan bu topluluğun partiye oy vermesi yine kuvvetle muhtemeldir, ancak keskin bir biçimde CHP tabanı olarak nitelendirilebilecek dilim %12 düzeyindedir.

3.4.3. CHP'nin Siyasetçi Seçmenleri

CHP'li siyasetçileri beğenerek takip eden ve en az bir tanesini parti değiştirmesi durumunda da destekleyeceğini belirten seçmenler, CHP'nin siyasetçi seçmenlerini oluşturmaktadır. CHP'nin siyasetçi seçmenlerini

görmek amacıyla ankette yer verilen isimler; Kemal Kılıçdaroğlu, Muharrem İnce, Gürsel Tekin, Murat Karayalçın ve Mustafa Sarıgül'den oluşmaktadır.

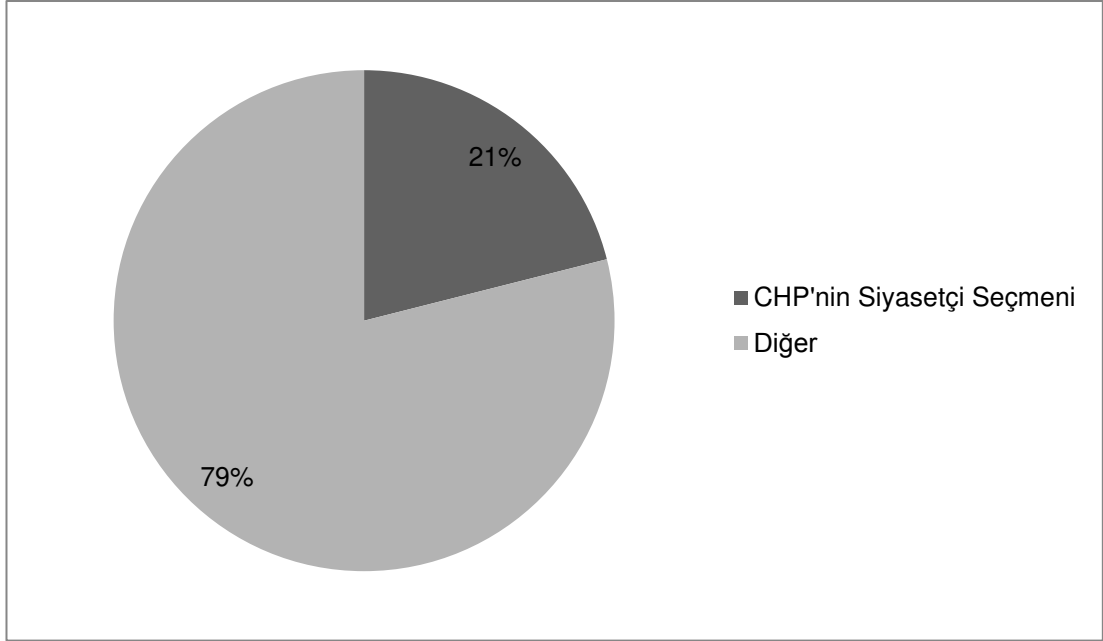
- Kemal Kılıçdaroğlu: 1948 yılında Tunceli'nin Nazımiye ilçesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Erciş, Tunceli, Genç, Elazığ gibi Anadolu'nun çeşitli yerlerinde yaptı. Yüksek öğrenimini yapmak için girdiği AİTİA'dan (G.Ü. İİBF) 1971'de mezun oldu. Aynı yıl Maliye Bakanlığı'nda hesap uzman yardımcılığına başladı. Daha sonra hesap uzmanı olan Kılıçdaroğlu bu görevi 1983'e kadar sürdürdü ve aynı yıl Gelirler Genel Müdürlüğü'ne atandı. Burada önce daire başkanı olarak görev aldı, daha sonra aynı görevin genel müdür yardımcılığını yaptı. 1991 yılında BAĞ-KUR, 1992 yılında Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlüğü, Türkiye Cumhuriyeti Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nda yaptığı çalışmaların ardından 1994'te Ekonomik Trend Dergisi tarafından "Yılın Bürokrati" seçildi. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı çalışmalarında Kayıt Dışı Ekonomi Özel İhtisas Komisyonu'na başkanlık eden Kılıçdaroğlu, Hacettepe Üniversitesi'nde ders verdikten sonra Türkiye İş Bankası'nda yönetim kurulu üyesi olarak görev yaptı. 3 Kasım 2002'de CHP'den İstanbul Milletvekili olarak Meclis'e giren Kılıçdaroğlu, CHP MYK'da görev aldı ve 22 Temmuz 2007 Milletvekili Genel Seçimlerinde İstanbul 23. Dönem milletvekili seçildi. Bu dönem CHP Meclis Grup Başkan vekilliği yapan Kılıçdaroğlu 22 Mayıs 2012 tarihli 33. CHP Olağan Kurultayı'nda genel başkanlığa seçildi. (CHP, 2013) Kemal Kılıçdaroğlu halen CHP Genel Başkanlığı görevini sürdürdüğünden, kişisel seçmenleri, CHP'nin siyasetçi seçmenleri kitlesine dahil edilmiştir.
- Gürsel Tekin: 17 Haziran 1964'te Ardahan Gölü'nde doğdu. İşadamları olan Tekin Kars Alparslan Lisesi'ni bitirdi. Serbest ticaretle uğraştı. 1984 yılında Kadıköy Belediye Meclis üyeliğine seçildi ve 1994-1997 yılları arasında Kadıköy Belediyesi Encümen Başkanlığı görevinde

bulundu. 1997 yılında ise Kadıköy Belediye Başkan Vekilliği görevini yürüttü. 1999 yılında yeniden seçilerek bu görevini 2002 yılına kadar sürdürdü. 2004 yılında bir kez daha Belediye Meclis Üyeliğine seçildi ve belediye başkan vekilliğinin yanı sıra Büyükşehir Belediyesi Meclis Üyeliği görevini üstlendi (CHP, 2013). CHP İstanbul İl Başkanlığı, CHP Teşkilatlardan Sorumlu Genel Başkan Yardımcılığı da yapan Gürsel Tekin, halen CHP İstanbul Milletvekili, CHP MYK Üyesi ve CHP İletişim, Tanıtım ve Medya ile İlişkilerden Sorumlu Genel Başkan Yardımcısıdır. Bu nedenden ötürü, Tekin'in kişisel seçmenleri CHP'nin siyasetçi seçmenleri kitlesine dahil edilmiştir.

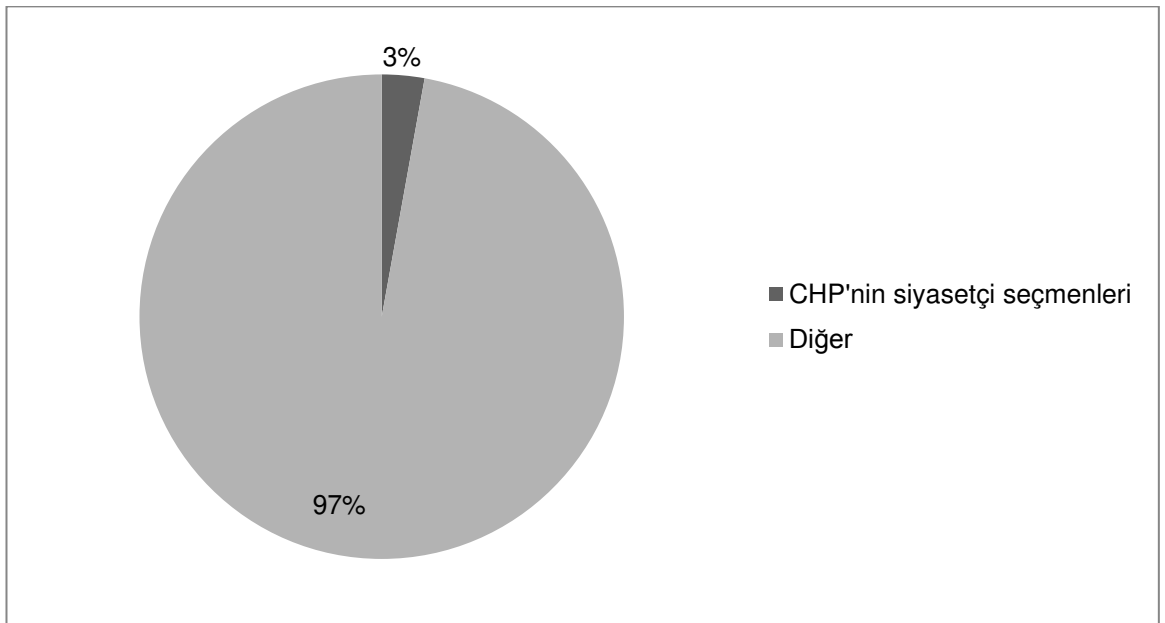
- Muharrem İnce: 4 Mayıs 1964'te Yalova'da doğdu. Uludağ Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi Fizik-Kimya öğretmenliği bölümünü bitirerek Fizik öğretmenliği yapan İnce, değişik liselerde ve dershanelerde fizik öğretmenliği ve müdürlük yaptı. Yalovaspor Basın Sözcülüğü görevini yürüttü. Atatürkçü Düşünce Derneği Başkanlığı görevinde bulundu. 1999-2022 yılları arasında CHP Yalova İl Başkanlığı görevini yürüttü. 22. Dönem Yalova Milletvekili, 23. Dönem TBMM Milli Eğitim – Kültür – Gençlik ve Spor Komisyonu üyesi olan İnce, TBMM 24. Dönem Yalova Milletvekili olarak seçildi. (CHP, 2013) Muharrem İnce halen CHP Yalova Milletvekilliği ve CHP Meclis Grup Başkanvekilliği görevlerini sürdürmekte olduğundan, kişisel seçmenleri CHP'nin siyasetçi seçmenleri kitlesine dahil edilmiştir.
- Mustafa Sarıgül: 1956 yılında Erzincan'da doğdu. Eğitimine sırasıyla Talatpaşa İlköğretim okulu, Şişli Ortaokulu, Zincirlikuyu Yapı Teknik Lisesi'nde devam etti ve Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nden mezun oldu. İş yaşamına Kağıthane Belediyesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve İETT Genel Müdürlüğü'nde devam etti. Daha sonra kamu görevinden ayrılarak ticaret yapmaya başladı. Siyasi yaşamı CHP Gençlik Kolu Yönetim Kurulu üyeliği ile başladı, daha sonra CHP'de; Gençlik Kolu Yönetim Kurulu Sekreterliği, Gençlik Kolu

Yönetim Kurulu Başkanlığı, İlçe Başkanlığı, Kurultay Delegatesi yaptı. SHP'den 18. Dönem İstanbul Milletvekilliği, TBMM Başkanlık Divanı Üyeliği yapan, Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin (SPD) Eylül 2005 ve 2008 seçimlerinde ,seçim kampanyasına destek veren Sarıgül'ün TBMM'de Bir Milletvekili ve İstanbul'da Direksiyon Sallamak adlı iki kitabı bulunmaktadır. (Mustafa Sarıgül, 2013) Mustafa Sarıgül 1999 Mahalli İdareler Seçimleri'nde Demokratik Sol Parti'den, 2004 Mahalli İdareler Seçimleri'nde Cumhuriyet Halk Partisi'nden, 2009 Mahalli İdareler Seçimleri'nde de CHP'den Şişli Belediye Başkanlığı'na seçilmiştir (Yerelnet, 2009). 2014 Mahalli İdareler Seçimleri için CHP'nin İstanbul Belediye Başkanı adayı olması muhtemel (Küçükkaya, 2013) olan Sarıgül halen Şişli Belediye Başkanlığı görevini sürdürmektedir. Sarıgül'ün hem siyasi yaşamında CHP bünyesinde çokça görev üstlenmesi hem de partinin İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı için muhtemel adaylarından olması sebebiyle, kişisel seçmenleri CHP'nin siyasetçi seçmenleri kitlesine dahil edilmiştir.

İlk kısımda ele aldığımız siyasetçilerin beğeni ile takip edilme oranlarının yüksekliğine karşın, siyasetçi için oyun adresini değiştirme aşamasına gelindiğinde CHP'de de ciddi bir düşüş yaşanmaktadır. CHP'li herhangi bir siyasetçiye parti değiştirmesi halinde bile desteğini sürdüreceğini belirten seçmen sayısı 12'dir.

Grafik 19. CHP'nin Siyasetçi Seçmenleri

CHP'li siyasetçiler, siyasetçi seçmenlerinin %21'ine erişmişler, başka bir deyişle her 5 siyasetçi seçmeninden 1'ine sahip olmuşlardır. Unutulmaması gerekir ki; siyasetçi seçmeni kitlesi sabit olmadığı gibi, hem sayı hem de oran itibari ile değişime en açık alanlardan birisidir.

Grafik 20. CHP'nin Siyasetçi Seçmenleri Oranı

Partinin siyasetçi seçmenlerinin tüm seçmenlere oranı ise %3 seviyesindedir. Bu oran tam olarak parti bünyesindeki politikacılara olan ilgi ve beğeniyi yansıtmamaktadır. Ankete verilen yanıtlara bakıldığında; parti ile ideolojik bağı olan veya sadık seçmen kısmında ele aldığımız CHP'nin üzerinde konumlandığı kitlenin tamamına yakını CHP'deki siyasetçilerin en az birisini beğenerek takip etmektedir. Ancak bu politikacıların parti değiştirmeleri halinde, siyasetçiye olan desteğini sürdürüp CHP'den oyunu kesecek seçmen sayısı 12'de kalmaktadır. CHP'nin iki rakibine oranla siyaset sahnesinde çok daha uzun soluklu bir mazisi olduğu da göz önünde bulundurulursa, kitlenin kurumsal ve ideolojik değerlerinin kişisel beğenilere üstün geldiği görülecektir.

3.4.4. CHP'nin Politika Seçmenleri

12 Haziran 2011 Milletvekili Genel Seçimleri için hazırladığı seçim bildirgesinde 2023'e kendi perspektifini katan CHP, Cumhuriyetin 100. Yılı'nı değerlendirmeye "sosyal devlet" ilkesiyle başlamıştır. (2011: 24) Yoksullukla, kayıt dışı istihdamla, düşük ücretlerle, uygunsuz çalışma şartlarıyla mücadele, işsizliğin azaltılması, yeni iş alanlarının yaratılması partinin ana hedeflerini oluşturmuştur. (CHP, 2011: 22-26) Yoksullukla etkin mücadelenin temel etkenlerinden birisi olarak Aile Sigortası'nın gösterildiği bildirgeye göre (2011: 55);

- Güvencesiz yurttaş ve yoksul aile kalmayacak,
- Yoksulluk bitecek,
- Çocuklar, kadınlar, yaşlılar, engelliler korunacak ve güçlendirilecek,
- Eğitim ve sağlık hizmetlerine herkes ulaşabilecek,
- Toplumsal dayanışma ve uyum gelişecek,
- İstihdamda kayıt dışılık azalacak,
- Birey ve demokrasi güçlenecektir.

Tüm bunların yanında, asgari gelir seviyesine ulaşamayan ailelere Aile Sigortası kapsamında 600 TL ile 1250 TL arasında maddi yardım yapılacaktır (CHP, 2011: 66).

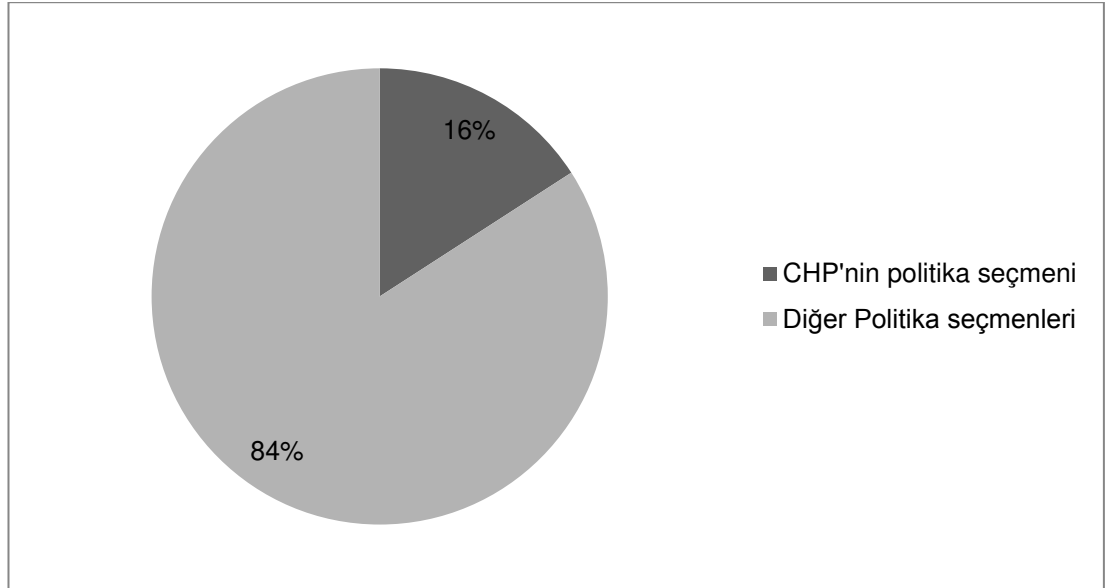
Partinin kırsal alanlar için belirlediği kalkınma planı ise hem bölgesel hem de kişisel ölçülerde öne çıkarılmış, konu “Bölgesel, Sektörel ve Sürdürülebilir Kalkınmaya Önem Veren Çevre Dostu Ekonomi” kısmında, “Kırsal Kalkınma” başlığı altında şu şekilde ele alınmıştır (CHP, 2011: 21):

- Kırsal alanda tarım dışı faaliyetler de geliştirilecek, kırsal kalkınma uygulamalarıyla kırsal kesimin gelir düzeyi artırılabilecektir. Böylece yoksulluk ve işsizlik azaltılacak, göçe bağlı sorunlar hafifletilecektir.
- Kırsal kesimde orman vasfını yitirmiş 2B alanları tarım yapan orman köylüsüne verilecektir.
- Mayınlı araziler temizlenerek yöre çiftçilerinin kullanımına açılacaktır,
- Çiftçi tarımı ve ekonomi tarımı geliştirilecektir.
- Örgütlü ve rekabet gücü yüksek bir tarımsal yapı oluşturulacak, tarım piyasalarında istikrar sağlanacaktır.
- Tarımda çalışan kadınlar ile gezici-geçici tarım işçilerinin yaşam standartlarının geliştirilmesine özel önem verilecektir.
- Tarım çalışanlarının iş ve sosyal güvenlik uygulamaları yeniden yapılandırılacaktır.
- Üreticiden tüketiciye doğrudan pazarlama kanalları geliştirilecek, tüketici sofrasına uygun fiyatlı ve sağlıklı gıdanın ulaşması sağlanacaktır,
- Tarım sigortası yaygınlaştırılacak. Küçük üreticilerin sigorta priminin tamamı devlet tarafından karşılanacaktır.

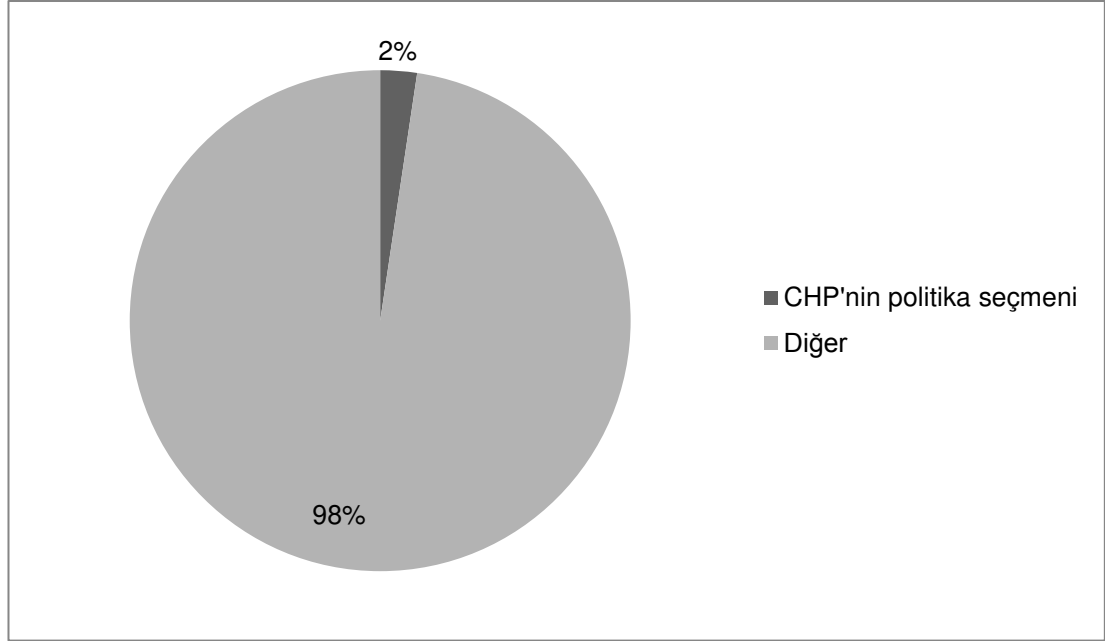
Uyguladığımız ankette de CHP'nin politikalarını belirlemek için (asgari) 600 TL aile yardımı ve 2-B arazilerinin mülkiyete geçirilmesi hedeflerine yer verilmiştir.

600 TL Aile Sigortası Yardımı ve 2-B arazilerinin mülkiyete geçirilmesi politikaları sadık seçmenler haricindeki 265 seçmenin 60'ının dikkat ve beğenisini kazanmış, bu 60 seçmenden 10'u ise bu vaatleri başka bir partinin sıralaması halinde de oy vererek destekleyeceğini belirtmiştir. 10 politika seçmeninin 3'ünün aynı zamanda CHP'nin ideoloji seçmenleri arasında olmasına karşın, politika seçmenleri, tezimizde seçmen sınıflandırmasında daha ön sırada yer aldığından, bu kategoriye dâhil edilmiştir.

Grafik 21. CHP'nin Politika Seçmenleri

Yalnızca seçim sürecinde ortaya konan politikalar ele alındığında en başarılı partinin CHP olmasına karşın, siyasal iktidar uygulamaları da hesaplama katıldığı 63 politika seçmeni arasındaki 10 kişiden oluşan CHP politikaları seçmenlerinin oranı %16'ya karşılık gelmektedir.

Grafik 22. CHP'nin Politika Seçmenleri Oranı

CHP'nin %2 oranındaki politika seçmeni, daha önce de ifade ettiğimiz gibi sadece seçim sürecinde ortaya konan politika ve vaatlerden oluştuğundan, partinin miting, ilan ve afiş ve diğer propaganda yöntemleriyle, %2'lik bir politika seçmenine daha kavuştuğu görülmektedir. Burada kastedilen seçim sürecinde kazanılan tüm seçmenler değil; partinin sadık, siyasetçi ve ideoloji seçmenlerinin haricinde ulaştığı kitledir ki, seçim sürecinde uygulanan yöntemler kararsız seçmenleri çelmek ve takipçilerini pekiştirmek gibi olumlu sonuçlar da doğurmaktadır.

3.4.5. CHP'nin Toplam Seçmen Kitlesi

Cumhuriyet Halk Partisinin 64 ideoloji seçmeni, 50 sadık seçmen, 12 siyasetçi seçmeni ve 10 politika seçmeninden meydana gelen, partinin üzerinde siyaset yaptığı alanı gösterecek olan 158 seçmen bulunmaktadır.

Tablo 12. CHP'nin Seçmen Kitlesi

Seçmen – Parti	İdeoloji Seçmeni	Sadık Seçmen	Siyasetçi Seçmeni	Politika Seçmeni	TOPLAM
CHP (Kişi)	64	50	12	10	136
CHP (%)	15	12	3	2	32
Diğer (Kişi)	81	108	45	53	287
Diğer (%)	19	26	10	13	68
TOPLAM	145	158	57	63	423

Buna göre CHP'nin hitap ettiği kitle %32'lik bir kısımdır. Bu oranın farklı kesimlerin desteğini almak adına politik ve siyasetçi açılımları ile artması mümkün olduğu gibi, bireylerin oylarına etki eden sosyal örgütlerle kurulacak temas da partinin oy oranlarında artışa neden olabilecektir.

3.5. MHP'NİN SEÇMEN KİTLESİ

İlk olarak 1969 Seçimlerine katılan Milliyetçi Hareket Partisi araştırmamızın kapsadığı partilerin bir arada yer aldığı 2002 Seçimleri'nde baraj altında kalmış, 2007 Seçimleri'nde 5.001.869 oy ve %14.27 oy oranı elde etmiş, (Hacıbrahimoğlu, 2010: 44-56) 2011 Seçimleri'nde ise 5.581.513 oy ve %13.01 oy oranına (YSK, 2011) sahip olmuştur.

3.5.1. MHP'nin İdeoloji Seçmenleri

Milliyetçilik Olayı şeklinde adlandırdığı (Türkeş, 1978: 192) 1944 Türkçülük-Turancılık davasında yargılanmasından yıllar sonra CKMP'de siyasete atılan, partinin adının Milliyetçi Hareket Partisi olarak değiştirildiği 1969 yılındaki kurultayda genel başkanlığa seçilen Alparslan Türkeş, "Türk halkının zaten şuur altında bulunan milli duyguları uyandırarak milliyetçilik fikrini siyasi bir hareket haline dönüştürmeyi" ve Ülkü Ocakları aracılığıyla da Türk gençliğini milliyetçilik fikri etrafında toplamayı benimsemiştir (Kodaman, 1997: 11).

"Milletimiz Türk milletidir. Tarih ise milletler mücadelesi tarihidir. Bu nedenle milliyetçiyiz, Türkçüyüz" (Türkeş, 1978: 9) diyerek partinin isminde de yer bulan Türk milliyetçiliğine MHP'nin ana ideolojisi olarak işaret eden Türkeş, Milli Doktrin adını verdiği ve MHP'nin ideolojik eksenini çizen 9 Işık Doktrini'ni yazmıştır. Milliyetçilik, ülkücülük, ahlakçılık, toplumculuk, ilimcilik, köycülük, hürriyetçilik ve şahsiyetçilik, gelişmecilik ve halkçılık, endüstri ve teknikçilik ilkelerinden oluşan Dokuz Işık (Türkeş, 1978), bu geniş çerçevesinden ötürü ahlakçılık ile muhafazakarlığa, toplumculuk ve köycülük ile sosyalizme, hürriyetçilik ve şahsiyetçilik ile liberalizme temas etse de doktrinin detaylı analizi bu geniş perspektifin kısıtlandığını gösterecektir.

Kişilerin ve toplumun milli ahlak kurallarına bağlı olarak yetiştirilmesi ve milli ahlak kurallarına bağlı yaşaması olarak tanımlanan ahlakçılık ilkesi İslamiyet'i öne çıkarmakla birlikte, ona Türk töresi ile birlikte yer vermiş, ümmetçi bir inançla bağdaştırmamış, Türk toplumunun dünya görüşü ve yaşama felsefesi olarak görmüştür. (Türkeş, 1978: 194) Diğer yandan ahlakçılığın amacı olarak da toplumun kalkınması ve haksızlıkların, ıstırapların önlenmesi (Türkeş, 1978: 194) gösterilerek MHP'nin fikirleri siyasi İslam'dan ayrı bir konuma oturtulmuştur.

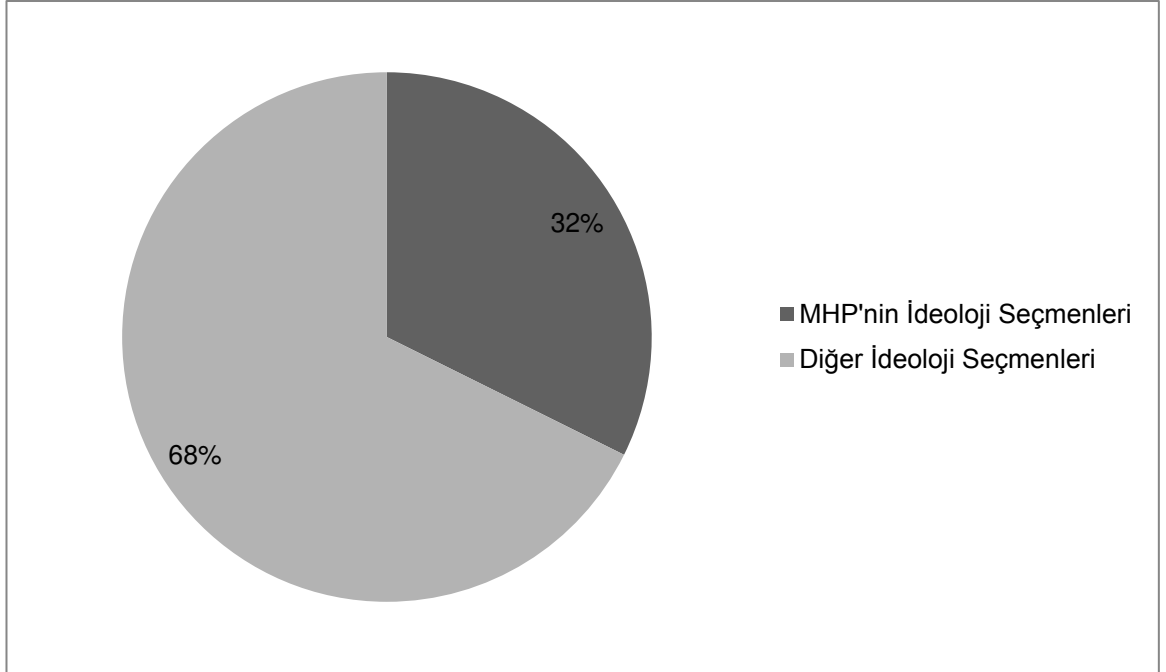
Doktrin, köylüler için tarım kent teşkilatlarına (Türkeş, 1978: 517), genel anlamda dar gelirliye yönelik ise sosyal yardımlaşma ve dayanışma

örgütlerine duyulan ihtiyacı (Türkeş, 1978: 367) belirtmesinin yanı sıra, sermayedar ile işçi arasındaki hakkaniyet esasının kurulması gerekliliğinin altını çizmesine karşın, özel teşebbüsün desteklenmesi ve himaye edilmesi ile küçük sermayenin birleştirilmesi (Türkeş, 1978: 360) hedefleri ile sosyalist düşüncelerle arasına keskin bir çizgi çekmiştir.

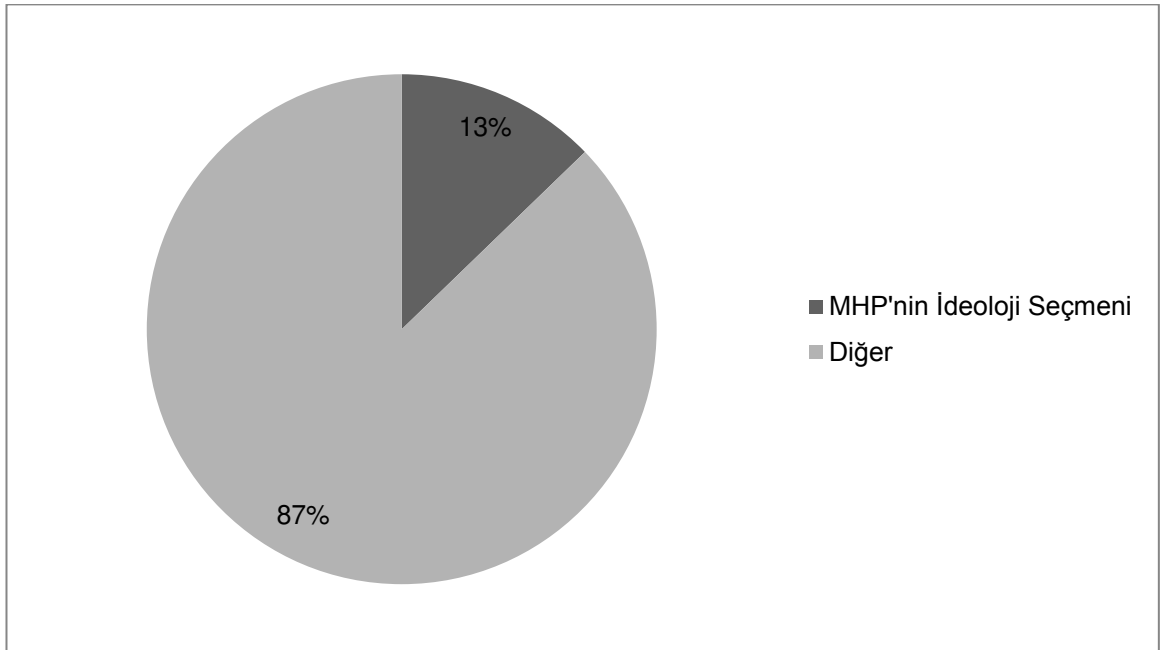
Öte yandan hürriyetçi ve şahsiyetçi ilke de hürriyeti, ferdin kendi kabiliyetini geliştirip şahsiyetini serbestçe yaşayabildikten sonra kendini milli değerleri zedelemekten ifade edebilmesi (Türkeş, 1978: 469) şeklinde yorumlamış ve bu ilkeyi, bireyi millet de dahil her türlü ortak değer önüne koyan liberalizmden yalıtmıştır. Milliyetçi Çalışma Partisi'nin yerine yeniden Milliyetçi Hareket Partisi adının alındığı 1993 yılındaki parti programında da (1993: 36) "liberal ekonominin ferdiyetçi, kozmopolit, faydacı ve müdahale kabul etmeyen" anlayışı ile Marksist ekonominin sınıfçı ve zümreci" yaklaşımlarının reddedildiği ifade edilmiştir.

Alparslan Türkeş'in vefatından sonra MHP genel başkanlığına seçilen Devlet Bahçeli; partiyi merkeze açmak adına karşıtlık içeren sert söylemleri yumuşatırken devletin bekasını ve egemenlik haklarını savunma içgüdüsünü devam ettirerek özünden bir şey kaybetmeden (Arıkan, 2002: 60) milliyetçi eksenini sürdürse de, Türk-İslam idealini eskisi kadar öne çıkarmadı. (Arıkan, 2002: 60) Partinin özellikle Ege, Akdeniz ve Marmara'da aşırı İslami söylemlerini yumuşatması (Yanardağ, 2002: 24) MHP'yi Atatürkçü ve ulusalcı kitlelere de açmış oldu.

Araştırmaya katılan seçmenlerden 54'ü MHP ile ideolojik bir biçimde örtüşen fikirleri savunmaktadır. 145 ideoloji seçmeni arasındaki 54 MHP ideolojik tabanı %32'lik bir ağırlık oluşturmaktadır.

Grafik 23. MHP'nin İdeoloji Seçmenleri

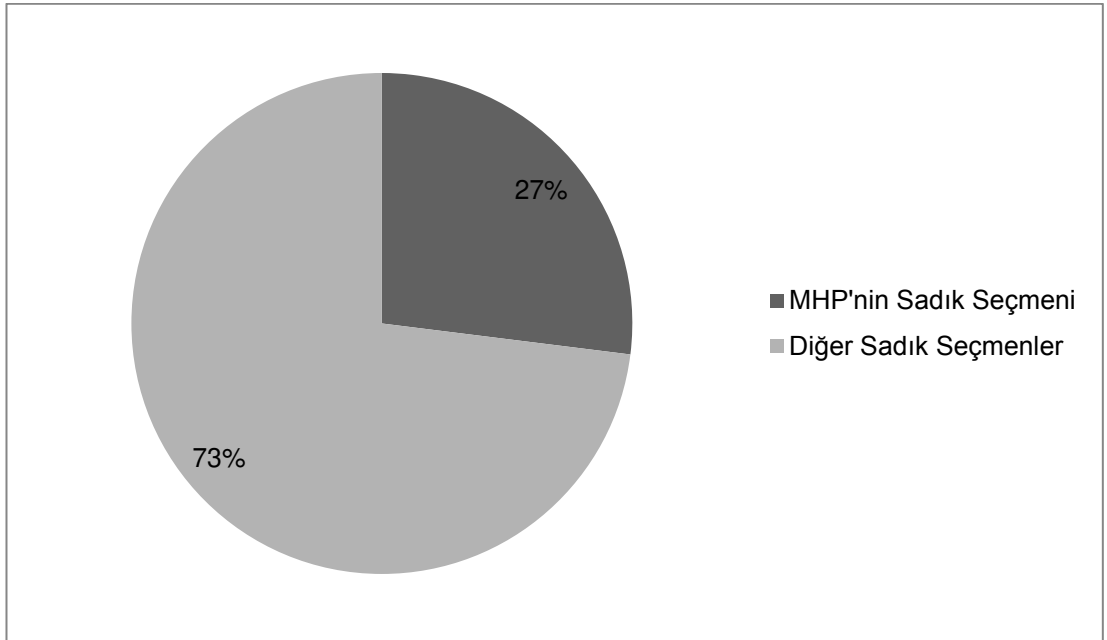
Kendini ideoloji seçmeni olarak gören ve MHP'nin toplumdaki ideolojik karşılığını oluşturan fikirleri benimseyerek aynı zamanda MHP'li siyasetçilerden de en az birini beğenerek takip eden bu 54 seçmenin, 423 yanıtlayıcı arasındaki oranı ise %13'tür.

Grafik 24. MHP'nin İdeoloji Seçmenleri Oranı

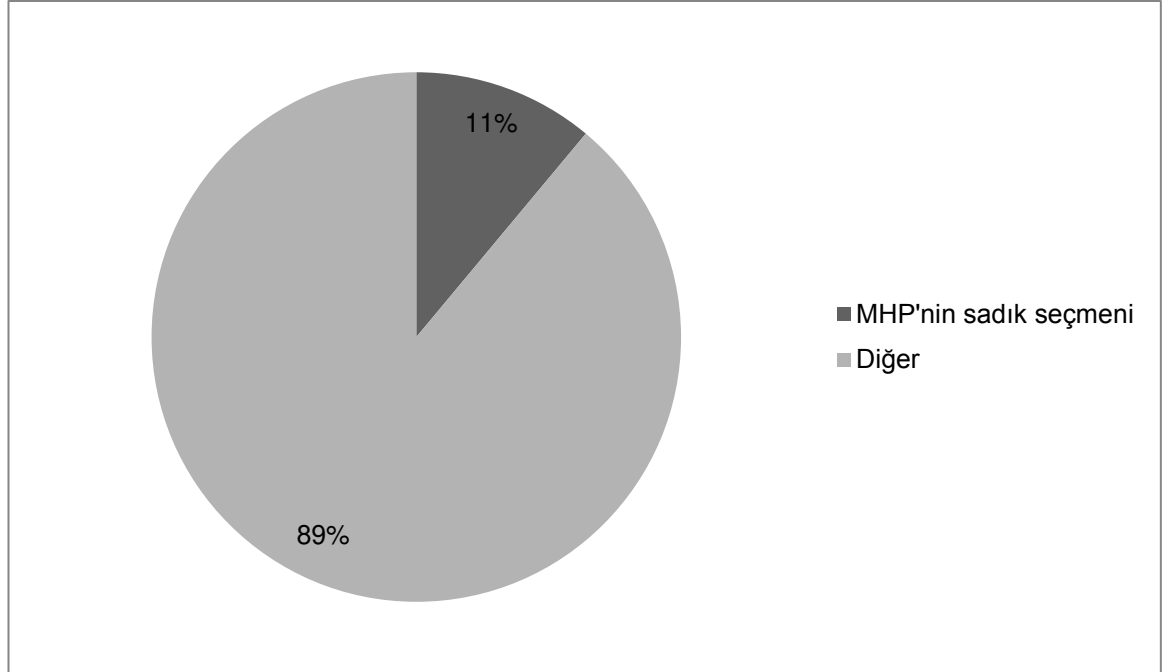
3.5.2. MHP'nin Sadık Seçmenleri

1969'dan beri Türk siyasetinin bir parçası olan MHP, onlarca yıldır siyaset sahnesinde yer alması sebebiyle sadık seçmen yani kemik taban oluşturma konusunda zaman bakımından AKP'ye oranla daha fazla CHP'ye kıyasla daha düşük bir başarı olanağına kavuşmuştur. Özellikle partinin teşkilatçı kimliği de bu uzun süreyi değerlendirmek bakımından olumlu etkenlerden birisidir.

Grafik 25. MHP'nin Sadık Seçmenleri

Çalışmaya dahil olan deneklerin verdiği cevaplara bakıldığında MHP'nin sadık seçmen sayısı ve oranı CHP'ye oldukça yakın görünmesine karşın, henüz üç milletvekili seçimine girmiş AKP'nin ciddi oranda gerisinde kalmıştır. AKP'nin sadık seçmenleri, sadık seçmenler grubu içerisinde %40, tüm seçmenler içerisinde %15'e kadar uzanırken; MHP'nin sadık seçmenleri bu grupta ele alınan seçmenler içerisinde %27, tüm seçmenler içerisinde %11'e ulaşabilmiştir.

Grafik 26. MHP'nin Sadık Seçmenleri Oranı

Sadık seçmenlerin %27'sine sahip olan Milliyetçi Hareket Partisi, bu alanda hem Adalet ve Kalkınma Partisinin hem de Cumhuriyet Halk Partisinin gerisinde kalmasına karşın Ankara'daki her 100 seçmenden 11'ine sahip olarak da güçlü bir yapıya sahip olan teşkilatçılığının ürününü almış görünmektedir.

3.5.3. MHP'nin Siyasetçi Seçmenleri

MHP'nin siyasetçi seçmenleri, MHP'li siyasetçilerden en az birini beğenerek takip etmenin yanı sıra, yine en az bir MHP'li politikacı için, parti değiştirse bile desteğini sürdüreceğini vurgulaması gerekmektedir. Ankette MHP'li siyasetçilerden Devlet Bahçeli, Tuğrul Türkeş, Meral Akşener ve Mansur Yavaş'a yer verilmiştir.

- Devlet Bahçeli: 1948 yılında Osmaniye'de doğdu. Yörede Fettahoğulları olarak bilinen geniş bir Türkmen ailesine mensuptur. İlk

öğrenimini Osmaniye’de, orta öğrenimini İstanbul’da tamamlayan Bahçeli, üniversite öğrenimini AİTİA’da yapmıştır. Şimdiye dek Ülkücü Hareket’te çok sayıda görev üstlenen Bahçeli, 1967 yılında AİTİA’da Ülkü Ocağı kurucusu ve yöneticisi olarak görev aldı. 1970-71 yıllarında Türkiye Milli Talebe Federasyonu Genel Sekreterliği görevlerinde bulundu. 1970’li yıllarda Ülkücü Maliyeciler ve İktisatçılar Derneği’nin kurucularından, Üniversite Akademi ve Yüksekokullar Asistanları Derneği’nin kurucularından ve genel başkanlarındandır. İyi derecede İngilizce bilen Devlet Bahçeli Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde İktisat Doktorası yapmış ve aynı üniversitenin İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi’nde İktisat Politikası Ana Bilim Dalı’nda 1987’ye kadar öğretim üyeliği görevini sürdürmüştür. Alparslan Türkeş’in daveti üzerine 17 Nisan 1987 tarihinde üniversitesindeki öğretim üyeliği görevinden istifa ederek, 19 Nisan 1987 tarihinde yapılan MÇP Büyük Kurultayı’nda parti yönetimine seçilmiş ve genel sekreterlik görevine getirilmiştir. MÇP ve MHP’nin yönetim kadrolarındaki görevi günümüze kadar sürmüştür. Çeşitli zamanlarda genel sekreterlik, genel başkan yardımcılığı, MYK üyeliği, Merkez Karar Kurulu üyeliği, genel başkan başkanışmanlığı görevlerinde bulunan Bahçeli, 6 Temmuz 1997 tarihli 5. Olağanüstü Kongre sonucunda MHP Genel Başkanlığı görevini üstlenmiş, 12 Ekim 2003, 19 Kasım 2006, 8 Kasım 2009 ve 4 Kasım 2012 tarihindeki MHP Olağan Büyük Kongrelerinde tekrar genel başkan seçilmiştir. (MHP, 2013) Devlet Bahçeli halen MHP Genel Başkanlığı ve MHP Osmaniye Milletvekilliği görevlerini sürdürdüğünden kişisel seçmenleri, MHP’nin siyasetçi seçmenleri kitlesine dahil edilmiştir.

- Yıldırım Tuğrul Türkeş: 1 Aralık 1954’te İstanbul’da doğdu. Ekonomist ve İşadamı olan Türkeş, Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Ekonomi bölümünü bitirdi. Ticaret Bakanlığı’nda Basın Danışmanlığı, Ortadoğu Gazetesi’nde Yönetim Kurulu Başkanlığı, Akşam ve Son Havadis gazeteleri ile Yeni Harman haftalık

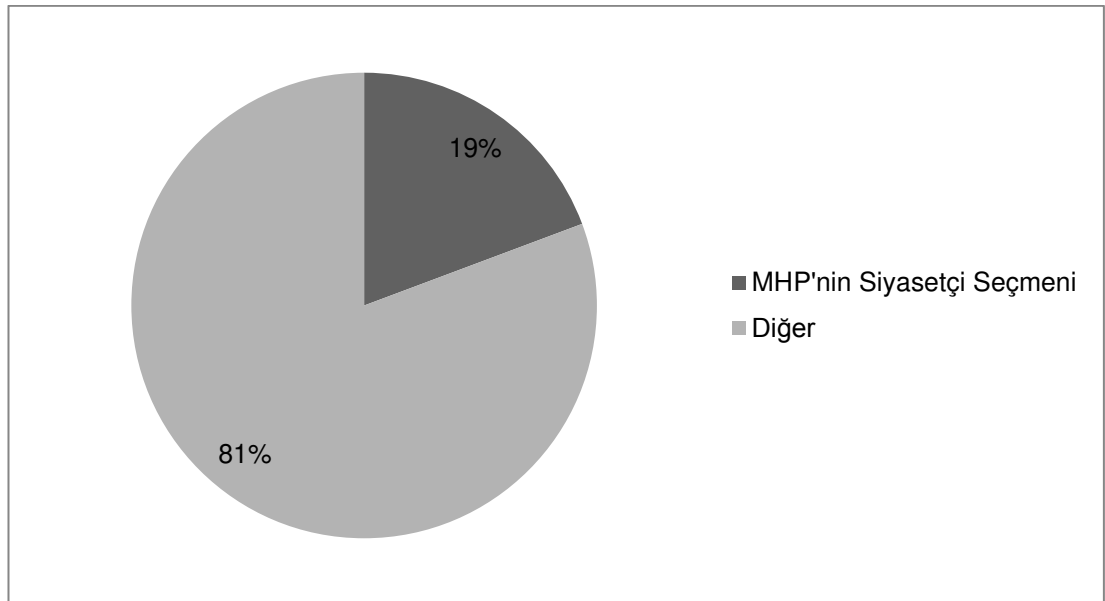
dergisinde köşe yazarlığı yaptı. Ticaret fuarı organizasyonu alanında Turkuaz Fuarcılık'ı kurdu. PETKİM AŞ. Ve T.C Kalkınma Bankası'nda Yönetim Kurulu Üyeliği, Ataköy Otelcilik AŞ'de Genel Müdür Yardımcılığı görevlerinde bulundu. Turtle Sigorta Aracılık Hizmetleri ve Karuzel Medikal, Elektronik Limited Şirketi'nin ortağı oldu ve şirketlerin müdürlük görevini üstlendi. Karuzel AŞ'de Yönetim Kurulu Başkanlığı yaptı. Aydınlık Türkiye Partisi kurucusu üye ve genel başkanlığı görevini üstlendi. (MHP, 2013) Tuğrul Türkeş halen MHP Türk Dünyası ve Uluslar Arası İlişkilerden Sorumlu Genel Başkan Yardımcılığı ve MHP Ankara Milletvekilliği görevlerini sürdürdüğünden, kişisel seçmenleri MHP'nin siyasetçi seçmenleri kitlesine dahil edilmiştir.

-
- Meral Akşener: 18 Temmuz 1956'da İzmit Gündoğdu'da doğan Akşener, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nü bitirdi. Doktorasını Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde tamamladı. Yıldız, Kocaeli ve Marmara Üniversitelerinde öğretim üyesi olarak ders verdi. Kocaeli Üniversitesi'nde İnkılap Tarihi Bölüm Başkanlığı görevinde bulundu. Zübeyde Hanım Şehit Aileleri Vakfı'nın kuruluşunu gerçekleştiren Akşener, 20. Dönem İstanbul, 21. Dönem Kocaeli Milletvekili, 54. Hükümet İçişleri Bakanı olarak görev yaptı. 23. Dönemde TBMM Başkanvekilliği görevine seçildi. (MHP, 2013) Meral Akşener halen MHP İstanbul Milletvekilliği ve TBMM Başkanvekilliği görevlerini sürdürmektedir. Meral Akşener'in kişisel seçmenlerinin, MHP siyasetçi seçmenleri kitlesine dahil edilmesinin nedeni de, partinin İstanbul milletvekili olması ve TBMM Başkanvekilliğine MHP tarafından teklif edilmesidir.
- Mansur Yavaş: 1955 yılında Beypazarı'nda dünyaya gelen Mansur Yavaş; ilk, orta, lise öğrenimini Beypazarı'nda yaptıktan sonra 1983 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. 1986 yılında Beypazarı'nda avukatlık yapmaya başlayan Mansur Yavaş, 18

Nisan 1999 seçimlerinde Beypazarı Belediye Başkanı oldu. 28 Mart 2004 yılında ikinci kez Belediye Başkanı seçilen Mansur Yavaş, literatürlere “Beypazarı Modeli”nin mimarı olarak geçti. “Ankara’yı Marka Kent” yapma ideali ile 29 Mart 2009 Yerel Seçimleri’nde MHP Ankara Büyükşehir Belediye Başkan Adayı olan Mansur Yavaş, MHP Merkez Yönetim Kurulu Üyeliği görevinde de bulunmuştur. (Mansur Yavaş, 2013) Mansur Yavaş Beypazarı Belediye Başkanlığı, Ankara Büyükşehir Belediye Başkan Adaylığı süreçlerinde MHP tarafından aday gösterilip, partinin MYK üyeliğini de yapmış olması sebebiyle, kişisel seçmenleri MHP’nin siyasetçi seçmenleri kitlesine dahil edilmiştir.

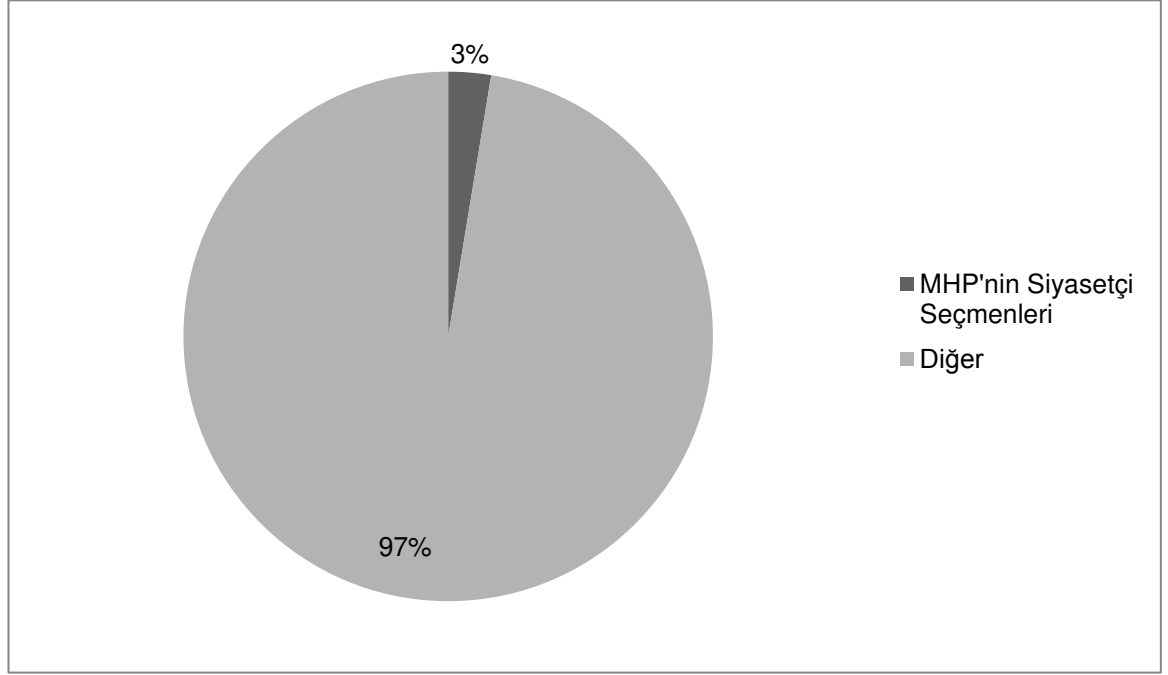
Adı geçen siyasetçileri parti değiştirmesi durumunda da destekleyecek seçmen sayısı 11’dir. Toplamda 57 siyasetçi seçmeni tespit edebildiğimiz göz önüne alındığında, MHP’nin, siyasetçi seçmenlerinin %19’una sahip olduğu gerçeği karşımıza çıkmaktadır.

Grafik 27. MHP'nin Siyasetçi Seçmenleri

MHP'nin siyasetçi seçmenlerinin, parti oylarına ne denli etki ettiği incelendiğinde, 11 seçmenin 423 kişi arasında %3'lük bir dilimi oluşturduğu görülmektedir.

Grafik 28. MHP'nin Siyasetçi Seçmenleri Oranı

3.5.4. MHP'nin Politika Seçmenleri

2023 sürecini küresel güçlerin milli devlet yapılarını yıkma hedefinin yaşandığı bir dönem olarak gören MHP, Türkiye merkezli bir medeniyet hedefiyle yola çıkan, “Çağı Türkçe Okuyan” bir 2023 vizyonu ortaya koymuştur. (MHP, 2011: 1-4) Lider Ülke Türkiye'yi gerçekleştirmek için gelenekleri, milli ve manevi değerleri, Cumhuriyet'in kazanımlarını ve Türkiye'nin jeo-stratejik konumunu önemli etkenler olarak gören parti; toplumsal mutabakatı sağlayarak, uluslararası alanda Türkiye öncülüğünde bir proje inşa etme (MHP, 2011: 5-7) iddiasındadır.

Küresel güç Türkiye'ye ancak MHP iktidarında ulaşılabileceğini öne süren vizyon, 2023'e doğru Yükselen Ülke Türkiye Sözleşmesi adında şu siyasal ilkelerden oluşmaktadır (2011: 60-133) :

- Yozlaşmaya sebep olan düzenleme ve uygulamalara son verilecek: İlkeli, seviyeli, dürüst ve temiz bir yönetim anlayışının yerleştirilmesi için; milli ve manevi değerleri ile evrensel değerler, vatandaşlık bilinci, temel ahlaki normlar, toplumsal kalite anlayışı, feragat ve fedakarlık duygusu, dayanışma kültürü gibi toplumsal duyarlılıklar güçlendirilecektir.
- Siyasi Ahlak Yasası Çıkarılacak: Siyasi partilerin, TBMM üyelerinin ve üst siyasi yönetim kadrolarının faaliyet ve çalışmalarının tüm yönlerinin etik esaslara bağlanması esas olacaktır.
- Siyasetin Finansmanı Şeffaflaştırılacak ve Harcamalar Denetlenecek: Siyasi partiler ve siyasetçilerin gelir ve harcamaları denetim altına alınacak, partilere yapılabilecek bağışların üst sınırı yükseltilecek, AYM'nin ilgili raporları kamuoyuna açıklanacaktır.
- Dokunulmazlıklar Kaldırılacak ve Yüce Divan Yeniden Düzenlenecek: Siyasi etkinlik ve TBMM'nin saygınlığı amacıyla dokunulmazlıklar kaldırılacak; yüce divan yargılamaları adil, bağımsız ve ihtisas sahibi mahkeme tarafından yapılacaktır.
- Siyasette Demokratik İlke ve Standartlar Esas Olacak: Siyasete katılımın artırılması ve yurt dışında yaşayan T.C vatandaşlarının oy kullanabilmeleri sağlanacak ve siyasi partiler ve seçim kanunları gözden geçirilecektir.
- Sağlıklı İşleyen Sivil Toplum ve Medya Yapısı Tesis Edilecek: Kısıtlama ve sansürün olmadığı, hür ve bağımsız bir medya yapılanması tesis edilecektir.
- Tüketicinin sağlık ve güvenliği ile ekonomik çıkarları gözetilecek ve bu amaçla hareket eden sivil toplum yapılanmaları desteklenecektir.
- Sosyal dayanışma ve kardeşliğin pekiştirilmesi amacıyla bölgesel gelişmişlik farklarının giderilmesine ilişkin tedbirlerin yanı sıra, terör

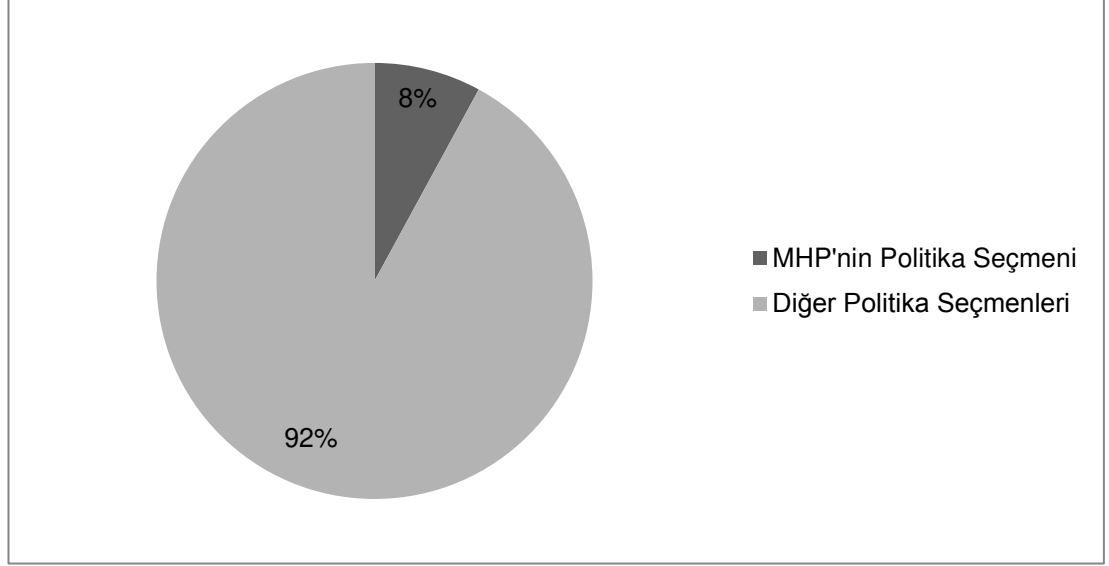
olaylarından zarar görmüş vatandaşlarımıza sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik fonundan yardım yapılacaktır.

- Muhtaç durumda olan ailelerin en az bir ferdine iş imkanı sağlanacak, iş sağlanana kadar halen yürürlükte olan asgari ücretin yarısı kadar yaklaşık 320 TL aile sigortası yardımı ödeme programı başlatılarak, öncelikle ev hanımlarına olmak üzere, ailelere sosyal koruma uygulaması yapılacaktır.
- Emeklilere her yıl bir defa eylül ayı içerisinde kışa hazırlık yardımı olmak üzere bir maaş tutarında ödeme yapılacaktır.
- Gazilere, şehit ailelerine, terörle mücadele ederken mağdur ve malul olanlara yapılan sosyal tanzim ödemeleri artırılabilecek, bunların sosyal konutlardan bedelsiz olarak yararlanması temin edilecektir, bu kişilere işe yerleştirmelerde öncelik verilecektir.
- Yoksulların, gazilerin, şehit ailelerinin, terörle mücadele mağdur ve malullerinin elektrik, telefon, su ve doğalgaz hizmetlerine özel tarife uygulanacaktır.
- Konutu olmayan muhtaç kimselere konut sağlanacak veya kira yardımı yapılacaktır.
- Muhtaç durumdaki ailelere aylık temel ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri harcama kartları verilecektir. Çeşitli adlar altında yapılması öngörülen sosyal destek ödeme tutarı bu kartlara yüklenecektir. Diğer taraftan küçük esnafın desteklenmesi amacıyla bu kartlar sadece ikamet edilen mahaldeki esnaftan yapılacak alışverişte geçerli olacaktır.

Sadık seçmenler haricindeki 263 seçmenin 37'si MHP'nin seçim sürecinde ortaya koyduğu politikaları beğenmiş ve oy kullanırken dikkate almıştır. Bu politikaları başka bir partinin savunması halinde destekleyeceğini ifade edenlerin sayısı ise 5'tir. Seçim sürecindeki politikalarla göre oy kullanma potansiyeline sahip 23 seçmenden 5'ini bünyesinde barındıran MHP, iktidar partisi olmadığından siyasi iktidarın hizmetlerini esas alarak oy kullanan 40 seçmeni politika seçmeni bünyesine dahil etme imkanına da sahip değildir. Buna rağmen politika seçmenleri bir bütün olarak ele

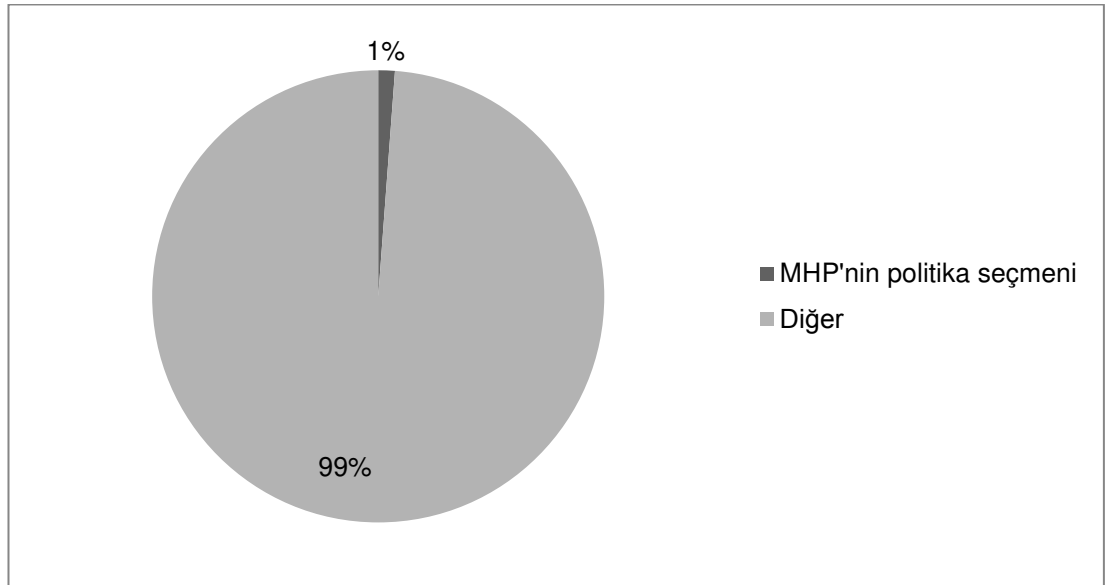
alındığında 63 politika seçmeni karşımıza çıktığından, MHP'nin politika seçmenleri içerisindeki ağırlığının paydasını da bu 63 seçmen oluşturacaktır.

Grafik 29. MHP'nin Politika Seçmenleri

Politika seçmenleri içerisinde %8'lik ağırlık, MHP'nin seçmen kitlesine dahil edilmeyecektir. Zira önemli olan spesifik grupların ülke genelindeki oranıdır. 5 politika seçmeni, 423 seçmen arasındaki ağırlığı ölçüsünde, partinin toplumsal karşılığına işaret edecektir.

Grafik 30. MHP'nin Politika Seçmenleri Oranı

Partinin seçim sürecinde ortaya koyduğu politikalar %1'lik bir seçmene daha açılma olanağı tanımıştır. Bu oran her ne kadar düşük bir miktar gibi görünse de, vaat ve politika seçmenlerinin %5'lik bir dilimi oluşturduğu gözden uzak tutulmamalıdır.

3.5.5. MHP'nin Toplam Seçmen Kitlesi

MHP'nin 54'ü ideoloji, 47'si sadık, 11'i siyasetçi ve 5'i politika seçmeni olmak üzere 133 kişiden oluşan bir seçmen kitlesi bulunmaktadır. 423 seçmen içerisindeki 133 bireyin ağırlığı ise MHP'nin üzerinde siyaset yaptığı alanı gösterecektir.

Tablo 13. MHP'nin Seçmen Kitlesi

Seçmen / Parti	İdeoloji Seçmeni	Sadık Seçmen	Siyasetçi Seçmeni	Politika Seçmeni	TOPLAM
MHP (Kişi)	54	47	11	5	117
MHP (%)	13	11	3	1	28
Diğer (Kişi)	91	11	46	58	306
Diğer (%)	21	26	10	13	72
TOPLAM	145	158	57	63	423

MHP'nin su anki toplumsal karşılığı %28 düzeyindedir ve parti %72'lik geniş bir kitleye; siyasetçi, politika veya ideoloji ile ulaşamamış ve sadık seçmen durumuna da katamamıştır. Partiye belli biçimlerde destek veren seçmenler gruplar halinde incelendiğinde; %13'lük ideoloji seçmeninin en büyük ağırlığı oluşturduğu görülmektedir.

SONUÇ

Tezin yazılmasına neden olan; partilerin üzerinde siyaset yaptıkları alanın tespit edilebileceği ve oransal olarak ifade edilebileceği varsayımımız 1) Seçmenlerin ideoloji seçmenleri, sadık seçmenler, siyasetçi seçmenleri ve politika seçmenleri şeklinde ayrılmasını, 2) Partilerin bu unsurlar ile topluma ne denli açılabilirdiği sorularına yanıt bulunmasını gerektirmekteydi. Ele aldığımız problematik ve ulaştığımız sonuç önemli oranda örtüşmüş, tezin sınanması için yapılan ampirik çalışma da beklentilerimizi karşılamıştır. Partilerin üzerinde yükseldikleri alanları gösteren sayısal ifadeler, 29 Mart 2009 Mahalli İdareler Seçimleri ile örtüşmektedir. Kıyas 12 Haziran 2011 Milletvekili Seçimleri ile yapıldığında ise AKP'nin oy oranının, seçmen kitlesini aştığı görülmektedir. Ulaştığımız sonuç ile AKP'nin 2011 Seçimlerinde elde ettiği oy farkının sebepleri a) Yerel seçimlerden dört, milletvekili seçimlerinden iki sene geçmiş olması ve bu zaman diliminde parti-seçmen ilişkilerinde yaşanabilecek değişiklikler, b) Yaptığımız çalışma yalnızca bireylere yöneltildiğinden; AKP'li seçmenlerin çevrelerindeki birey ve gruplarla, özellikle de aile bireyleri ile, aynı partiye oy verme yoğunluğunun fazla olması ihtimali, c) AKP'nin seçim süreçlerinde elindeki araçları çok daha etkin kullanarak, olağan kitlesinin üzerinde çıkması olarak düşünülmektedir.

Anket aracılığı ile elde ettiğimiz bulguları ileri sürdüğümüz hipotezler eşliğinde değerlendirmek gerekirse;

- 1- İdeoloji, seçmenler için ciddi bir önem arz etmektedir. Bireylerin dünyayı algılama biçimleri, ideal yönetim arzuları onların sadece partileri değil, siyasetçileri ve politikaları desteklemelerinde de en önemli etkenlerden birisidir. Seçmenler uğruna oy değiştirecekleri siyasetçileri bile ideolojik söylemleriyle ele alabilmekte, uygulamalara da bu dünya görüşleri ile olumlu veya olumsuz bir yaklaşım sergileyebilmektedirler.

- 2- Seçmenlerin bir kısmı sadık seçmendir ve siyasi rekabet onlar için asgari derecede anlam ifade etmektedir. Ele aldığımız üç partinin sadık seçmen oranları arasında fark bulunmasına rağmen, bu fark diğer alanlardaki etkili çalışmalarla kapatılabilir düzeydedir. Farkın az olması ise rekabeti bitirici değil, hızlandırıcı bir etki yaratmaktadır. Üç parti dışındaki herhangi bir partiye düzenli olarak oy veren 3 adet seçmen ile karşılaşılmasına rağmen, bu üç yanıtlayıcının hiçbirisi kendini sadık seçmen olarak görmemişler ve sadık seçmen olarak değerlendirilmemişlerdir.
- 3- Seçmenlerin tamamına yakını için siyasetçi unsuru önemlidir ve yine seçmenlerin tamamına yakını siyasetçileri takip etmektedirler. Ancak bir siyasetçinin beğeni ile takip edilmesi yıllar süren bir çabanın ve karşılıklı iletişimin de sonucudur. Zira bir seçmen kimi siyasetçilere güvenebilmek için uzun bir müddet onu takip etmekte ve oy aşamasına gelindiğinde bu uzun süreli izlenimin etkisi kendini hissettirmektedir. Diğer yandan aktif olarak siyaset yapmasa da çevresini etkileyen siyasi aktörlerin etkisindeki seçmenlerin, bağımsız oy kullanma olanaklarının azalabileceği gerekçesi ile siyasi aktör seçmenleri adı altında değerlendirilmesi gerektiği varsayımımız; ideoloji, partiye sadakat, aktif siyasetçi veya politikalara karşı kayıtsız hiçbir seçmene rastlanmadığından yanlışlanmıştır.
- 4- Politikalar uygulanan yani gerçeğe dönüşenler ile vaat edilen ve hedeflenenler diye ikiye ayrıldığında; uygulanmış, yürütülmüş politikalar; vaatlerden çok daha büyük bir etki yaratmaktadır. Ancak bu etki, oylar üzerinde kesin bir belirleyiciliğe sahip olmayabilir. Yaptığımız ankette politikaların kazandığı önemli desteğe rağmen, bu hizmetleri başka bir siyasi örgütün yapması durumunda destek değişiminin bu denli kolay olmaması, fail ile fiilin, politika ile politikacıların veya partinin birlikte değerlendirilmesinin sonucu gibi

görülmektedir. Politikalar için oyunu değiştireceğini ifade eden seçmenler ise zaten politika seçmeni kategorisinde incelenmiştir.

Öte yandan, özellikle seçim dönemlerinde ortaya konan hedefler, yeni oy kazanımından çok mevcut desteğin sürdürülmesi anlamına gelmektedir. Bunun nedenlerinden birisi olarak da seçmenlerin ileri sürülen vaatleri uygulanabilirlik ve yerindelik süzgecinden geçirmek yerine, asıl yarışın politikalar değil partiler arasında cereyan ettiği yorumunu yapmaları olabilir. Daha açık bir ifadeyle, hedeflerin asıl işlevi, vaatte bulunan partinin seçimlerde iddialı olduğu izlenimini yaratmasıdır.

Seçmenlerin konu aldığımız genel durumları ve davranış biçimlerinin siyasi partilere yansıması ise partilerin hem uzun süredir hareket ettikleri biçim ve konumları hem de kısa vadeli değişimleri eşliğinde gerçekleşmektedir. Tezin odaklandığı AKP, CHP ve MHP'nin kitleleri de bu iki süreçte ortaya koydukları tutumlar eşliğinde irdelenmelidir.

Siyasi partileri özne alıp ve genel seçmen yönelimini bu bağlamda değerlendirdiğimizde, şu sonuçlara varmaktayız:

- 1- Adalet ve Kalkınma Partisi, seçim süreçlerini en etkili yöneten partidir ve bu dönemde kullandığı araçlar, izlediği metot ile seçmen kitlesinin üzerine çıkabilmekte, toplumsal karşılığının üzerinde bir oy oranına kavuşabilmektedir.
- 2- AKP ile MHP'nin ideolojik tabanlarındaki yakınlığa ve AKP'nin muhafazakâr sağ seçmen üzerinde açık bir hegemonya kurmuş olmasına rağmen, milliyetçi sağ AKP'ye de MHP'ye de alan sunmaktadır. Diğer faktörlerden asgari düzeyde etkilenecek, halen ideoloji seçmeni sıfatını sürdüren seçmenler arasında MHP'ye yönelimin oldukça fazla görünmesi ise, AKP'nin (siyasal iktidar olmanın sağladığı olanaklarla) seçmenlerini politika seçmeni

konumuna dahil edebilme olasılığına karşın, MHP’de bu başarının kısıtlı kalmasıdır.

Diğer yandan CHP’nin ideolojik tabanı keskin ve çatışmacı bir siyaset üslubunu benimsemese de AKP ve MHP’nin üzerine yeşerdiği fikirlere hala mesafelidir ve sol seçmen için CHP’nin ciddi bir ideolojik rakibi bulunmamaktadır. Cumhuriyetçi ve ulusalcı seçmen için MHP ilk adres olmaktan ziyade, CHP’yi uyarma ve daha doğru bir çizgiye çekme işlevi görmektedir.

- 3- Partinin siyaset sahnesinde yer alma süresi sadık seçmen elde etmede belki de en önemli faktördür. Siyasetin süresi ile sadık seçmen oranı arasındaki doğru orantıya karşın, Adalet ve Kalkınma Partisi kısa siyasi geçmişine rağmen hem Milli Görüş çizgisindeki muhafazakâr kitlenin hem de milliyetçi sağ seçmenin ciddi bir kısmını sadık seçmeni haline getirmiştir.

CHP’nin sadık seçmenlerindeki yüksek oranının sebeplerinden birisi partinin siyasi arenadaki konumu ve girdiği siyasi yarış iken, kuvvetle muhtemeldir ki bir diğer etken de 10 yılı aşkın bir süredir partinin hitap ettiği kitlenin ilgisini çekecek ciddi bir rakibinin bulunmamasıdır.

Yaptığımız araştırmada MHP’nin en etkili olduğu alanlardan birisi olarak sadık seçmen kitlesi kendini göstermiştir. Özellikle milliyetçi seçmenin dış politika ve güvenlik-açılım projelerine gösterdiği ciddi tepki, partinin bu alandaki etkisinin devamına neden olabilir.

- 4- Siyasetçi seçmeni olarak adlandırdığımız, beğendiği siyasetçiyi parti değiştirmesi halinde de destekleyecek olan ve partinin sadık seçmeni bulunmayan kitle içerisinde, Adalet ve Kalkınma Partisi iki rakibinin toplamından daha geniş bir çevreye yayılabilmektedir. Ancak AKP’nin

siyasetçi seçmenlerinin büyük bir kısmı aynı anda birden fazla siyasetçi için oyunu değiştirme potansiyeline sahiptir.

CHP ve MHP’de ise siyasetçiler seçmenlerin beğenisini kazanmasına karşın, siyasetçi için partilere oy verenlerin sayısı oldukça düşük kalmakta; parti ile politikacı arasındaki sınırların derinleşmesi halinde parti siyasetçiden daha ağır bir etki yaratmaktadır.

- 5- Politika seçmenlerini belirlemeye çalıştığımız bölümde ilk kısımda ele alınan seçim vaatleri aşamasında CHP’nin diğer partilere oranla daha başarılı olduğu görünmektedir. Diğer yandan CHP’ye oy verme imkanı barındırmadığını düşündüğümüz çok sayıda seçmen dahi partinin seçim sürecinde ortaya koyduğu politikaları beğenmektedir.

MHP’nin vaatleri seçmenin ciddi ilgisine karşın yüksek bir oranda oy kazandıramamıştır. Bu durumun temel sebeplerinden birisi; ülke genelinde, seçim süreçlerinde ortaya konulan hedeflerin oy ile karşılık bulma oranındaki düşüklüktür.

AKP seçim vaatlerini oya dönüştürme başarısında CHP’nin gerisinde kalmasına karşın, siyasi iktidar gücünü kullanarak ortaya koyduğu hizmet ve politikalar aracılığı ile, tüm partilerin elde ettiği seçim vaadi seçmenin iki katından fazla politika seçmeni elde etmiştir

KAYNAKÇA

AKÇURA, Yusuf; **Üç Tarz-ı Siyaset**, Ankara, Kilit Yayınları, 2011.

AKGÜN, Birol; **Türkiye’de Seçmen Davranışı, Partiler Sistemi ve Siyasal Güven**, Ankara, Nobel Yayın, 2002.

AKP, **“12 Haziran 2011 Genel Seçimleri Seçim Beyannamesi: Türkiye Hazır Hedef 2023”**, 2011.

AKP, **“Genel Başkan Biyografi”**, Adalet ve Kalkınma Partisi Web Sitesi <http://www.akparti.org.tr/site/yonetim/genel-baskan>. (13 Ocak 2013’te erişildi).

AKP, **“Bülent Arınç Biyografi”**, Adalet ve Kalkınma Partisi Web Sitesi, <http://www.akparti.org.tr/site/ozgecmis/20>. (13 Ocak 2013’te erişildi).

AKŞİT, Elif Ekin; **“Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye’de Kamusal Kavramının Dönüşümü ve Dışladıkları”**, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 1, Sayı 64, 2009.

ALSAN, Zeki Mesud; **Yeni Devletler Hukuku Birinci Cilt: Prensipler Şahıslar**, Ankara, A.Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları, 2. Baskı, 1955.

ALTHUSSER, Louis; **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**, çev. Alp Tümertekin, İstanbul, İthaki Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2010.

ALTUNDİŞ, Mehmet; **Medeni Usul Hukuku**; Ankara, Savaş Yayınları, 2008.

ARENDT, Hannah; **İnsanlık Durumu**, çev. Bahadır Sina Şener, İstanbul, İletişim Yayınları, 1994.

ARİSTOTALES; **Atinalıların Devleti**, çev. Furkan Akderin, İstanbul, Alfa Basım, 2005.

ARSLAN, Ramazan, YILMAZ, Ejder; **Medeni usul hukuku, pratik çalışmaları**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2010.

ARVON, Henri; **Anarşizm**, çev. Ahmet Kotil, İstanbul, İletişim Yayınları, 2007.

ASHFORD, Nigel; **Özgür Toplumun İlkeleri**, Ankara, Liberte Yayınları, 2009.

ATAMAN, Sebati; **Milliyetçilik ve Türkiye**, İstanbul, Kervan Yayınları, 1977.

ATEŞ, Toktamış; **Demokrasi**, İstanbul, Nesa Yayın, 2007.

ATEŞ, Turan; **Demokrasi, Siyasi Partiler ve Seçim**, İstanbul, Beta Basım, 2007.

AYBEK, Şahin; **CHP Tarihi**, Ankara, Maya Akademi, 2009.

AYDIN, K. Ve ÖZBEK, V.; “**Ailenin Seçmen Davranışları Üzerine Etkisi**”, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 2, 2004.

AYDIN, Mustafa; **Gençliğin Dini ve Sosyal Değerleri**, Konya, Çizgi Yayınları, 2010.

AYDOĞAN, Metin; **Küreselleşme ve Siyasi Partiler**, İzmir, Umay Yayınları, 2. Baskı, 2006.

BAYKAL, Deniz; **Siyasal Katılma, Bir Davranış İncelemesi**, A.Ü SBF Yayınları, Ankara, 1970.

BAYSAL, Aliye; **Meşrutiyet Dönemi Fikir Akımları İçinde Batıcılık Akımı**, (Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi, 2006.

BEETHAM, David, BOYLE, Kevin; **Demokrasinin Temelleri**, Ankara, Liberte Yayınları, 1998.

BENETON, Philippe; **Muhafazakarlık**, çev. Cüneyt Akalın, İstanbul, İletişim Yayınları, 2011.

BENHABIB, Seyla (1996), “**Kamu Alanı Modelleri**”, Cogito, 8: 238-258.

BERBEROĞLU, Güneş N.; **Siyasi Parti Yönetimi**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1997.

BİLA, Hikmet; **CHP: 1919-1999**, İstanbul, Doğan Kitapçılık, 2. Baskı, 1999.

BOBBIO, Norberto; “**Sağ ve Sol: Bir Politik Ayrımın Anlamı**”, çev. Zühal Yılmaz, Ankara, Dost Yayınevi, 1999.

BOGDANOR, Vernon; **Balckwell’in Siyaset Bilimi Ansiklopedisi**, çev. Bülent Peker, Erhan Yükselci, Leyla Keskiner, Ankara, Ümit Yayıncılık, 1999.

BONDER, Gloria; “**Kadınlar Açısından Siyasal Süreç**”, çev. Filiz Demirci, Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisinden Seçmeler-3, Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara, 1986.

BOURDERON, Roger; **Faşizm: İdeolojiler ve Uygulamalar**, çev. Kenan Somer, Ankara, Onur Yayınları, 1989.

BRICH, A.H. (1972) Representation, Macmillan.

CALHOUN, Craig J.; **Milliyetçilik**, çev. Bilgen Sütçüoğlu, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007.

CAMPELL, A.; CONVERSE, E.P.; WARREN, E. M. ve STOKES, D.E. (1960). **The American Voter**, John Wiley, New York.

CANFORA, Luciano; **Demokratik Retoriğin Eleştirisi**, çev. Durdu Kundakçı, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, 2003.

CEVİZCİ, Ahmet; **Felsefe Sözlüğü**, Ankara, Ekin Yayınları, 1996.

CHP, **2011 Seçim Bildirgesi: Özgürlüğün ve Umudun Ülkesi, Herkesin Türkiye'si**, 2011.

CHP, “**Genel Başkan Biyografisi**”, Cumhuriyet Halk Partisi Web Sitesi, <http://www.chp.org.tr/?pm=kemal-kilicdaroglu>. (13 Ocak 2013'te erişildi).

CHP, “**Gürsel Tekin Biyografisi**”, Cumhuriyet Halk Partisi Web Sitesi, <http://www.chp.org.tr/?pm=gursel-tekin>. (13 Ocak 2013'te erişildi).

CHP, “**Muharrem İnce Biyografisi**”, Cumhuriyet Halk Partisi Web Sitesi, <http://www.chp.org.tr/?pm=muharrem-ince>. (13 Ocak 2013'te erişildi).

CONVERSE, Philip, VERBA, Sidney, NİE, norman H.; **Siyasal Katılma, Kamuoyu ve Oy Verme Davranışı**, çev. İlter Turan ve Tunçer Karamustafaoğlu, Ankara, Su Yayınları, 1989.

COTTERET, Jean-Marie, EMERİ, Claude; **Seçim Sistemleri**, çev. Tanju Gökçöl, İstanbul, Gelişim Yayınları, 1975.

ÇAĞLA, Cengiz; **Siyaset Bilimi**, İstanbul, Omnia, 2010.

ÇAHA, Ömer; “**Mahrem Kamusal Alan**”, Sivil Bir Kamusal Alan, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2005.

ÇAM, Esat; **Siyaset Bilimine Giriş**, İstanbul, Der Yayınları, 1998.

ÇEVİK, Abdülkadir; **Politik Psikoloji**, Ankara, Dost Kitabevi, 4. Baskı, 2010.

ÇETİN, Abdülkadir; **Kamusal Alan ve Kamusal Mekan Olarak Sokak**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2009.

ÇETİN, Hikmet; **Türkiye ve Avrupa'da Seçim Sistemleri**, İstanbul, FES Yayınevi, 1996.

ÇİFLİK, Filiz Yalçın; **Seçim Suçları ve Cezaları**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2008.

ÇUKURÇAYIR, M. Ahmet; **Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi**, Konya, Çizgi Yayınevi, 3. Baskı, 2002.

DAHL, Robert; **Demokrasi Üstüne**, çev. Betül Kadioğlu, Ankara, Phoenix Yayınevi, 2001.

DAHL, Robert; **Demokrasi ve Eleştirileri**, çev. Levent Köker, Ankara, Yetkin Yayınları, 1996.

DAVER, Bülent; **Çağdaş Siyasal Doktrinler**, Ankara, SBF Yayınları, 1968.

DENEK, Muhammed Nur; **İslam, Eşitlik ve Sosyal Adalet**, Ankara, Phoenix Yayınevi, 2010.

DİKEN, Şeyhmus; **Türkiye’de Sivil Hayat ve Demokrasi**, Ankara, Dipnot Yayınları, 2006.

DURSUN, Davut; **Siyaset Bilimi**, İstanbul, Beta Yayınları, 3. Baskı, 2006.

DUVERGER, Maruice; **Siyasi Partiler**, çev. Ergun Özbudun, İstanbul, Bilgi Yayınevi, 1993.

DUVERGER, Maruice; **Siyasi Rejimler**, çev. Yaşar Gürbüz, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1963.

EAGLETON, Terry; **İdeoloji**, çev. Motalip Özcan, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1996.

ERDÖNMEZ, M. Ebru; **“Açık Kamusal Kent Mekanlarının Toplum İlişkilerindeki Etkileri”**, YTU Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, 2005.

EROĞUL, Cem; **Devlet Yönetimine Katılma Hakkı**, Ankara, İmge, 1999.

EROL, Abdullah; **Sivil Bir Kamusal Alan**, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2005.

FİŞEK, Hicri; **Anayasa ve Vatandaşlık**, Ankara, Ankara Üniversitesi Yayınları, 1962.

GARNER, A. Bryan; **Black’s Law Dictionary**, 8th Edition, Thomson-West, 2004.

GELLNER, Ernest; **Milliyetçiliğe Bakmak**, çev. Simten Coşar, Saltuk Özertürk, Nalan Soyarak, İstanbul, İletişim, 1998.

GEUSS, Raymond; **Kamusal Şeyler, Özel Şeyler**, çev. Gülayşe Koçak, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2007

GOMBERT, Tobias vd.; **Sosyal Demokrasinin Temelleri**, çev. Recai Hallaç, İstanbul, Friederich Ebert Stiftung, 3. Baskı, 2010.

GÖZE, Ayferi; **Liberal Marxiste Faşist Nasyonal Sosyalist ve Sosyal Devlet**, İstanbul, Beta Basım, 5. Baskı, 2009.

GÖZLER, Kemal; **Anayasa Hukukuna Giriş**, Bursa, Ekin Kitabevi, 7. Baskı, 2006.

GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref; **Anayasa Hukuku**, Ankara, Turhan Kitabevi, 4. Bası, 1993

GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref; **Anayasa Hukuku (Anayasa Metni ve II. Protokol ile Değiştirilen ve Yeniden Düzenlenen Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin Metni)**, Ankara, Turhan Kitabevi, 7. Bası, 1998.

GÜLLÜPINAR, Hasan; **Siyasal İletişim ve Aday İmajı**, Konya, Eğitim Akademi Yayınları, 2010.

GÜLMEN, Yüksel; **Türk seçmen davranışında ekonomik ve sosyal faktörlerin rolü: 1960-1970**, İstanbul, Güray Matbaacılık, 1979

GÜNAL, Erdoğan; **Türkiye’de Seçim Sistemlerinin Siyasal Kurumlar Üzerindeki Etkileri**, Ankara, Turhan Kitabevi, 2005.

GÜRBÜZ, Reşit; **Anayasa Hukuku**, Ankara, Turhan Kitabevi, 2008.

GÜRİZ, Adnan; **Sosyal Demokrasi İdeolojisi**, Ankara, A.Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları, 1998.

GÜRPINAR, Doğan; **Ulusalçılık: İdeolojik Önderlik ve Takipçileri**, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2011.

HABERMAS, Jurgen; **İdeoloji Olarak Teknik ve Bilim**, çev. Mustafa Tüzel, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 7. Baskı, 2010.

HABERMAS, Jurgen; **“Kamusal Alan: Ansiklopedik Bir Makale”**, çev. Nuran Erol, Birikim, Şubat 1995, Sayı 70.

HABERMAS, Jurgen; **Kamusallığın Yapısal Dönüşümü**, çev. Tanıl Bora ve Mithat Sancar, İstanbul, İletişim Yayınları, 9. Baskı, 2010.

HACIİBRAHİMOĞLU, Zeki; **Seçim Sistemleri ve Siyasi Partiler**, İstanbul, Bilgeoğuz Yayınları, 2010.

Hamburger Programm, 2007.

HASDEMİR, Tuba Asrak, COŞKUN, Mustafa Kemal; **Kamusal Alan ve Toplumsal Hareketler**, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Sayı 63, 2008.

HAZAN, Eriç; **Demokrasi Ne Alemde**, İstanbul, Metis Yayınevi, 2010.

HEYWOOD, Andrew; **Siyaset**, çev. Bekir Berat Özipek, Bircan Şahin, Mete Yıldız, Zeynep Kopuzlu, Bahattin Seçilmişoğlu, Atilla Yayla, Ed. Buğra Kalkan, Ankara, Adres Yayınları, 2007a.

HEYWOOD, Andrew; **Siyasi İdeolojiler**, çev. Ahmet Kemal Bayram, Özgür Tüfekçi, Hüsamettin İnaç, Şeyma Akın, Buğra Kalkan, Ankara, Adres Yayınları, 2007b.

HOLDEN, Barry; **Liberal Demokrasiyi Anlamak**, çev. Hüseyin Bal, Ankara, Liberte Yayınları, 2007.

HUBERMAN, Leo; **Sosyalizmin Alfabetesi**, çev. Alaattin Bilgi, Ankara, Sol Yayınları, 2011.

İBA, Şeref; **Anayasa Hukuku ve Siyasal Kurumlar**, Ankara, Turhan Kitabevi, 2008.

İZGİ, Ömer, GÖREN, Zafer; **03.10.2001 tarihli değişiklikleri ile: Türkiye Cumhuriyeti anayasasının yorumu**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2002.

JEANNIERE, Abel; **Modernite Nedir?**, çev. Mehmet Küçük, Ankara, Vadi Yayınları, 1994.

KALENDER, Ahmet; **Siyasal İletişim**, Konya, Çizgi Kitabevi, 2005.

KAPANİ, Münci; **Politik Bilimine Giriş**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 12. Baskı, 2000.

KARADAĞ, Ahmet; ERDOĞAN, Mustafa; KEYMAN, E. Fuat; ÇAHA, Ömer; YILMAZ, Hanak; BAYHAN, Vehbi; TOK, Nazif; ÇINAR, Menderes; ÜNÜVAR, Kerem; Editör: Ahmet Karadağ; **Kamusal Alan ve Türkiye**, Ankara, Asil Yayın, 2006.

KARADAĞ, Ahmet; **Kamusal Alan Modelleri: Çoğulcu Perspektiften Bir Değerlendirme**, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 58, Sayı 3, Temmuz – Eylül, 2003,

KARAMUSTAFAOĞLU, Tunçer ve TURHAN, Mehmet; **1961-1982 T.C. anayasaları: karşılıklı metinler ve 1876, 1921 ve 1924 anayasa metinleri**, Ankara, Savaş Yayınları, 1993.

KARAMUSTAFAOĞLU, Tunçer; **Seçme Hakkının Demokratik İlkeleri**, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1970.

KEDOURİE, Ellie; **Avrupa’da Milliyetçilik**, çev. M. Haluk Timurtaş, Ankara, MEB Yayınları, 1971.

KODAMAN, Bayram; **“Milliyetçiliği Halka Mal Eden Adam: Alparslan Türkeş”**, Türk Yurdu, Temmuz 1997, Cilt 17, Sayı 119.

KÖKER, Levent; **Demokrasi, Eleştiri ve Türkiye**, Ankara, Dipnot Yayınları, 2008.

KÖMEÇOĞLU, Uğur; “Kamusal Alan: Katılım ve Dışlama Güçleri Arasındaki Diyalektiğin Biçimi”, **Sivil Bir Kamusal Alan**, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2005.

KUDAR, Barış, TUNCER, Erol, vd.; **Ne Olacak Bu CHP’nin Hali**, İstanbul, Dönence, 2004.

KÜÇÜK, Rıfat; **“Alıntı ve Değıniler”**, Umran Dergisi, Mart-Nisan 1997, Sayı: 36.

KÜÇÜKKAYA, İsmail; **“CHP’nin İstanbul adayı kim olacak? Sarıgül mü Gürsel Tekin mi”**, Akşam Gazetesi Web Sitesi, (13 Ocak 2013’te erişildi).

LAZARFELD, Paul Felix; BARELSON, Bernanrd; Gaudet, Hazel; **The People’s Choise: How the Voters Makes Up His Mind in a Presidential Campaing**, New York, Columbia University, 1968.

LIJPHART, Arend; **Çağdaş Demokrasiler**, çev. Ergun Özbudun ve Ersin Onulduran, Ankara, Yetkin Yayınları, 1996.

LIJPHART, Arend; **Electoral Systems and Party Systems**, Great Britain, Oxford University Press, Second Edition, 1995.

LEFEBVRE, Henri; **Sosyalist Dünya Görüşü Marksizm**, çev. G. Doğan Görsev, İstanbul, Yordam Kitap, 3. Baskı, 2010.

MACİT, Mustafa; **Türkiye’de Toplumsal Değişim ve Siyaset**, İstanbul, Birey Yayıncılık, 2010.

MANNHEIM, Karl; **İdeoloji ve Ütopya**, çev. Mehmet Okyayuz, Ankara, De Ki Basım, 2009.

Mansur Yavaş, “Özgeçmiş”, Mansur Yavaş Kişisel Web Sitesi, <http://www.mansuryavas.com.tr/page1.aspx> (13 Ocak 2013'te erişildi).

MARDİN, Şerif; **İdeoloji**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2010.

MARX, Karl, ENGELS, Friedrich; **Komünist Manifesto**, çev. Nail Satlıgan, Tektaş Ağaoğlu, Olcay Göçmen, Şükrü Alpagut, İstanbul, Yordam Kitap, 2. Baskı, 2008.

MCLEAN, David; **İdeoloji**, çev. Barış Yıldırım, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009.

Melih Gökçek, “Özgeçmiş”, Melih Gökçek Kişisel Web Sitesi, www.melihgokcek.com/about.aspx. (13 Ocak 2013'te erişildi.)

MICHEL, Henri; **Faşizmler**, çev. Füsun Üstel, İstanbul, İletişim Yayınları, 2. Baskı, 2011.

MHP, **1993 Parti Programı**.

MHP, “**2011 Seçim Beyannamesi, 2023'e Doğru Yükselen Ülke Türkiye Sözleşmesi**” 2011.

MHP, “**Genel Başkanın Hayatı**”, Milliyetçi Hareket Partisi Web Sitesi, <http://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel-baskan/hayati/mhp/devlet-bahceli.html>. (13 Ocak 2013'te erişildi).

MHP, “**Tuğrul Türkeş Özgeçmiş**”, Milliyetçi Hareket Partisi Web Sitesi, http://www.mhp.org.tr/htmldocs/kadrolar/detay/baskanlik_divani/11.html. (13 Ocak 2013'te erişildi).

MHP, “**Meral Akşener Özgeçmiş**”, Milliyetçi Hareket Partisi Web Sitesi, <http://www.mhp.org.tr/htmldocs/kadrolar/detay/mv24/33.html>. (13 Ocak 2013'te erişildi).

MISES, Ludwig von; “**Sosyalizm**”, çev. Yusuf Şahin, Ankara, Liberte Yayınları, 2007.

Mustafa Sarıgül, “Özgeçmiş”, Mustafa Sarıgül Kişisel Web Sitesi, <http://www.mustafasarigul.com/ozgecmis.asp> (13 Ocak 2013'te erişildi).

MÜFTÜOĞLU, Aydın; “Liberal Kamusal Alan Tanımına Yeni Bir Başlık: Rawls’un Uzlaşmacı, Liberal Kültürü”, **Sivil Bir Kamusal Alan**, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2005.

NOHLEN, Dieter; “Seçim Sistemleri”, çev. Süheyla Ababay, **Türkiye ve Avrupa’da Seçim Sistemleri**, İstanbul, FES Yayınevi, 1996.

NORMAN H., Nie; **Siyasal katılma, kamuoyu ve oy verme davranışı Verba, Sidney, Converse, Philip E.**, çev. İlder Turan, Tuncer Karamustafaoğlu, Ankara, Siyasi Bilimler Türk Derneği, 1989.

ÖKTEM, Niyazi; “**Ulusalçılar CHP’den Ayrılıyor mu?**”, Star Gazetesi Web Sitesi, <http://haber.stargazete.com/medya/ulusalcilar-chpden-ayriliyor-mu/haber-725804>. (13 Ocak 2013’te erişildi).

ÖDEN, Merih; “**Seçmenlerin Kişi Tercihi Açısından Seçim Sistemleri**”, Ankara, Yetkin Yayınevi, 2003.

ÖNEN, Nizam; TEK, Murat; **Antakya’nın Seçmeni: Mezhepsel Ayrışma ve Parti Özdeşleşmesi**, Amme İdaresi Dergisi, Cilt 42, Sayı 2, Haziran 2009.

ÖNGİDER, Seyfi; CANGIZBAY, Kadir; YANARDAĞ, Merdan; ARIKAN, Burak; VARDAR, Deniz; ÇAĞLA, İlker; ÇINAR, Menderes; AKKAYA, Yüksel; “**Milliyetçilik, Faşizm ve MHP**”, İstanbul, Aykırı Yayınevi, 2002.

ÖRS, H. Birsen; **19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler**, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.

ÖYMEN, Altan; Milliyetçilik ve Ulusalçılık, Radikal Gazetesi Web Sitesi, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=213018>. (13 Ocak 2013’te erişildi).

ÖZBEK, Meral; **Kamusal Alan**, İstanbul, Hil Yayınları, 2010.

ÖZBUDUN, Ergun; **Türk Anayasa Hukuku**, Ankara, Yetkin Yayınları, 5. Baskı, 1998.

ÖZER, Atilla; **Anayasa Hukuku (Genel İlkeler)**, Ankara, Turhan Kitabevi, 4. Baskı 2010.

ÖZER, İnan, MEDER, Mehmet; **Siyasal Katılma ve Seçmen Davranışı**, İstanbul, Ege Yayınları, 2008.

ÖZER, Mehmet Akif; “**Yönetişim Üzerine Notlar**”, Sayıştay Dergisi, sayı 63, Ekim – Aralık 2006.

ÖZİPEK, Bekir Berat; **Muhafazakarlık**, İstanbul, Timaş Yayınevi, 4. Baskı, 2011.

ÖZTEKİN, Ali; **Siyaset Bilimine Giriş**, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2001.

POLAT, Cihat; GÜRBÜZ, Esen; İNAL, Mehmet Emin; **Hedef Seçmen**, Ankara, Nobel Yayın, 2004.

POLAT, Ferihan; **Din Siyaset ve Seçmen**, Konya Çizgi Kitabevi, 2010.

Ronald Inglehart (1979). “**Political Action: The Impact of Values, Cognitive Level, and Social Background**” in Samuel H. Barnes, Max Kaase (eds.) *Political Action: Mass Participation in Five Western Democracies*, Beverly Hills: California, Sage Publications, 1979)

ROSKİN, Michael G.; **Çağdaş Devlet Sistemleri: Siyaset, Coğrafya, Kültür**, çev. Bahattin Seçilmişoğlu, Ankara, Adres Yayınları, 2009.

RYFMAN, Philippe; **Sivil Toplum Kuruluşları**, çev. İsmail Yerguz, İstanbul, İletişim Yayınları, 2006.

SANCAR, Serpil; **İdeolojinin Serüveni**, Ankara, İmge Kitabevi, 2. Baskı, 2008.

SARTORİ, Giovanni; **Demokrasi Teorisine Geri Dönüş**, çev. Tunçer Karamustafaoğlu, Mehmet Turhan, Ankara, Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., 1996.

SARTRE, Jean-Paul; **Varoluşçuluk**, çev. Asım Bezirci, İstanbul, Say Yayınları, 22. Baskı, 2010.

SAYBAŞILI, Kemali; **Siyaset biliminde temel yaklaşımlar**, Ankara, Birey ve Toplum Yayınları, 1985.

SAYGILIOĞLU, Nevzat, ARI, Selçuk; **Etkin Devlet**, İstanbul, Sabancı Üniversitesi Yayınları, 2003.

SEZEN, Saim; **Seçim ve Demokrasi**, Ankara, Gündoğan Yayınları, 1994.

STRACHEY, John; **Sosyalizm Nedir?**, çev. N. Erken, İstanbul, Sosyal Yayınları, 3. Baskı, 1965.

SOYSAL, Mümtaz; **Anayasaya Giriş**, Ankara, AÜSBF, 1968.

ŞAHİM, Tarık; **Siyasi Katılım ve Baskı Grupları**, Ankara, Makro Yayınları, 1994.

ŞANDIR, Mehmet; **“Ulusalçılık”**, Zaman Avrupa Web Sitesi, http://euro.zaman.com.tr/euro/newsDetail_getNewsById.action?newsId=2346 (13 Ocak 2013’te erişildi.)

ŞENER, Mustafa; **Türkiye Sol Hareketinde İktidar Stratejisi Tartışmaları: 1961-1971**, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2006.

ŞİMŞEK, Mintez; **Seçimler ve Siyasi Partiler Mevzuatı**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2009.

TAN, Ahmet; **Politik Pazarlama**, İstanbul, Papatya Yayıncılık, 2002.

TATAR, Taner; **Siyaset Sosyolojisi**, İstanbul, Turan Yayıncılık, 1997.

TBMM, **“Bülent Arınç Biyografisi”** Türkiye Büyük Millet Meclisi Web Sitesi, http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz-sd.bilgi?p_donem=24&p-sicil=5551. (13 Ocak 2013’te erişildi).

TEZİÇ, Erdoğan; **Anayasa Hukuku (Genel Esaslar)**, İstanbul, Beta Basım, 9. Baskı, 2004.

TİMUÇİN, Afşar, TİMUÇİN, Ali; **Aydınlanma**, İstanbul, 7 Renk Yayın, 2010.

TOKGÖZ, Oya; **Seçimler, Siyasal Reklamlar ve Siyasal İletişim**, Ankara, İmge Yayınevi, 2010.

TOSUN, Tanju; **Türk Parti Sisteminde Merkez Sağ ve Merkez Solda Parçalanma**, İstanbul, Boyut Yayınları, 1999.

TOURAINÉ, Alain; **Demokrasi Nedir?**, çev. Olcay Kunal, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 5. Baskı, 2011.

TUNÇ, Hasan; BİLİR, Faruk; **Anayasa Hukuku**, Ankara, Gazi Kitabevi, 2005.

TURAN, İlder; **Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış**, İstanbul, Der Yayınları, 3. Baskı, 1986.

TÜİK, **İstatistiklerle Türkiye 2011**, Ankara, TÜİK Matbaası, 2012.

TÜRK, Hikmet Sami, Tuncer, Erol; **Türkiye İçin Nasıl Bir Seçim Sistemi**, Ankara, TESAV, 1995.

TÜRKEŞ, Alparslan; **1944 Milliyetçilik Olayı**, İstanbul, Kamer Yayınları, 14. Basım, 1992.

TÜRKEŞ, Alparslan; **Milli Doktrin Dokuz Işık**, İstanbul, Kamer Yayınevi, 1978.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı; **“Cumhurbaşkanı Biyografi”**, Cumhurbaşkanlığı Web Sitesi, <http://www.tccb.gov.tr/sayfa/cumhurbaskani/biyografi> (13 Şubat 2013’te erişildi)

TÜSİAD, Seçim Sistemi ve Siyasi Partiler Araştırması1. Cilt, **“Temel Bulgu ve Sonuçlar”**, İstanbul, Lebib Yalkın Yayınları, 2001.

SARTRE, Jean Paul; **Varoluşçuluk**, (çev. Asım Bezirci), İstanbul, 2010.

ÜSTEL, Füsün; **Yurttaşlık ve Demokrasi**, Ankara, Dost Yayınları, 1999.

VERBA, Sidney; ve NORMAN H. Nie; **Participation in America: Politic Democracy and Social Equality** (New York: Harper and Row, 1972).

WEBER, Max; **Bürokrasi ve Otorite**, çev. H. Bahadır Akın, Ankara, Adres Yayınları, 3. Baskı, 2008.

WOOD, Ellen Meiksins; **“Sivil Toplumun Yararları ve Zararları”**, çev. Candan Badem, Dünya Solu, Üç Aylık Sosyalist Çeviri Dergisi, sayı 8, Kış-Bahar 1992.

YAKUT, Kemal; **“Kapitalizm, Sosyalizm ve Milliyetçiliğin Orataya Çıkması”**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1999.

YANARDAĞ, Merdan; **“Milliyetçilik, Yurtseverlik, Ulusalçılık”**, Sol Web Sitesi, <http://haber.sol.org.tr/yazarlar/merdan-yanardag/milliyetcilik-yurtseverlik-ulusalcilik-1745>. (13 Ocak 2013’te erişildi.)

YARAŞIR, Volkan; AYGÜN, Tarık; **“Tanrı, Devlet ve Medeniyet: Siyasal İslam ve AKP”**, Ankara, Akyüz Yayınları, 2002.

YAVAŞGEL, Emine; **Temsilde adalet ve siyasal istikrar açısından seçim sistemleri ve Türkiye’de durum**, Ankara, Nobel Yayınları, 2004.

YAVUZ, Nihat; **Seçim Kanunları**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 1994.

YAYLA, Atilla; **Liberalizm**, İstanbul, Plato Yayınları, 2003.

YAYLA, Atilla; **Siyaset Teorisine Giriş**, Ankara, Liberte Yayınları, 3. Baskı, 2003.

Yerelnet, **Şişli Belediyesi 2009 Seçim Sonuçları**, <http://www.yerelnet.org.tr> (13 Ocak 2013’te erişildi).

YSK, **Seçim Sonuçları**, Yüksek Seçim Kurulu Web Sitesi, <http://www.ysk.gov.tr/ysk/GenelSecimler.html> (13 Ocak 2013’te erişildi.)

YÜCEKÖK, Ahmet; **Siyasetin Toplumsal Tabanı**, Ankara, A.Ü. SBF Yayınları, 1987.

YÜCEL, Bülent; “**Westphalia Antlaşmasından Nice Antlaşmasına: Egemenlik Kavramının Tarihsel Seyri ve Bir Prototipi Olarak Avrupa Birliği**”, Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt X, Sayı 1-2, 2006

ZIZEK, Slavoj; **İdeolojinin Yüce Nesnesi**, İstanbul, Metis Yayınları, 2. Baskı, 2004.

Ek-1: Partilerin Seçmen Kitlesi Anketi

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Partilerin Seçmen Kitlesi konulu Yüksek Lisans Tez Çalışması için hazırlanan bu anket yalnızca adı geçen çalışmaya veri sağlaması için kullanılacaktır.

S1. Yanıtlayıcının:..... İLİ,..... İLÇESİ

S2. Yaşı:.....

S3. Cinsiyeti: () 1.Erkek () 2.Kadin

S4. İşiniz nedir?

() 1. Memur	() 2.Kamu İşçisi	() 3.Özel Kesim işçisi
() 4. Esnaf	() 5. Ev Hanımı	() 6. Mevsimlik İşçi
() 7. Sanayici	() 8.Tüccar	() 9.Çiftçi
() 10.Öğrenci	() 11. Çalışmıyor	() 12. Emekli
() 13.Diğer:...		

S5. Kendimi yakın hissettiğim siyasi ideoloji veya ideolojiler var ve oy kullanırken ideolojik yakınlığımı dikkate alırım:

- () 1. Evet () 2.Hayir () 3.Kararsızım

S6. Yakın olduğum ideoloji veya ideolojiler şunlardır: (Birden fazla seçenek işaretlenebilir)

() 1. Milliyetçilik	() 2.Muhafazakarlık	() 3.Liberalizm
() 4.Ulusalcılık	() 5. Sosyal Demokrasi	() 6.Sosyalizm /
Komünizm	() 7. Sağcılık	() 8. Solculuk
() 9. Atatürkçülük	() 10. Devrimcilik	() 11. Ülkücülük
() 12.Siyasal İslam	() 13. Cumhuriyetçilik	() 14.Diger:

S7. Kendimi bir siyasi partinin sadık (düzenli olarak aynı partiye oy veren) seçmeni olarak görüyorum:

- () 1. Evet () 2.Hayir () 3.Kararsızım

S8. Düzenli olarak oy verdiğim parti: (7. Soruda EVET cevabi verenler için)

- ☐ 1. AKP ☐ **2.CHP** ☐ 3.MHP ☐ **4.BDP** ☐ 5.Saadet Partisi
☐ **6.DSP** ☐ 7.Demokrat Parti -DYP ☐ **8.ANAP** ☐ 9.Diğer:...

S9. Takip ettiğim siyasetçiler var ve oy kullanırken bu siyasetçileri dikkate alırım:

- ☐ 1. Evet ☐ 2.Hayır ☐ 3.Kararsızım

S10. Takip ettiğim ve beğendiğim siyasetçi veya siyasetçiler şunlardır:

- ☐ 1. Abdullah Gül ☐ **2.Tayyip Erdoğan** ☐ 3.Bülent Arınç
☐ **4.Kemal Kılıçdaroğlu** ☐ 5.Gürsel Tekin ☐ **6.Muharrem İnce**
☐ 7. Devlet Bahçeli ☐ **8.Tuğrul Türkeş** ☐ 9.Meral Akşener
☐ **10. Selahattin Demirtaş** ☐ 11.Mustafa Sarıgül ☐ **12. Emine Ayna**
☐ 13.Masum Türker ☐ **14. Melih Gökçek** ☐ 15. Murat Karayalçın
☐ **16. Mansur Yavaş** ☐ 17. Diğer:...

S11. Hangi siyasetçiler başka partilerde olsaydı oy verdiğiniz parti de değişirdi?

- ☐ 1. Şu siyasetçiler için:
☐ 2. Hiçbir siyasetçi için oy verdiğim parti değişmezdi

S12 Ailemde veya çevremde oyuma etki eden, vereceğim oyu şekillendiren kişiler var:

- ☐ 1. Evet ☐ 2.Hayır ☐ 3.Kararsızım

S13 Mensubu olduğum bir mesleki, siyasi, dini, sosyal örgüt - topluluk var ve oy kullanırken bu örgütün-topluluğun eğilimini dikkate alırım:

- ☐ 1. Evet ☐ 2. Hayır ☐ 3. Kararsızım

S14. Hedeflenen veya vaat edilen politikaları oy kullanırken dikkate alırım:

☐ 1. Evet ☐ 2. Hayır ☐ 3. Kararsızım

S15. Dikkate aldığım ve beğendiğim politikalar şunlardır:

☐ 1. 2023 Projeleri ☒ 2. Altı yuz (600) TL aile yardımı ☐ 3. Hilal Kart ☐ 4. Federasyon Politikaları ☐ 5. Fatih Eğitim Projesi ve 4+4+4 Eğitim Sistemi ☐ 6. 2-B arazilerinin mülkiyete geçmesi ☐ 7. Diğer

S16. Hangi politikalar başka partilere ait olsaydı oy verdiğiniz parti de değişirdi?

☐ 1. Şu politikalar oyumu değiştirdi:...

☐ 2. Hiçbir politika için oyumun yönü değişmezdi

S17. Siyasi iktidarın yerel veya genel hizmetleri oyumu olumlu veya olumsuz şekilde etkiler:

☐ 1. Evet ☐ 2. Hayır ☐ 3. Kararsızım

S18. Oyumu olumlu veya olumsuz şekilde etkileyen hizmetler / uygulama alanları şunlardır: (17. Soruya EVET cevabı verenler için)

1) Ekonomi	☐ Olumlu	☐ Olumsuz
2) Güvenlik-Terör-Açılım Politikaları	☐ Olumlu	☐ Olumsuz
3) Eğitim	☐ Olumlu	☐ Olumsuz
4) Sağlık	☐ Olumlu	☐ Olumsuz
5) Dış Politika	☐ Olumlu	☐ Olumsuz
6) Yolsuzlukla Mücadele	☐ Olumlu	☐ Olumsuz
7) Sosyal –Maddi Yardım Politikaları	☐ Olumlu	☐ Olumsuz

S.19. Bu politikaları başka bir parti uygulaysaydı oy verdiğim parti değişirdi: (17. Soruya EVET cevabı verenler için)

() 1. Evet ()2. Hayır ()3. Kararsızım